

לשוויון,
לדמוקרטיה,
לשלום,
לסוציאליזם

דין וחשבון
הוועד המרכזי
לוועידה ה-26
של
המפלגה הקומוניסטית הישראלית

דו"ח הוועד המרכזי לוועידה ה-26 של מק"י

הצעה לדיון בארגוני המפלגה, פברואר 2012

התוכן

	הקדמה
3	
6	1. ממשבר כלכלי להתנגדות חברתית
6	(1) משבר הקפיטליזם הניאו-ליברלי
8	(2) תמורות בקפיטליזם הישראלי
9	(3) מעמד העובדים בישראל ופעילות מק"י
13	(4) מק"י והצעירים
18	2. המערכה להגנת המרחב הדמוקרטי מול סכנת הפאשיזם
18	(1) הקפיטליזם הניאו-ליברלי והמתקפה על הדמוקרטיה
21	(2) המאבק הרעיוני והפוליטי בפאשיזם
24	(3) תפקידי מק"י במערכה נגד סכנת הפאשיזם
25	3. המערכה לשוויון המיעוט הלאומי הערבי בישראל
33	4. תמורות בעולם הערבי
34	(1) ברית של הון, צבא וממסד דתי נגד מאבקי העובדים
36	(2) התנגדות לאימפריאליזם ושליטת הדיכוי
38	5. ההתפתחויות הפוליטיות
38	(1) המערכה נגד הכיבוש והמלחמות
44	(2) המפה הפוליטית בישראל
45	(3) ההתפתחויות בזירה הפלסטינית הפנימית
47	6. הדרך לשלום צודק ויציב
51	7. המערכה הרעיונית
51	(1) המאבק בציונות ובניאו-ציונות
52	(2) סוציאליזם במאה ה-21
58	8. המפלגה

הקדמה

שנת 2011 עמדה בסימן המחאות החברתיות-פוליטיות בעולם ובישראל. בעקבות "האביב הערבי", שהחל בדצמבר 2010, גאה גל של זעם חברתי, אשר שטף מדינות רבות, וביניהן ישראל. בערים רבות ברחבי עולם צצו מאהלי מחאה והפגינו עובדים ונשים, ובעיקר – צעירים, נגד הניסיון להעמיס על כתפיהם את מחירו הכבד של המשבר הכלכלי המתמשך בארצות ההון. שבתות המוניות והפגנות עובדים ומובטלים חסרות תקדים התקיימו ביוון, בספרד, בבריטניה ובארצות נוספות. "הלאה הדיכוי!" – זעקו המפגינים בכיכר תחריר בקהיר. "העם דורש צדק חברתי!" – זעקו מפגינים בתל-אביב, בחיפה, בבאר שבע ובירושלים; "אנו ה-99%" קראו מפגינים בניו-יורק ובלוס אנג'לס.

התאגידים הגדולים וממשלותיהם, וקודם-כל הממשל האמריקאי, הגיבו למחאה תחילה בהיסוס, אך התעשתו ועברו לדיכוי אלים של המחאות החברתיות ולהעמקת המעורבות האימפריאליסטית הצבאית והפוליטית במזרח-התיכון ובצפון אפריקה, היכן שהחל גל המחאה. האימפריאליזם משקיע מאמצים גוברים, כדי לנצל לתועלתו את מאבק העמים לדמוקרטיה ולצדק חברתי, ולשם כך משתף פעולה עם חוגים שונים בקרב הריאקציה המקומית, לרבות עם הפונדמנטליסטים הדתיים.

אבן פינה בתפיסותיה של מק"י היא התמיכה בזכותם של העמים ובתפקידם להתקומם ולהפיל משטרים רודניים, הרומסים זכויות אדם ואזרח, ולכונן במקומם משטרים דמוקרטיים מתקדמים. המעורבות הצבאית והמדינית הפעילה של ארצות-הברית ושל שותפיה בנאט"ו ובנסיכויות הנפט בשינוי המשטר בלוב, אשר נמשכה בלחץ להפלת המשטרים בסוריה ובאירן, לא נועדה לשחרר את העמים, אלא לשעבד אותם, לשמר את משטר הניצול ולגזול את אוצרות הטבע שלהם, תוך הבטחת ההגמוניה האימפריאליסטית באזור.

הכיבוש וסכנת הפאשיזם

ממשלת הימין בראשות נתניהו משתלבת באופן פעיל במאמצים לחיזוק ההגמוניה האמריקאית במזרח-התיכון. נתניהו ושותפיו בקואליציה רואים בהגמוניה של ארה"ב ערוכה להנצחת הכיבוש של השטחים הפלסטיניים, להרחבת ההתנחלויות ולמניעת כינונה של מדינה פלסטינית עצמאית בצד ישראל, בקווי ה-4 ביוני 1967. שיתוף הפעולה האמריקאי-ישראלי בא לידי ביטוי בוטה במסע המתואם למניעת קבלתה של פלסטין כחברה מלאה באו"ם, כמו גם בדריסת האופציה לשלום ללא כיבושים וסיפוחים. שנת 2011 הייתה שנת שיא בבנייה בהתנחלויות בגדה המערבית ובירושלים המזרחית.

מדיניות נתניהו, המובילה לחיסול הסיכוי לשלום ישראלי-פלסטיני ולמלחמה כוללת באזור, קשורה ושלובה בהתקפה על המרחב הדמוקרטי בישראל. הכיבוש הנמשך מאז יוני 1967 הוא סרטן, המכרסם בגופה הנחלש של הדמוקרטיה הישראלית. ממשלת המתנחלים פועלת לחיזוק המשטר של דיכוי פנימי, הרוסם עקרונות של שוויון וחופש ביטוי, ואפילו מקים מחנות מעצר המוניים.

דווקא מאחר שלנתניהו אין באמת מנדט ציבורי לפוליטיקת המלחמה המסוכנת, ודווקא משום שהוא ממשך בהעמקת העוני, האפליה והפערים החברתיים באמצעות מדיניותו הניאו-ליברלית – נדרשים לו מהלכים לחיסול הדמוקרטיה. זו הסיבה, שנתניהו מוביל מהלכים של סתימת פיות, של חקיקה גזענית, של הדבקת תוויות של "אויבים" למתנגדי מדיניותו הרת האסון. שטיפת המוח, שמנהל הימין באמצעות הנפנוף בהפחדות נוסח "איומים קיומיים הנשקפים לישראל", נועדה אף היא למנוע דיון וביקורת.

הצלחת המערכה להגנת המרחב הדמוקרטי ונגד סכנת הפאשיזם בישראל מותנית בבנייתה של אחדות מאבק דמוקרטית יהודית-ערבית רחבה, מעבר לחילוקי דעות רעיוניים ופוליטיים.

ממחאה חברתית לשינוי פוליטי

גל עצום של מחאה חברתית פרץ בישראל בקיץ 2011. המחאה, שהחלה בהקמת המאהל בשדרות רוטשילד במרכז תל אביב, התפשטה לכל רחבי הארץ, מקריית שמונה ועד אילת. נטלו בה חלק ציבורים רחבים – שכבות הביניים הנשחקות, שכירים בעלי הכנסות בינוניות ונמוכות, תושבי שכונות, אימהות, סטודנטים – רובם ככולם עובדות ועובדים. בהנהגת המחאה נמצאים צעירים, ברובם שכירים ומשכילים.

מה שהחל כמחאה נגד עלויות הדיור, הפך במהירות, בתוך כשבוע, למחאה חברתית רחבה נגד מציאות החיים, שהמדיניות הניאו-ליברלית של הממשלה מייצרת בישראל. מאהלי מחאה קמו במרכזי הערים הגדולות ובשכונות עוני, בערי הפריפריה וביישובים ערביים. מהפגנות של עשרות אלפים בת"א,

התפתחה תנועת המחאה להפגנות של מאות אלפים בערים שונות ברחבי הארץ. שיא חסר תקדים רשמה המחאה החברתית ב-3 בספטמבר 2011, כאשר כחצי מיליון ישראלים נטלו חלק בהפגנות ענק עממיות ומלהיבות, שחיברו בין תביעות ומאבקים קונקרטיים להתנגדות הגואה למדיניות הניאו-ליברלית מרחיבת הפערים, להפרטה ולא-השוויון החברתי והלאומי.

הוועד המרכזי של מק"י, במושב ה-15 (12.8.2011) הדגיש בהחלטותיו, כי זו איננה "עוד הפגנה" מהסוג שכבר הכרנו, אלא התפתחות פוליטית חשובה, המחייבת את המפלגה לניתוח מעמיק ולהתנערות מחשיבה שגרתית.

במהותה, ציין הוועד המרכזי, תנועת המחאה החברתית החדשה היא אנטי-קפיטליסטית. היא מבטאת התנגדות למדיניות הניאו-ליברלית השלטת - של הפרטה חסרת מעצורים ושל פירוק הסדרי הרווחה - ותמיכה בערכים סוציאליסטיים ובתפיסות של מדינה האחראית לאזרחיה. תפקיד חברי המפלגה, הפעילים במסגרת תנועת המחאה, להמשיך ולחדד את האופי הרעיוני של המאבק הבסיסי - המאבק בין שתי דרכים מנוגדות: מדינה האחראית לכל אזרח ותושב, לעומת מדינה המפקירה אותם לשלטון כוחות השוק ובעלי ההון.

מק"י וחד"ש יזמו את הקריאה: "העם דורש צדק חברתי" והפיצו אלפי שלטים, עליהם נכתב: "כשהמשלה נגד העם - העם נגד המשלה". המטרה הייתה - לחדד את האופי הפוליטי של המאבק: לשכנע, כי ממשלת נתניהו משרתת, ביסודה, את האינטרסים של הטייקונים ושל האוליגרכים, ולא את הצרכים של הציבור הרחב, ולכן - שינוי אמיתי מחייב את סילוקה.

הקמת מאהלי מחאה ביישובים ערביים ובערים המעורבות, בהובלת חברינו, הייתה התפתחות חשובה בכיוון של גיבוש אופי יהודי-ערבי למאבק. מול מנגנוני הפרדה הלאומית, הפועלים בישראל, ואשר גרמו לתחושות ריחוק מהמחאה בקרב חלקים מהציבור הערבי, העלנו את הצורך העמוק של האוכלוסייה הערבית לתפוס מקום חשוב במאבק החברתי. מעורבותנו הובילה לשילוב דרישות היסוד של האוכלוסייה הערבית בדרישות הכלליות של המחאה, ובין היתר בתמיכה בהכרה בכפרים הבלתי מוכרים בנגב ונגד דר"ח פראוור, המאיים בנישול נרחב של האזרחים הערבים הבדואים מאדמותיהם.

לחשיבות ההשתתפות של הציבור הערבי במחאה יש פן כפול: מצד אחד, הוא סובל ממצוקת דיור קשה, משירותים חברתיים מצומצמים ומעוני בשיעור כפול, וזאת כתוצאה ממדיניות האפליה הלאומית של כל ממשלות ישראל; מצד שני, ההשתלבות במחאה החברתית היא פעולת-נגד מול ניסיון הימין לדחוק את האזרחים הערבים החוצה ממגרש הפעילות החברתית והפוליטית בישראל.

הוועד המרכזי העריך, כי מחאה אנטי-קפיטליסטית מחלישה - אבל לא מבטלת - את המשקעים הלאומניים ואת הקיטוב הפוליטי בשאלת הכיבוש והשלום. לכן מוטל עלינו להמשיך ולהזהיר מפני ניסיונות לחסל את המחאה באמצעות עימות צבאי נוסף, או אפילו מלחמה, ולהסביר בהתמדה, ברגישות ובסבלנות, את הקשר בין חברה, כיבוש ודמוקרטיה.

השאיפה העממית לחברה של צדק חברתי לא תוכל להתממש כל עוד נמשכת מציאות הכיבוש. עם המשעבד עם אחר אינו יכול להיות חופשי. ברוח זו קבעה מק"י, כי תמיכה במהלך הפלסטיני של השגת הכרה במדינה פלסטינית עצמאית בגבולות '67, בצד ישראל, היא אינטרס אמיתי של שני העמים. סיום הכיבוש וכינון שלום ישראלי-פלסטיני וישראלי-ערבי יפנו תקציבים גדולים מהוצאות צבא, כיבוש והתנחלות לצרכים חברתיים ולטיפול בבעיות האמיתיות של בני האדם בארץ.

במהותה, תנועת המחאה החברתית של קיץ 2011 הייתה הפגנת כוח מתקדמת לא רק מול הקפיטליזם הניאו-ליברלי הקיים, אלא גם מול המגמות החשוכות והפאשיסטיות הקיימות בשלטון. ימים חשוכים של קיפאון מדיני מתמשך ושל שחיקה מסוכנת של המרחב הדמוקרטי יצרו תחושה כבדה של מתחן בחברה הישראלית. תנועת המחאה יצרה אפיק של השתחררות מהמתחן הזה. בעוד ממשלת הימין עסוקה בקידום חוקי חירום, בטיפוח "הכבוד הלאומי", בהסתה נגד האוכלוסייה הערבית והשמאל, עליהם טופלים איומים דמיוניים על המדינה ועל האומה, המחאה אמרה: הפוליטיקה היא כאן. היא עניינים ממשיים לגמרי, הנוגעים לחיי היומיום שלנו.

תנועת המחאה הייתה הוכחה ברורה, שגם בישראל קיימים כוחות בריאים לא מבוטלים, היכולים להוביל לשינוי מתקדם. זוהי תשובה משכנעת לתחושות ייאוש, שאפיינו בשנים האחרונות חוגים מסוימים בשמאל ובאוכלוסייה הערבית. חידוש גל המחאה החברתית הוא אפשרות מעשית, התלויה בתנאים האובייקטיביים, בגיבוש ההנהגה של המחאה ובתרומה שלנו להתארגנותה.

מק"י מעולם לא הייתה שותפה לתחושות הייאוש מהציבור ומהחברה בישראל. הניתוח המרקסיסטי שלנו מאפשר לנו תמיד לחשוף את האופי הדיאלקטי של המציאות, על הסתירות הקיימות בתוכה, ועל אפשרויות השינוי שהסתירות הללו מצמיחות בהתמדה. בוועידה ה-25 של המפלגה שבנו והצבענו על האופי המעמדי הבסיסי של החברה בישראל. התווכחנו בחריפות עם כל הגישות, הממעישות בעוצמתן

ובחשיבותן של הסתירות הפנימיות בתוך החברה הישראלית, וביכולתן של הסתירות הללו להוות מנוע לשינוי חברתי אמיתי.

פוליטיקת המונים

בשנים האחרונות, מנהלת מק"י בעקביות, גם בקרב הציבור הערבי וגם בקרב הציבור היהודי, "פוליטיקת המונים", המקפידה לפנות לציבור עם סיסמאות מגייסות, ובונה בהתמדה שותפויות מאבק רחבות.

פוליטיקת המונים, שמק"י ניהלה בקרב האוכלוסייה הערבית לאורך שנים רבות, יצרה את בסיס כוחנו בקירבה. גם בתנאים קשים, ידעה המפלגה לדבוק בקשר ההדוק עם הציבור הרחב. נצחונה ההיסטורי של חזית נצרת בשנת 1975, היה ביטוי מובהק של פוליטיקת המונים. בעקבותיו באה יוזמת המערכה החשובה של יום האדמה ההיסטורי בשנת 1976, מערכה שתרמה תרומה מכרעת למאבקה של האוכלוסייה הערבית נגד הנישול מהקרקע ולמאבק של כלל הכוחות הדמוקרטיים על דמותה של החברה בישראל.

לאורך שנים רבות, הצליחו אויבינו לכפות עלינו בידוד פוליטי בציבור היהודי. בתנאים אלה, התקשנו לחזור לפוליטיקת המונים, שמפלגתנו ניהלה במעברות בשנות החמישים ובוועדה היוזמת של ועדי העובדים בשנות השישים והשבעים. הצלחתנו בשנים האחרונות לשוב ולפעול בפוליטיקת המונים גם בציבור היהודי - היא הישג חשוב של המפלגה.

מסע הבחירות של "עיר לכולנו" בתל-אביב-יפו היה דוגמא מוצלחת לפוליטיקת המונים כזו. "עיר לכולנו" התייצבה, עם מצע עירוני מתקדם, מול כל כוחות המימסד, שהתאחדו לתמוך בראש העירייה המכהן. כמעט בלי תקציב, ומול קמפיין בחירות עתיר משאבים, הצליחה "עיר לכולנו" לגייס אלפי מתנדבים ולהשיג רכבות מצביעים, כולל רוב גדול בקרב המצביעים הצעירים. כשלון המסע המקארטיסטי והאנטי-קומוניסטי שנוהל נגד "עיר לכולנו" הראה את עומק האפשרויות הקיימות לפוליטיקת המונים מתקדמת בישראל.

מק"י המשיכה וניהלה "פוליטיקת המונים" גם בפעולות האחד במאי של השנים האחרונות, בהפגנות הדמוקרטיה הרחבות נגד סכנות הפאשיזם, ובפעילות בנושא המדינה הפלסטינית, סיום הכיבוש והשגת השלום הצודק. נוכח סכנת המלחמה אליה מדרדרת ממשלת הימין את ישראל ואת האיזור כולו, עלינו לפתח "פוליטיקת המונים" גם במישור זה.

ביסוד הפעילות הזו ניצבה הערכתנו, לפיה משבר מחנה היונים בישראל מטיל עלינו אחריות היסטורית כבדה לגבש ולהוביל שיתוף פעולה רחב ומגייס מול הימין. שיתוף הפעולה הזה מתאפיין בנכונותם של ציבורים מגוונים להתייצב מאחורי הסיסמאות המגייסות שלנו. אנחנו הבנו שהתייצבות מגוונת כזו מאחורי סיסמאות נכונות איננה ביטוי של חולשה ויתור, אלא דווקא ביטוי של כוח.

"פוליטיקת המונים" איננה נטישה של הדרך או של העקרונות. ביסודה נמצאת ההבנה, שקביעת העקרונות היא רק התחלה של העשייה הפוליטית, ולא אקורד הסיום שלה: לעקרונות אין כוח, אם לא מתרגמים אותם בעקביות לסיסמאות, שהציבור מסוגל להבין. להיות אבנגרד מתקדם, על פי תפיסתו של לנין, זה בהחלט ללכת לפני הציבור, אבל במרחק כזה שהציבור יכול לעקוב אחרי המוביל.

"פוליטיקת המונים" של מק"י תרמה ותורמת רבות להתפתחות המאבק המתקדם בארץ. אולם, תהיה זו טעות גדולה לחשוב שהמאבק הזה יתרום, באופן אוטומטי לחיזוקנו הפוליטי. ההיסטוריה עשירה בדוגמאות של מחאות חברתיות שלא תורגמו לשינוי אמיתי. השינוי מתרחש רק כאשר מחאה חברתית מתורגמת לפעולה פוליטית ולכתובת פוליטית. כדי שזה יקרה בישראל, נפעל לגיבושה של תנועה יהודית-ערבית רחבה, אשר שורשיה במחאה החברתית, ואשר תכלול בתוכה, יחד איתנו, קבוצות, התארגנויות, תנועות נוער וארגונים חברתיים. תנועה כזו צריכה לשלב ערכים סוציאליסטיים, מאבק דמוקרטי, אופי יהודי-ערבי והבנה של הקשר בין הכיבוש לבין בעיות החברה.

פרק 1. ממשבר כלכלי להתנגדות חברתית

(1) משבר הקפיטליזם הניאו-ליברלי

בעשור הראשון של המאה ה-21, החריף המשבר המבני של הקפיטליזם. המשברים הכלכליים נעשו תכופים יותר והם פוגעים בצורה חמורה בארצות המתפתחות, וקודם כל במדינות התעשייתיות-פיננסיות העיקריות – ארצות-הברית, יפן ואירופה. תנועות הון מהירות מארץ לארץ, תנועות חריפות בשערי המטבע, החלשת הדולר והאירו, מצד אחד, ואבטלה רחבה ומשברים בתחומי הדיוור והשירותים הציבוריים, מצד שני – הם מסימני המשבר הנוכחי של הקפיטליזם כמערכת עולמית.

אולם למרות שספגו מהלומות, תאגידי הענק, ברובם, מתאוששים מהר, יחסית, וממשיכים לתפוס את מקומם המרכזי במערכת הכלכלית והפוליטית. הסיוע חסר התקדים בהיקפו, שהגישו ממשל אובאמה וממשלות מערב-אירופה לתאגידים הפיננסיים והתעשייתיים שעמדו על סף קריסה, המחיש פעם נוספת את המחויבות הראשונה של כל ממשלה בורגנית – להבטיח את המשך קיומו של הקפיטליזם כמשטר כלכלי-חברתי ולכלום כל התפתחות, המאיימת על הבעלות הפרטית על אמצעי הייצור.

הוועידה ה-25 של מק"י נעלה בתחילת יוני 2007. חודשים ספורים לאחר סיום דיוני הוועידה, פרץ במעצמה האימפריאליסטית הגדולה בתבל, ארצות-הברית, אחד המשברים הקפיטליסטיים הגדולים במאה השנים האחרונות. ישנם המגדירים אותו כמשבר הקפיטליסטי החמור ביותר מאז המשבר שהתרחש בשנות ה-30 של המאה שעברה, שגם הוא התחיל בארה"ב.

ב-2012, ארבע שנים לאחר שפרץ, המשבר טרם הסתיים. בארה"ב, למרות שהממשל הדמוקרטי של הנשיא ברק אובמה – הנשיא השחור הראשון, שנבחר בארה"ב בתמיכתם של עובדים ומובטלים רבים – החליף את הממשל הרפובליקאי של הנשיא ג'ורג' בוש, ההשלכות הפוליטיות, הכלכליות והחברתיות של המשבר ניכרות בכל.

חילופי הממשל בארה"ב לא הניבו שינוי משמעותי במדיניות הפנים ובמדיניות החוץ של ואשינגטון. בכל הנוגע לסוגיות הכלכליות והחברתיות, ממשל אובמה ממשיך במירוץ החימוש ובמלחמות באפגניסטן ובעירק (למרות שב-2010 הוציא מעירק את רוב היחידות הצבאיות של ארה"ב, נותרו בה רבבות יועצים צבאיים אמריקאיים). מלחמות תוקפניות אלה עלו כבר 4 טריליון דולר. אובאמה מוסיף לסבסד את ההון על חשבון העובדים והגימלאים, באופן שהוגדר כ"מדינת רווחה להון".

המשבר שהחל בארה"ב, התפשט במהרה בכל מדינות הליבה של המשטר הקפיטליסטי ואף מעבר לליבה – אל כמה מארצות הפריפריה. ההתקוממות העממיות במדינות הערביות, שהתרחשו ב-2011 הן אחת התוצאות הישירות של המשבר (על מצבן הפוליטי של הארצות הערביות ועל ההשלכות של ההתקוממות – ר' בפרק 4). מאז 2009, העמים ברבות ממדינות אירופה, בייחוד בדרום היבשת, חשים על בשרם את השלכות המשבר ואף גורמות להעמקתו ולהתפשטותו. בכוחו של משבר זה לשים קץ למשטר היורו במדינות האיחוד האירופי. וכך, חרף הצהרותיהם של ראשי מדינות ונציגי ההון, המשבר טרם הסתיים וגם לא רואים את סופו.

המשבר טומן בחובו סכנות גוברות לדמוקרטיה, להישגי העובדים ולשלום בעולם. יחד עם זאת, המשבר פותח אופקים חדשים בפני העובדים והעמים שבפריפריה. מתחולל שינוי ביחס הכוחות בעולם, שהתאפיין - מאז תחילת שנות ה-90 של המאה שעברה, לאחר התפוררותה של ברית-המועצות - בחד-קוטביות ובגלובליזציה הקפיטליסטית. ארה"ב נחלשה בעקבות המשבר ומעמדה בעולם אינו כפי שהיה. אולם, אין להוציא מכלל אפשרות, שארה"ב תמשיך במדיניותה התוקפנית דווקא בגלל קשייה. התערבותה הבוטה (יחד עם מעצמות אימפריאליסטיות אירופיות) בנעשה בלוב הייתה רק דוגמא אחת לכך.

הסתירה שעמה הקפיטליזם אינו מסוגל להתמודד

בדין וחשבון הוועד המרכזי, שפורסם ערב הוועידה ה-25, נכתב: "בעשור הראשון של המאה ה-21 מתבטאת הגלובליזציה פחות בהשלטת השיטה הקפיטליסטית על מדינות נוספות ויותר בכפיית המדיניות הניאו-ליברלית באמצעות איומים צבאיים, לחץ פוליטי ושימוש נרחב במנגנוני הכפייה של ארגון הסחר העולמי ושל קרן המטבע הבינלאומית. אימוץ המודל הניאו-ליברלי העמיק באופן חסר תקדים את הפערים החברתיים בתוך כל אחת המדינות ובין המדינות העשירות לבין אלה העניות".

השנים שחלפו מאז הוכיחו, שתובנות נכונות אלה חשפו את הסיבות למשבר הקפיטליסטי, שפרץ בקיץ של 2007 והחריף כעבור כמה חודשים, במהלך 2008, עם קריסתו של אחד הבנקים הגדולים בעולם – בנק ליהמן ברדרס האמריקאי. המשבר הכלכלי הוא תולדה ישירה של הגלובליזציה ושל ביטויה

הפוליטי-רעיוני: הניאו-ליברליזם. אמנם בעידן הגלובלי, מספר המשקים שבשליטת המונופולים הקפיטליסטיים גדל, אבל ביסוד השיטה נותרה בעינה הסתירה, שהקפיטליזם אינו מסוגל להתמודד עמה: הסתירה בין הגידול המהיר בייצור לבין כושר הקניה המוגבל של העובדים ובני משפחותיהם.

קרל מרקס כבר עמד על סתירה זו בספרו "הקפיטל", בו הוא ציין, שהייצור הקפיטליסטי לא נועד למילוי צורכי האנושות. תכליתו של הייצור הקפיטליסטי היא - למקסם את רווחיהם של בעלי ההון. אך המרוץ אחר מיקסום הרווחים גורם לכך, שהעובדים מייצרים יותר מוצרים שאין ביכולתם לרכוש. כך, לפי מרקס, השיטה הקפיטליסטית נקלעת למשברים תקופתיים, מחזוריים עמוקים יותר.

דווקא בעידן הגלובליזציה ונוכח המאמץ של בעלי ההון להוזיל את עלויות העבודה, באה לידי ביטוי בוטה התופעה, עליה הצביעה ועידת מק"י הקודמת: במודל הניאו-ליברלי, שהעמיק באופן חסר תקדים את הפערים החברתיים, מחריפה הסתירה בין עודף הייצור לבין קבוצות עובדים מתרוששות גם בארצות הליבה הקפיטליסטית.

על ההשלכות החמורות של המשבר הקפיטליסטי ניתן ללמוד מנתוני האבטלה במרכזים הקפיטליסטיים. בארה"ב, מאז 2009, שיעורי האבטלה הרשמיים הם כ-10% מכוח העבודה, או במילים אחרות: מובטל מכל עשרה עובדים. האיגודים המקצועיים האמריקאים טוענים, שהנתונים הרשמיים אינם מלמדים על עומק האבטלה, וששיעורה האמיתי היא בין 15 ל-17 אחוזים. בספרד, לפי נתונים רשמיים, אחד מכל ארבעה עובדים מובטל, ובקרוב הצעירים, האבטלה מגיעה עד 45% מכוח העבודה. נתונים דומים על אבטלה בקרב הנוער פורסמו ביוון. לפי דו"ח מיוחד של ארגון העבודה הבינלאומי (יוני 2011), "בעקבות המשבר הכלכלי, עשרות מיליוני עובדים התרוששו ויש שהפכו לעניים".

הנטייה הגוברת להיאבק בהשלכות המשבר הקפיטליסטי

אחת התשובות החברתיות והמעמדיות הנפוצות ביותר, מארה"ב בצפון, דרך אירופה ועד למדינות בפריפריה, היא הדרישה שאת חשבון המשבר לא ישלמו העובדים, אלא מי שגרם אותו: בעלי ההון וממשלותיהם. זו תגובה לניסיון של השלטון של בעלי ההון להעביר את נטל ההיחלצות מן המשבר לכתפיהם של העובדים והמובטלים ובני משפחותיהם.

המאבק בהשלכות המשבר הקפיטליסטי בא לידי ביטוי במצור הממושך על בנייני הממשל במחוז ויסקונסין בארה"ב במהלך 2011, ובמאבקים הנחושים של עובדים, צעירים ונשים ברחובות ובכיכרות של מצרים, תוניסיה, אלג'יריה, מרוקו, סוריה, ירדן, יוון, איטליה, פורטוגל וספרד. גל של מאבקים חברתיים ופועליים נרשם במספר רב נוסף של מדינות, כולל סין העממית, ארגנטינה, קוריאה הדרומית, דרום אפריקה ועוד. גם במדינות, בהן ההתקוממות העממיות שמו קץ למשטרים הרודניים והמושחתים, כגון מצרים ותוניסיה, מאבקי העובדים לא פסקו, אלא אפילו התעצמו בחודשים שלאחר מכן.

במדינות מסוימות, כמו באיסלנד, התשובה העממית הייתה כה נחושה, שרוב אזרחי המדינה סירבו לשלם מכיסם את החוב של הבנקים הפרטיים, אשר "הולאם" בידי הממשלות. זאת ועוד: ראש הממשלה של איסלנד, שכיהן בעת המשבר הכלכלי, יועמד לדין.

שלוש המגמות, שהוועידה ה-25 הגדירה כמרכזיות בעולם: "ההתנגדות הגוברת של מדינות וממשלות בעולם השלישי לגלובליזציה של התאגידים"; "העמקת המאבקים העממיים הן בעולם השלישי והן במדינות הקפיטליסטיות המתקדמות נגד הגלובליזציה והאימפריאליזם"; ו"גל של מאבקי עובדים בכל מדינה ומדינה" - רק התעצמו מאז פרץ המשבר הכלכלי העולמי.

יחד עם זאת, מאבקי העובדים והעמים לא תמיד באים לידי ביטוי בתוצאות הבחירות. יתר-על-כן, בכמה ממדינות אירופה המערבית והמזרחית, אנו עדים לקיטוב בעמדות הפוליטיות, אך גם להתחזקות הימין - לרבות הימין הפאשיסטי והגזעני. מהונגריה ועד פינלנד, רבים מאלה הזועמים נוכח השלכות המשבר הקפיטליסטי, פונים עורף לאינטרסים המעמדיים שלהם ומוצאים מקלט בזרועות הימין הגזעני והפאשיסטי.

מפלגות קומוניסטיות במדינות שונות תופסות מקום מרכזי יותר במאבקים האנטי-קפיטליסטיים והאנטי-גלובליסטיים. בעקבות המשבר הקפיטליסטי והרחבת המאבקים המעמדיים והעממיים, התנועה הקומוניסטית הבינלאומית משקמת את מעמדה - מעמד שנפגע קשות בעקבות התפוררות ברית-המועצות בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-20.

מעולם חד-קוטבי לעולם רב-קוטבי

החלשת מעמדה של ארה"ב כמעצמה אימפריאליסטית ניכרת היטב ברחבי העולם, וביתר שאת - באמריקה הלטינית, בה שורה ארוכה של מדינות, וקובה בראשן, מציגות אלטרנטיבה ראויה לגלובליזציה הקפיטליסטית.

חרף חולשתה, ארה"ב עודנה המעצמה הקפיטליסטית והאימפריאליסטית מספר אחת ועוצמתה הכלכלית, הצבאית והפוליטית היא הגדולה בעולם. אולם בארבע השנים האחרונות, ועל רקע המשבר הקפיטליסטי, גוברת הנטייה לעבור מעולם חד-קוטבי (בשליטה אמריקאית) לעולם רב-קוטבי. ניתן להצביע על כוחות חדשים ומתעצמים "מזרחה" ו"דרומה" לליבה הקפיטליסטית (ארה"ב ומערב אירופה).

מזרחה פירושו - רוסיה וסין. רוסיה היא מעצמה קפיטליסטית, הרוצה למלא תפקיד מרכזי יותר בזירה הבינלאומית, אולם מעמדה נחות יותר ואמצעיה מצומצמים. רוסיה מסוגלת לפלוש לגרוזיה (בה הנהגה הרפתקנית ופרו-אמריקאית), אך תפקידה מוגבל ביותר מעבר למדינות שפעם היו חלק מברית-המועצות. גם סין יכולה לאתגר את הסדר הגלובלי-קפיטליסטי. אך שילובה באותה גלובליזציה מטיל עליה מגבלות, שאין היא יכולה לנפצן. תורכיה, בעלת הברית הנאמנה של ארה"ב, תחת הנהגה איסלאמית-שמרנית, חפצה בתפקיד מרכזי יותר במזרח, ובייחוד במזרח התיכון. גם ברזיל, בהנהגת מפלגת העובדים, הזוכה בתמיכה של הקומוניסטים, מנסה לשלב הגמוניה אזורית עם הקמת בריתות עם מדינות באסיה ובאפריקה ועם רוסיה, בדרך לעולם רב-קוטבי.

(2) תמורות בקפיטליזם הישראלי

הקפיטליזם הישראלי ממשיך לטפח את המיליטריזציה של הכלכלה והפוליטיקה, כמו גם את עושרם והשפעתם של הטייקונים.

ההוצאות הצבאיות, הכוללות גם את ההוצאות להתנחלויות ואת פרעון החובות ותשלום הריבית, בולעות כמחצית מתקציב המדינה. נוסף לתקציב הצבאי, המאושר לקראת כל שנת תקציב, מוקצבות במהלך השנה תוספות למימון הצבא. בשנים 1989-2010, אושרו למשרד הביטחון תוספות ייעודיות לתחזוקת הכיבוש בסכום כולל של 45 מיליארד שקל (במחירי 2009). הממשלה אימצה את דו"ח ועדת ברודט, שקבע מסלול של תוספות שנתיות לתקציב הצבאי, בתירוף שיש לשפר את כושר הפעולה של הצבא הישראלי מחוץ לגבולות ישראל.

המלחמות שישראל יוזמת ומנהלת מדי כמה שנים, בולעות סכומי עתק. העלות של מלחמת עזה (סוף דצמבר 2008 – ינואר 2009), כולל כיסוי נזקים, הייתה 5.5 מיליארד שקל. העלות המוערכת של מלחמת לבנון השנייה (קיץ 2006) הייתה 30 מיליארד שקל.

בתנאים של ישראל, הוביל הפרויקט הניאו-ליברלי רב-השנים להתחזקותן חסרת התקדים של כמה קבוצות הון, המכונות "טייקונים". קבוצות הון אלה, ובראשן – האחים עופר, נוחי דנקנר, יצחק תשובה, יוסי מימן, שרי אריסון, מוזי ורטהיים וצדיק בינו, שולטות בחברות ריאליות (מוצרים ושירותים), בחברות פיננסיות (בנקים, חברות ביטוח והשקעה), ובדרך כלל גם בתקשורת (שידורי טלוויזיה, טלפונים ניידים, אינטרנט).

השליטה של הטייקונים בהון ענק, הגדול פי כמה מהונום העצמי, הושגה הודות להיקף אדיר של אשראי (מינוף), שקיבלו בקלות יחסית, והודות לבניית "פירמידות" – שליטה בחברות שיש להן חברות בנות, חברות נכדות וכן הלאה. הטייקונים היו הנהגים העיקריים מההפרטה המואצת של חברות ממשלתיות, לרבות חברות תשתית, ושל שירותים ציבוריים. אף שקבוצות ההון מתחרות זו בזו, הן בעיקר משתפות פעולה בהספקה הדדית של הון, בתיאום עמדות מול הממשלה, כמו גם ביצירת מראית עין של "פעילות למען הציבור".

המדיניות הכלכלית של ממשלות ישראל, החל ב-1985, טיפחה את קבוצות ההון; התאימה את מדיניות המיסוי לצורכי התעשרותן; פעלה לצמצום ההתנגדות להן באמצעות דחיקת רגליהם של עובדים מאורגנים ועידוד העסקה באמצעות חברות כוח אדם, קבלנים וחוזים אישיים; צמצמה את קצבות הקיום של הביטוח הלאומי כדי לאלץ עובדים, ובעיקר עובדות, לעבוד במשרות חלקיות ובשכר נמוך; התאימה חקיקה לאינטרסים של אותן קבוצות הון, למשל באמצעות "חוק ההסדרים".

דוגמא לחקיקה כזאת - "רפורמת בכר", שאושרה בכנסת ב-2005. רפורמה זו נועדה, לכאורה, להפחית את הריכוזיות של מערכת הבנקאות, בכך שהבנקים חויבו למכור את קרנות הגמל וההשתלמות, שהם ניהלו. אך הקרנות האלה, וכן קרנות הפנסיה שהופרטו, נרכשו בידי חברות ביטוח וחברות פיננסיות אחרות, ואלה מצידן מיהרו לתת לטייקונים (שלעיתים שולטים בהן) הלוואות נדיבות ביותר, וללא המגבלות המוטלות על אשראי בנקאי.

הפרויקט הכלכלי של "עידוד השוק החופשי", שטיפח את קבוצות ההון, היה, אפוא, גם פרויקט פוליטי, אליו נרתמו כל מפלגות הממסד, שהיו שותפות בממשלות. לכן הוא גם לווה במסע נמרץ של שטיפת מוח של הציבור הישראלי, שהעלה על נס את "ראשי המשק" ואת תרומתם לכלכלה והוקיע את

"הוועדים הגדולים" ואת מדינת הרווחה, אשר "מטפחת בטלנים ופרזיטים". הפרויקט הפוליטי הזה הוא אחד הביטויים העיקריים של השותפות הון ושלטון, או לייתר דיוק – של ההון שבשלטון.

אנו עדים להתפכחות ציבורית רחבה, ובעיקר של צעירים, מאשליית "השוק החופשי". המחאה החברתית, על ביטוייה השונים, יצאה נגד הטייקונים והשתלטותם על מוקדי הכוח הכלכליים והפוליטיים, נגד אי-השוויון המעמיק, נגד הכרסום הנמשך במדינת הרווחה ולמען סולידריות וצדק חברתי.

במקביל להתחזקות הטייקונים, התחזקו בישראל גם קבוצות ההון המסורתיות. שנת 2010 נרשמה כשנת שיא ברווחים, שגרפו החברות, ובמיוחד החברות הפיננסיות וחברות הבנייה. מדיניות הריבית הנמוכה, שהוביל בנק ישראל, על רקע הון מקומי וזר שחיפש יעדי השקעה, אחראית לעלייה התלולה במחירי הדירות: במהלך שנתיים (2009-2010) עלו מחירי הדירות בישראל ב-39%. באותן שנתיים, עלו שערי המניות ב-100% וחזרו לרמתם ב-2007, לפני פרוץ המשבר.

עסקיהם של חמשת הקונצרנים הבנקאיים הגדולים נפגעו ב-2008, שנת המשבר, אך חזרו לפרוח בגדול, כפי שמלמד הלוח הבא:

רווחי חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות

בשנים 2007-2010, במיליוני שקלים

2010	2009	2008	2007	
42,959	39,178	30,523	37,617	הכנסות
27,167	25,451	25,286	24,298	הוצאות תפעוליות
15,792	13,727	5,237	13,319	רווח לפני מס
68,150	60,898	59,138	52,273	הון עצמי ממוצע
23.2	22.5	8.9	23.3	תשואה להון העצמי (ב-%)

השילוב הקיים בין הבנקים הגדולים, החברות הפיננסיות, התקשורת והטייקונים מעלה כל העת את רמת הריכוזיות במשק הישראלי. לפי נתונים רשמיים, בחלקו של 1% מהעסקים בישראל עולה מחצית מהתוצר העסקי, ואילו המחצית השנייה עולה בחלקם של 99% מהעסקים. הריכוזיות בולטת לא פחות בתחום האשראי: בשנת 2009, 6 קבוצות טייקונים לוו מהבנקים רבע מסך האשראי; ואילו 7 מיליון הלווים הקטנים לוו כמו 197 הלווים הגדולים. ראש הממשלה נתניהו הכריז במאי 2010, על כוונתו לפעול לצמצום הריכוזיות, ואף הקים ועדה שתציע המלצות, אך באופן מעשי לא קרה דבר.

הצד השני של ההתעשרות ושל ריכוזיות ההון הוא העמקת הפערים הכלכליים-חברתיים וגידול ממדי העוני. אי-השוויון הכלכלי בישראל בשנות האלפיים הוא הגבוה ביותר במדינות OECD, להוציא ארה"ב.

בשנת 2010, חיו מתחת לקו העוני 1.8 מיליון ישראלים, שהיוו 25% מכלל האוכלוסייה. במהלך שמונה שנים (2002-2010) גדל שיעור הילדים החיים בעוני מ-20% ל-36% מכלל הילדים. שיעור העוני של המשפחות גדל באותן שנים מ-18% ל-20% מכלל המשפחות, כאשר שיעור העוני בקרב המשפחות הערביות גדל מ-49.5% ל-57% (על התופעה של עובדים עניים – ר' להלן).

(3) מעמד העובדים בישראל ופעילות מק"י

ההתקוממות העממיות במצרים ובתוניסיה בתחילת 2011 והטלתה החברתית והפוליטית הפוקדת רבות מהמדינות הערביות, החזירו לשיח הפוליטי את תפקידם של ההמונים בעיצוב ההיסטוריה, ובייחוד – את תפקידו של מעמד העובדים. חשוב להדגיש בהקשר זה, כי להתקוממות במצרים ובתוניסיה קדמו השביתות ומאבקי העובדים, שנוהלו באותן ארצות במהלך השנים 2008, 2009 ו-2010.

מאפייני מעמד העובדים הישראלי

מעמד העובדים הוא הכוח החברתי הגדול במדינת ישראל: הוא מונה כ-3 מיליון שכירים מתוך אוכלוסייה של כ-7.5 מיליון תושבים. הוא כולל נשים וגברים, יהודים וערבים, ובעשור האחרון הוא הפך גם "מעמד עובדים רב-לאומי", המורכב גם ממהגרי עבודה (עובדים זרים) מעשרות מדינות ומפליטים – רובם ככולם פליטים מאפריקה.

בשנים האחרונות חלו תמורות בהרכב הענפי של העובדים: חלה ירידה במספר העובדים בחקלאות ובתעשייה המסורתית (טקסטיל, מתכת, גומי), ולעומתה עלייה במספר המועסקים בענפי השירותים העיסוקיים והציבוריים ובחברות של טכנולוגיה עלילית (היי-טק). כמחצית העובדים הערבים מועסקים בעבודות ייצור (תעשייה ובנייה) והיתר בענפי השירותים. בקרב העובדים היהודים, רק רבע מועסקים בייצור וכל היתר - במגזרי השירותים

ב-2008 היה ממוצע השכר (ברוטו) לחודש לשכיר ערבי 5,348 שקלים, נמוך בכ-3,000 שקלים ביחס לשכרו החודשי הממוצע של שכיר יהודי, שעמד על 8,270 שקלים. השכר של שכיר ערבי היה, איפוא, רק שני-שלישים משכרו של שכיר יהודי. עוד מלמדים הנתונים, כי ככל שמספר שנות הלימוד גדל, כך מתרחב הפער בהכנסה. ב-2008, שכרו הממוצע של שכיר ערבי בעל השכלה של 16 שנות לימוד ומעלה עמד על 7,269 שקלים, בהשוואה ל-11,930 שקלים אצל שכיר יהודי בעל השכלה דומה. מכאן שברמת ההשכלה הגבוהה, שכרו של שכיר ערבי היה 61% בלבד משכרו של יהודי.

ב-2008, ההכנסה החודשית הממוצעת (ברוטו) של גבר שכיר עמדה על 12,204 שקלים במרכז הארץ, לעומת 8,635 שקלים ביישובי הפריפריה. אף שההכנסה הממוצעת של נשים נמוכה מהכנסת הגברים בכל מקום בארץ, הרי ההכנסה הממוצעת של השכירות גבוהה יותר ביישובי המרכז ועומדת על 7,389 שקלים, לחודש לעומת 5,576 שקלים ביישובי הפריפריה.

כאמור, אחת התמורות החדשות בהרכב מעמד העובדים בעשור האחרון הוא מספרם ההולך וגדל של עובדי היי-טק (רובם יהודים) והעובדים הזרים.

התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) של ישראל גדל בשנים 1995–2007 ביותר מ-300%. אך בעוד שבשנת 1995 היה התמ"ג בתחום ההיי-טק כ-8% מהתמ"ג במשק, הרי בשנת 2007 גדל חלקו ל-14.5%. חלקם של ענפי התעשייה בתחום ההיי-טק בייצוא של כל ענפי התעשייה גדל מ-37% ב-1995 ל-46% ב-2007. שיעור השכירים המועסקים בענפי ההיי-טק מכלל השכירים במשק עלה מ-6.9% בשנת 1995 ל-10.6% בשנת 2007, והוא גבוה משמעותית מהשיעור המקביל במדינות אירופה.

הגידול הנמשך במספר העובדות והעובדים המועסקים במשרות חלקיות (ללא תחום ההיי-טק) גרם לכך, שמספר שעות העבודה הממוצע לשבוע ירד בשנים 1995–2007 מ-39.8 ל-38.3. לעומת זאת, בתחום ההיי-טק, ממוצע שעות העבודה לשבוע עלה מ-43.2 ל-43.8. רוב העובדים בתחום ההיי-טק הם גברים (כ-66%), ורוב השכירים בתחום גרו ועבדו במחוזות תל-אביב והמרכז.

המעבידים, ובעיקר בענפי החקלאות, הבנייה והסיעוד, מגלים עניין רב במהגרי העבודה, וזאת בשל שכרם הנמוך משמעותית משכר הישראלים. בספטמבר 2010, מספר העובדים הזרים המדווחים היה 83 אלף ושכרם החודשי הממוצע היה 4,234 שקלים בלבד.

לעובדי ההיי-טק ולמהגרי עבודה, המהווים יחד כ-20 אחוז ממעמד העובדים, מכנה משותף: הם אינם מאורגנים, וההסתדרות אינה עוסקת בארגונם או בהגנה על זכויותיהם, וזאת בניגוד למדיניות של איגודים מקצועיים במדינות אחרות.

בין 2000 ל-2009, עלה חלקם של המעבידים בהכנסה הלאומית מ-14% ל-19%. חלקם של העובדים, שעמד ב-2000 על 66% מההכנסה הלאומית, ירד עד ל-60% ב-2009. המשמעות הכספית של ירידה זו היא משמעותית: אילו עמד חלקם של העובדים בהכנסה הלאומית בשנת 2009 על 66% (כפי שהיה בשנת 2000), ולא על 60% (כפי שהיה בפועל), היו העובדים קבוצה מקבלים ב-2009 תוספת הכנסה של 39 מיליארד שקלים, שהם למעלה מאלף שקל לחודש לכל שכיר ישראלי.

אחד הביטויים לקיטוב החברתי המעמיק הוא הגידול באי-שוויון הכלכלי ובממדי העוני. לפני דור אחד בלבד, ב-1985, חיו מתחת לקו העוני כ-11% מהמשפחות, ואילו ב-2008 - 20% מהמשפחות. ב-1985, כחמישית מן העניים היו משפחות של שכירים עובדים; כיום - שתי-חמישית.

למשטר הכלכלי-חברתי הניאו-ליברלי, שמיישמות הממשלות בישראל, בשיתוף הממשל האמריקאי (החל ב-1985), השלכות ישירות על מעמד העובדים, וביניהן: הפרטה של חברות ממשלתיות ושירותים ממלכתיים; הרחבת העבודה באמצעות קבלנים וחברות כוח אדם; והנהגת השיטה של מיקור חוץ (ניתוח מפורט של המשטר הניאו-ליברלי מצוי בספר הוועידה ה-25).

המשטר הניאו-ליברלי הוביל להתרוששותן של קבוצות שלמות במעמד העובדים, ובייחוד בקרב עובדי התעשייה המסורתיות והשירותים; לירידה חריפה במספר העובדים המאורגנים באיגודים מקצועיים; ולפיצול מעמד העובדים בכללותו, ואפילו במסגרת אותו מקום עבודה (ברכבת ישראל, שבכעלות המדינה, ובאוניברסיטאות ישנן חמש צורות שונות של העסקת עובדים). התפתחויות אלה החלישו את מעמד העובדים והגבירו את פיצולו, ובו-בזמן - העמיקו את ניצול העובדים והגדילו את רווחי המעסיקים, ובייחוד המעסיקים הגדולים.

מאבקי העובדים

ביטוי בולט לזעמם של העובדים הוא מספרם של אלה שבחרו בנשק השביתה. השביתות בישראל פרצו על רקע כלכלי-מעמדי, ובמרכזן עמדו תביעות לתוספות שכר ושיפור תנאי העבודה, או להגנה על תנאי השכר והעבודה שהושגו, וכן התנגדות להפרטה.

המחצית הראשונה של העשור הראשון של שנות האלפיים, 2000-2004, עמדה בסימן של שביתות המוניות, לרבות שבע שביתות ארציות, מול ונגד מדיניות הקיצוצים בתקציב והפרטת קרנות הפנסיה, שהנהיגו שרי האוצר של הליכוד סילבן שלום ובנימין נתניהו. אלה היו גם שנותיו של עמיר פרץ כיו"ר ההסתדרות: כהונתו החלה ב-1995 והסתיימה בתחילת 2006. בשנים אלה, שבתו בכל שנה במוצע כ-900 אלף שכירים, ואילו המספר השנתי הממוצע של ימי השביתה היה 1.9 מיליון.

לעומת זאת, במחצית השנייה של העשור, 2005-2009, חלה ירידה תלולה הן במספר השנתי הממוצע של השובתים – 137 אלף, והן במספר ימי השביתה במוצע לשנה – 645 אלף. יוצאת דופן במספר השובתים וימי השביתה הייתה שנת 2007, שבה נערכה השביתה הממושכת של המורים בבתי הספר העל-יסודיים (שנמשכה למעלה מ-8 שבועות), והחלה השביתה הארוכה של חברי הסגל הבכיר באוניברסיטאות.

בשנים האחרונות אנו עדים לגל מחודש של התארגנות עובדים, הקמת ועדי עובדים, ומערכה מול מעבידים על עצם הזכות להתארגן ולעבוד במסגרת הסכם קיבוצי. אחת השביתות הממושכות בנושא זכות ההתארגנות הייתה של המנחים והמדריכים באוניברסיטה הפתוחה ב-2010. מאבקים למען עצם ההתארגנות היו גם במפעלי תעשייה, בחברות אבטחה ושמירה, בחברות המספקות שירותי מיחשוב.

בין השביתות של עובדי המגזר הציבורי בלטו שביתת העובדות הסוציאליות (2011), שביתת פרקליטי המדינה (2010) ושביתת הרופאים הממושכת להגנת הרפואה הציבורית ולשיפור תנאי ההעסקה (2011). שבתו גם עובדות המשפחתונים והמטפלות במעונות היום למען שיפור שכון. הוכרזו שביתות גם נגד סגירת מפעלים ופיטורי עובדים (פרי הגליל, למשל).

להנהגה אחרת בהסתדרות

עופר עיני, שנבחר לראשות ההסתדרות ב-2006 בסיסמא: "ההסתדרות ללא פוליטיקה", היה פעיל ביותר בכינונה של הקואליציה הממשלתית הימנית ביותר בראשות נתניהו (הליכוד), עם השותפות "ישראל ביתנו" בראשות ליכרמן והעבודה בראשות אהוד ברק וכן המפלגות החרדיות.

המדיניות שמוביל עיני בהסתדרות נועדה לעמעם את ההכרה המעמדית של העובדים באמצעות הדגשת התועלת כביכול שבשותפות עם המעבידים והממשלה. במטרה זו העלה עיני על נס את מה שהוא כינה "המודל האירי", שבינתיים קרס בעקבות המשבר הכלכלי העולמי. עיני תומך בהפרטה של חברות ממשלתיות ושירותים ציבוריים, ומכוון את העובדים למערכה על הפיצוי שיקבלו עקב ההפרטה, ולא נגד עצם ההפרטה. מדיניות זו בלטה בהפרטה של נמלי הים, חברת אל על, הדואר, השירותים הסוציאליים ועוד.

בלחץ העובדים, פעל עיני לחידוש הסכמי שכר, אך עם תוספות שכר עלובות, הנמוכות אפילו מקצב האינפלציה. כזה היה הסכם השכר המביש לגבי המגזר הציבורי, עליו חתם עיני בנובמבר 2010. כזה היה הסכם השכר המביש לא פחות, שחתם איגוד העו"סים, בלחצו של עיני, ואשר סיים את השביתה הלוחמת של העובדות הסוציאליות (אפריל 2011).

התנהגותו של עיני בתפקיד יו"ר ההסתדרות רק מחזקת את הדעה, כי הוא אינו נציג העובדים בפני בעלי ההון וממשלתם, אלא נציג בעלי ההון והממשלה בקרב העובדים. נראה שאת סיסמתו "ההסתדרות ללא פוליטיקה" יש לקרוא: "ההסתדרות ללא פוליטיקה מעמדית".

עד כה לא הציבו מק"י ושותפיה בחד"ש מועמד/ת משלהם לראשות ההסתדרות. עמדה זו ראויה לבחינה מחדש נוכח המפה הפוליטית בהסתדרות. המושב ה-15 של הוועד המרכזי (אוגוסט 2011) החליט לפעול לקראת הבחירות להסתדרות למען שיתוף פעולה יהודי-ערבי וסוציאליסטי רחב, שבמרכזו – חד"ש, כולל בדיקת האפשרות להעמדת מועמד/ת לראשות ההסתדרות.

המסורת של קידום המאבקים המעמדיים, המאפיינת את ההיסטוריה של המפלגה הקומוניסטית בארץ, התבטאה בפעילות רב-מישורית. למרות האופי הרפורמיסטי-ימני של הנהגת ההסתדרות מאז הקמתה ב-1920 ועד היום, ולמרות הלכי הרוח הלאומניים שאפיינו אותה, נאבקו הקומוניסטים למען חברותם בהסתדרות כפדרציה הגדולה של איגודי העובדים בארץ ופעלו במסגרותיה הארציות והמקומיות. במקביל, טיפחה המפלגה הקומוניסטית במשך כל השנים יוזמות מאבק חוץ-ההסתדרותיות בדרך של הקמת "ועדות יוזמות" של ועדי עובדים, שארגנו מאבקים, לרבות שביתות, כדי ללחוץ על המעבידים,

הממשלה והנהגת ההסתדרות. גם היום יש מקום ליוזמות מאבק הן במסגרת ההסתדרות והן מחוצה לה, הכל בהתאם לתנאים ולאפשרויות לגייס למאבק.

הארגון "כוח לעובדים", שהוקם ב-2007 כתוצאה מהמחדלים החמורים של ההסתדרות בארגון עובדים, עורר את ההסתדרות עצמה לעסוק גם בארגון מקומות עבודה "כוח לעובדים", שארגן עד כה כמה אלפי עובדים, מנהל את מאבקיו אך ורק בשטח הכלכלי, וזאת תוך התעלמות מהקשר ההדוק בין הכלכלי לחברתי ובין הכלכלי-חברתי לפוליטי. במקרה של מדינת ישראל, קיים קשר הדוק בין המאבקים למען לחם, להגנת הדמוקרטיה, לצדק חברתי ולשלום.

מק"י מציגה בפני העובדים מודל מאבק מעמדי-חברתי, המשלב דאגה לשיפור השכר ותנאיי העבודה כאן ועכשיו עם העלאת התודעה המעמדית לגבי הניצול הקפיטליסטי ואופי המדינה הבורגנית.

פעילות מק"י בקרב העובדים: תמונת מצב ותוכנית פעולה

בתקנון מק"י נכתב (סעיף 5), כי מק"י היא "מפלגת המאבק המעמדי, מפלגה מהפכנית של מעמד העובדים וכל השכבות המנוצלות, מפלגת האינטרנציונליזם והפטריטיזם האמיתי, מפלגה יהודית-ערבית המבטאת את העניינים האמיתיים של ישראל לטובת כל תושביה". ועוד נכתב (בסעיף 7), כי "מק"י נאבקת למען ענייני העובדים וזכויותיהם ולהעלאת רמת חייהם". אלה אינן הגדרות פורמליות, אלא אמירות גרושות תוכן ערכי.

בעשור האחרון, מק"י שבה לתפוס מקום מרכזי יותר בנושאים מדיניים ובמערכות דמוקרטיות וחברתיות. אבל בכל הנוגע לפעילות בקרב העובדים, האמורה להיות אחד התפקידים המרכזיים של מפלגה הקומוניסטית, קיימת אי-בהירות רבה.

מזה שנים הפסיקה לפעול הוועדה המפלגתית שעסקה בנושא - הוועדה האיגוד-מקצועית. מוסדות המפלגה החליטו, כי עדיף שתרכז את הפעילות בנושא זה ועדה אחת, הכפופה למזכירות חד"ש, אשר אחראית גם לפעילות של שלוש הסיעות של חד"ש - בהסתדרות, בנעמת ובהסתדרות המורים. עם השנים, התרופף הקשר של הוועדה הכפופה לחד"ש עם המסגרות המפלגתיות, הארציות והסניפיות, והיא איבדה את אופייה המעמדי הלוחם והיוזם. כבר שנים שהוועדה כמעט שאינה מתכנסת, אינה מפרסמת חומר הסברה ואינה יוזמת מערכות מעמדיות.

בתנאים הקיימים של קיטוב מעמדי מעמיק ועניין גובר של עובדים בהתארגנות, מצד אחד, ושל שכבה רחבה מאוד של עובדים צעירים, שברובם אינם חברי ההסתדרות הכללית (או הסתדרות המורים), והמועסקים בהסכמים אישיים או באמצעות חברות כוח אדם, מצד שני - יש מקום לשקול את הקמתה מחדש של ועדה מפלגתית לענייני עובדים.

הוועדה המפלגתית לענייני עובדים תטפל לא רק בעובדים המאורגנים בהסתדרות ובהסתדרות המורים, אלא גם בעובדים שאינם מאורגנים. הוועדה תדריך גם את חברי מק"י הפעילים במסגרות חוץ הסתדרויות כמו "כוח לעובדים", ובתנועות חברתיות.

בעיה חשובה נוספת, שהמפלגה חייבת לפתור היא - טיפוח חברי מפלגה צעירים כפעילים בקרב העובדים, וזאת בנוסף לקאדר המפלגתי הפעיל כיום בענייני האיגוד המקצועי, שכבר נושק לגיל הפנסיה. ישנם פעילי מפלגה צעירים מעטים, הממלאים תפקידים בתחום, וביניהם - מזכירות ומזכירי ועדי עובדים ברשויות מקומיות ערביות. אך אלה אינם מקבלים הכשרה מפלגתית-מעמדית-ארגונית הולמת לקידום פעילות קומוניסטית בקרב מעמד העובדים.

אשר למזכירות הארצית, למחוזות ולסניפים של המפלגה, סדר יומם כולל מעט מדי נושאים מעמדיים. המפלגה גם אינה עורכת קורסים וימי עיון יעודיים להכשרת פעילים ומארגנים במקומות העבודה.

על בסיס הניתוח שהובא לעיל, הוועד המרכזי היוצא מציע לוועידה ה-26 לאמץ תוכנית עבודה, שתכלול את המרכיבים הבאים:

1. ארגוני המפלגה ישקיעו מאמצים מיוחדים בקליטתם בשורות המפלגה של הפעילות והפעילים, שצמחו והתחשלו במאבק המעמדי בשנים האחרונות - עובדות ועובדים, יהודים, ערבים, וכן מהגרי עבודה.
2. הפעילות המפלגתית בקרב העובדים תהיה מתוכננת, רציפה וייקבעו לה יעדים מוגדרים.
3. הוועד המרכזי ישקול את הקמתה של ועדה מפלגתית, האחראית לפעילות בקרב העובדים. בראש הוועדה יעמוד עובד/ת מפלגה, שיקדיש את רוב הזמן לפעולה זו. בוועדה ישתתפו חברי המפלגה הפעילים בהסתדרות הכללית, בנעמת, בהסתדרות המורים, בארגון המורים העל-יסודיים, באיגוד העיתונאים, בארגוני המרצים והסגל הזוטר באוניברסיטאות ובמכללות, ב"כוח לעובדים", בקו לעובד ועוד. הוועדה תפרסם חומר הסברה לעובדים וכן תקים אתר אינטרנט (בעברית וערבית), שיתרכז בשאלות מעמדיות וחברתיות.

4. הוועד המרכזי ינהל מדיניות של קידום חברים שהצטיינו בפעילות בקרב העובדים למוסדות המפלגה הסניפיים, המחוזיים והארציים. ההערכה היא, כי כאשר מספר הולך וגדל של פעילים בקרב העובדים יהיה במוסדות המפלגה - דמותה הציבורית של המפלגה תהלום יותר את ייעודה כמפלגת העובדים.
5. הוועדה לפעילות בקרב העובדים, יחד עם המחלקה לחינוך רעיוני, יגבשו מסלול לימודי פעילים בקרב העובדים. הלומדים יהיו חברי מפלגה שכבר פעילים במסגרות של עובדים וגם כאלה שיוכשרו לפעילות כזאת.
6. הוועד המרכזי יקדיש בכל שנה מושב אחד לפחות ללימוד נושאים מעמדיים וחברתיים.
7. הוועדה לפעולה בקרב העובדים תהדק את הקשרים עם פעילים קומוניסטים בקרב העובדים הפלסטינים ובעולם הערבי. הוועדה תחדש את הקשרים עם הפדרציה הבינלאומית של האיגודים המקצועיים, שהיא התאגדות בעלת כיוון שמאלי, שמקום מושבה באתונה (להבדיל מהקונפדרציה הבינלאומית של האיגודים המקצועיים, הסוציאל-דמוקרטית באופייה, בה חברה ההסתדרות).
8. מק"י תפעל לאיחוד כל הכוחות, האיגודים והוועדים, הפועלים בקרב העובדים, לכוח מאורגן אחד, שיכלול את כלל העובדות והעובדים בישראל, לרבות ההסתדרות, "כוח לעובדים" וארגונים נוספים.
9. מק"י תפעל בהתמדה לפוליטיזציה של מאבקי עובדים. להנחלת עמדות המרקסיזם-לניניזם בקרב העובדים, ולהפיכתה לכתובת המתקדמת ביותר והמסורה ביותר של העובדות והעובדים בישראל. איננו מתכוונים להסתפק בהצהרה, שמק"י היא מפלגת מעמד העובדים; מעמד העובדים צריך גם לראות במק"י את מפלגתו.

(4) מק"י והצעירים

בני נוער וצעירים מהווים קבוצת גיל גדולה יחסית בחברה בישראל. לפי נתונים המתייחסים לשנת 2009, מספר בני 15-17 היה 364 אלף, שרובם ככולם לומדים בבתי ספר עיוניים. מספר העובדים בגילים אלה היה 5 אלפים, ומספרם של אלה שלא עבדו ולא למדו, לרבות מובטלים – 24 אלף. מספר בני הנוער הערבים היה 152 אלף – שליש מכלל בני 15-17.

בקבוצת הגיל 18-24, היו 808 אלף. מהם – 245 אלף למדו, 290 אלף – עבדו, ואילו 300 אלף נחשבו לא עובדים ולא לומדים (כולל צעירים בשירות צבאי).

באותה שנה, מספר הסטודנטים באוניברסיטאות היה 121 אלף ובמכללות האקדמיות – כ-70 אלף. רוב הסטודנטים הם סטודנטיות.

הניאו-ליברליזם בחינוך

במערכת ההשכלה התיכונית והגבוהה, מיושמת בעשור האחרון תוכנית ממשלתית ניאו-ליברלית, המתבטאת בהקטנת הוצאות המדינה לחינוך (בחישוב לתלמיד); באילוץ הורים להשקיע יותר בחינוך; בצורות שונות של הפרטה גלויה וסמויה של פעולות משרד החינוך ושל מערכת השעות בבתי הספר; בפגיעה בזכויות עובדי ההוראה המאורגנים ובהעסקה זמנית וחלקית באמצעות חברות כוח אדם; ובשימת דגש במדידות ובציונים בשם "היעילות הכלכלית" ו"השוק החופשי".

התוצאה של מהלכים אלה היא הרחבת הפערים בהישגים הלימודיים של קבוצות אוכלוסייה שונות, תוך הנצחה של פערים לאומיים, מעמדיים ועדתיים. בתעודת בגרות זוכים פחות ממחצית קבוצת הגיל של בני ה-17, ואילו בתעודת בגרות המאפשרת הצגת מועמדות להשכלה גבוהה – רק 37%. שיעורם של צעירות וצעירים יהודים, שהחלו ללמוד במוסד להשכלה גבוהה תוך 8 שנים מאז שסיימו את התיכון (32%) – גבוה פי 2 משיעורם של צעירות וצעירים ערבים שהחלו ללמוד במוסד להשכלה גבוהה (15%). יש להעיר, כי הנתונים לגבי הסטודנטים הערבים אינם כוללים את הלומדים בחו"ל.

בהשראת האידיאולוגיה הימנית של ממשלות הליכוד, נעשים תכני הלימוד במערכת החינוך העברית לאומניים יותר ואינדיבידואליסטיים יותר, תוך התנערות מחינוך לדמוקרטיה ולכיבוד זכויות אדם ואזרח וזכויות מיעוטים.

הלכי רוח ועמדות בקרב נוער וצעירים

בשנים האחרונות, התפרסמו מחקרים וסקרי דעת קהל, שהצביעו על הידרדרות מסוכנת במעמד הערכים הדמוקרטיים בחברה בישראל בכלל, ובקרב בני נוער וצעירים יהודים בפרט. המחקרים הראו,

כי בני נוער יהודים, יותר מכל קבוצה אחרת בחברה, אימצו תפיסות עולם גזעניות וימניות קיצוניות. בני נוער מאמינים פחות בדמוקרטיה ונוטים יותר לפתרונות של כוח ולשליטת ה"אחר". מבין הנתונים המדאיגים, הנחשפים במחקרים שונים: 60% מבני הנוער והצעירים היהודים מעדיפים "מנהיגות חזקה" על פני עקרונות דמוקרטיים חשובים; כמחציתם מצדדים בפגיעה בזכות לבחור ולהיבחר של האזרחים הערבים; ובקרב 37% מהם עולות תחושות של שנאה ופחד, כשהם חושבים על ערבים. הסיסמה "מוות לערבים" זוכה ללגיטימציה בקרב כ-20% מבני הנוער היהודים. כמעט בכל המחקרים, הצבא הוא הגורם היחיד מבין כל גורמי השלטון שזוכה באמון כמעט מלא של האוכלוסייה היהודית הצעירה.

לפי אחד המחקרים, שבדק את העמדות ואת הזהות הפוליטית של בני הנוער יהודים במשך 12 שנים: 62% מבני נוער וצעירים הגדירו את עצמם בשנת 2010 כימניים, לעומת 48% בשנת 1998; רק 12% הגדירו את עצמם כשמאליים בשנת 2010, לעומת 32% בשנת 1998. ניתן לצפות לתמורה בהגדרה העצמית של בני נוער וצעירים בעקבות מחאת האוהלים, שהעמידה במרכז סדר יומם נושאים חברתיים ושאלות של סולידריות חברתית. תשובה לכך עשויה להינתן במחקרים שיפורסמו בעתיד.

גם בקרב בני נוער ערבים ניתן לזהות עמדות בעייתיות בתחום קבלת השונה, "חמולתיות", נטייה להסתגרות דתית, ואכזבה עמוקה מהשתתפות פוליטית בכלל, ומהבחירות לכנסת בפרט.

לגבי שאלת "אפשרות הדו קיום והשלום בין יהודים וערבים בישראל", הרי במחקר שנערך בשנת 2010 בידי קרן פרידריך אברט: 46% מבני 15 עד 18 בחברה היהודית לא מאמינים באפשרות לדו-קיום ולשלום, ואילו בקבוצת גיל 21 עד 24 השיעור עולה ל-55%. בחברה הערבית, רבע הנשאלים בשתי קבוצות הגיל אינם מאמינים באפשרות של דו-קיום ושלום.

הלוך הרוח הזה מורגש לא רק בסקרים ובמחקרים, אלא גם במציאות היומיומית בישראל. אמצעי התקשורת ודוחות שונים של ארגוני זכויות אדם מדווחים בעקביות על עלייה באירועים ובהתבטאויות גזעניות ואנטי-דמוקרטיות נגד ערבים ונגד כוחות שלום, דמוקרטיה ושמאל.

עם כל התמונה העגומה שמצטיירת מהמחקרים שנערכו בשנים האחרונות, ניתן לזהות כמיהה אצל צעירים למציאות אחרת ששוררים בה שלום, רמת חיים טובה יותר, ובקרב קבוצה מסוימת - רצון למציאות של שוויון זכויות לכל האזרחים. לגבי יחסים חברתיים ושכנות, כמחצית מבני הנוער היהודים והערבים מוכנים שיהיו להם שכנים, חברים וביקורים הדדיים עם בני העם השני. מניחות מעמיק של הנתונים השונים, ניתן להצביע על קבוצה לא קטנה אשר "עומדת באמצע" במובן הזה, שאין לה תשובות מגובשות סופית בשאלות השונות. גם המציאות היומיומית בישראל מורכבת למדי. במקביל למעשים ולהתבטאויות אנטי-דמוקרטיות וגזעניות, יש גם לא מעט פעולות מחאה וגילויים של תמיכה בדמוקרטיה בקרב בני נוער.

בני נוער רבים משתתפים בפעולות מחאה נגד הכיבוש, נגד המדיניות הכלכלית ונגד הפגיעה בדמוקרטיה. פעילויות יהודיות-ערביות מתקיימות במקומות שונים בארץ, לרבות באוניברסיטאות ובערים מעורבות. צעירים יהודים, אשר נוטלים חלק בפעילות כזאת, מוצאים את דרכם לחד"ש ולמק"י. תהליך הפוליטיזציה, שחווים אותם צעירים, הופך אותם משותפים במאבקים חד-ממדיים לחלק מן המאבק הכולל למען שינוי יסודי בכל התחומים.

דעות ומגמות בקרב בני נוער וצעירים בישראל הם פועל יוצא של המציאות החברתית-כלכלית-פוליטית, בה הם חיים. רוב בני הנוער חיים במציאות כלכלית קשה במיוחד. הם גדלו בעידן הניאור-ליברלי, המתייחס לצעירים ככוח עבודה זול משולל זכויות חברתיות, המועסק במקומות עבודה שאינם מכבדים זכויות עובדים, כמו חברות כוח אדם. צעירים, העסוקים בבניית עתידם, משלמים מחיר גבוה מדי בשל פערים חברתיים-כלכליים מתרחבים, הפרטה, עליית מחירים בכלל ומחירי דירות בפרט. מציאות חברתית-כלכלית זו, סובלת במיוחד האוכלוסיות היהודית והערבית החיות בפריפריה. מציאות קשה זו מנוצלת בידי מפלגות הימין להסתה גזענית ואנטי-דמוקרטית. ואומנם, בפריפריה ניתן למצוא הקצנה והגמוניה מוחלטת של ערכים אנטי-דמוקרטיים, מילטריסטיים וגזעניים.

דורות חדשים גדלים במציאות, שהפגיעה בנורמות האזרחיות ובמרחב הדמוקרטי הפכה דבר לגיטימי, המיוצג על-ידי הזרם המרכזי בחברה. הם מושפעים מהקמפינים המתוחכמים של הימין הישראלי, ובמיוחד ממפלגת "ישראל ביתנו" בראשות ליכרמן, שבמרכזם שיח כוחני והאשמת השמאל והאזרחים הערבים באי-נאמנות ואפילו בבגידה. נוסף לכך, להמשך הכיבוש הישראלי בשטחים הכבושים יש השלכות הרסניות על החברה בישראל ועל הדור הצעיר היהודי במיוחד, שהמסד מייעד אותו להיות צבא העתיד. הם גדלו במציאות של ה"אינתיפאדה" השנייה, אירועי אוקטובר, המצור על עזה, מלחמת לבנון השנייה והעדר משא ומתן אמיתי עם הנהגת הפלסטינים. הם גדלו בצל מסע שכנוע של הימין הישראלי ורוב מה שנקרא ה"שמאל הציוני", לפיו אין פרטנר בצד הפלסטיני.

בני נוער מתחנכים במערכת חינוך המפרידה בין ערבים ליהודים ומחנכת לערכים ציוניים, מילטריסטיים וקפיטליסטיים. מצב זה בעייתי במיוחד עבור תלמידים ערבים, שזכותם לתכני לימוד, ההולמים את ייחודם הלאומי והתרבותי, מקופחת, אבל גם עבור תלמידים יהודים, מהם נשללת הזכות לנקודת מבט מתקדמת וביקורתית.

במערכת החינוך הממלכתית, המרחב הדמוקרטי כה מצומצם, שאין בו מקום לנרטיב הפלסטיני בספרי הלימוד ואין לגיטימציה חברתית לדעות דמוקרטיות, לעמדות המתנגדות למיליטריזם ולעמדות ביקורתיות ביחס למציאות הכלכלית-חברתית הקפיטליסטית. התוכן של החינוך בישראל הוא ימני מאוד מבחינה פוליטית, חברתית וכלכלית.

בתקופת שר החינוך בממשלת נתניהו, גדעון סער, נמדדת הצלחת בתי ספר בחינוך העברי לפי שיעור הגיוס ליחידות קרביות בצבא ולפי השתתפות בתוכניות חינוך ציוניות ויהודיות. לעומת זאת, תוכנית העבודה של משרד החינוך אינה כוללת יעדים ומשימות, המקדמים חינוך לדמוקרטיה ולחיים משותפים בארץ.

בני נוער וצעירים ערבים

צעירים ובני נוער ערבים סובלים ממכלול הבעיות, שנתקלים בהם בני נוער וצעירים יהודים, ובנוסף לכך - ממדיניות הדיכוי והאפליה כלפי המיעוט הלאומי הפלסטיני בישראל. צעירים ערבים הם הניזוקים הגדולים ביותר ממדיניות האפליה הלאומית בתחומי החינוך, התעסוקה, הדיור והביטחון האישי.

מצב מורכב וקשה זה יוצר בעיות ומכשולים רבים בפני בני נוער וצעירים ערבים בישראל. המציאות הכלכלית-חברתית הרווחת בקרב החברה הערבית בישראל היא מציאות של עוני ואבטלה. לא במקרה, רוב הישובים מוכי שיעור האבטלה הגבוה הם ישובים ערביים, ולמעלה ממחצית המשפחות הערביות חיות מתחת לקו העוני. בצל מציאות זו, מצד אחד, ונוכח קוצר ידם של כוחות השמאל מצד שני, הופכים צעירים ערבים טרף קל להלכי רוח של ייאוש מהפוליטיקה, של תרבות הצריכה, ושל חזרה למעגלי השתייכות מסורתיים כגון עדה, חמולה ומשפחה.

הנתונים של משרד החינוך, הלמ"ס והביטוח הלאומי מצביעים על פערים גדולים בתנאי החינוך הערבי ובהישגיו מהגן ועד לאוניברסיטאות. בנוסף, תוכניות הלימוד בחברה הערבית אינן נותנות מענה לצרכים של החברה הערבית, וכופות תכנים שמשרתים את האג'נדה הפוליטית של הממסד.

פערי ההישגים בין תלמידים ערבים ויהודים בבחינות הבגרות ובבחינות הפסיכומטריות הם גדולים מאוד ומהווים אחד המכשולים הרציניים בקבלה לאוניברסיטה. צעירים ערבים, המעוניינים בלימודים אקדמאיים בישראל, נתקלים במנגנוני האפליה הממסדית והסמויה, דוגמת תנאי קבלה, המיועדים להכשיל את הסטודנטים הערבים וגם כמה קבוצות אחרות, כמו תנאים הקשורים להגבלת גיל התחלת הלימודים במקצועות מסוימים, ועדות קבלה המסתמכות על קריטריונים סובייקטיביים וכו'. בנוסף, סטודנטים שמתקבלים למוסדות להשכלה גבוהה סובלים מתחושות של ניכור, גזענות ואפליה במהלך הלימודים בהם. אחוז הסטודנטים הערבים במוסדות להשכלה גבוהה עומד כיום על כ-10%, לאחר עלייה מורגשת בשיעור הסטודנטים הערבים בעשור האחרון. נשים הן יותר ממחצית הסטודנטים הערבים.

המכשולים הרבים, שנאלצים צעירים ערבים להתמודד איתם בקבלה למקצועות המבוקשים מצידם, דוחפים אלפים ללמוד בחו"ל. בירדן לבדה לומדים כ-9,000 סטודנטים ערבים מישראל מקצועות כמו רפואה, רוקחות, מקצועות טיפוליים וכו'. גם באוניברסיטאות בגדה המערבית, באירופה ובארצות הברית לומדים אלפי סטודנטים ערבים מישראל.

בוגרי האוניברסיטאות הערבים נקלטים בקושי במקומות העבודה. הם נאלצים לא-אחת לסבול מאבטלה ומעבודה בתנאים קשים ולא במקצועות שהם למדו. לגידול העצום בשכבת בוגרי האוניברסיטאות השפעה עצומה על המבנה של החברה הערבית בכלל, ושל שכבת האוכלוסייה הצעירה בפרט.

בני נוער, הנושרים ממערכת החינוך, ואלה שאינם פונים להשכלה גבוהה מהווים את רוב בני הנוער והצעירים הערבים. רבים מהם סובלים מאבטלה ומעבודה בתנאי ניצול במקומות עבודה לא מסודרים. בני נוער העובדים בתוך הישובים הערבים, ובמיוחד נערות, סובלים מניצול ציני של מצוקתם ומעבודה בשכר הנופל משכר המינימום ובתנאים קשים במיוחד.

השלטון מנסה לכפות על הצעירים הערבים "שירות לאומי" כתנאי למימוש זכויות אזרחיות. מק"י, ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי (בנק"י) וחד"ש ניהלו בשנים האחרונות מערכה ציבורית נגד "השירות הלאומי" הכפוי.

בסיכום, "מחאת האוהלים" שסחפה את ישראל בשנת 2011, מצד אחד, והשינויים מרחיקי לכת שהיו לאחרונה במדינות כמו מצרים ותוניסיה, מצד שני, מלמדים על הפוטנציאל האדיר הטמון באוכלוסייה הצעירה. צעירים עם תודעה פוליטית, מנהיגות ורצון עז לשינוי המציאות עשויים להיות כוח מרכזי לשינוי חברתי בכל חברה.

מק"י והצעירים

נוסף לפעילות של בנק"י, מק"י וחד"ש בקרב בני נוער ערבים, פועלים כיום בקרבם גם כוחות מגוונים עם אג'נדות אחרות. אלה כוללים את מוסדות המדינה, תנועות הנוער הציוניות (תנועת הנוער העובד והלומד), זרועות משרד החינוך בחינוך הבלתי-פורמאלי ועוד. התנועות האסלאמיות מנהלות פעילות ענפה בקרב בני נוער וסטודנטים. גם לבל"ד ולעמותות שונות יש פעילויות רבות בקרב בני נוער וצעירים. מציאות זו שונה מהמצב לפני כשני עשורים, כאשר פעלו בקרב הצעירים הערבים רק שני כוחות: הממסד ואנחנו. נתון זה צריך להביא בחשבון, כאשר מנתחים את מצבנו בקרב נוער וצעירים ערבים.

ב-2010/11 קיימו מוסדות מפלגה שונים דיונים בנושא מק"י והאוכלוסייה הצעירה במטרה להגביר את הפעילות שלנו בקרב צעירים, להרחיב את שורות המפלגה בקרב צעירים, לחזק ולשלב יותר את החברים הצעירים בחיי המפלגה ובפעילויותיה, ולחזק את ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי. דיונים אלו נועדו לבנות גשר בין הפוטנציאל האדיר של מק"י, בנק"י וחד"ש בקרב בני נוער וצעירים, ערבים ויהודים, לבין המצב שלנו בפועל. הדיונים שיזמה מזכירות המפלגה, בהשתתפות נציגי בנק"י ומחלקת הסטודנטים, העלו בעיות שונות שיש לתת להן מענה דחוף בשנים הקרובות.

מהדיונים השונים שהתקיימו מצטיירת תמונה מדאיגה של פעילות לא-סדירה ושל היקף פעילות נמוך. מוקדי הפעילות של מק"י ובנק"י מוגבלים למספר קטן של סניפים ולכמה אוניברסיטאות, בעוד שציבור בני הנוער והצעירים פרוש באלפי מוקדים – בתיכונים, במוסדות להשכלה גבוהה, במקומות העבודה. אנו איננו מגיעים לרוב רובם של הצעירים - לא כמעט ישיר ולא באמצעות האינטרנט. האמצעים האינטרנטיים שלנו אינם מפותחים בהשוואה להתקדמות ולאפשרויות השימוש הנרחבות שיש בתחום.

בנק"י נחלשה מאוד בעשור הראשון של המאה ה-21, וזאת בשל סיבות סובייקטיביות הקשורות בהנהגתה; הפעילות הסטודנטאלית אינה מתרחבת; למפלגה אין תאים מסודרים באוניברסיטאות. מספר החברים הצעירים במפלגה נמוך יחסית, ונמוך עוד יותר מספר החברים הצעירים, המשתלבים בחיים הארגוניים של המפלגה בסניפים ובמחוזות. ישנם סניפי מפלגה, שבצידם לא פועל סניף של בנק"י, וזו אחת הסיבות לאי-קליטת חברים חדשים בסניפים רבים.

ככמה מהישיבות שקיימנו בלט הפער העצום בין סדר היום של הנהגת המפלגה לבין סדר היום של צעירים ונוער. נפער פער בין הצעירים במפלגה ובנק"י לבין שאר מרכיבי המפלגה. מפלגה שאין לה מספיק אחיזה בקרב הדור הצעיר, עלולה להיחלש בעתיד. בעיה נוספת שעלתה קשורה לדימויים בעייתיים שיש למפלגה בקרב ציבורי צעירים שונים.

חשוב לציין, שבמקומות שהצליחו לבנות סניפים פעילים של בנק"י, המפלגה מצליחה להתגבר על בעיות מסוג זה. הודות לכך, סניפי מק"י ובנק"י מצליחים למשוך לפעילויות שלנו ציבור רחב ואף לגייס חברים חדשים.

על אף שלמק"י אידיאולוגיה מהפכנית, היא אינה נתפסת ככוח מהפכני בקרב קבוצות שונות, מצב המקשה על משיכת צעירים למפלגה. לבעיה זו יש סיבות רבות, כמו: אימוץ פוליטיקה "פרגמטית", במקרים מסוימים, שמיישרת קו עם המצב הקיים, במיוחד במערכות בחירות מקומיות וארציות; עמדות אחריות ולא מתלהמות בשאלות פוליטיות חשובות; ופערים בין האידיאולוגיה למעשים במקרים מסוימים. בנוסף, השיח שמייצגת המפלגה פונה לשכל ולא לרגש, בניגוד לכוחות אחרים, שאנו מתחרים בהם על תמיכתה של האוכלוסייה הצעירה.

ההשקעה שלנו בצעירים היא נמוכה מאוד. על אף ההצהרות הרבות, שהנושא עומד בראש סולם העדיפויות שלנו, המשאבים המושקעים בצעירים רחוקים מאוד מלענות לצרכים של בנק"י ומחלקת הסטודנטים, במיוחד כשאנו לא לבד בשטח. המפלגה אינה משקיעה בחינוך הרעיוני והפוליטי של הדור הצעיר בבנק"י ובמפלגה. אין מספיק סמנריים רעיוניים, ופעילויות חינוך מתמשכות לצעירים כמעט שאינן מתקיימות. בנוסף לכך, כמעט שלא מופקים חומרים כתובים, המיועדים לשכבת גיל זו. גם כאשר מקיימים פעילות חינוכית, מדובר בדרך כלל בהרצאות חד-פעמיות ובישיבה הפרונטאלית, שלא בהכרח מתאימה לקהל היעד הצעיר.

חברים צעירים, שהשתתפו בדיונים, הצביעו על קשיי קליטה בסניפים שונים בשל בעיות ארגוניות, העדר סדר יום חשוב לצעירים, ולפעמים העדר רצון לשנות את דרכי העבודה בסניפים. קשיים אלו

מביאים להפסד כוחות אדיר, במיוחד כשמדובר בסטודנטים החוזרים לישוביהם ואינם נקלטים כפי שצריך בסניפי המפלגה.

בדיונים שנערכו לאחרונה הצטיירה תמונה של אי-סדר והעדר אסטרטגיה ברורה אצל בנק"י והמפלגה, המתייחסת לבני נוער ולצעירים. להנהגת בנק"י אין משאבים, הדרושים להתמודדות עם הבעיות הרבות שיש לטפל בהן, וזאת אחרי תקופה ארוכה של חולשה ושל קיפאון ארגוני. מהדיונים ניתן ללמוד, שישנן קבוצות גיל צעירות רבות שאנו לא פועלים בקרבן. למשל, הגיל הממוצע בבנק"י עלה עם הזמן, ותיכונים אינם מהווים בפועל אוכלוסיית היעד המרכזית של בנק"י. בקרב צעירים מעל לגיל 23, כמעט ולא מתקיימת פעילות מפלגתית. מצב זה מחייב אותנו לבצע שינויים מבניים משמעותיים, כדי להבטיח פעילות סדירה וקשר רציף עם קבוצות גיל חשובות אלה.

ניתוח עמדותיהם של בני נוער וצעירים בישראל והערכת מצבנו בקרבם צריכים להדליק נורה אדומה. המצב מחייב אותנו לפעולה מיידית, כדי לשנות את המגמות הקיימות. בסופו-של-דבר, אין חילוקי דעות לגבי הפוטנציאל האדיר שיש למק"י, לבנק"י ולחד"ש בקרב בני נוער וצעירים בארץ.

הוועד המרכזי של מק"י מגיש לוועידה ה-26 את ההמלצות, שגובשו במהלך הדיונים בהשתתפות נציגי בנק"י ומחלקת הסטודנטים:

- המפלגה תציב את נושא הפעילות בקרב בני נוער וצעירים בראש סולם העדיפויות שלה בשנים הקרובות, הלכה למעשה. קבוצת הגיל שבין 14 ל-25 היא אוכלוסיית יעד מרכזית לפעילות המפלגתית. המפלגה תבנה מערכת קשרים יציבה בין הסניפים וההנהגה לבין צעירים.
- המפלגה תבנה אסטרטגיה כוללת לפעילות שלה בקרב בני נוער וצעירים, לרבות הקמת המנגנונים והקדשת המשאבים הדרושים לביצוע תוכנית זו.
- בנק"י תנהל תהליך של חשיבה אסטרטגית, שבמהלכו היא תגבש את התוכנית הכוללת שלה לשנים הקרובות ותקבע יעדים ומדדי הצלחה.
- העבודה המשותפת של בנק"י ומחלקת הסטודנטים תמוסד ויחוזק התיאום עם מוסדות המפלגה ברמות השונות.
- אוכלוסיית היעד המרכזית של בנק"י תהיה - תלמידי תיכון.
- המפלגה תשקיע מאמצים בקליטת חברים צעירים כקאדרים פעילים בסניפים השונים, תעודד אותם ליוזם פעילויות בקרב ציבור הצעירים, ותצמיח מנהיגות צעירה בסניפים. כצעד ראשון, יפנו הסניפים לבוגרי בנק"י ולפעילים בעבר בקרב הסטודנטים, וכן למעגלים קרובים ביותר של צעירים, שלא נקלטו מבחינה ארגונית בסניפים.
- הנהגות הסניפים והמחוזות יבנו תוכניות לקליטת חברים צעירים חדשים; ידאגו לשילוב המשכיות וחדשנות בסניפים; יטפחו אווירה המעודדת צעירים לגלות יוזמה ולהשתלב בפעילות המפלגתית. המפלגה תפתח ותפיק חומרים חינוכיים, המדברים בשפה ובדימויים המקובלים בקרב בני נוער וצעירים; המפלגה תיוזם תוכניות חינוך רעיוני ופוליטי סדירות להכשרת מנהיגות צעירה וקאדרים פעילים.
- כדי שהשיח של המפלגה ותפיסת העולם החברתית והפוליטית שלנו יחזרו להיות דומיננטיים בקרב צעירים ובני נוער ערבים, המפלגה תפעל בכמה דרכים במקביל ותגלה פתיחות ויצירתיות. במקרים מסוימים, יטפחו מסגרות קיימות, ובמקרים אחרים - יוקמו מסגרות חדשות המושכות צעירים.
- המפלגה תקיים דיונים סדירים בבעיות המעסיקות את הדור הצעיר, לרבות בעיות דיוור, תנאי העסקה של צעירים, שכר הלימוד והתנאים במוסדות להשכלה גבוהה, פיתוח מתקני ספורט, ותציג פתרונות ודרכי מאבק.
- ארגוני המפלגה יטפחו את תחומי התרבות והאמנות, המכילים תכנים רעיוניים ומסרים פוליטיים של המפלגה, ואשר מכוונים לבני נוער ולצעירים.
- ארגוני המפלגה ומוסדותיה יקשיבו יותר לצעירים במפלגה, ילכו לקראתם ויטייחו בשיא הרצינות לביקורת שהם משמיעים.
- המפלגה ובנק"י ירחיבו וישפרו את השימוש באינטרנט ככלי להפצת דבר המפלגה, ליצירת הכרות עם עברה ופעילותה, ולבניית קשרים דו-סטריים עם בני נוער וצעירים.

פרק 2. המערכה להגנת המרחב הדמוקרטי מול סכנת הפאשיזם

(1) הקפיטליזם הניאו-ליברלי והמתקפה על הדמוקרטיה

השילוב בין הון לשלטון, האופייני לקפיטליזם בכלל, מקבל תפנית, כאשר ההון מרוכז בידיים מעטות ביותר. בתנאים אלה, קומץ של ראשי תאגידים וקונצרנים פיננסיים קובע לא רק שהמדיניות השוטפת תהיה זו הנוחה לו, אלא גם מי יאייש את משרת הנשיא או ראש הממשלה, ומה יהיה ההרכב המפלגתי של הקואליציה והרכב השרים בממשלה. קשר פרסונאלי מתהדק זה בין צמרת ההון לבין השלטון מחריף את הסכנה לחירויות הדמוקרטיות ואת סכנת הפאשיזם.

מקור סכנה נוסף הוא התחזקות מעמדה של הקצונה הצבאית הבכירה בכל ארץ והידוק הקשרים בין הקצונות של ארצות שונות באמצעות ניהול מלחמות משותפות בחסות נאט"ו או האו"ם. קציני צבא עוברים, כמעשה של שגרה, לתפקידים בכירים בשירות המדינה או בממשלה, כמו גם לניהול תאגידים פרטיים, המשתתפים באופן פעיל בניהול מערך הכיבוש והדיכוי במטרה להגדיל את רווחיהם.

אולם מידת החומרה של ההתקפה על הזכויות הדמוקרטיות ושל השימוש באלמות ממסדית תלויה בגורמים נוספים: במידת הגמישות שנותרה להון בהפעלת מנגנון המדינה בתנאים של ממשלה נבחרת; ביכולת של מרכזי הכוח הפיננסי לגשר על פני העימותים בינם לבין עצמם ובינם לבין העובדים השכירים; בתנאים הבינלאומיים ובקיומם של סכסוכים ממושכים ומלחמות; ובמיוחד – בהתארגנות של ארגוני העובדים ושל חוגים דמוקרטיים מול המתקפה של ההון על זכויותיהם, על רמת חייהם ועל יכולתם (המוגבלת מלכתחילה) להשפיע.

התוכניות הניאו-ליברליות, שהופעלו מאז תחילת שנות ה-80 של המאה ה-20, פעלו בתנועת מלקחיים גם להפרטה מהירה של חברות ממשלתיות ושירותים ממלכתיים, וגם לרמיסת האיגודים המקצועיים וחופש המאבק של העובדים. אך הניסיון ההיסטורי לימד, כי אף שרפורמות ימניות אלה העניקו להון מרחב פעילות לתקופה מסוימת – הן לא מנעו את פרוץ המשברים הכלכליים בשנות ה-90, את משבר ההיי-טק של שנת 2000, ואת המשבר הכלכלי הנוכחי, שהחל ב-2008 בארה"ב.

לכן מיישמים התאגידים ושלוחיהם בשלטון בעת הנוכחית שלב נוסף בהטלת עול המשבר הכלכלי על כתפי העובדים, כפי שמעידים הפיטורים, האבטלה והמתקפה על זכויות הפנסיה בשורה של מדינות באירופה. כך נחשפת במערומיה העמדת הפנים של "אחריות חברתית", שאימצו לעצמם התאגידים בשנים האחרונות.

ממשלות ההון מצידן, בנחישותן לגבות את מחיר המשבר מהשכירים, נוטות יותר להשתמש באלמות משטרתית מול הפגנות פועלים ומיעוטים לאומיים. במקביל, מנהלות הממשלות גם מסע להשחרת פניהם של איגודים מקצועיים לוחמניים. הן גם מנסות להסיט את תשומת-הלב של המוני העם מהפגיעות בזכויותיהם, וזאת באמצעות ניהול תעמולה לאומנית נגד עובדים זרים ומבקשי מקלט, ובאמצעות רעש תקשורתי סביב פעולות ממשיות לגירושם.

אין זה מקרה, שהתשובה של ממשל בוש למתקפת הטרור על מגדלי התאומים ובנייני ממשל בארה"ב הייתה הכרזה על מלחמה נגד "הטרור העולמי" ו"ציר הרשע" וניצול הטרוריה לפתיחת המלחמות באפגניסטן ובעיראק; ובמקביל – יישום פגיעות חמורות בזכויות הדמוקרטיות של אזרחי ארה"ב עצמם וטיפוח של היסטוריה לאומנית. אין זה מקרה, שהתאגידים עושים שימוש גובר ב"דוקטרינת ההלם" (כשם ספרה של נעמי קליין), בבואם לנצל כל מלחמה וכל אסון טבע לתועלתם, תוך רמיסת זכויות העמים.

בתנאים, שתוארו לעיל בתמצית, הסכנה, שהמסד הפוליטי השליט, המבטא את האינטרסים של אוליגרכית התאגידים, ייאבד את ביטחוננו ביכולתו לשלוט באמצעות בחירות כלליות, פרלמנט וממשלה, ויחפש אחר חלופה אלימה, דיקטטורית גלויה, המוותרת על הכסות הדמוקרטית – הופכת מוחשית יותר. במצב משברי, כאשר המערכת הפוליטית הבורגנית מאבדת את האיזון שלה – גורמי מפתח בה עלולים לגלוש ל"פתרונות" אנטי-דמוקרטיים קיצוניים ואף לצורה כזאת או אחרת של דיקטטורה.

אין פירוש הדבר, כי בכל מקרה יתרחש המעבר הזה באמצעות אירוע מכונן כמו הפיכה צבאית, ביטול החוקה, ביטול הבחירות הכלליות, וכינון דיקטטורה טרוריסטית גלויה. המסד השליט חייב כל העת להתמודד עם התנגדות פעילה של העובדים השכירים לפגיעה בזכויותיהם; עם מאבקים של חוגים

ציבוריים נגד רדיפת הבצע של ההון, להגנת החירויות הדמוקרטיות ונגד גילויים של לאומנות; עם מאבקי סטודנטים ומרצים להגנת ההשכלה הגבוהה; עם מאבקים למען דיוור, וכן הלאה.

הסתירה הגוברת בין הקפיטליזם המאוחר לבין המרחב הדמוקרטי (אותו מרחב שהתפתח בקפיטליזם המוקדם), מובילה הוגים בורגניים שמרניים להצביע דווקא על המאבקים העממיים כסיבת המשבר החברתי-פוליטי ("משבר משילות", כניסוחו של סמואל הנטינגטון), ולקרוא לבליתם באמצעות צמצום זכות המחאה, מעצרים חשאיים, מעקבים נרחבים ועוד.

הצלחה חלקית של המערכת הפוליטית הקפיטליסטית בהרחקת ההמונים ממעורבות פוליטית באמצעות שידורי התקשורת המסחרית, טיפוח תרבות הצריכה והדגשת גילויי השחיתות במטרה לשכנע, כי "פוליטיקה זה גועל נפש" - מסייעת למסד הפוליטי הבורגני לקדם חיסול הדרגתי של המרחב הדמוקרטי. עוד בהרצאתו ב-1935, הצביע גיאורגי דימיטרוב על האפשרות של תהליך פאשיזציה מדורג. דימיטרוב ציין אז, כי ייתכן פאשיזם שאינו מחסל מייד את הפרלמנט, והמאפשר, במגבלות מסוימות, פעילות לגלית של מפלגות בורגניות וסוציאל-דמוקרטיות, קיום מערכת משפט והוצאת עיתונים.

בתנאים של היום, תהליך מדורג של פאשיזציה משלב צעדים נגד האיגודים המקצועיים, נגד מפלגות השמאל ונגד ארגונים דמוקרטיים, יחד עם מתקפה נגד האקדמיה והאינטלקטואלים, עם הסתה לאומנית וגזענית, ושימוש דמוגוגי בכלי התקשורת המסחריים והממלכתיים. צעדים כאלה מתבצעים ויכולים להתבצע גם תוך שמירה על קיומם של בחירות כלליות ושל פרלמנט, וזאת במטרה להקהות את ההתנגדות ולהשיג לגיטימציה ציבורית לצעדים האנטי-דמוקרטיים.

קיצוץ המרחב הדמוקרטי בישראל

בישראל, מאז כינונה, קיימת דמוקרטיה בורגנית מקוצצת. אחד הביטויים לכך – העדר חוקה דמוקרטית, המגינה על זכויות אדם ואזרח, על זכויות עובדים, על זכויות המיעוט הלאומי הערבי ועל זכויות הנשים, והמונעת כפייה דתית.

מאז כינונה, ישראל היא דמוקרטיה (מקוצצת) בעיקר לאזרחים היהודים, בעוד שכלפי האזרחים הערבים הופעלו ומופעלות שיטות של דיכוי לאומי אלים: החל בממשל הצבאי (1948-1966) ובהפקעת רוב הקרקעות השייכות לערבים, והמשך בטבח כפר קאסם (1956), במתקפה ביום האדמה (1976), ובאלימות הרצחנית של המשטרה באירועי אוקטובר 2000. האידיאולוגיה והפרקטיקה הציוניות ממשיכות לטפח מגמות גזעניות אנטי-ערביות חמורות ביותר. המשטר הפנימי בישראל הוא, אפוא, דמוקרטיה מקוצצת, המפעילה דרך קבע אלימות באמצעות משטרה, חקיקה ואפליה כל-צדדית.

הרוב הימני במיוחד של הכנסות ה-17 (2006) וה-18 (2009) וממשלת הימין הקיצוני בראשות נתניהו, יזמו והובילו שורה ארוכה של חוקים גזעניים ואנטי-דמוקרטיים. בין החוקים האלה – התיקון לחוק הגזענות, המונע מבני זוג פלסטינים מהשטחים להתגורר בישראל עם בני זוגם אזרחי ישראל ולקבל אזרחות ישראלית; חוק הנכבה, המטיל עונשים כספיים על גופים מתוקצבים, המציינים את הנכבה הפלסטינית ביום העצמאות; חוק ועדות הקבלה, המתיר אפליה והדרה בקבלה ליישובים קהילתיים; חוק משאל העם, שמטרתו למנוע מהכנסת אישור של הסכמים, הכרוכים בנסיגה מהשטחים הכבושים; חוק הקרקעות, המאפשר למדינה למכור אדמות של אזרחים ערבים, אשר הופקעו, אך לא המדינה לא עשתה בהם שימוש; חוק המאפשר להאריך את מעצרו של אסיר פלסטיני מבלי שיופיע בבית המשפט; חוק כבילת עובדים זרים למעביד; חוק ביטול אזרחות למי שהורשע בעבירות נגד המדינה; וחוק המסתננים, הכולל את כליאתם של מחפשי מקלט במחנות מעצר במשך שנים ומטיל עונש על ישראלים שסייעו בידם.

נוסף לחקיקה של חוקים אנטי-דמוקרטיים וגזעניים, נקט הממשל הישראלי בצעדים הרסניים נוספים: הנהגתו של תקציב דו-שנתי; הסתה גזענית מתמשכת נגד האוכלוסייה הערבית; העמדה לדין של חבר הלשכה הפוליטית של מק"י, ח"כ מוחמד ברכה, ושל אישים ערבים נוספים בעוון פעילות פוליטית; ביטול בפועל של לימודי האזרחות בתיכונים והמרתם בלימודים קלריקליים; תמיכה בארגונים ניאוו-פאשיסטיים נוסח "מנהיגות יהודית" ו"אם תרצו" ובמסע שלהם נגד חופש הביטוי והפעולה של ארגוני זכויות אדם ונגד השמאל בכללו, כמו גם נגד חופש הדיון והמחקר באקדמיה; תמיכה במסעות לערעור מעמדו של בית המשפט העליון.

במחצית השנייה של 2010 התרחשו מספר התפתחויות, שלכאורה אין ביניהן כל קשר ישיר, אבל ניתן להבינן רק במסגרת תהליכי העומק בחברה הישראלית, הגורמים לצמצום המרחב הדמוקרטי: המתקפה על האוניברסיטאות, הרס הכפר אל-עראקיב, וקמפיין בעלי ההון באמצעות קבוצות הימין הקיצוני, כדי למזער את המסים, שהם אמורים לשלם בעקבות גילויי הגז.

ביטוי ברור נוסף לאותה מגמה נתן אילן לוין, הממונה על השכר באוצר, אשר העלה את הדרישה לבטל את זכות השביתה במגזר הציבורי. בעקבות השביתה הממושכת והלוחמנית של העובדות הסוציאליות, אמר לוין בריאיון: "הממשלה תידרש לשקול חקיקה מיוחדת באשר לבוררות חובה בשירותים חיוניים. שביתה בכור בדימונה, בנמלים, ברשות שדות התעופה, ובעתיד גם ברכבת ובמערכת הבריאות (הרופאים); והתחרות בין ההסתדרות לכוח לעובדים תחייב את הממשלה לשקול פתרון אחר, שמצד אחד ינטרל את זכות השביתה של אותם ארגונים" ("גלובס", 29.3.2011).

מתקפת הדה-לגיטימציה וההסתה הגזענית השיטתית של השלטון בכללותו כלפי האוכלוסייה הערבית, והיחס המביש של הממסד החילוני והדתי-יהודי, ובמיוחד ראשי ש"ס, כלפי מהגרי עבודה – היו כבר לנתונים של קבע בנוף הפוליטי המקומי.

מי עומד מאחורי תהליכי הפאשיזציה, מי מקדם אותם, ובייחוד - איזו שכבה חברתית עלולה לבחור באופציה הפאשיסטית מול שלוש תופעות משבריות משולבות: משבר הכיבוש, משבר הציונות והפולמוס בחברה הישראלית סביב השליטה של עשר המשפחות (מה שהוגדר בשפה הרשמית: "סוגיית הריכוזיות")?

מגזרים בכורגנות הגדולה, בתמיכת ממסדים פוליטיים של הימין, הנהגת המתנחלים, זרמים נוצרים פונדמנטליסטים בארה"ב ובעלי הון אמריקאים, מוכנים לשחק על הקלף הפאשיסטי בעידן של משבר עמדות ההגמוניה. בדרך כלל, ארגוני הבורגנות הישראלית (התאחדות התעשיינים, איגוד הבנקאים, איגוד לשכות המסחר) מאוחדים סביב נוסחת "ממשלת האחדות הלאומית". קרי: המפלגות הציונות הגדולות (ימין ומרכז) אמורות להתאחד סביב הפרויקט של הקפיטליזם הישראלי, הכולל את המשך הכיבוש. האופציה הפאשיסטית היא צעד רחוק יותר, העומד על הפרק בתנאים של ריכוז ההון בידיים מעטות יותר ושל מחאה חברתית נוכח הקיטוב החברתי המעמיק.

הזהות המעמדית של הפאשיזם היא דיקטטורה הגלויה של החוגים הבורגניים הריאקציוניים ביותר, השוביניסטיים והאימפריאליסטיים ביותר. אך כדי לממש את הדיקטטורה, משתמשות תנועות פאשיסטיות בדמגוגיה, בשוביניזם, בגזענות, בשפיכות דמים ובהתנשאות לאומנית. תנועות פאשיסטיות משקיעות מאמצים בבנייתו של בסיס עממי מאורגן בקרב הזעיר-בורגנות וחלקים של מעמד העובדים ושל שכבות עוני מתוסכלות, תוך הסתרת מהותו המעמדית האנטי-פועלית של הפאשיזם.

הפאשיזציה של החברה הישראלית אינה ביטוי להצלחה מזהירה של הבורגנות הגדולה, של "הניאו-ליברליזם החזירי", של מדיניות הכיבוש וההתפשטות הקולוניאלית, אלא ביטוי לכישלון התשובות המסורתיות של השכבות השולטות. הדמוקרטיה, זכויות העובדים וזכויות האדם, שבהם מתפאר הממסד הישראלי, הופכות, בתנאים מסוימים, מכשול בדרך של ההון הגדול. כל עוד הבורגנות הגדולה מגדילה את רווחיה ומרכזת בידיה הון ללא הפרעה, אין לה צורך לחתור תחת סדרי שלטון דמוקרטיים ולפנות "לפתרון" הפאשיזם. הפאשיזם הוא הפתרון האחרון, אליו פונה הממסד הקשור בראשי התאגידים, על מנת להתגבר על המשברים העמוקים הפוקדים את המשטר הכלכלי-חברתי ואת המערך הפוליטי-מפלגתי-ממשלתי.

"התמנון" - זה השם המקורי שהעניק קונסטנטיין קוסנקו מחטיבת המחקר של בנק ישראל, למחקר בנושא הקבוצות העסקיות השולטות במשק הישראלי והשפעתן. בהתייחסו למשפחות השולטות במשק ציין קוסנקו, כי כל משפחה כזאת היא כמו תמנון, ששולח זרועות לענפי משק שונים. בנוסף, הבעלויות הצולבות בין המשפחות השולטות במשק מעצימות את תופעת הריכוזיות, משום שפוטנציאל התיאום ביניהן גדל.

מהמחקר עולה, כי מספר בעלי העניין בשוק הישראלי קטן ומגיע לכ-1,700 איש, המחזיקים ב-650 חברות ציבוריות. 22 קבוצות עסקיות שולטות במחצית מהשוק (לא כולל את חברת טבע). עשר משפחות גדולות שולטות בכ-30% מהשוק. הקבוצות הגדולות מחזיקות ב-50% מהשוק הפיננסי וב-70% מתחום השירותים והמסחר במשק. גם קוסנקו מצא, כי משפחות אלה פועלות, כדי להשיג כוח פוליטי.

קוסנקו סבור, כי הריכוזיות במשק מהווה סכנה אמיתית לדמוקרטיה. לדבריו, העובדה שראשי המשק נועדו עם ראש הממשלה נתניהו, כדי לקבוע קווים לפעילות הכלכלית של הממשלה, היא בעייתית ומשמשת דוגמה ל"איך ריכוזיות יכולה לאיים על הדמוקרטיה".

בעלי ההון בישראל, כמו בכל מקום אחר בעולם, מקדשים את היציבות הפוליטית, המאפשרת להם להמשיך בניצול המעמדי של העובדים, בצבירת ההון ובריכוז השליטה הכלכלית והפוליטית. כל עוד הם מסוגלים להשיג את היציבות החיונית הזאת באמצעות כלים דמוקרטיים – הם עוטים את גלימת הדמוקרטיה הייצוגית. אך כאשר הסתירות החברתיות מעמיקות, למשל בתנאים של משבר כלכלי

עמוק, או בתנאים של מבוי סתום פוליטי, וכאשר השלטון הדמוקרטי אינו מגלה יציבות מספקת (לטעמה של צמרת התאגידים), ובחירות כלליות נערכות אחת לשנתיים, במקום אחת לארבע שנים וחצי - או אז מעבירים בעלי ההון את תמיכתם למי שנראה להם בעל היכולת להבטיח את יציבות שלטון ההון גם באמצעים לא-דמוקרטיים ואפילו אנטי-דמוקרטיים. בתנאים אלה, זוכה לעדנה פוליטית ותקשורתית הקריאה ל"איש חזק", אשר בכוחו להבטיח "חוק וסדר" ו"להגן על הלאום", והממשלה מקדמת הצעת חוק של ליברמן שכותרתה - "אין אזרחות בלי נאמנות".

האוליגרכיה התאגידית בישראל, המשולבת באופן הדוק בממסד השלטוני ותומכת במפלגות הממסד, מכינה לעצמה גם אופציות אחרות. לכן היא תומכת פיננסית בארגוני ימין קיצוני ובהתארגנויות לאומניות-דתיות בקרב המתנחלים, כמו גם בארגונים פרו-פאשיסטיים חדשים, יחסית, כמו "זו ארצנו", "אם תרצו" ו"המכון לאסטרטגיה ציונית".

(2) המאבק הרעיוני והפוליטי בפאשיזם

"התפתחות הפאשיזם והדיקטטורה הפאשיסטית שונה ממדינה למדינה. המשטר הפאשיסטי מסוגל לקבל צורות שונות בהתאם לתנאים ההיסטוריים, החברתיים והכלכליים; ובהתאם לאיפיונים המקומיים ולמעמדה של כל מדינה בזירה הבינלאומית" – הדגיש גיאורגי דימיטרוב בנאומו בוועידת הקומאינטרן בשנת 1935.

באותו נאום, הציג דימיטרוב בפני המפלגות הקומוניסטיות את הצעדים, שהניסיון לימד שיש לנקוט בהתמודדות מול ההתארגנות של הכוחות הפאשיסטיים. בין הצעדים שהוא מנה:

- פעילות יומיומית בקרב הפועלים ובקרב המוני העם בכלל, לרבות פעילות בקרב האיגודים המקצועיים הרפורמיסטיים; ארגון מאבקים כלכליים במפעלים ובקנה מידה ארצי; מערכה למניעת גלגול תוצאות המשבר הכלכלי על כתפי העובדים; לעצב צורות מאבק הנגזרות מהצרכים החיוניים של המוני העם, לרבות האיכרות והזעיר-בורגנות; לנסח סיסמאות המבטאות צרכים חיוניים של העובדים.

- טיפוח אחדות פעולה עם העמים המדוכאים והמיעוטים הלאומיים המופלים לרעה.

- הגנה על כל הישג דמוקרטי, שכבש לו מעמד הפועלים, לרבות זכות השביתה, קיום לגאלי של האיגודים, חופש האסיפה והעיתונות, זכות הבחירה.

- השקעת מאמצים בכינון חזית פועלים נגד הפאשיזם וחזית עממית אנטי-פאשיסטית, תוך חתירה לשיתוף פעולה ולהסכמים קצרי טווח וארוכי טווח עם מפלגות וארגונים סוציאלי-דמוקרטיים ואפילו בורגניים דמוקרטיים.

- על החזית האנטי-פאשיסטית להציג כמטרות עיקריות את המערכות הבאות: נגד הפאשיזם ולהגנה על החירויות הדמוקרטיות; נגד מיתקפת ההון על זכויות העובדים; נגד סכנת המלחמה. עליה לארגן פעולות המוניות על יסוד הסכמים מקומיים וארציים.

- ארגון הגנה עצמית מפני פעולות פאשיסטיות.

- תוך כדי שיתוף הפעולה, להגן על תפקידה של המפלגה במסגרת החזית האנטי-פאשיסטית, כך שהיא לא "תיעלם" מהזירה הציבורית.

דימיטרוב שם דגש בניהול מאבק רעיוני בפאשיזם, וקרא למפלגות הקומוניסטיות לגלות התנגדות עקרונית וללא פשרות לנציונליזם הבורגני ולחנך ברוח האינטרנציונליזם הפרולטרני. בהקשר זה ציין דימיטרוב את חשיבות השימוש בטיעונים בהירים ומובנים לציבור הרחב, את הצורך להבין את הייחוד של הפסיכולוגיה הלאומית ושל ההיסטוריה, ולקשור את המאבקים בהווה עם מסורות עממיות מהפכניות ועם תרבות שהיא לאומית בצורתה וסוציאליסטית בתוכנה.

עמדות מק"י לגבי סכנת הפאשיזם

מאז קום המדינה, ניתחה מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית בשקדנות את הגילויים והחולשות של סדרי השלטון ושל הדמוקרטיה בארץ. מול הנהגה שהגדירה את ישראל כ"מדינה ציונית", לא היו למק"י מעולם אשליות לגבי אופייה המעמדי והלאומני של הדמוקרטיה הישראלית. לכן, כבר בשנות החמישים המוקדמות (של המאה ה-20), התריעה מק"י מפני החקיקה האנטי-ערבית, מפני המדיניות הלאומנית של הפקעת אדמות של ערבים, מפני ההתנכלות למאבקי עובדים (הפעלת משטרה וצבא נגד שביתת הימאים, 1951), מפני ההתנכלות לחופש העיתונות (סגירתם החוזרת ונשנית של ביטאונים מק"י, "קול העם" ו"אל אתיחד"), כמו גם מפני הנטיות הדיקטטוריות של ראש הממשלה דוד בן-גוריון.

במבט לאחור ניתן להעריך, כי מפלגתנו הצביעה כל השנים במדויק על הגורמים המאיימים על המרחב הדמוקרטי והמכרסמים בו, אך העריכה בצורה מוגבלת את השפעת הגורמים המאזנים והמרסנים את המגמות האנטי-דמוקרטיות. ב-60 שנה ומעלה, שחלפו מאז כינון מדינת ישראל, היו (וישנם) כוחות ציבוריים שהגנו על חירויות אדם ואזרח, על זכויות העובדים וזכות השביתה; במשך כ-20 שנה התנהלה מאבק ציבורי מרשים, בהנהגת מק"י, לביטולו של הממשל הצבאי; אושרו חוקים שהרחיבו והוסיפו זכויות חברתיות (הזכות לדמי אבטלה וזכויות אחרות של ביטוח סוציאלי); האזרחים הערבים נאבקו להגנת אדמותיהם, נגד הריסת בתים, להגנת זכויותיהם האזרחיות וזהותם הלאומית, ובהנהגת מק"י התגייסו להצלחת יום האדמה (1976); ארגוני נשים וכוחות דמוקרטיים ניהלו מערכות נגד אפליית נשים בעבודה, בחברה ובמשפחה והשיגו כמה תוצאות חשובות.

סוגיית כרסום המרחב הדמוקרטי עמדה על סדר יומה של הוועידה ה-25 של מק"י (יוני 2007). בנאום הפתיחה לוועידה ה-25, אמר מזכ"ל המפלגה דאז, עיסאם מח'ול, מפורשות "המשבר החברתי-פוליטי נושא עמו סכנות גדולות. כוחות הימין הקיצוני, בהנהגת נתניהו, מנצלים את תחושות התסכול, תולדת המלחמה הכושלת בלבנון וגילויי השחיתות בממסד השולט, ונערכים לכיבוש השלטון. כוחות הימין הקיצוני אימצו עמדות מסוכנות יותר מאי-פעם: שילוב של הרפתקנות מדינית וצבאית עם התייחסות לדמוקרטיה כמכשול ראוי להסירו, עם תאצ'ריזם כלכלי, ועם גזענות בוטה כלפי האוכלוסייה הערבית בישראל".

בוועידתה ה-25, ניתחה מק"י את הסכנות לדמוקרטיה, הנובעות מהמשך הכיבוש, מהאפליה והרדיפות נגד האזרחים הערבים, מהידוק קשרי הון ושלטון, מההסתה נגד העובדים ונגד העניים, מהניסיון לשבור מאבקי עובדים, מאי-היציבות של הממשלות, ומהמיתקפה המתחזקת של הימין הקיצוני.

הוועידה ה-25 סיכמה, כי "המערכה להגנת הדמוקרטיה וזכויות האזרח, להגנת שיטת הבחירות היחסיות-רובניות, נגד הכיבוש ונגד כל גילויי האפליה – היא הדרך לגבש את הכוח הציבורי היהודי-ערבי, שייאבק נגד האידיאולוגיה והפרקטיקה בעלות האופי הפאשיסטי... משטר פאשיסטי הוא איום מוחשי, אך לא גזירת גורל".

ב-2 בפברואר 2008, לאחר מלחמת לבנון השנייה, נערך כינוס ארצי של מק"י, אשר קרא לשוחרר השלום והשוויון, יהודים וערבים, "לאחד כוחות במערכה נגד הכיבוש והמצור, למען שלום ישראלי-פלסטיני צודק, נגד הגזענות, לעצירת סכנת הפאשיזם ולהגנת הדמוקרטיה".

בהודעת הלשכה הפוליטית של מק"י (12.2.2009) לגבי תוצאות הבחירות לכנסת ה-18, נאמר: "הבחירות שנערכו בישראל יצרו מציאות חדשה, בה התחזקו הימין הקיצוני והקיצוני ביותר. מציאות מסוכנת זו היא תוצאה פוליטית של המלחמה הנפשעת על עזה, שנערכה בתמיכת האימפריאליזם האמריקאי". כמסקנה מיידית מתוצאות הבחירות, קראה הלשכה הפוליטית להקמת החזית היהודית-ערבית הרחבה ביותר למאבק בסכנת הפאשיזם, לחיזוק המאבק היהודי-ערבי המשותף, למען אחדות האוכלוסייה הערבית, ולבניית שמאל ישראלי-עקבי.

ב-18 במרס 2009, פרסם הוועד המרכזי של מק"י גילוי דעת, שכותרתו הייתה: "לחיזוק מק"י, לאחדות אנטי-פאשיסטית, לגיבוש שמאל יהודי-ערבי עקבי". לאחר ניתוח תוצאות הבחירות לכנסת, סיכם הוועד המרכזי, כי הצלחת חד"ש בבחירות, מטילה על חברי מק"י אחריות עצומה לפעול בארבעה מעגלים פוליטיים מקבילים:

1. לפעול במשנה כוח לחיזוק מק"י, להרחבת פעילותה בקרב העובדים, לחיזוק הארגון המפלגתי ולשיפור עבודת בנק"י.
 2. להשקיע מאמצים בגיבוש שיתוף פעולה בין כל הכוחות הדמוקרטיים במערכה נגד הניסיונות להשליט סדר יום פאשיסטי בישראל; לכונן חזית אנטי-פאשיסטית רחבה מול מהלכי הימין הקיצוני.
 3. לפעול לגיבוש שותפות של כוחות השמאל בישראל, מעבר למחלוקות הקיימות ביניהם בשאלות אידיאולוגיות, על בסיס פרוגרמה פוליטית ברורה. מרכיבי הפרוגרמה הפוליטית: שתי מדינות בגבולות ה-4 ביוני 1967; התנגדות לכיבוש, להתנחלויות ולמלחמות; שוויון זכויות מלא לאוכלוסייה הערבית בישראל; שותפות יהודית-ערבית; דחייה של כל הסתגרות לאומנית; ערכים סוציאליסטיים; מאבק חברתי-סביבתי מתקדם; שוויון אמיתי לנשים. שותפות זו תתבסס על השותפות הקיימת בחד"ש, תוך מאמץ להרחיבה.
 4. לפעול לאחדות המאבק של הציבור הערבי בישראל במערכות נגד האפליה, ההסתה הגזענית, הריסות הבתים והנישול מהקרקע, ולמען שוויון אזרחי ולאומי מלא.
- ב-20 בינואר 2010 פרסמה הלשכה הפוליטית החלטה המברכת את ח"כ מוחמד ברכה על נסיעתו לפולין, במסגרת משלחת פרלמנטרית, וזאת לציון היום הבינלאומי לשחרור אושוויץ בידי הצבא

האדום. נסיעה זו, הדגישה הלשכה הפוליטית, היא תרומה למערכה נגד הניצול לרעה בידי ההסברה הישראלית הרשמית, של זכר השואה לצורך הצדקת הכיבוש, וחלק בלתי נפרד מההתמודדות על דעת הקהל הישראלית, במטרה לחולל בארץ תמורות פוליטיות מתקדמות ולבודד את הימין הקיצוני.

"יהודים וערבים – יחד להגנת הדמוקרטיה!" – קרא גילוי דעת של הלשכה הפוליטית (10.2.2010) בתגובה להתקפות על הקרן החדשה לישראל וארגונים דמוקרטיים נוספים, לדיכוי האלים של פעולות מחאה נגד הריסת בתים ונגד בנייתה של גדר ההפרדה, ולמסע הימין הקיצוני במטרה לבטל את הלגיטימיות של השמאל הישראלי. גילוי הדעת מצביע על צעדת האלפים בת"א לרגל יום זכויות האדם כהוכחה לכך, כי משטר דיקטטורי פאשיסטי הוא איום מוחשי, אך אינו גזירת גורל.

ב-14 באפריל 2010 שב והתריע הוועד המרכזי מפני האיומים המחרפים על המרחב הדמוקרטי ומפני תהליכי הפאשיזציה, וקרא להקים חזית רחבה להגנת הדמוקרטיה. הוועד המרכזי הצביע על דוגמאות לתהליכי פאשיזציה, ומחה בהקשר זה על העמדתו לדין של ח"כ מוחמד ברכה, חבר הלשכה הפוליטית ויו"ר חד"ש, בשל כתב אישום פוליטי; על רדיפת העיתונאים שפרסמו את מעורבותם של מפקדי צה"ל בהחלטות לרצוח פלסטינים בשטחים; על ההתנכלויות למפגינים בשייח' ג'ראח ובבלעין; ועל ההתקפות על הקרן החדשה לישראל והאגודה לזכויות האזרח.

המושב ה-13 של הוועד המרכזי (18.2.2011) שב והזהיר מפני החרפת המתקפה של ממשלת נתניהו-ליברמן-ברק על המרחב הדמוקרטי, וציין: "זו אינה רק מתקפה של המון מוסת נגד ערבים, פליטים ומהגרי עבודה, אלא מתקפה שלטונית מתוכננת ושיטתית, נוכח משבר מדיניות סרבנות השלום והאטימות החברתית של ממשלות ישראל". בהתריעו מפני הסכנות הגוברות לדמוקרטיה, הדגיש הוועד המרכזי: "קיים בארץ מחנה דמוקרטי יהודי-ערבי גדול ובעל עוצמה, וזו שעתו לפרוץ את אוירת האדישות, הייאוש וההשתקה, ולהשמיע קול משותף". בהעלותו על נס את התגייסותם של חברי מק"י ופעילי חד"ש להצלחתה של הפגנת הרבבות ב-15 בינואר אותה שנה, ניסח הוועד המרכזי את שלוש ההבנות, עליהן ניתן לבסס שותפות ציבורית רחבה: המחנה הדמוקרטי חייב להיות יהודי-ערבי, לטפח סולידריות וצדק חברתיים, ולהיאבק למען סיום הכיבוש.

זירה חשובה של המערכה להגנת המרחב הדמוקרטי הם המוסדות להשכלה גבוהה. אנו עדים בשנים האחרונות למתקפה אכזרית של הנהלות המוסדות להשכלה גבוהה על זכויותיהם של הסטודנטים בכלל, ושל הסטודנטים הערבים בפרט. מתקפה זו מתבטאת בהפחדה, במטרה להרחיק את הסטודנטים מפעילות פוליטית. בשנים 2010-2011, ביטלו הנהלות של אוניברסיטאות פעילויות רבות, אחרי שכבר אושרו, וזאת בהוראת שר החינוך. החסינות של הקמפוסים הופרה, כאשר בהזמנת ההנהלות, שוטרים, לרבות יחידות סיור מיוחדות (יס"מ), תקפו סטודנטים שהפגינו, וזאת במסגרת מסע ההפחדה.

דוגמאות לבניית חזיתות דמוקרטיות יהודיות-ערביות, מקומיות וארציות

גם היום קיימים בחברה הישראלית כוחות בעלי משקל, אשר פועלים במישורים שונים להגנת החירויות הדמוקרטיות וזכויות האזרח, זכויות העובדים וזכויות המיעוט הלאומי הערבי. כמפלגה קומוניסטית, תפקידנו העיקרי הוא להדק את הקשרים עם הכוחות האלה ולנסות לקדם את בנייתו של מערך כוחות דמוקרטי יהודי-ערבי רחב ככל האפשר.

אנו מודעים לסכנה לעצם קיומו של המרחב הדמוקרטי, אך איננו מיואשים ואיננו מתבוננים מהצד בהתפשטות הלכי הרוח הגזעניים והאנטי-דמוקרטיים. הפוליטיקה של "מי יבודד את מי" – הכוחות הדמוקרטיים את הכוחות הפרו-פאשיסטיים, או הזרם הפרו-פאשיסטי את הכוחות הדמוקרטיים, וקודם כל את מק"י ושותפיה בחד"ש – היא הברירה הגורלית הניצבת בפנינו ובפני כלל שוחרי הדמוקרטיה, יהודים וערבים.

נוכח הגל האנטי-דמוקרטי, יזמה מק"י פעולות מחאה ציבוריות רחבות. במלאת עשור לאירועי אוקטובר 2000, נערך בנצרת, בשיתוף פעולה עם העירייה, אירוע זיכרון ומחאה, בו נטלו חלק פעילי מפלגות וארגוני זכויות אדם, וביניהם – פעילים במק"י, בנוער הקומוניסטי, בחד"ש ובמרצ. לקראת האירוע היהודי-ערבי בנצרת (2.10.2011), חתמו כ-700 אישים (סופרים, מרצים, אמנים, שרים וח"כים לשעבר) על עצומה נגד הגזענות ובתביעה להבטחת שוויון זכויות אזרחי ולאומי למיעוט הערבי בישראל.

ב-14 באוקטובר 2010 פורסמה קריאה משותפת של כ-30 חברי כנסת מסיעות שונות לעריכתו ב-19 באוקטובר בכנסת של כנס חירום ראשון מסוגו למען הדמוקרטיה ונגד האיומים הגזעניים. את הקריאה והכנס יזמה סיעת חד"ש, והצטרפו אליה חברי כנסת מסיעות קדימה, העבודה, מרצ, בל"ד ורע"ם-תע"ל.

בעיצומם של הדיונים בכנסת על הצעת החוק של "ישראל ביתנו", המתנה אזרחות בנאמנות, יזמה מק"י הפגנה המונית בת"א נגד החוקים הגזעניים וההסתה האנטי-ערבית. ליוזמה הצטרפו מרצ, ארגוני נשים

וארגונים דמוקרטיים רבים. בהפגנה (16.10.2010) השתתפו למעלה מ-10 אלפים, רובם צעירים, והיא הסתיימה בעצרת מול משרד הביטחון. המחאה הציבורית עיכבה את המשך חקיקת החוק הגזעני.

השותפות הציבורית הרחבה נגד הגזענות הניבה מצעד אלפים למען זכויות האדם נגד סכנת הפאשיזם, שארגנה האגודה לזכויות האזרח בת"א ב-10 בדצמבר 2010. במצעד נטלו חלק אלפי נשים וגברים, יהודים וערבים, פעילי שלום וסביבה ולמען שינוי חברתי, וקראו לו 120 ארגונים.

תחת הכותרת "מתייצבים למען הדמוקרטיה", גדשו 20 אלף מפגינים את רחובות ת"א ב-15 בינואר 2011 בהפגנת ענק. את הצעדה יזמו מק"י וחד"ש, והצטרפו אליה למעלה מ-60 ארגונים ומפלגות. העילה המיידית להפגנה הייתה הצעת חוק "ועדות החקירה", שנועדה לרדוף ארגונים נגד הכיבוש, לזכויות אדם ולצדק חברתי. גם במקרה זה תרמה ההפגנה ההמונית להקפאת הצעת החוק.

הלשכה הפוליטית של מק"י, בהודעתה (19.1.2011) העלתה על נס את אחדות הכוחות הרחבה, שבאה לידי ביטוי בהפגנת הרבבות בת"א נגד הניסיון להלך אימים על השמאל ולמנוע ביקורת על פשעי הכיבוש והגזענות. "הצעדה הייתה הוכחה להתגברות של ארגונים ומסגרות פוליטיות על דעות קדומות וחששות, ועל נכונותם לראות את העיקר: רק הופעה משותפת של יהודים וערבים תציל את החברה הישראלית מהמקארתיזם המשתולל, מהגזענות ומההסתה הפאשיסטית", נאמר בהודעה.

חשוב מאד, שארגוני המפלגה ומוסדותיה יפיקו לקחים מעשיים מהמאבקים הדמוקרטיים ומההתארגנויות הדמוקרטיות, שהתרחשו בשנים האחרונות במעורבות פעילה של חברי מק"י.

(3) תפקידי מק"י במערכה נגד סכנת הפאשיזם

ראשית, אם הפאשיזם הוא הפרויקט הפוליטי של מגזרים מסוימים בבורגנות הגדולה, תפקידנו לבודד, קודם כל, פוליטית מגזרים אלה ואף להציב אלטרנטיבה ברורה, כדי להתגבר על תוכניותיהם ולהתקדם בדרך לשינוי חברתי מן היסוד. כך שסוגיית המאבק בפאשיזם איננה סוגיה הקשורה רק בדמוקרטיה ובזכויות אזרח, אלא היא בהכרח מערכה יהודית-ערבית להעמקת הדמוקרטיה, להרחבת הזכויות האזרחיות והחברתיות ולשוויון זכויות לאומי. אם לא נצליח ליצור את הקשרים ההכרחיים בין מאבקים חברתיים למאבקים נגד הכיבוש ונגד האפליה של האוכלוסייה הערבית - נכשיל את המאבק המשותף היהודי-ערבי נגד הפאשיזם.

שנית, לא מספיק ליצור את הקשרים בין המאבקים: יש לחתור לפוליטיזציה של המאבקים. קרי: מאבקים למען זכויות או מחאות נגד עוולות, המסוגלים לחשוף את פרצופה של הממשלה – כשלוחה של ההון – ואת המגמות הגזעניות המסוכנות בחברה הישראלית.

שלישית, ולא פחות חשוב, יחד עם הפוליטיזציה של מאבקים, חיוני לקדם אלטרנטיבות להעמקת הדמוקרטיה ולהרחבת הזכויות.

במאבקים נגד הכיבוש, כמו במאבק הממושך נגד ההתנחלות היהודית בשכונה הפלסטינית שייח' ג'ראח בירושלים (מאבק בו מילאו חברי מק"י וחד"ש תפקיד חשוב), אנו נתקלים בהתנגדות, להצבת אלטרנטיבה פוליטית של שלום צודק בתירוץ, כי "איך קונסנזוס בקרב הפעילים". נמשיך להיאבק בקו של דה-פוליטיזציה במאבק נגד ההתנחלויות ונציג, יחד עם התביעה לסיום הכיבוש, גם אלטרנטיבה פוליטית של שלום צודק ויציב, שבמרכזו – מדינה פלסטינית, שבירתה ירושלים המזרחית, בצד ישראל.

מחריפה המיתקפה על החופש האקדמי במוסדות להשכלה גבוהה, שמנהלים ארגוני הימין הציוני בגיבוי משרד החינוך. חברי מק"י, המרצים באוניברסיטאות ובמכללות, שאחדים מהם נבחרו לארגוני המרצים, נוטלים חלק פעיל במאבק להגנת החופש האקדמי. חברינו דרבנו את המערכה והובילו פוליטיזציה של המאבק.

תוכנית עבודה לשיפור פעילות המפלגה נגד סכנת הפאשיזם ולהגנת המרחב הדמוקרטי
הוועד המרכזי מציע לוועידה ה-26 לאמץ את תוכנית העבודה המפורטת להלן:

1. הקניית יידע תיאורטי בנושא סכנת הפאשיזם; לימוד של כתביהם של המנהיגים הקומוניסטים גיאורגי דימיטרוב ופאלמירו טוליאטי, ושל פרסומי מק"י בנושא; לימוד הביטויים הרעיוניים הפוליטיים של שליטת ההון בחברה הישראלית; ניתוח מפלגות ותנועות הימין בישראל, השפעתן הציבורית והדרך להתמודד עמן; עריכת סמינרים לימודיים הן בסניפים והן לחברינו הפעילים בתחומים מוגדרים כמו מוסדות להשכלה גבוהה, ציבור הנשים, נוער וצעירים, עובדים.

2. השקעת מאמצים מיוחדים לצירופם למפלגה של פעילות ופעילים, המצטיינים במערכות להגנת המרחב הדמוקרטי וזכויות האדם ונגד הגזענות והלאומנות.

3. הקמה, ביוזמת המפלגה, של רשת של פעילות ופעילים להגנת הדמוקרטיה, אשר תשרת שלוש מטרות: התגייסות לפעולות מחאה; הכשרה ודיון; הפצת מידע. הרשת תהיה ארגון "אופקי" עם מינימום מוסדות ומקסימום פעילות ומידע. רוחב גדול דיו של הרשת יאפשר ליצור פריפריות פעילות, ולא רק פריפריות "וירטואליות" (באמצעות האינטרנט).

פרק 3. המערכה לשוויון המיעוט הלאומי הערבי בישראל

המפלגה הקומוניסטית הישראלית הייתה הראשונה לתבוע מהממסד הפוליטי הישראלי להכיר בזכותה של האוכלוסייה הערבית-פלסטינית בישראל לשוויון מלא, אזרחי ולאומי, בכל התחומים ולמימוש זכויותיה האזרחיות, החברתיות והתרבותיות. מייד לאחר הקמת ישראל, הייתה מק"י הראשונה לתבוע מהממשלה לכבד את זכויותיו הלאומיות של הציבור הפלסטיני בישראל, לכבד את היותו חלק של העם הערבי הפלסטיני ומיעוט לאומי בישראל. האוכלוסייה הערבית תובעת ממוסדות המדינה להכיר בה כחלק מאזרחי מדינת ישראל וכמיעוט לאומי, ולתת מענה דמוקרטי לצרכיה ולדרישותיה.

כפי שצינו בוועידותינו לאורך השנים, מק"י מילאה תפקיד היסטורי מיוחד בגיבושה של האוכלוסייה הפלסטינית בישראל כציבור הנאבק למען זכויותיו באחדות מאבק במסגרות עממיות שהקים, וככוח דמוקרטי בזירה הכלל-ישראלית. המיעוט הלאומי הערבי, הפועל בעקביות יחד עם הכוחות הדמוקרטיים היהודיים, ממלא תפקיד רב-חשיבות במערכות נגד הכיבוש, לשלום צודק, להגנת החירויות הדמוקרטיות, להגנת העובדים, נגד מדיניות העמקת הפערים החברתיים, נגד הגזענות וסכנת הפאשיזם למען שוויון וקידמה חברתית.

בשנת 2010, במלאת עשור לאירועי אוקטובר 2000, הדגישה מק"י, כי הממשלות התעלמו ביודעין ממסקנותיה ומהמלצותיה של ועדת החקירה הממלכתית בראשות השופט תיאודור אור. למק"י היו הסתייגויות מהותיות מהדו"ח, למשל – בנושא הטלת האחריות על הקורבן. אך באופן כללי היא ראתה ביישום ההמלצות צעד דמוקרטי מתקדם.

הממשלות, לא רק שלא פעלו נגד האפליה של האזרחים הערבים בכל הקשור בקרקע, בדיור, בתקציבים, במעמד הרשויות המקומיות הערביות, במערכות החינוך והתרבות ובהתייחסות של המשטרה ורשויות אחרות, אלא נקטו אמצעים ברוטאליים, כמו הפינוי האלים, שחזר על עצמו עשרות פעמים, של הכפר הלא-מוכר אל-עראקיב בנגב.

כפי שצינו בפרק 2, הכנסות ה-17 וה-18 וממשלת הימין הקיצוני בראשות נתניהו, יזמו והובילו שורה ארוכה של חוקים גזעניים ואנטי-דמוקרטיים. החוקים האלה ברובם מכוונים לפגוע ישירות באזרחים הערבים.

ההסתה נגד האזרחים הערבים, שמשמיעים דוברים רשמיים והנפוצה בחלקים של מערכות החינוך והתקשורת, מלבה הלכי רוח גזעניים. כפי שצינו בניתוח מצב הצעירים בארץ (פרק 1, סעיף 4), השפעת ההסתה מורגשת במיוחד בקרב בני נוער יהודים, אשר יותר מכל קבוצה אחרת בחברה, אימצו תפיסות עולם גזעניות וימניות קיצוניות.

הממשלות פעלו בעשור האחרון ליישום "שירות אזרחי" כפוי ולהחילו על הצעירים הערבים כתחליף לשירות הצבאי, כאשר הפיתוי הוא - הטבות אישיות מסוימות. מק"י וחד"ש, ויחד איתם הנוער הקומוניסטי הישראלי, הובילו ומובילים את המאבק נגד "השירות האזרחי". מטרת הפרויקט - להוות תחליף לשירות צבאי בצבא הכיבוש, ולהציג מצג שווא, כאילו האזרח הערבי מופלה לרעה לא בגלל מדיניות האפליה הרשמית, אלא משום שהוא "מסרב להתנדב".

מק"י, בנק"י והשותפים בחד"ש קעקעו את הטיעון הזה בהדגישם את היותם הראשונים לחרות על דגלם את ערכי ההתנדבות. אולם מחנות העבודה ההתנדבותית הם ביטוי לפטריוטיזם ולסולידריות ולא לסחיטה פוליטית וממסדית; חלק ממאבק הרואי למען השוויון הלאומי והאזרחי, ולא תחליף למאבק זה. תוכנית "השירות האזרחי" לא נועדה להעניק שוויון לאוכלוסייה הערבית, אלא לתרץ את מדיניות האפליה נגדה ולהנציחה.

הנישול והריסת הבתים

לאחר גלים אכזריים ושרירותיים של הפקעת קרקעותיהם, נותרו בבעלות האזרחים הערבים, אשר מהווים 17.7% מאזרחי ישראל, רק כ-700 אלף דונם, אשר מהווים 3.5% משטח המדינה. עוד כ-780 אלף דונם בנגב הם שטחים במחלוקת משפטית בין הערבים הבדואים לבין המדינה. עיקר הלחץ של השלטונות מופנה בשנים האחרונות כלפי תושבי הנגב הערבים, בניסיון לעוקרם מאדמותיהם בכל דרך, לרבות באמצעות הריסתם של כפרים לא-מוכרים שלמים, פיזור רעל על היבולים, כליאת עדרים, וגם באמצעות כלים משפטיים-מנהליים כמו דו"ח פראוור.

ב-2008, פרסמה הוועדה להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, בראשות השופט גולדברג, את מסקנותיה. הוועדה קראה להתחשב בזיקה ההיסטורית של הבדואים לקרקע, לרשום חלק מהקרקע על שמו של התובע, ולהפקיע לטובת המדינה את היתר, תוך תשלום פיצויים זעומים. הוועדה המליצה "להלביח" בתים שנבנו ללא התרים, ולהכיר ככל שניתן בכפרים הלא-מוכרים בנגב. אולם היא גם המליצה לעקור את תושביהם של כפרים אחרים, שלא יוכרו. המלצה אחרת היא - לאפשר לתושבים הבדואים לבחור בצורת ההתיישבות הנראית להם (כפרית או עירונית). אולם צוות ממשלתי, שהיה אמור ליישם את ההמלצות האלה, הרחוקות מלתת מענה הולם לדרישות הצודקות של ערביי הנגב, גיבש תוכנית הפוכה, שאושרה בממשלה ביוני 2011 (דו"ח פראוור). לפי התוכנית הממשלתית העכשווית, 30 אלף בדואים, המתגוררים בכפרים לא-מוכרים בנגב, ייעקרו ממקומות מושבם ויועברו בכפייה ליישובי הקבע הקיימים.

התוכניות השונות, המיושמות במסגרת מה שמכונה "פיתוח הגליל והנגב", הן בפועל תוכניות לייחוד הגליל והנגב, אשר מתעלמות מהצרכים של התושבים הערבים באזורים אלה. כמו בעבר, גם עתה תובעת מק"י לאמץ תוכניות פיתוח לטובת כל תושבי הגליל והנגב, ערבים כיהודים, וקוראת למאבק אזרחי משותף נגד תוכניות "הייחוד" הגזעניות.

בתנאים של העדר אישור של תכניות מתאר ע"י משרד הפנים; של הימצאותם של שטחים רבים - כ-200 אלף דונם - בבעלות ערבים בתחומי שיפוט של מועצות אזוריות, שבהן כלולים ישובים יהודיים; ושל מצוקה כלכלית חריפה - אלפי בתים ברחבי הארץ נבנו בידי אזרחים ערבים מבלי שהצליחו להשיג רישיונות בנייה. מעל ראשי המשפחות האלה תלויים ועומדים צווי הריסה, שחלקם מתבצעים תוך גילויי אלימות מצד המשטרה.

מדיניות הריסת הבתים החריפה בשנים האחרונות בערים המעורבות, ובמיוחד בעכו, בלוד, ברמלה וביפו. בערים אלה מתבצע נישול התושבים הערבים מבתיים ככל מיני תחבולות ותוכניות גזעניות במהותן, כדי להעביר את הקרקע לשימוש כרישי נדל"ן. הריסת בתים בשכונות הערביות בערים אלה, הסובלות מהזנחה רבת שנים ומאפליה נפשית, מלווה לא אחת בהסתה גזענית פרועה. בשנים האחרונות עשו רשויות המדינה ועיריות מסוימות צעד פרובוקטיבי של עידוד משפחות יהודיות בעלות השקפות דתיות-לאומניות להתיישב בלבן של שכונות ערביות בערים מעורבות.

פעילי מק"י וחד"ש נטלו חלק מרכזי במאבקים הציבוריים נגד הריסת בתים של ערבים ונגד ההסתה הגזענית, ותבעו מהרשויות לעצור את התוכניות המטרופות להריסת אלפי בתים, המוגדרים כבלתי-חוקיים.

מק"י תובעת לגליזציה של הבתים הקיימים ומתן מענים ממשיים לבנייה מורשית, כולל הרחבת תוכניות המתאר ואישורן. לציבור הערבי אין עניין בבניה ללא אישורים, אך הוא לא יוותר על זכותו לקורת גג.

תמורות מעמדיות וחברתיות

מעמדה והתפתחותה של האוכלוסייה הערבית בישראל קשורים הדוקות בתמורות במזרח-התיכון, בתמורות המעמדיות והחברתיות בחברה הישראלית, ובאלה המתרחשות במיעוט הערבי עצמו.

במחצית 2011, מנתה האוכלוסייה הערבית בישראל (לא כולל הפלסטינים בירושלים המזרחית והערבים-הסורים בגולן) 1,330,000 נפש, שהיוו אז 17.7% מכלל אוכלוסיית ישראל (ללא הפלסטינים בירושלים המזרחית והערבים-הסורים בגולן). לשם השוואה, בשנת 2001 מנתה האוכלוסייה הערבית 957 אלף נפש.

בשל השיעור הגבוה, יחסית, של ילדים ובני נוער, 244 אלף התלמידים הערבים בבתי הספר היסודיים מהווים 24% מכלל תלמידי בתי הספר היסודיים בישראל (לא כולל ירושלים המזרחית והגולן הסורי).

בשני העשורים האחרונים חל זינוק בשיעורי הלמידה בקרב הנוער והצעירים הערבים, הרואים בהשכלה קרש קפיצה לעבודה המבטיחה עניין ושכר ראוי. אולם שיעור הערבים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה (אוניברסיטאות ומכללות אקדמיות) עדיין נמוך משמעותית מהשיעור המקביל בקרב היהודים. מכלל הצעירים הערבים בני 18-39, לומדים במוסדות להשכלה הגבוהה בישראל לתואר ראשון 4%,

לעומת 8% בקרב היהודים באותה קבוצת גיל; ואילו לתואר שני השיעור הוא 0.5% אצל הערבים ו-2% אצל היהודים. האפליה באפשרויות של רכישת השכלה גבוהה, מאלצת אלפי צעירים ערבים לחפש את מזלם בארצות אחרות. ההערכה היא, שיותר מ-12 אלף סטודנטים ערבים לומדים בחו"ל.

בהבדל מההרכב הענפי של השכירים היהודים, שרובם עובדים בתחומי השירותים הפיננסיים (כולל בנקים וחברות ביטוח) והשירותים הציבוריים, השכירים הערבים מתרכזים בענפי התעשייה, הבנייה והמסחר.

הרכב ענפי של השכירים הערבים (2009)

ענף	אלפים	אחוזים
סך הכל	300	100
תעשייה (כולל חשמל ומים)	46	15
בנייה	53	18
חקלאות	9	3
מסחר, אירוח ואוכל	62	21
תחבורה, תקשורת	17	6
שירותים עסקיים (כולל בנקים, ביטוח)	22	7
חינוך	50	17
בריאות רווחה, סעד	22	7
מינהל ציבורי	8	3
שירותים קהילתיים ואישיים	11	4
המקור: שנתון סטטיסטי לישראל, 2010, לוח 12.12. המספרים מעוגלים.		

מכאן, שלמרות שבעשרים השנים האחרונות גדל מספרם של המועסקים והשכירים הערבים בעלי ההשכלה הגבוהה, ולמרות שעלה מספר הערבים המועסקים בתחומי החינוך והבריאות, האפיון המעמדי-חברתי של המיעוט הערבי הוא היותו פועלי: בענפי התעשייה, הבנייה, החקלאות, התחבורה והמסחר, עובדים 187 אלף, המהווים כמעט שני-שלישים מכלל השכירים הערבים; בתחומי החינוך, הבריאות והרווחה, המינהל הציבורי והשירותים הקהילתיים – עובדים 91 אלף, שהם 27% מכלל השכירים הערבים; ובענפי השירותים העסקיים – 22 אלף, שהם 7% מהשכירים הערבים.

בשל האפליה המתמשכת, נמוך ביותר מספר השכירים הערבים במפעלים ובחברות בתחומי ההיי טק והאלקטרוניקה, וכן במפעלים המוגדרים "ביטחוניים" ובחברות ממשלתיות כגון חברת החשמל.

הממשלות לדורותיהן אינן מיישמות את החוק בדבר ייצוג הולם של עובדים ערבים במנגנון הממשלתי. לפי נתונים רשמיים, בשנת 2010 היו הערבים רק 7.5% מעובדי המדינה למרות שהממשלה עצמה הכריזה ב-2007 על יעד של היות הערבים 10% מהמועסקים בשירות המדינה ב-2010. בין הערבים המועסקים בשירות המדינה, גבוה משקלם של עובדי מערכת הבריאות (רופאים, אחיות, כוח עזר); המורות והמורים; אנשי הדת. בבנק ישראל הועסקו ב-2010 רק חמישה ערבים מתוך 700 עובדים – פחות מאחוז אחד. בשל האפליה לגבי העובדים הערבים, מספר גדל של בוגרי אוניברסיטאות ומכללות ערבים מחפשים לשווא עבודה במקצועם. לפי הערכה, אלפי אקדמאים ערבים צעירים נאלצים להסכים לתנאי העסקה גרועים, או לעבוד שלא במקצועם. אחד הפרדוקסים, המבטא את מציאות חייהם של אקדמאים ערבים – שספק אם יש דוגמתו בעולם – הוא, שככל שעולה רמת השכלתו של האקדמאי הערבי, סיכויו למצוא עבודה ההולמת את השכלתו – פוחתים.

הממשלות לא תקצבו כמעט הקמה של אזורים תעשייה בתחומי שטחי השיפוט של הרשויות המקומיות הערביות. לכן הפועלים וכלל העובדים הערבים מועסקים ברובם מחוץ למקומות מגוריהם.

בשנים האחרונות, עם הקיצוצים החריפים בתקציבי הממשלה המופנים לרשויות המקומיות ובשל הלחץ הגובר לבצע "תוכניות הבראה", צומצמה העסקת עובדים ברשויות המקומיות הערביות, שהן מקום העבודה הגדול ביותר בכל יישוב ערבי.

התרחבות ההעסקה של מהגרי עבודה בענפי הבנייה והחקלאות, הובילה לפיטוריהם של פועלי חקלאות ובניין ערבים ולצמצום בהיקף העבודות, שניתנו לקבלני מישנה ערבים בענף הבנייה. שינוי זה יצר שכבה של פועלי בנייה ותעשייה ערבים בני 50 ויותר, שלא יכלו למצוא תעסוקה בענפים אחרים ונותרו מובטלים.

בשנות האלפיים, שיעור האבטלה בקרב האוכלוסייה הערבית גבוה פי שלוש ויותר משיעור האבטלה בקרב האוכלוסייה היהודית. ברבע השלישי של 2011, היה שיעור האבטלה בישראל 5.7%; לעומת זאת, בקרב האוכלוסייה הערבית נע השיעור בין 13% ל-15%. בדרך בה מחושב השיעור הרשמי של המובטלים, לא נכללות בנתון זה נשים ערביות, שלא השתתפו מעולם בשוק העבודה, וזאת לרוב בגלל מדיניות הממשלה, וכן אלה שנאשו מחיפוש עבודה.

אנו עדים לשיעורי אבטלה אסטרונומיים בקרב האוכלוסייה הערבית בנגב. לפי נתוני שירות התעסוקה, שיעור האבטלה ביישובים הערביים בנגב נע בין 25% ל-37%. שיעורי אבטלה כה גבוהים מתגלים מדי פעם בכמה יישובים בצפון, וביניהם - ערים גדולות. ישנם 32 יישובים ערביים, שבהן שיעור האבטלה עולה דרך קבע על 10%.

בעיה קשה במיוחד היא האבטלה והעדר הזדמנויות עבודה לנשים ערביות. בשנת 2009, היו מועסקים 262 אלף גברים ערבים, אך רק 86 אלף נשים ערביות. (בקרב השכירים היהודים, מספר הנשים עולה על מספר הגברים). הסיבה היסודית לתופעה זו אינה השפעות המסורת, אלא העדר הזדמנויות עבודה ביישובים הערביים ומחסור בשירותים תומכי תעסוקת נשים, כמו שירותי תחבורה ציבורית ביישובים הערביים, גני ילדים עם יום לימודים ארוך ומעונות יום.

שיעור האבטלה בקרב הנשים הערביות (כולל אלה שלא שולבו בשוק העבודה) מגיע עד 70%. כאשר מוסיפים את המועסקות בעבודות מזדמנות, שיעור האבטלה בקרב עולה ל-77%. האישה הערבייה נהגה תמיד לצאת מהבית ולהשתתף בעבודה. לכן, כל אמירה ממסדית, לפיה התרבות הערבית מונעת מהנשים הערביות להשתתף בשוק העבודה - היא אמירה גזענית. אבטלת הנשים נובעת בעיקר מחוסר מקומות עבודה ביישובים הערביים. מסקנה זו נתמכת בנתונים על תעסוקת הנשים הערביות, המחזיקות בתואר אקדמי או בתעודה של הכשרה מקצועית: 30% מאלה מובטלות, ו-50% מהמועסקות אינן מועסקות במקצוע שרכשו, או לפי רמת התעודה שברשותן.

יחד עם מחסור במקומות עבודה, ובמיוחד כאלה ההולמים את השכלת המועסקים הערבים, נותרו בעינם פערי השכר. במחקרים שהופיעו בשנים האחרונות נקבע, כי ממוצע השכר אצל הערבים הוא 67% מהשכר הממוצע במשק. בהשוואה לשכר הממוצע במשק, השכר הממוצע אצל היהודים האשכנזים הוא יותר מ-131%; השכר הממוצע אצל היהודים המזרחיים - כ-101%, השכר הממוצע אצל הנשים היהודיות - כ-72%, ואילו השכר הממוצע של הנשים הערביות הוא 48% בלבד מהשכר הממוצע.

המדיניות הניאו-ליברלית, המיושמת בישראל ממחצית שנות ה-80 של המאה ה-20, הגדילה מאוד את הפערים בהכנסה וברכוש בין עשירים לעניים. מאחר שהאזרחים הערבים נמנים ברובם עם מעמד הפועלים ועם השכבות בעלות ההכנסה הנמוכה, יחסית, העמקת הפערים דחפה מספר גדול של משפחות ערביות למצוקה כלכלית ואל מתחת לקו העוני. המשפחות הערביות, ובעיקר אלה עם שלושה ילדים ויותר, סובלות במיוחד מהקיצוצים הדרסטיים בקיצבות הילדים ובקיצבות להבטחת הכנסה. לכן התהליך של העמקת הפערים החברתיים מתבטא גם בתחולה גבוהה במיוחד של עוני ומצוקה בקרב האוכלוסייה הערבית.

לפי הדוחות של הביטוח הלאומי על ממדי העוני, מספר המשפחות הערביות העניות (לפי הכנסה לאחר תשלומי העברה ומסים) גדל מ-91 אלף בשנת 2001 ל-156 אלף ב-2009. באותו פרק זמן גדל מיספר הנפשות במשפחות הערביות העניות מ-455 אלף ל-813 אלף. בשנת 2009, תחולת העוני עלתה ל-54% מכלל המשפחות הערביות.

להשוואה: שיעור העוני בקרב המשפחות היהודיות הוא 16.5%. כ-40% מהעניים היהודים הם חרדים. ללא החרדים, שיעור העוני בקרב היהודים הוא 10%. שיעור העניים בקרב הילדים היהודים הוא כ-20%, לעומת 63% בקרב הילדים הערבים.

בשנת 2009, נוספו בישראל 15 אלף משפחות למעגל העוני. 14.3 אלף מהן – משפחות ערביות, שברובן – ראש המשפחה עובד.

המסקנה המתבקשת מנתונים אלה היא, שהמערכה נגד המדיניות הניאו-ליברלית, המרחיבה את הקיטוב המעמדי לממדים חסרי תקדים, היא אינטרס עליון של הרוב המכריע של הפועלים וייתר העובדים השכירים, ובמיוחד – אינטרס עליון של האוכלוסייה הערבית, הנפגעת העיקרית ממדיניות זו.

אולם האינטרס האובייקטיבי הזה מחייב התגייסות למערכות נגד ההיבטים השונים של המדיניות הניאו-ליברלית, לרבות האבטלה, הקיצוצים בקיצבות הביטוח הלאומי, ההפרטה של חברות ושל שירותים חברתיים, ההעסקה הגוברת באמצעות חברות כוח אדם והפגיעה המחרפה בזכויות העובדים והמובטלים, לרבות בתחום דמי האבטלה, הפנסיה ודמי הפגיעה בעבודה.

חשוב לציין את ההשתתפות הפעילה של עובדות ועובדים ערבים במאבקים הגדולים, שניהלו עובדי השירותים הציבוריים: עובדי הרשויות המקומיות, המורים העל-יסודיים, העובדות הסוציאליות, הרופאים, מנהלות המשפחתונים, חברי הסגל הזוטר במוסדות להשכלה גבוהה.

בין הגורמים הבולמים את המערכה המתבקשת של האוכלוסייה הערבית נגד המדיניות הניאו-ליברלית ניתן למנות את הופעתן של מאות עמותות, אשר נוטלות חלק בהפרטה של שירותים שונים ומפצלות את המערכה החברתית. העמותות, שהפכו מעסיק גדול של אקדמאים ואנשי מקצוע ערבים, יצרו תרבות חדשה של מאבק בתשלום, תחת עינם הפקוחה של מממנים מהארץ ומחו"ל. העמותות, שכל אחת מהן עוסקת בתחום מסוים בלבד, בדרך כלל מקשות על הציבור הערבי לראות את כלל הבטי אפלייתו ומנתקות אותו מאלה בחברה הישראלית, שהם בעלי הברית שלו במערכות נגד אפליה וניצול.

האלימות הגואה בקרב הציבור הערבי היא תופעה מסוכנת, הבולמת את מאבקי הדמוקרטי לשוויון זכויות. אנו מטילים את האחריות למצב החמור על המשטרה, שאינה פועלת למיגור תופעות האלימות ביישובים הערביים, אינה אוספת את הנשק ה"חוקי" והבלתי-חוקי ואינה מבערת את ארגוני הפשע, המוכרים לה היטב.

מק"י קוראת לציבור הערבי, על כל גווניו, להקיא מתוכו את העבריינות והעבריינים ואת נושאי הנשק, הזורעים פחד ובהלה, ולפעול יחד עם הרשויות המקומיות לאיחוד פנימי המבוסס על דיאלוג בין העמדות והדעות.

ועדת המעקב העליונה

מק"י מעריכה, כי קידום המערכה להגנת האוכלוסייה הערבית ולהשגת זכויותיה יוצא נשכר מהקמתה של מסגרת גג, שבה נוטלים חלק נציגים של מפלגות וארגונים, הפועלים בקרב הציבור הערבי. עמדתנו הייתה ונותרה, כי אחדות מאבק של מיעוט מדוכא למען שוויון אזרחי ולאומי היא אמצעי חיוני במערכה נגד האפליה, הנישול והדיכוי הלאומי. מתוך גישה זו, הייתה מק"י הגורם המרכזי בהקמתה ב-1986 של ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסייה הערבית.

בוועדת המעקב מתנהלים בשנים האחרונות ויכוחים לגבי צורת ארגונה ודרכי פעולתה. אנו סבורים, כי נחוצה גמישות ארגונית של ועדת המעקב, כדי שתכלול נבחרים וארגונים. הרכב כזה מאפשר ביטוי נכון של אחדות המאבק של האוכלוסייה הערבית. מול ונגד עמדתנו זו עומד רעיון הבחירות ו"הפרלמנט הערבי", שאותו מובילים בל"ד, התנועה האסלאמית הצפונית ובני הכפר. אנו משוכנעים, שרעיון זה מזיק לשמירת על ועדת המעקב כמסגרת מאוחדת ומאחדת של האוכלוסייה הערבית. הוא מזיק, משום שיש בו ויתור על ההתמודדות בזירה העיקרית של הכוח, זירת המדינה, והסתפקות בהתמודדות בזירות מצומצמות. הנסיגה מהתמודדות בזירה המרכזית, הנחוצה כדי לחולל שינויים ממשיים, מבטאת יאוש מהמאבק הדמוקרטי להשגת שוויון זכויות מלא. לכן פוגע היאוש באינטרסים הקיומיים של הציבור הערבי בישראל ומוביל לויתור על המאבק של האזרחים הערבים במדינה, יחד עם הכוחות הדמוקרטיים היהודיים, נגד האפליה והגזענות ולשוויון זכויות אזרחי ולאומי.

הממסד, הנעזר באנשי אקדמיה מסוימים, במכוני מחקר ובעמותות, פועל לגיבושה של תודעה מטעה ולהפצתן של תפיסות שגויות, אשר מעוותות את ההיסטוריה ואת המציאות של המיעוט הלאומי הערבי בישראל. מחקרים וניירות עמדה של גופים שונים, הקשורים בממסד, עוסקים במתן הסברים, הצדקות ותירוצים לאפליה הנמשכת כבר 60 שנה בכל התחומים, ולא-כיבוד זכויותיו הלאומיות והאזרחיות של המיעוט הערבי.

כקומוניסטים, איננו מתעלמים מקיומם של הבדלים בין גישות בורגניות שונות. את הגישות הבורגניות הימניות, הגזעניות – אנו דוחים על הסף ונאבקים נגדן בכל כוחנו. לעומת זאת, עם הגישות הבורגניות הליברליות, לרבות בקרב האוכלוסייה הערבית, אנו מנהלים ויכוח רעיוני גלוי, במטרה לגבש ניתוח ומדיניות שבאמת משרתים את השגת המטרה של שוויון זכויות לאומי, אזרחי וכלכלי-חברתי של המיעוט הלאומי הערבי-פלסטיני בישראל.

האסטרטגיה האינטרנציונליסטית

מק"י, בכל גלגוליה ההיסטוריים מאז היווסדו של הארגון הקומוניסטי הראשון ב-1919, פעלה ליישום התפיסה המהפכנית של מרקס ולנין בתנאים של הארץ. לכן היא ניהלה מדיניות אינטרנציונליסטית, התנגדה למלחמות כיבוש, גיבשה את הסיסמא "שתי מדינות לשני העמים", יזמה והנהיגה את המערכות נגד הדיכוי והאפליה של האוכלוסייה הערבית, וחינכה לשותפות מאבק של יהודים וערבים. במבט היסטורי ניתן לסכם, כי האוכלוסייה הערבית הצליחה לשמור על עצמה כמיעוט לאומי ערבי-פלסטיני בישראל ולנהל מערכות חשובות נגד הנישול מהקרקע, נגד הריסת בתים ונגד אפליה בתקציבים, הודות למעמדה המוביל של המפלגה הקומוניסטית הישראלית בקרב האוכלוסייה הערבית ובזכות האסטרטגיה המעמדית שלה, בזכות המדיניות הנשענת על הניתוח המעמדי של השאלה הלאומית.

המדיניות הרשמית של ממשלות ישראל, שחלק בלתי נפרד ממנה היא האפליה של האזרחים הערבים, שוללת את עצם הלגיטימיות של תביעתם להכיר בהם כמיעוט לאומי ערבי-פלסטיני. במקום זאת, דבקה המדיניות השלטת בתפיסה האומרת, כי האוכלוסייה הערבית אינה אלא אוסף של מיעוטים דתיים ועדתיים ושל חמולות. תפיסה זו היא מהדורה מקומית של המדיניות הקולוניאלית הידועה של "הפרד ומשול", ומשרתת את הדיכוי הלאומי, הנישול וההדרה של האזרחים הערבים, כמו גם את המאמץ למנוע מהם להיות חלק בלתי-נפרד מהמערכה למען שינוי דמוקרטי עמוק בחברה הישראלית.

אותו ממסד שלטוני גם פועל בשיטתיות למחיקתו מהזיכרון ההיסטורי של התפקיד שמילאה החשיבה הפוליטית החלופית, אותה הנחילה המפלגה הקומוניסטית הישראלית לציבור הערבי, ואשר על בסיסה הנהיגה את המאבקים של האוכלוסייה הערבית. הגנה על ההיסטוריה הזאת היא הגנה על המיעוט הלאומי הערבי, על עתידו, ועל בחירתו בדרכי מאבק נכונות, ההולמות את המציאות הישראלית. לכן כה חשוב, שהמיעוט הלאומי הערבי-פלסטיני בישראל לא ייפול במלכודות של סילוף ההיסטוריה ושכתובה, הנעשים כדי להתאימה לתזות ציוניות הנהוגות בישראל הרשמית, או כדי לשרת אמירות של הסתגרות לאומית ודתית, הנפוצות בחלקים של האוכלוסייה הערבית, במטרה לשכתב את ההיסטוריה הפוליטית של האוכלוסייה הערבית, או למחוק ממנה פרקים מרכזיים.

הבטחת ייצוג לערבים במנגנוני שלטון ובשירות המדינה היא דרישה נכונה כשלעצמה, אך אינה יכולה לפתור את הבעיות הכלכליות-חברתיות המחמירות של פועלי הבנייה והתעשייה, של העובדות במישורות הזמניות והחלקיות, של המובטלות והמובטלים הערבים. לכן נאבקת מק"י בהתמדה לשינוי מבני עמוק בחברה הישראלית, אשר יבטיח את זכותם של כל האזרחים, ערבים כיהודים, לעבודה בכבוד, לשכר הוגן, לקורת גג, לחינוך חינם וברמה נאותה לילדים, לשירותי בריאות שוויוניים, להזדקנות בכבוד.

השקפת העולם האינטרנציונליסטית של מק"י הפכה אותה למגינה המסורה של כלל המקופחים, ובמיוחד – של האוכלוסייה הערבית, שנותרה במולדתה והשיגה בה אזרחות וזכויות במאבק קשה ומורכב. מק"י היא שגיבשה את ההגדרה המורכבת, לפיה הציבור הערבי הוא חלק מהעם הפלסטיני ומיעוט לאומי בתחומי ישראל. הגדרה זו הרגיזה את הממסד הישראלי, שניסה בכל כוחו לנתק את האוכלוסייה הערבית מהעם הפלסטיני, מתולדותיו ומתרבותו, כמו גם מהכוחות הדמוקרטיים היהודיים. אך בסופו-של-דבר, ההגדרה שנתנה מק"י מקובלת היום על רוב הציבור הערבי.

כיום אנו עדים למתקפה מסוג אחר, שמנהל הממסד הביטחוני והפוליטי הימני. ממסד זה מגלה "דאגה רבה" נוכח המרכיב האזרחי-ישראלי בזהותם של האזרחים הערבים ומעצם המודעות שלהם לזכותם לשוויון זכויות אזרחי וחברתי מלא. המתקפה הזאת באה לידי ביטוי בקריאות הגזעניות, המציגות את האוכלוסייה הערבית בישראל כ"סכנה דמוגרפית", כמו גם בתוכניות לשלול את אזרחותם הישראלית של חצי מליון אזרחים ערבים במשולש.

אנו שוללים תכלית השלילה את הכרזתו של ראש הממשלה, לפיה ישראל היא "מדינה יהודית" ומשום כך אין להכיר בזכויותיה הלאומיות של האוכלוסייה הערבית ואין להכיר בה כמיעוט לאומי.

האוכלוסייה הערבית והדמוקרטיה הישראלית

האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל, שאימצה את האסטרטגיה של המפלגה הקומוניסטית, לא השלימה עם מעמדה בשוליים. היא השתמשה במשקלה הגובר ובאזרחותה, כדי להיות שותף מלא לכלל הכוחות הדמוקרטיים וכוחות השלום בישראל בהובלת השינוי הדמוקרטי העמוק בתוך מדינת ישראל ובמאבק לשלום צודק ישראלי-פלסטיני, וישראלי-ערבי כולל.

המאבק של המיעוט הלאומי הערבי-פלסטיני בישראל משלב באופן אורגני את המערכה להגנת אדמותיו עם המערכה להגנת אזרחותו וזכויותיו האזרחיות.

האוכלוסייה הערבית איננה מעמסה על הדמוקרטיה הישראלית, אלא אחד מעמודי התווך שלה. מעמדה האזרחי והפוליטי של האוכלוסייה הערבית הוא נייר לקמוס, המעיד על מצבה של הדמוקרטיה הישראלית בכללותה. כל מסע נגד זכויות הציבור הערבי הוא מסע נגד הדמוקרטיה הישראלית, וכל הישג במערכה לשוויון – הוא חיזוק של הדמוקרטיה בכללותה.

המסקנה המתבקשת מראייה עקרונית ומציאותית זו היא, שבעיותיה הקיומיות של האוכלוסייה הערבית ימצאו את פתרונן בעיקר במערכה שתוביל לפיתוח הדמוקרטיה הישראלית, להרחבת זכויות האדם והאזרח ולקידום השוויון. לכן, לציבור הערבי יש אינטרס מובנה עמוק בהדברת הסכנה הפאשיסטית ןבחיזוק הדמוקרטיה, והוא תורם לכך באמצעות המאבק נגד אפלייתו ונגד כל אפליה, נגד דיכוי ונגד כל דיכוי.

השינוי העמוק שיוביל לשוויון מלא, אזרחי ולאומי, לא יושג בלי האוכלוסייה הערבית או נגדה; אך הוא גם לא יושג בידי האוכלוסייה הערבית לבדה. יחד עם חשיבות אחדות המאבק של האוכלוסייה הערבית, נודעת חשיבות רבה למאבק הדמוקרטי היהודי-הערבי המשותף. המאבק המשותף מעמיד בצד אחד של המתרס את כל אלה שיש להם אינטרס בצדק חברתי ולאומי, יהודים וערבים, ובצד השני – את כל אלה שיש להם עניין לשמר את הסדר החברתי הקיים, המאפשר להעמיק את הניצול המעמדי והלאומי.

ההתמודדות עם הפונדמנטליזם הדתי

הפונדמנטליזם הדתי, השולל את הניתוח המעמדי ואת הצורך והאפשרות של חלופה לקפיטליזם, הזורע ייאוש נוכח החרפת המצוקות החברתיות והלאומיות ומציע את דחיית הפתרון של המצוקות לעולם הבא – מפלג את העובדים על בסיס דתי ועדתי ומחליש את עמדתם בחברה. התנועות הפונדמנטליסטיות באזור מקבלות רוח גבית מהכיבוש המתמשך ומהתוקפנות האימפריאליסטית בעיראק, בלוב ובמקומות נוספים במזרח-התיכון, המעודדת אף היא פיצולים על בסיס דת ועדה. הן התנועות הפונדמנטליסטיות והן האימפריאליזם מטפחים את הגישה הריאקציונית בדבר "מלחמת תרבות", שהיא כאילו מחויבת המציאות.

מנהיגי תנועות "האחים המוסלמים", שהם בעלי השפעה ניכרת על התנועות האיסלמיות בישראל ובשטחי הרשות הפלסטינית, מתייחסים בעוינות ובספקנות למאבק הפטריוטי נגד התוקפנות האימפריאליסטית באזור. הניסיון ההיסטורי לימד, כי האימפריאליזם ומשטרים הקשורים עמו יזמו, או לפחות עודדו, את הקמתם של ארגונים פונדמנטליסטיים כמו הטליבאן באפגניסטן והחמאס ברצועת עזה.

בתנאים של ישראל, מנצלות התנועות הפונדמנטליסטיות לתועלתן את האפליה הגזענית, את החרפת מצבה הכלכלי-חברתי של האוכלוסייה הערבית ואת החרפת הדיכוי של העם הפלסטיני בשטחים הכבושים. הן נשענות מבחינה רעיונית-פוליטית על התנועות הפונדמנטליסטיות שהתחזקו בארצות הערביות השכנות, לרבות בשטחי הרשות הפלסטינית. התנועות הפונדמנטליסטיות מתארות את העימותים המתרחשים במסגרת המאבק נגד הכיבוש, לרבות בעניין מסגד אל-אקצא, כהתנגשות בין-עדתית ובין-דתית. בכך הן פוטרות את שלטונות הכיבוש ואת אלה התומכים בהם מאחריות לפשעים, ומעבירות את המאבק לרקיע, מחוץ להיסטוריה. בדרך זו הן שוללות את הבסיס למאבק צודק משותף יהודי-ערבי וחילוני-דתי. בדרך זו הן מסכות נזק למאבק החיוני של הציבור הערבי בישראל נגד האפליה ולמען השוויון והשלום.

מנקודת ראותה של מק"י, התנועות הפונדמנטליסטיות בכללותן (האיסלמיות, היהודיות, הנוצריות), הן תנועות ריאקציוניות, המנצלות את הדת כקרדום פוליטי. התנועות האלה מסיחות את המאבק מהיעד העיקרי של שוויון, שלום ודמוקרטיה, ומבודדות את האוכלוסיות שהן פועלות בקרבן, מחבלות באחדות המאבק למען הדמוקרטיה והשוויון, ופועלות נגד הקידמה החברתית, ובמיוחד – נגד שוויון הנשים.

בשנים האחרונות, החרפה ההתקפה התעמולתית של התנועה האסלאמית על עמדות מק"י ומאבקה רב-השנים. תוך סילוף של עובדות היסטוריות, טוענת התנועה האסלאמית, למשל, כאילו הקומוניסטים פגעו בעם הפלסטיני בתמיכתם בתוכנית החלוקה לפי החלטת עצרת האו"ם מנובמבר 1947. הניסיון ההיסטורי הוכיח את צדקת הקומוניסטים. אנו נהגנו בצורה אחרת, כאשר נאבקנו לסיום המנדט הבריטי והגנו על זכות העמים להגדרה עצמית במסגרת של שתי מדינות. כיום, גם חוגים שאז ביקרו את עמדת הקומוניסטים, מודים, כי ראינו את הנולד ותמכנו בפתרון, שהיום הוא הפתרון המועדף על מרבית העם הפלסטיני, על עמי העולם וגם על מרבית הישראלים.

הקריאה של התנועה האסלאמית להחרמת הבחירות לכנסת מתכסה בטענה, כאילו השתתפות בבחירות הכלליות היא שיתוף פעולה עם מדיניות האפליה. אך דווקא החרמת הבחירות היא הפוגעת באינטרסים

של האזרחים הערבים: החרמה כזאת היא ויתור על המערכה להגנת המרחב הדמוקרטי; בידוד של המיעוט הלאומי הערבי; חיזוק של הימין בישראל; ופגיעה חמורה במערכה הערבית-יהודית המשותפת למען ישראל דמוקרטית, המקיימת שוויון זכויות אזרחי ולאומי.

אנו, הקומוניסטים, דוחים את הקו הפוליטי הלאומני ואת הקו הפוליטי הפונדמנטליסטי. אולם אנו מכבדים את המאמינים, ומתנגדים לפגיעות במקומות מקודשים. מק"י הייתה הראשונה להגן על המקומות הקדושים ועל נכסי הוואקף האסלאמי. אנו משתפים פעולה דרך קבע עם מאמינים וגם עם אנשי דת התומכים בשלום צודק, בדמוקרטיה, בשוויון ובצדק חברתי. אנו גם נמשיך בשיתוף פעולה בנושאים קונקרטיים עם כלל החוגים הפועלים בקרב האוכלוסייה הערבית, לרבות עם התנועה האסלאמית, וכן במיסגרת הוועד הארצי של הרשויות המקומיות הערביות ובמיסגרת ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסייה הערבית. שיתוף פעולה זה אינו מקהה את הביקורת שיש לנו על התפיסות הפונדמנטליסטיות.

זכויות האוכלוסייה הערבית כמיעוט לאומי והמערכה לשוויון האוכלוסייה הערבית

מדינת ישראל היא מדינה בעלת רוב יהודי, המבטאת את מימוש זכותו של העם היהודי בארץ להגדרה עצמית, כפי שמדינת פלסטין, שתקום בצידה של ישראל בגבולות '67, תבטא את מימוש זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית. אך במדינת ישראל חי מיעוט ערבי פלסטיני רב משקל. כאשר ישראל תהיה מדינה דמוקרטית באמת, כל אזרחיה, ללא הבדל לאום, ייהנו משוויון זכויות מלא, ויכובדו בה הזכויות הלאומיות של המיעוט הלאומי הערבי.

הוועידה ה-18 של מק"י (1976) סיכמה: "האוכלוסייה הערבית היא מיעוט לאומי במדינת ישראל וחלק מהעם הפלסטיני. היא גורם בעל משקל רב, כמותי ואיכותי, במדינת ישראל. ממשלות ישראל חייבות להעניק לה שוויון מלא בזכויות האזרחיות והלאומיות... הזירה הפוליטית, בה היא אמורה לפעול ולהשפיע היא החברה הישראלית... לאוכלוסייה הערבית בישראל הזכות המלאה להיאבק נגד מדיניות האפליה והדיכוי הלאומי, בעד שוויון זכויות אזרחי ולאומי... האוכלוסייה הערבית נאבקה במסגרת מדינת ישראל. הבעיה איננה שהאוכלוסייה הערבית איננה מכירה בזכות קיומה של מדינת ישראל, אלא שממשלות ישראל אינן מכירות בקיומו של המיעוט הלאומי הערבי במדינת ישראל".

מפלגתנו הקומוניסטית היהודית-ערבית מדגישה את חשיבות המאבק המשותף הערבי-יהודי למען השוויון. מאבק משותף הוא תנאי אובייקטיבי להצלחת המאבק למען השלום והשוויון, הדמוקרטיה והקידמה החברתית.

תוכנית מק"י לשוויון האוכלוסייה הערבית, המבוססת על הגברת המאבק העיקבי, העקרוני והיומיומי, נגד מדיניות האפליה כלפי האוכלוסייה הערבית ולשוויון זכויות לאומי ואזרחי, כוללת את הסעיפים הבאים:

1. הכרה באוכלוסייה הערבית-פלסטינית בישראל כמיעוט לאומי באמצעות חוק, אשר יכלול, בין היתר, את הסעיפים הבאים:

- הזכות ללשון ולתרבות ערבית-פלסטינית;
- חובת המדינה להכיר בנכבה ובאחריותה לתוצאותיה;
- קביעת סמלי מדינה, שיבטאו גם את המיעוט הערבי.
- העמדת אדמות המדינה לרווחת כלל האזרחים וניהולן לפי פרמטרים אזרחיים ולא ציוניים; ביטול חוק הקרקעות החדש, המעמיד את אדמות המדינה, אשר ברובן הופקעו מאזרחים ערביים, לרשות ההון הגדול, במקום להחזירן לבעליהן, או למימוש של פרויקטים חברתיים לטובת כלל האוכלוסייה הערבית, ובמיוחד השכבות החלשות שבקרבן.

2. הגברת המאבק הערבי-יהודי נגד תוכניות הטרנספר; נגד התוכניות לנישול אזרחים ערבים מאדמתם; נגד הריסת כפרים ובתים של משפחות ערביות; למען הכרת הממשלה בכל הכפרים הערביים הלא-מוכרים; החזרת האדמות המופקעות, שלא נעשה בהן שימוש עשירות שנים, לבעליהן הערבים.

3. פתרון צודק לבעיית העקורים הערבים, אזרחי ישראל, וזאת על בסיס הכרה בזכויותיהם בכפריהם שנהרסו משנת 1948; הכרה בזכותם של תושבי איקריית ובירעם וכפרים אחרים שנהרסו לחזור לבתיהם ולכפריהם, מהם גורשו בשנת 1948 ואילך.

4. גיבוש תוכנית מתוקצבת להתמודדות עם מוקדי האבטלה בקרב הציבור הערבי; ביטול האפליה של האזרחים הערבים בקבלה לעבודה, בקידום מקצועי, בשכר ובתנאי עבודה.

5. איסור בחוק של הסתה לאומנית נגד הציבור הערבי והגדרת ההסתה לטרנספר כהסתה גזענית; החלטת ממשלה למנוע הזמנות ממשלתיות מספק שהתבטא באופן גזעני או שמנהל פרקטיקה גזענית

- במקום העבודה; עקירת הגזענות מספרי לימוד וממערכת החינוך בכללותה; עקירת הגזענות מכל המוסדות, ובמיוחד מהמשטרה ומשירות בתי הסוהר.
6. הגברת המאבק לשוויון בתקציבים ובשירותים לעיריות ולמועצות המקומיות הערביות, ולהרחבת שטחי השיפוט ותוכניות המתאר של הרשויות המקומיות הערביות; מערכה ליישום תוכניות פיתוח ותיעוש של הישובים הערביים; בלימת הניסיונות לכפות איחוד מוניציפלי על ישובים ערביים; פיתוח הגליל והנגב לטובת תושביהם הערבים והיהודים, ולא במסגרת תוכניות "יהוד" גזעניות.
7. ניהול מדיניות של העדפה מתקנת, אשר תאפשר לסגור את הפערים באמצעות הקמת מוסדות חינוך בכל הרמות וצידום כנדרש, ובהרחבת שירותי הרווחה והבריאות.
8. קידום האישה הערבייה ושוויון מעמדה בכל התחומים, לרבות בעבודה, בחברה ובייצוג במוסדות נבחרים.
9. ביטול שירות החובה של בני העדה הערבית-דרוזית; דחיית התוכנית ל"שירות לאומי", שאינה צעד לשוויון, אלא ניסיון למתן הסבר לאפליה ותירוץ להמשך בה.
10. העברת נכסי הוואקף המוסלמי לידי מוסדות נבחרים של האוכלוסייה המוסלמית; הגנת המוסדות הדתיים של האוכלוסייה הערבית.
11. חיזוק ושיפור עבודתם של ועדת המעקב לענייני האוכלוסייה הערבית ושל הוועד הארצי של ראשי הרשויות המקומיות הערביות.
12. חיזוק המפלגה הקומוניסטית הישראלית והקמת חזית רחבה יהודית-ערבית, במטרה לגבש שיתוף פעולה רחב בין כוחות השלום, השוויון והדמוקרטיה היהודיים והערביים.

פרק 4. תמורות בעולם הערבי

ההתקוממות החברתית והדמוקרטית ההמונית בעולם הערבי, שהחלה בדצמבר 2010, היא אחת ההתפתחויות הכי חשובות, הכי ייחודיות והכי משמעותיות בקרב העמים הערביים בעשורים האחרונים.

לאחר עשורים של השלמה עם משטרי הדיכוי, ההשפלה הלאומית והתלות בתוכניות האימפריאליזם באזור; עשורים במהלכם הועמדה הכלכלה המקומית לשירות התאגידים הבינלאומיים - שוב הנחילו העמים במצרים ובתוניס לאנושות ציביליזציה חדשה. זו ציביליזציה של מאבק עממי, ששבר את חומות הפחד ועמד איתן מול העריצות ומנגנוני הדיכוי הפנימי, שנופחו במימדים דמיוניים. בכך החזירה ההתקוממות העממית העצומה במצרים ובתוניס לעמים את הביטחון בעצמם ואת התביעה להכיר במעמדם כריבון וכמקור הלגיטימיות והסמכות של כל שלטון. במובן זה, התקוממות אלה היו מהפכניות, על אף העובדה שהמאבק הזה עדיין בעיצומו וטרם הוכרע.

הוגה הדעות המרקסיסטי המצרי הבולט סמיר אמין העריך, כי "התנועה שפרצה בחברה המצרית בסוף ינואר 2011 היא בעצם התפרצות מהפכנית המסוגלת להפוך לסחף מהפכני - ולא יותר. מה שקרה הוא יותר מסתם אינתיפאדה או התפרצות שבעקבותיה הדברים חוזרים למה שהיו לפני התרחשותה. במובן זה היא יותר מתנועת מחאה, אך גם פחות ממהפכה. הכוונה לכך, שתנועה זו לא הציבה יעדים ברורים מעבר להפלת מובאק, והדבר קשור באופיים של הכוחות החברתיים, שהיו מעורבים בתנועה ובהגדרת מטרתיה". אמין בעצם הצביע על תהליך ארוך שטרם בשל לשינוי מהפכני כולל.

ההתקוממות בעולם הערבי, אשר קיבלו את הכינוי "האביב הערבי" בהשראת "אביב העמים" (אירופה 1848), סימנו תחילתו של עידן חדש ומסובך, שהתחיל בתוניס ובמצרים וממשיך להתרחש בצורות שונות בכחציית מהמדינות הערביות האחרות, והוא רחוק מסיימו. רבים הספידו את העמים הערביים ואת האפשרות, שעמים אלה יהפכו גורם חשוב מול משטרי הדיכוי ומנגנוני השליטה הביטחוניים, הנתמכים בידי האימפריאליזם האמריקאי והאירופי זה עשורים. והנה, עמים אלה חזרו וגילו את עצמם ואת כוחם, והטילו את מלוא כובד משקלם במערכה לעיצוב פני החברה והמדינה. בכך הם תרמו לשינוי השיח החברתי והפוליטי ומיצבו עצמם כשותף בכיר בעיצוב פני האזור כולו. העמים המתקוממים הוכיחו, שמשטרי העריצות, המשרתים את האינטרסים של האימפריאליזם, ומנגנוני

הדיכוי שלהם, יכולים להתעלם מרצון העם ולרמוס במשך שנים את חירויותיו הדמוקרטיות, אך אי-אפשר לעד להעלים את העמים, לסלף את רצונם ולהפחידם. ההתקוממות העממיות במדינות הערביות הציבו אתגר אמיתי מול מנגנוני הדיכוי והביטחון הפנימי המנופחים של המשטרים העריצים.

הבלבול והאמביוולנטיות ביחסם של הכוחות האימפריאליסטיים המובילים בעולם, ובכלל זאת שליטי ישראל, למפגיני החופש בככרות א-תחריר, הוכיחו את מה שאנו הדגשנו מאז ומתמיד: ארה"ב ובעלות בריתה, לרבות ישראל, מנהלות מדיניות צבועה, כאשר הן מדברות על דמוקרטיה ותובעות לכאורה חירות, בחירות דמוקרטיות וזכויות אדם בעולם הערבי. ההיפך הוא הנכון: הן היו היסטורית, ועדיין מהוות, המכשול העיקרי בפני השינוי הדמוקרטי במזרח-התיכון. הן מונעות את מימוש זכויות האדם וזכויות העמים, וקודם כל בפלסטין, בעיראק, בלבנון, באפגניסטן, בבחריין, בתימן, בלוב, וגם גישתם לסוריה אינה שונה.

מובילי המחאה נשענו על העידן החדש בתחום התקשורת והרשתות החברתיות. הדור הצעיר והמשכיל, שיצא ראשון לרחובות בתוניס ובמצרים, ניצל במיומנות את האפשרויות הטכנולוגיות שעמדו לרשותו, כדי להעביר את מסריו, לגייס, להסביר ולהקדים בתכנון מהלכיו את השלטונות ואת מנגנוני הדיכוי שלהם. אך אין לייחס לרשתות התקשורת החברתית את ההצלחה חסרת התקדים של ההתקוממות, שהשתקפה ביציאת מיליוני אנשים לרחובות ובמאבק להפלת המשטרים הרודניים "היציבים".

להתקוממות של העמים הערביים ישנם שורשים חברתיים-מעמדיים ופוליטיים עמוקים. קיים קשר הדוק בין המשבר הקפיטליסטי העולמי, כשלון הניאו-ליברליזם והתכדות נבואות הכוזב בדבר "סוף ההיסטוריה", לבין ההתקוממות בעולם הערבי. הניאו-ליברליזם הוא הסיבה האמיתית להעמקת העוני, לאבטלה הרחבה, לדיכוי ולשחיתות במדינות הערביות. המשטר הקפיטליסטי המקומי, התלוי בתאגידים הבינלאומיים, הפך מדינות כמו מצרים ותוניס לגן עדן להון ולמשקיעים הזרים, ולגיהנום לעובדים ולכלל השכבות העממיות הרחבות, לרבות למעמד הביניים.

אחת התופעות הבולטות בהתפרצות המהפכנית בעולם הערבי היא השוליות, ולפעמים ההיעדרות, של המפלגות והכוחות הפוליטיים המסורתיים מהנהגת ההתקוממות ומהובלתה. מפלגות השמאל ומפלגות הימין האסלאמיות, אשר נעדרו בשלבים הראשונים, ניסו בשלב מאוחר יותר להתחבר למפגינים בכיכרות.

משטרו של מובאק במצרים ומשטרו של בן עלי בתוניס הצליחו לבודד את מפלגות האופוזיציה ולהשתיק באמצעות הפחדה או השחתה. במובן מסוים, עשרות השנים של משטרי הדיכוי והתלות עיוותו את העשייה הפוליטית, כאשר העמידו את העמים בפני הבחירה הבלתי-אפשרית בין שתי אופציות: משטר דיכוי או שלטון התנועות הפונדמנטליסטיות בדמות האחים המוסלמים. הצבת ברירה זו קעקעה את האופציה של פוליטיקה שמאלית ואפילו של פוליטיקה ליברלית-דמוקרטית. אולם, רדיפת האופוזיציה באמצעות מנגנוני הביטחון, לא מנעה מהמשטר להתיר ביודעין את ידיהם של האחים המוסלמים, אשר בשם הדת הפכו את המסגדים למוקד פעילותם. זה היה ביטוי לברית סמויה בין האסלאם הפוליטי בדמות האחים המוסלמים לבין משטר הדיכוי במצרים. ברית זו שירתה ועדיין משרתת את המעמד הקפיטליסטי השליט במצרים, את המדיניות הימנית המנצלת ומדכאת את העובדים, את הפלאחים ואת כלל השכבות העממיות, כמו גם את מדיניות התלות בכוחות האימפריאליסטיים.

(1) ברית של הון, צבא ומסד דתי נגד מאבקי עובדים

הדרך המרשימה, בה ההנהגות שצמחו בשטח, תוך כדי מאבק הרואי, הובילו את המיליונים במצרים להפגנות בכיכרות; ההתנהלות האיטית של חלק מהמפלגות, והמשא-ומתן המפוקפק שהן התפתו לנהל מול שלטון מובאק - העמידו בסימן שאלה את הרלבנטיות למאבק העממי הרחב של מפלגות חשוכות כמו אל-תג'מוע בשמאל והאחים המוסלמים בימין.

הדינאמיקה של המאבק יצרה קרקע פורייה לפיתוח המאבק הרעיוני והחברתי, לחידוד המסרים האידיאולוגיים ולהגברת המאבק המעמדי. המפלגה הקומוניסטית המצרית, שהייתה מחוץ לחוק כתשעה עשורים, התייצבה יחד עם כוחות שמאל מרקסיסטיים אחרים וכוחות ליברליים כמרכיב פעיל במערכה לעיצוב המאבק הנמשך. הכוחות המתנגדים לשינוי מנסים, בתמיכתם הצינית של גורמים בינלאומיים ובראשם הממשל האמריקאי, להקריב אחדים מראשי השלטון הקודם, במטרה להציל את המשטר. הם מקווים, כי במהלך תקופת מעבר של שלטון ראשי הצבא, יעלה בידיהם להסיט את ההתקוממות ממסריה המהותיים, ולרוקן אותה מכל תוכן מהפכני מעמדי.

ההתקוממות העממית יצרה הזדמנויות חדשות לנהל את המאבק המעמדי בארצות הערביות ולהגביר את המודעות לשורשים המעמדיים של המשבר העמוק ושל המאבק העממי חסר התקדים. הבנת האופי המעמדי של הניגודים הקיימים מניבה ניסיון לתת להם מענה מעמדי.

המצב במצרים ובתוניסיה, שדחף המונים ליטול חלק בהתפרצות העממית, איננו מכה משמים. הוא ביטוי מקומי למשבר הקפיטליסטי העולמי ולמשבר של הקפיטליזם המעוות, התלוי בתאגידים הגלובליים. הפגיעה הקשה ברמת החיים הנמוכה בלאו הכי של העובדים במצרים ובתוניסיה והתפשטות העוני לא נוצרו בגלל היעדר צמיחה. כמו במדינות אחרות, הפירות של הצמיחה הכלכלית המרשימה במצרים - 7% בשנת 2008 ו-4.5% בשנת 2009, ושל צמיחה מצומצמת יותר בתוניס, לא הלחלו למטה, אלא נשארו אצל בעלי ההון, הזר בעיקר, ובידי שומרי האינטרסים שלהם בקרב בעלי ההון והשלטון. המשטרים במצרים ובתוניס התחרו על משיכת המשקיעים הזרים באמצעות העמקת הפגיעה בתנאי העבודה ובזכויות העובדים, ובחיסול העבודה המאורגנת. זה מקור השחיתות של משטרי הדיכוי ואלה הם שורשיה המעמדיים. בניגוד לתיאוריות הימניות, משטרי הדיכוי עצמם אינם מכת טבע, ואף לא תוצר של תכונותיו האישיות של השליט. משטרי הדיכוי הם הביטוי המובנה של הקפיטליזם בשלבו הנוכחי ושל התלות במעצמות האימפריאליסטיות ובתאגידים הגלובליים.

המשבר הכלכלי המחריף במדינות הליבה הקפיטליסטית, שגרם לירידה בהיקפי הסחר בין מדינות המרכז הקפיטליסטי לבין מדינות כמו מצרים ותוניסיה, צמצם את מספר מקומות העבודה, והעלה את מחירי מצרכי המזון הגולמיים ב-25% בשנים 2010-2011. התפתחות זו פגעה אנושות ביכולת שכבות רחבות ביותר בקרב העמים הערביים לשרוד, במיוחד כאשר העולם הערבי מייבא כ-90% ממצרכי המזון מחו"ל.

הניאו-ליברליזם פיזר אשליות גם עבור שכבות הביניים, אשר האמינו לרגע, שהן "המשענת החברתית" (ואם תרצו - "הסוכן החברתי") של הגלובליזציה הקפיטליסטית. לשכבות הביניים לא נדרש זמן רב, כדי לגלות על בשרן, שאין הן יותר מערימת עצים במשרפה של מדיניות ההפרטה והעמקת הפערים החברתיים.

במסגרת המאבק העממי הרחב, ציבור העובדים וכוחות השמאל העמידו את הדרישה לשנות את המשטר ולהחליף את הסדר הקיים. הרקע לדרישה זו הוא הניסיון המצטבר של עובדי תעשיית הטקסטיל והאריג במצרים, שניהלו מאז 2006 מאבקים מעמדיים חריפים נגד הניצול המחפיר בידי ההון הזר, ונגד דיכוי ניסיונות העובדים להתארגן באל-מחלה אלכוברא ובמקומות אחרים. מאבקים אלה הסלימו ככל שהעמיקו המדיניות הניאו-ליברלית, התלות והמשבר הקפיטליסטי העולמי. מול התגברות המאבקים האיגוד-מקצועיים בשנתיים שקדמו להתקוממות העממית, חשף השלטון את אופיו כמנגנון דיכוי אכזרי, שתפקידו לשמר את משטר הניצול בשירות ההון הזר והמקומי. כך היה מעמד העובדים הראשון לגלות את הקשר המובנה בין האופי המעמדי של שלטון התלות בהון הזר לבין הדיכוי הפנימי ורמיסת החירויות הדמוקרטיות של העם.

כאשר יצאו מיליונים להפגין בתביעה להפלת השלטון המושחת, נוצר החיבור בין המהפכה בכיכרות הערים במצרים לבין העובדים במקומות העבודה הגדולים. העובדים מצידם הבהירו, שהמאבק המהפכני האמיתי אינו מצטמצם לשאלות של דמוקרטיה פוליטית והפלת השליט. פועלי הטקסטיל, עובדי הרכבות, עובדי חברת תעלת סואץ, הפועלים בתעשייה הכבדה בחילואן, נהגי האוטובוסים ואחרים הכריזו שביתות, הפגינו, וגירשו את נציגי השלטון ממקומות העבודה. הם הבהירו שישיבתו את גלגלי הכלכלה, אם לא יחול שינוי עמוק ביחסי העבודה, וקודם-כל - הגנה על זכויות העובדים. מול מאבקי העובדים והשביתות, הניח שלטון המעבר המצרי בצד את השיח הדמוקרטי הליברלי המדומה ועבר לשפת איומים. המועצה הצבאית העליונה והממשלה דרשו מהעובדים להפסיק את השביתות בנימוק, שאין זה הזמן להעלאת תביעות "סקטוריאליות". הן הגדירו את הדרישות המעמדיות "פגיעה בביטחון הלאומי".

הדרישות המעמדיות הדליקו נורות אדומות אצל הכוחות הימניים הריאקציוניים ביותר - המימסד הדתי האסלאמיסטי הדומיננטי. כאשר (באוקטובר 2011), נאלצה חברת האריג והטקסטיל הגדולה באל מחלה אלכוברא להיענות לדרישות הפועלים השובתים ולהעלות את מרכיב האש"ל והפרמיות בשכר לכל עובדי החברה, הכריזו הפועלים בחברות האריג והטקסטיל האחרות על כוונתם לשבות, אם לא יזכו בתנאים דומים. נוכח התפתחות זו, פרסם המופתי של הרפובליקה, מגובה בפסיקה של ראשי הממסד הדתי באל אזהר ושל ראשי האקדמיה למחקרים אסלאמיים, כמה פסיקות מסוכנות בנוגע לאיסור שביתות. בפסיקות אלה מוצגות השביתות כ"בגידה בלתי נסלחת", שיש בה קריאה להתחככות אסורה של נשים וגברים, ו"מעשה הנוגד את האסלאם ואת המוסלמים" ו"מרתיע את התיירים ואת המשקיעים הזרים". הפסיקות קוראות להעניש את אלה שהשתתפו בשביתות בתקופה האחרונה, גם כשמדובר בשביתות של מורים, רופאים, מרצים באוניברסיטאות ועובדי טקסטיל.

ממשל אובאמה, שגיבה את המועצה הצבאית במצרים ואת צעדיה, מעוניין בהשגרת השלטון בידי המעמד השליט הנוכחי. לכן הוא תמך בהמרת הדרישה העממית להחלפת החוקה בהכנסת שינויים שוליים, וכן בעריכתן תוך פרק זמן קצר של בחירות, שיבטיחו את שליטתם של האחים המוסלמים בפרלמנט. בדרך זו, פעל אובאמה לרוקן מתוכן את הקריאה העממית: "העם רוצה להפיל את המשטר".

מבחינת ארה"ב, מה שדרוש מהמשטר העתידי במצרים מסתכם בהבטחת המשך התלות של מצרים בתחום המדיני (במה שנוגע לקשרים עם ישראל ולאסטרטגיה האמריקאית באזור), בתחום הכלכלי (ניאו-ליברליזם), ובתחום הצבאי (הכפיפות של הממסד הצבאי לוואשינגטון). התוכנית האמריקאית פועלת לחיזוק האחיזה בשלטון של הגוש הריאקציוני, המורכב מהברית בין הבורגנות הגדולה התלויה בהון הגלובלי לבין שכבת בעלי הקרקעות, יחד עם הנהגת האסלאם הפוליטי. כצפוי, התוכנית האמריקאית אומצה הן בידי הנהגת הממסד הצבאי והן בידי האחים המוסלמים.

הרוב שהשיגו התנועות האסלאמיות בבחירות הכלליות בתוניסיה ובמצרים, והשלטון האסלאמי שהוקם עוד קודם לכן בסודן וברצועת עזה – מעידים על גל דתי-אסלאמיסטי, השוטף את הארצות הערביות וניזון מזעם ההמונים.

אולם "ככרות א-תחריר" בעולם הערבי, שפרצו את הדרך מקהיר ותוניסיה, טרם סיימו את תפקידן. מחאה המונית זו הייתה מקור השראה לתרבות של התנגדות חברתית ופוליטית יוצרת ברחבי העולם. המחאה בעולם הערבי הציגה מודל ומקור השראה גם להתקוממות החברתית חסרת התקדים במרכזי הערים והעיריות בישראל עצמה, ולא תועיל בעניין זה התכחשותו של ראש הממשלה נתניהו לקשר בין הדברים ("הארץ", 5.8.2011).

(2) התנגדות לאימפריאליזם ושליטת הדיכוי

נקודת המוצא הבלתי מהוססת שלנו תמיד הייתה: **עם העמים הערביים נגד האימפריאליזם, ולא עם האימפריאליזם נגד העמים הערביים.** בתגובה להתקוממות הערבית, עדכנו את הקריאה: "עם העמים הערביים נגד האימפריאליזם ונגד משטרי הדיכוי והתלות". זו משוואה מורכבת יותר, אך אין תשובות קלות למצבים מורכבים. גם כאשר התגלע הוויכוח סביב הקשרים בעולם הערבי, מפלגתנו סיכמה שהמפלגה ונציגיה אמורים לקיים קשרים בעולם הערבי עם העמים הערביים והכוחות המתקדמים והאנטי-אימפריאליסטיים בתוכם, ולא עם נציגיו וסמליו של משטרי הדיכוי, המשרתים את ארה"ב ואת תוכניותיה התוקפניות באזור. אין לנו קשרי ידידות עם המשטרים ולא אמורים להיות, אך אנו אמורים לחזק קשרינו עם כוחות עממיים ומתקדמים, שלא פעם הם קורבנות השלטון.

קראנו נכון את התכנים המהפכניים של ההתקוממות של העם במצרים ובתוניס תחילה ובשאר מדינות ערביות בהמשך. קבענו, כי התפתחות הראויה לתמיכתנו מבוססת על שני יסודות: מאבק נגד משטר העושה הניצול והדיכוי מצד אחד, ומאבק נגד התלות בארה"ב ונגד התוכניות האימפריאליסטיות התוקפניות באזור, מצד שני.

על אף האווירה הסוחפת של ההתקוממות העממית במדינות הערביות, לא דומה מה שקרה במצרים ובתוניסיה למה שקרה וקורה בלוב, בסוריה, בתימן ובבחריין. כאשר משתנים השחקנים המרכזיים בהתקוממויות, משתנה האופי שלהן.

אנו נדרשים לשאלה: באיזה תנאים מקבלת ההתקוממות מאפיינים מתקדמים, ובאיזה תנאים היא מקבלת מאפיינים אנטי-מהפכניים ואפילו אנטי-פטריטיים? בידיעה, שמדובר בהתפתחויות הרות גורל באזור רגיש ובתנאים של המשבר הקפיטליסטי העולמי, תשובתנו לשאלות הנ"ל מתבססת על ניתוח האינטרסים הגדולים, העומדים מאחורי התמיכה בשחקנים השונים או ההתנגדות להם, ועל אבחון הניסיונות להסיט את ההתקוממות העממית מדרכה ולכופף אותה, במטרה לייצר מחדש את המשטר והסדר החברתי והפוליטי הקיימים, שהעמים יצאו להפילם.

בכל אחת מהמדינות הערביות, שבהן מתחוללים מאבקים פנימיים, קיימים כוחות דמוקרטיים ומתקדמים, המחברים בין המאבק נגד משטר הדיכוי לבין המאבק למען שחרור מהתלות בארה"ב. אך בו-בזמן, פועלים ביתר שאת גם כוחות מקומיים ועולמיים, במטרה לבלום את השינויים הדמוקרטיים והחברתיים ולשמר את המשטר הישן. כוחות אלה דואגים לפריסה מחדש של כוחות האימפריאליזם, בהסתמך על בריתות חדשות, שבמרכזן - שיתוף הפעולה בין האימפריאליזם בהנהגת ארה"ב, תנועות האחים המוסלמים והממסדים הצבאיים. זו שאלת מפתח בהכנת ההתרחשויות ובקביעת עמדתנו ביחס להתקוממויות.

נמשיך לתמוך במאבק הצודק נגד משטרי הדיכוי, נגד הטיפול הביטחוני בכל סממן של אופוזיציה וביקורת על השלטון, נגד הרדיפות הפוליטיות, נגד דיכוי חופש הביטוי והמחאה, נגד שפיכות הדמים

והרג אזרחים, נגד הורשת השלטון, ובעד הזכות להחלפת השלטון בבחירות דמוקרטיות והזכות לנהל מאבק אזרחי. זה מאבק צודק, שאנו מצדדים בו, לרבות במדינות כמו סוריה ולוב, שגם בעבר ביקרנו את הדיכוי והשחיתות שדבקו במשטריהן. ביקרנו לא פעם, בחריפות את יחסם לעניין הפלסטיני ולהנהגתו. אולם יש להבחין בין מאבק מתקדם זה לבין אותם חלקים באופוזיציה, המתחברים לכווחות נאט"ו ותלויים במזימות האסטרטגיות המסוכנות של האימפריאליזם האמריקאי, החותר לממש את תוכניותיו ל"מזרח תיכון חדש".

ניתוחנו את המצב הינו מורכב אבל עקרוני וברור. אנחנו דוחים על הסף את ההשמצות האנטי-קומוניסטיות בעניין עמדת המפלגה לגבי המצב המדמם בסוריה. עמדתנו חד-משמעית בגנות ההרג, הדיכוי ורדיפת מפגינים, אשר נאבקים למען החופש, הדמוקרטיה החיים בכבוד והצדק החברתי. הדרישות העממיות הן דרישות לגיטימיות וצודקות.

במושב ה-14 של הוועד המרכזי של מק"י, שהתקיים בראשית יולי 2011, חזר הוועד המרכזי והביע את "עמדתו החד-משמעית בגנות ההרג, הדיכוי ורדיפת המוני העם בסוריה, אשר נאבקים למען החופש, הדמוקרטיה והצדק החברתי. הדרישות העממיות הן דרישות לגיטימיות וצודקות". הוועד המרכזי הדגיש, כי מק"י היא "לצד תנועה עממית, אשר נאבקת למען דמוקרטיה, צדק חברתי וחירויות האזרח, ואשר דוחה כל התערבות זרה בעניין הסורי ואת התלות באימפריאליזם, ונאבקת נגד הכיבוש הישראלי".

המושב ה-16 של הוועד המרכזי (ינואר 2012), שסיכם שנה לתחילת המערכה העממית בתוניסיה ובמצרים, העריך, כי למרות שהאחים המוסלמים ושותפיהם השיגו רוב בבית התחתון במצרים, המערכה הפוליטית-חברתית במצרים ובארצות ערביות אחרות לא תמה.

בהתייחסו למערכה הפנימית הממושכת בסוריה, התריע הוועד המרכזי מפני מלחמת האזרחים המתפשטת ומפני האסון שתמיט התערבות צבאית אימפריאליסטית בסוריה, ישירה או בלתי-ישירה. הוועד המרכזי הוקיע את הירתמותן של הליגה הערבית ושל תורכיה לעגלתם של הממשל האמריקאי, של נאט"ו ושל ממשלת ישראל, במטרה לאלץ את סוריה להיות תחת הגמוניה אמריקאית ומערבית.

העמים לא ישכחו, כי מדיניות ארה"ב וברית נאט"ו בעיראק גבתה כמיליון וחצי קורבנות מבני העם העיראקי במהלך שנות הכיבוש האמריקאי הנפשע. המעורבות האמריקאית לוותה במרחץ דמים באפגניסטן ובלוב, וזרעה הרס בסומאליה, בסודאן, במאוריטניה, ולפני כן ביוגוסלביה. כוחות אופוזיציה, המסתמכים על שיתוף פעולה מהסוג הזה, פועלים נגד עמיהם.

לפני עשור, ארה"ב לא חיפשה את ראשו של סדאם חוסין, אלא את ראשה של עיראק, בדרך לשליטה במקורות הנפט באזור המפרץ. לא הפלת משטרו של קדאפי הייתה בראש מעיינם של האמריקאים והצרפתים, אלא הפלת לוב בלוע הפעור של אלה, המחפשים חלוקה חדשה של העמדות הכלכליות והאסטרטגיות במדינה זו. מק"י קבעה מהרגע הראשון של ההתערבות התוקפנית של נאט"ו בלוב, שלא ע"י תוקפנות נאט"ו תשתחרר לוב, אלא בהתנגדות להתערבות תוקפנית זו. המשימה המוטלת על הכוחות המתקדמים והפטרוטיים בלוב היום היא – לפעול לסילוקם של כוחות נאט"ו ושל משרתי האינטרסים של ברית זו בלוב.

האימפריאליזם תמך ותומך במשטרי הדיכוי האיומים ביותר בעולם ובמזרח התיכון. הוא חותר להפלת המשטר בסוריה לא בגלל הדיכוי הפנימי, אלא כדי להפוך את סוריה למשענת נוספת שלו באזור.

בהתייחסו למצב הפנימי בסוריה, קבע הוועד המרכזי במושב ה-16:

"אנו תומכים בדרישות הלגיטימיות של בני העם הסורי, הנאבקים נגד הדיכוי וסתימת הפיות ולמען חירויות דמוקרטיות וקידמה חברתית, והמתנגדים להתערבות זרה בענייניה הפנימיים של מולדתם. את המטרות האלה מבטאים חלקים משמעותיים ביותר באופוזיציה הפטריוטית ובקרב פעילי התנועה העממית בסוריה.

לעומתם, יש חוגים באופוזיציה הסורית, שרוב הנהגתם נמצאת מחוץ לסוריה, אשר משרתים אינטרסים זרים וקוראים להתערבות זרה בענייני ארצם. חוגים אלה מנהלים מערכה מזוינת בתמיכת תורכיה ובמימון מדינות הנפט, ובתמיכת המערב, משתמשים בסיסמאות פלגניות, ודוחים כל יוזמה לניהול דיאלוג, שיחסוך בחיי אדם.

הוועד המרכזי מדגיש, כי נוכח הדם שנשפך בסוריה, האינטרס של העם הסורי הוא, שהמשטר הקיים יפסיק את הדיכוי של המחאה העממית הלגיטימית ושל חופש הביטוי, את הירי באזרחים, ואת השימוש בתשובות כוחניות-צבאיות לשאלות חברתיות ופוליטיות פנימיות.

כדי לממש בסוריה שינויים דמוקרטיים, אותם הבטיח המשטר, תוך קביעת לוחות זמנים למימושם, נחוץ דיאלוג פנימי ולא מאבק אליים.

הפסקה מיידית של שפיכות הדמים ודמוקרטיזציה הם הערובה לשמירת אחדותה הלאומית והטריטוריאלית של סוריה ולסיפוק זכויותיהם של בני העם בסוריה, ולהגנה עליה מפני התערבות מבחוץ".

הוועד המרכזי הביע את תמיכתו בהצהרה של כינוס המפלגות הקומוניסטיות והפועליות, שנערך בדצמבר 2011 באתונה, וראה בה בסיס משותף למערכה למען השלום, הדמוקרטיה וזכויות העובדים והעמים.

הוועד המרכזי שב והדגיש, כי מטרת מאבקה העיקרי של מק"י בתוך ישראל היא - סיום הכיבוש הישראלי של רמת הגולן והחזרתה לריבונות סוריה; סיום הכיבוש של השטחים הפלסטיניים והלבנוניים; וכינונו של שלום צודק ישראלי-ערבי בכלל, ושל שלום ישראלי-פלסטיני בפרט.

פרק 5. ההתפתחויות הפוליטיות

(1) המערכה נגד הכיבוש והמלחמות

העמקת התלות הצבאית והפוליטית של ישראל בארצות-הברית

הסכנות הנשקפות לשלומם ולעתידם של אזרחי ישראל ולדמוקרטיה הישראלית החרפו גם בשל הידוק הקשרים הצבאיים והתיאום האסטרטגי בין ישראל לבין האימפריאליזם של ארצות-הברית, נותן הגיבוי הכל-צדדי לממסד הישראלי.

ארצות-הברית מתפעלת כ-800 בסיסים צבאיים ב-63 מדינות ברחבי העולם, וכן בסיסים של נאט"ו. בסיסים צבאיים ומתקני האזנה וחקירות של ארה"ב ממוקמים ב-20 ארצות במזרח-התיכון, לרבות בתורכיה, במצרים, בסעודיה, במדינות המפרץ, בעיראק, בירדן, בפקיסטן ובאפגניסטן.

מאז שממשל בוש (הבן) הכריז על "המלחמה הגלובלית בטרור" ופתח במלחמה באפגניסטן (2001) ובמלחמה בעיראק (2003), גברה לאין שיעור המעורבות הצבאית האמריקאית הישירה במזרח-התיכון. הוקמו בסיסים צבאיים אמריקאיים נוספים בארצות הכבושות, אפגניסטן ועיראק, וגם בארצות נוספות.

ישראל נמנית עם המדינות המספקות לארה"ב בסיסים, שטחי אימונים וכן מידע מודיעיני. ויליאם ארקין מציין בספרו (שראה אור בארה"ב עוד ב-2005), כי ישראל מספקת לארה"ב חמישה בסיסים ואתרים צבאיים, הממוקמים, בין היתר, בבסיסי חיל האוויר בנבטים ובעובדה בנגב, בבסיס צאלים ובנמל התעופה בן-גוריון. באתרים אלה מתחזקה ארה"ב ציוד ותחמושת וכן בית חולים שדה משוכלל (500 מיטות). ב"הארץ" (12.3.08) פורסם, כי חיל האוויר האמריקאי הציב טייסות של F-16 בבסיס נבטים; כי חיילי מארינס מתאמנים בצאלים; וכי נערכים דרך קבע תרגולים ימיים-אוויריים, של שימוש בסוללות טילים ושל אספקת חירום של נשק לישראל. בספטמבר 2008 פורסם, כי ישראל הסכימה להקים בנגב בסיס צבאי אמריקאי, בו יוצב מכ"ם משוכלל לגילוי טילי קרקע-קרקע ממרחק של 2,000 ק"מ, שיהיה סגור בפני גורמים ישראליים.

אך ישראל אינה עוד מדינה במזה"ת, שישנם בה בסיסים אמריקאיים. מערכת "היחסים המיוחדים" בין ארה"ב לישראל מבוססת על שיתוף פעולה אסטרטגי, כלכלי, מדיני וצבאי, רב-שנים, החורג מהמקובל בין ארה"ב לבין משטרים המתפקדים כגרוורות (Client Regimes). הממשל האמריקאי מודע להתנגדות העממית, האנטי-אימפריאליסטית למדיניות ארה"ב ולשיתוף הפעולה עמה, הקיימת בכל הארצות הגרוורות, ולכן הוא חושש ממצב, בו יקרוס המשטר התלוי בו.

הברית האסטרטגית בין ישראל לארה"ב היא יסוד מוצק בתפיסות המדיניות ובמעש הפוליטי של כל מרכיבי הממסד הישראלי - הצבא, הממשלה, המפלגות הציוניות, התקשורת, האקדמיה. הברית הזאת היא המאפשרת לממסד הצבאי הישראלי לשמר מצב תמידי של מתיחות מלחמתית, לקבל תקציבים מוגדלים ולהגביר את השפעתו על המערכת הפוליטית ובחברה הישראלית בכלל. במסגרת שיתוף הפעולה האסטרטגי, נחתם ב-2007 הסכם, לפי מזורים ממשל ארה"ב לישראל ציוד צבאי חדיש בסכום של 30 מיליארד דולר במהלך העשור 2009-2018.

הניסיון של ישראל מלמד, כיצד הממסדים הצבאי והפוליטי מנצלים כל ניצחון צבאי לטיפוח אופוריה לאומנית, וכל כשלון צבאי - לליבו פחדים מפני "השמדה".

עמדה אנטי-אימפריאליסטית היא תופעה נדירה בציבוריות הישראלית, שרובה תומך בהתלהבות בכל מעשה תוקפנות אמריקאי ובהידוק שיתוף הפעולה האסטרטגי עם הממשל של ארה"ב. המערכת הפוליטית בישראל, להוציא את מק"י וחד"ש, מתאפיינת בעמדות פרו-אמריקאיות ובהאדרת השותפות הצבאית-אסטרטגית עם ארה"ב.

מציאות ייחודית זו מטילה אחריות מיוחדת על מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית, שבכל שנותיה נאבקה נגד האימפריאליזם, וממשיכה להיות הכוח העיקרי הנאבק בישראל נגד הברית האסטרטגית עם ארה"ב ונגד שילובה של ישראל בתוכניות המלחמה האמריקאיות, והתובע את פינוי כל הבסיסים האמריקאיים, המצויים על אדמת ישראל.

נאמנה לעמדותיה האנטי-אימפריאליסטיות, ארגנה מק"י, יחד עם שותפיה בחד"ש, ב-9 בינואר 2008 הפגנה המונית מול הקונסוליה האמריקאית בירושלים נגד ביקורו של ג'ורג' בוש, נשיא ארה"ב. המחאה נגד מדיניות המלחמה של בוש באזור ובעולם מצאה ביטוי גם במשמרות מחאה בצמתים ברחבי הארץ, שנערכו ביוזמת מקי וחד"ש.

איום המלחמה נגד אירן

ממשלות ישראל שיתפו פעולה עם ארה"ב במערכות שזו ניהלה נגד מדינות "ציר הרשע", כלומר, נגד מדינות או תנועות, המתנגדות להגמוניה של ארה"ב ואינן מקבלות את תכתיביה. במקרים מסוימים, כמו מלחמות לבנון הראשונה (1982) והשנייה (2006), הצבא הישראלי הוא שניהל את המלחמה, בעוד שארה"ב סיפקה את הגיבוי הכל-צדדי. במקרים אחרים, ישראל סיפקה מידע מודיעיני (המלחמות בעיראק).

לאימפריאליזם האמריקאי יש עניין רב בביסוס שליטתו באזור המפרץ, העשיר בנפט ובעל החשיבות האסטרטגית. לכן הוא מנהל, יחד עם שותפיו, מסע בינלאומי, שתכליתו – החזרת אירן לחיק ההגמוניה האמריקאית.

במלחמה המתוכננת כבר שנים נגד אירן, הממסד הישראלי ממלא את תפקיד המסית למלחמה והמגייס לה תמיכה בינלאומית. אך גם לנצים הישראלים ברור, כי הם לא ינהלו מלחמה נגד אירן ללא שיתוף פעולה צבאי הדוק עם ארה"ב. ממשל בוש, ולאחריו ממשל אובאמה, אישרו את מכירתם לישראל של 25 מטוסי חמקן (F35), העלולים לשמש במלחמה נגד אירן. לאותה מטרה, אישר הקונגרס האמריקאי באוקטובר 2008 לספק לישראל פצצות הרסניות במיוחד, המסוגלות לחדור מטרות מבוצרות – כנראה של בונקרים מבוצרים באירן.

לצורך התיאום האסטרטגי מול אירן, נערכים בישראל ביקורים תכופים של בכירי הדרג הצבאי בממשל אובאמה, לרבות שר ההגנה, ראש המטות המשולבים של הצבא האמריקאי וראש שירות הביון סי.איי. אי.

אולם אפילו בתוך הממסד הצבאי הישראלי, ישנם המערערים על ההיגיון שבתקיפת אירן. מאיר דגן, ראש המוסד לשעבר, אמר בהופעתו הראשונה לאחר פרישתו, כי מתקפה של חיל האוויר הישראלי על מתקני הגרעין באירן תהיה "דבר מטופש", והוסיף: "שאלת השאלות היא מה יהיה אחר-כך. אחר-כך תהיה מלחמה עם אירן. זה סוג הדברים שיודעים איך הם מתחילים, אך לא איך הם נגמרים. לאירנים יש יכולת מרשימה, והם יכולים לירות עלינו טילים במשך מספר רב של חודשים" ("הארץ", 8.5.2011).

העילה להכנות הצבאיות לתקיפת אירן, כמו גם לסנקציות שהטילו עליה (ב-2009) מועצת הביטחון, ארה"ב והאיחוד האירופי, היא פיתוח התשתית הגרעינית שלה ויכולתה להעשיר אורניום ולייצר טילים ארוכי טווח.

המפלגה הקומוניסטית הישראלית הבהירה שוב ושוב את עמדתה הנחרצת בעד פירוזו של המזרח התיכון מנשק גרעיני ומכל נשק להשמדה המונית. כחלק מהותי בעמדה זו, מתנגדת מק"י הן לחימוש של אירן, או של כל מדינה אחרת באזור, בנשק גרעיני, והן לנשק הגרעיני המצוי בישראל.

עוזי ארד, לשעבר ראש המטה לביטחון לאומי במשרד ראש הממשלה נתניהו, העלה על נס את הנשק הגרעיני. בריאיון ל"מוסף הארץ" (10.7.09), אמר ארד, כי מצב של חימוש גרעיני הדדי עדיף על שלום הדדי, והוסיף: "כוח המגן שבידינו צריך להשתכלל ולהיות רב עוצמה ולהביא לכך שלא יעזו לממש את היכולת לפגוע בנו. והיה אם יעזו, נגבה מהם את מלוא המחיר, כך שגם הם לא ישרדו".

דווקא משום ששימוש בנשק גרעיני משמעו, שגם "הם" וגם "אנחנו" לא נשרוד - רואה מק"י בנשק הגרעיני הישראלי מקור לאיום קיומי על ישראל ולא להגנה עליה. לכן אנו תובעים, שישראל תחדל לייצר ולהחזיק בנשק גרעיני ותחתום על האמנה הבינלאומית לאי-הפצתו של הנשק הגרעיני.

בכל מקרה, התנגדות לחימוש גרעיני אינה סיבה מוצדקת להכרזת מלחמה על אירן, או על כל מדינה אחרת, המחזיקה בנשק גרעיני. כדי לעצור את מירון החימוש הגרעיני, חיוני לפתור את הסכסוכים

הקיימים וליצור מערכת של הגנה הדדית, הכוללת, כאמור, את פירוז המזרח-התיכון (והעולם כולו) מנשק גרעיני.

מלחמת לבנון השנייה

מקור מתמיד של איום על המרחב הדמוקרטי בישראל הוא המיליטריזם, המתחזק בישראל עם כל מלחמה וכל דחייה של הזדמנות להסדר שלום.

ממשלת קדימה-העבודה פתחה בשלוש מלחמות תוקפניות – הכיבוש מחדש של רצועת עזה (יוני 2006), מלחמת לבנון השנייה (יולי-אוגוסט 2006) ומלחמת עזה (סוף 2008 – תחילת 2009).

מלחמת לבנון השנייה, בה החלה ממשלת אולמרט חודשיים בלבד לאחר כינונה, אך ניהולה נידון חודשים רבים לפני כן במטה הכללי של הצבא, נמשכה 33 יום. במהלכה נהרגו כאלף לבנונים וכ-160 ישראלים, ונגרם הרס רב בלבנון ובצפון ישראל. המלחמה הייתה כשלון צבאי ומדיני ועוררה ביקורת רחבה בציבוריות הישראלית. אולם היא לא החזירה את ממשלת קדימה-העבודה לשפיות פוליטית (ניתוח של המלחמה ותוצאותיה – בספר הוועדה ה-25 של מק"י).

בספטמבר 2007 תקף חיל האוויר הישראלי אתר במזרח סוריה, שלטענת ממשלת אולמרט הוקם בו כור גרעיני. ההתקפה בוצעה בעיצומם של מפגשים חשאיים בין נציגי ישראל וסוריה, בתיווך תורכיה. מטרתה הפוליטית של ההפצצה הייתה לגרור את סוריה, ובעקבותיה את אירן, למלחמה. המטרה הצבאית הייתה – לבצע ניסוי, בתנאים אמיתיים, בשימוש בפצצות חודרות הבטון, שסיפקה ארה"ב לישראל, כמו גם בטיסת הפצצה לטווח רחוק. שתיקת המשטרים הערביים נוכח ההפצצה בשטחה של מדינה ערבית ריבונית הראתה, כי הם אכן מחויבים לעמוד לצד ישראל וארה"ב במקרה של עימות עם סוריה ואירן.

ב-25 בספטמבר 2007 פרסמה הלשכה הפוליטית של מק"י גילוי דעת, המתריע מפני "סכנת מלחמה עקב הסלמה תוקפנית". בגילוי הדעת נכתב, בין היתר, כי "הביקורת על הסחבת הממושכת של ישראל וארה"ב בכל הנוגע בהבטחות לפתור את הנושא הפלסטיני, מדרבנת גם היא את שתי בנות הברית האלה ליזום מתיחות אזורית, תוך ניצול ההתנהגות הפסולה והמסוכנת של חמאס בעזה".

באפריל 2008, על רקע הודעת הצבא הישראלי על עריכת תמרונים נרחבים ובעקבות התרעות נוספות, פרסמה הלשכה הפוליטית של מק"י גילוי דעת נוסף, שכותרתו: "למנוע אסון מלחמה נוסף". בסיום האזהרה נכתב: "מק"י תובעת ממשלת אולמרט-ברק להפסיק לחרחר מלחמה, ובמקום זאת לאמץ את יוזמת השלום הערבית, הכוללת הזדמנות לשלום צודק ישראלי-פלסטיני ולהשתלבות ישראל במזרח-התיכון".

ב-13 באוגוסט 2008, יצא הוועד המרכזי של מק"י בקריאה: "בכוחות משותפים, למנוע מלחמה נוספת בלבנון". הוועד המרכזי הסביר, כי "המלחמה בלבנון נועדה להיות שלב הכנה נוסף למלחמה הגדולה, שממשלות ארה"ב וישראל זוממות לפתוח נגד אירן, אך מתקשות לבצעה בשל ההסתבכות הנמשכת של ארה"ב ובעלות בריתה בעיראק ובאפגניסטן".

מק"י הדגישה שוב ושוב, כי שלום עם סוריה ולבנון אפשרי, בתנאי שממשלת ישראל תסכים להחזרת הגולן הכבוש לסוריה ולהשבת חוות א-שבע שבמורדות החרמון ללבנון. אישים ישראליים בכירים משמיעים מדי פעם אמירות בזכות הסדר מדיני עם סוריה. אהוד ברק, שר הביטחון, הזהיר (בפברואר 2010), כי "בהעדר הסדרים מדיניים עם סוריה, אנו עלולים להגיע לעימות כרוני, שיגיע עד כדי מלחמה כוללת". אך הממשלה, בה כיהן ברק, דחתה כל הצעה של נשיא סוריה לחדש את המו"מ לשלום על בסיס קבלת העיקרון של החזרת הגולן לסוריה. במקביל השמיעו שרים איומים קולוניאליים כלפי השלטון בסוריה. שר החוץ ליברמן איים: "המסר שלנו לאסד חייב להיות ברור – במלחמה הבאה זה לא שאתם תפסידו; אתה והמשפחה שלך תפסידו את השלטון" (4.2.10).

מלחמת עזה

לאחר שלפי הוראת ראש הממשלה שרון בוצעה באוגוסט 2005 "תוכנית ההינתקות", כוחות צה"ל יצאו מהרצועה ופוננו ממנה ההתנחלויות הישראליות – לא פסקו ההתקפות הישראליות על הרצועה. ממשלת שרון ולאחריה ממשלת אולמרט השקיעו מאמצים בהעמקת הנתק בין הרשות הפלסטינית לבין משטר חמאס ברצועת עזה, וזאת במטרה להגיע למצב, שהסדר המדיני, אם יושג, יחול רק על הגדה, ולא תתאפשר הקמת מדינה פלסטינית בת-קיום.

כעילה להתקפות הישראליות על הרצועה שימש ירי רקטות מהרצועה לכיוון שדרות ויישובים ישראליים אחרים. הירי הזה נוצל בידי ממשלת אולמרט להסלמה צבאית ולפלישה הצבאית הישראלית הנרחבת לרצועת עזה. בין הפלישות הישראליות לרצועה הייתה הפלישה ב-25 ביוני 2006, בעקבות

תקיפה של מוצב צה"ל, שבמהלכה נפל בשבי החייל גלעד שליט. במהלך הפלישה הזאת הרג צה"ל כ- 400 פלסטינים. בעקבותיה הושג הסכם עקיף בין ישראל לחמאס בדבר רגיעה (תהדיה).

באוקטובר 2007 הזהיר הוועד המרכזי של מק"י מפני ההכנות המעשיות של ממשלת אולמרט-ברק למלחמה בעזה. בספטמבר 2007 נערכה משמרת הפגנה מול בנייני הממשלה בת"א בתביעה להפסיק את ההפצצות ואת ההכנות למבצע צבאי רחב הקף ברצועה. ב-2 במרס 2008 נערכה מול משרד הביטחון בת"א, ביוזמת מק"י וחד"ש, משמרת הפגנה רבת משתתפים נגד ההרג ההמוני, שביצע צה"ל ברצועה ובדרישה להפסקת אש מיידית. אך ממשלת אולמרט-ברק המשיכה בהסלמה הצבאית מול הרצועה.

2008 עמדה בסימן פלישות צבאיות חוזרות ונשנות של הצבא הישראלי לרצועה, תוך שימוש בהפצצות תכופות מהאוויר. פלישות כאלה התרחשו בפברואר, במרס, ביוני ובנובמבר. הפלישה הצבאית הישראלית לרצועה בתחילת מרס הותירה אחריה, תוך שבוע אחד, כמאה הרוגים פלסטינים ומאות פצועים. ביוני 2008 גם הוחרף הסגר על רצועת עזה וישראל הפסיקה את העברת הסחורות לרצועה.

ההסלמה הגיעה לשיאה בהחלטה של ממשלת אולמרט לפתוח במלחמה נגד תושבי הרצועה. ב-27 בדצמבר 2008 פתח הצבא הישראלי במלחמת הרס כוללת נגד הפלסטינים ברצועת עזה, שקיבלה את הכינוי "עופרת יצוקה". בשבוע הראשון של המלחמה, נערכו הפצצות בלתי פוסקות של ריכוזי אוכלוסייה, מבני תעשייה ומבני ציבור וכן ירי טילים ופגזים, ואילו ב-3 בינואר 2009 החלה הפלישה של חיל רגלים ושריון. המלחמה נמשכה עד 18 בינואר 2008. במהלכה הופצצו בנייני מגורים ומבני ציבור, לרבות בתי ספר, בתי חולים ומסגדים, וכן מטה סוכנות האו"ם לסיוע לפליטים אונר"א. לפי משרד הבריאות הפלסטיני, הצבא הישראלי גרם למותם של 1,400 פלסטינים, רובם אזרחים, וביניהם – 400 ילדים ומאה נשים. משפחות שלימות נמחקו. 5,000 פלסטינים נפצעו. המלחמה הותירה אחריה 4,000 בתים הרוסים, ועוד 21 אלף בתים שנפגעו קשה. מאה אלף פלסטינים נותרו מחוסרי בית. הופסקה הספקת החשמל והמים ונוצר מחסור חמור בדלק.

בימי המלחמה, נורו מהרצועה רקטות רבות לעבר ישובים ישראליים, לרבות אשקלון, קריית גת ובאר-שבע.

המלחמה היוזמה נגד הפלסטינים ברצועה זכתה תחילה בתמיכה גלויה של ממשל בוש, שהיה בשלהי כהונתו, ושל האיחוד האירופי, ש"קנו" את ההסברים הישראליים בדבר "פעולה הגנתית". אך ככל שהתברר האופי הנפשע של הפצצות ושל לחימת הקרקע בשטח הכי צפוף בעולם וממדי האסון ההומניטארי, שהיא גרמה – גברה הביקורת בעולם.

ב-8 בינואר 2009, הובילה המחאה העולמית את מועצת הביטחון לאשר את ההחלטה מס' 1860, שקראה להפסקת אש מיידית ולנסיגה מלאה של הצבא הישראלי מעזה. קבלת ההחלטה התאפשרה לאחר שנציג ארה"ב נמנע מהצבעה ולא הטיל וטו.

אך המלחמה נמשכה ואיתה הקורבנות וההרס, ורק ב-17 בינואר 2009 הודיע ראש הממשלה אולמרט על הפסקת אש. יציאת צה"ל מהרצועה הושלמה ב-21 בינואר – היום בו הושבע אובאמה לנשיא ארה"ב.

בשל המלחמה, ניתקו את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל שלוש מדינות: ונצואלה, בוליביה ומאוריטניה. כמו כן סגרו ארבע מדינות את נציגותיהן בתל-אביב ואת נציגות ישראל בארצותיהן: קטאר, מרוקו, תוניסיה ונסיכות דובאי.

הזעזוע שגרמו המראות הקשים של סבל האוכלוסייה הפלסטינית עקב המלחמה והמידע שהחל לזרום לגבי פשעי מלחמה שביצעה ישראל במהלכה, הובילו את מועצת האו"ם לזכויות האדם למנות צוות בדיקה בראשות השופט ריצ'רד גולדסטון. ועדת גולדסטון ביקרה ברצועה, שמעה עדויות ואספה ממצאים. ממשלת ישראל סירבה לשתף עמה פעולה. צוות הבדיקה פרסם את מסקנותיו בספטמבר 2009, בהמליצו להעביר את ממצאיו בדבר חשדות לפשעי מלחמה לבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג ולדיון במועצת הביטחון.

גורמים כלכליים ומדיניים ושיקולי בחירות, הובילו את ממשלת אולמרט להחליט על מלחמה הרסנית נגד הפלסטינים תושבי הרצועה. בין השיקולים הכלכליים ניתן למנות את מאגר הגז הימי הגדול, שנתגלה עוד בשנת 2000 מול חופי עזה, ואשר השליטה בו בפועל נמצאת בידי ישראל. החשוב שבשיקולים המדיניים היה הרצון של ראשי קדימה והעבודה להפסיק את תקופת הרגיעה, להחריף את העימות עם חמאס, וכל זאת במטרה להנציח את הפיצול בין הגדה לרצועה, ובדרך זו למנוע את כינונה של מדינה פלסטינית עצמאית בגדה וברצועה, שבירתה ירושלים המזרחית. לשיקולים אלה נוסף גם שיקול הבחירות לכנסת: קדימה והעבודה, שהיו אחראיות למלחמת לבנון השנייה, ציפו ש"ניצחון" במלחמה נגד תושבי עזה, ישכח מציבור הבוחרים את כישלונן בלבנון.

המחאה נגד מלחמת עזה

ב-26 בדצמבר 2008, יום לפני שאולמרט הודיע על פתיחת המלחמה, הפגינו פעילי מק"י וחד"ש ופעילי הקואליציה נגד המלחמה ברחבי הארץ, בערים, בכפרים ובצמתים בינעירוניים. להפגנות בתל-אביב היה ייחוד בשל אוירת המלחמה ששררה אז.

העוצמה הפוליטית והארגונית של מק"י וחד"ש התבטאה, בערבו של היום הראשון למלחמה, בהפגנת האלפים הארצית שהובילו בנצרת, בה השתתפו חברי מק"י וחד"ש ותומכים.

במרכז ת"א הפגינו ב-3 בינואר 2009 כ-15 אלף יהודים וערבים בהפגנה לוחמנית, שהאשימה את כל שרי ממשלת אולמרט-ברק בפשעי מלחמה. הסיסמאות הבולטות של ההפגנה היו: "בעזה ובשדרות, ילדות רוצות לחיות", ו"יהודים וערבים מסרבים להיות אויבים". כ-150 אלף מפגינים השתתפו באותו יום בהפגנה בסנין, לה קראה ועדת המעקב העליונה של האוכלוסייה הערבית. המפגינים שהשתתפו בהפגנות נגד המלחמה תבעו את הפסקתה המיידית, את יציאתו המיידית של הצבא הישראלי מהרצועה ושלום צודק ישראלי-פלסטיני.

הכוח המניע של ההפגנות היו פעילי מק"י וחד"ש, שארגנו את פעולות המחאה יחד עם שותפיהם בקואליציה נגד המלחמה. בהפגנות נטלו חלק גם פעילים במרצ, אך ראשי מרצ, שחלקם תמך תחילה במלחמה וחלקם הסס, הצטרפו למערכה נגד המלחמה רק לקראת סיומה, כאשר התבררו ממדי הזוועה.

המערכה נגד הסגר על עזה

הכיבוש הישראלי הנהיג גם ברצועת עזה משטר של פיקוח כולל על כל היבטי החיים, לרבות כניסה ויציאה של אזרחים, יבוא וייצוא של סחורות, פיתוח כלכלי וקשרים בינלאומיים. באמצעות שליטה זו, ניתקו שלטונות הכיבוש את הרצועה מהגדה, בהגבילם תנועת אנשים וסחורות בין שני החלקים של השטח הפלסטיני הכבוש, ובהמשך – במניעת כל קשר בין הגדה לרצועה.

במהלך שנות הכיבוש נקטה ממשלת ישראל בצעדים של הטלת סגר לפרק זמן מסוים, וזאת כפעולת ענישה קולקטיבית נגד האוכלוסייה הפלסטינית. בתקופת מלחמת המפרץ (1991), למשל, הוחל על השטחים הכבושים סגר מלא, שנמשך 41 יום.

בספטמבר 2000, עם פרוץ האינתיפאדה השנייה, עברו שלטונות הכיבוש למדיניות קבועה של סגר, שהגביל ביותר כניסת פלסטינים לעבודה בישראל, תנועת סחורות ובני אדם בתחומי הגדה והרצועה, ייצוא מוצרים ואספקת גלם. גדר ההפרדה הניכנית מאז 2002 מספקת לשלטון הישראלי כלי נוסף לשליטה כמעט מלאה בתנועת בני האדם והסחורות מהגדה ואליה ובין ישובים פלסטיניים בגדה.

אולם במסגרת מדיניות הסגרים, ננקטה מדיניות סגר חריפה במיוחד כלפי רצועת עזה, המוקפת כבר שנים בגדר חשמלית וכל התנועה בה מפוקחת ללא הרף על-ידי מזל"טים ומצלמות המוצבות בכדור פורח. מדיניות זו הוחרפה לאחר ביצוע תוכנית ההינתקות (2005), כאשר ממשלת שרון הכריזה באופן חד-צדדי על "סיום הכיבוש של הרצועה" ועל הסתלקותה מכל אחריות לגורלם של הפלסטינים תושבי הרצועה.

ההשתלטות של חמאס על הרצועה (2007) נוצלה בידי הממשלה בראשות אולמרט כעילה להכרזת סגר מוחלט על עזה. במסגרת הסגר נסגרו כל המעברים בין הרצועה לבין ישראל, למעט למעבר מוצרי מזון חיוניים ותרופות בכמויות מוגבלות. הסגר כלל גם מצור ימי ישראלי על הרצועה וכן סגירה של מעבר רפיח בין הרצועה למצרים.

ההגבלות על העברת דלק גרמו הפסקות תכופות בהספקת מים וחשמל לתושבי הרצועה. האיסור על העברת חומרי גלם וייצוא סחורות שניתק את הכלכלה ברצועה וגרם לאבטלה המונית, המקיפה, לפי הערכות, 60% מכוח העבודה. התוצאה הייתה הידרדרות חמורה בתנאי החיים וברמת החיים של 1.4 מיליון הפלסטינים החיים ברצועה.

מלחמת עזה (2008/9), שנוהלה נגד אוכלוסייה שכבר חיה בתנאי מצוקה קשה עקב המצור הממושך, החריפה עוד יותר את המצב החומרי והסוציאלי ברצועה, כאשר עקב ההפצצות והלחימה, רבבות משפחות נותרו ללא קורת גג, התשתיות נהרסו ומבני ציבור קרסו.

בינואר 2008 פרסמה הלשכה הפוליטית של מק"י גילוי דעת, המוקיעה את הידוק המצור על הרצועה ואת הירי הבלתי-פוסק לעברה, שהוביל גם להגברת הירי מעזה לעבר שדרות. בגילוי הדעת נכתב: "מק"י מטילה על ממשלת אולמרט-ברק את האחריות לפשע המלחמה ולאסון ההומניטארי החמור הפוקד את עזה בשל המחסור בדלק, במוצרי מזון חיוניים, בתרופות ובציוד לבתי החולים... הלשכה הפוליטית של מק"י קוראת ליזום ולהשתתף בפעולות המחאה נגד ההפצצות והמצור הנפשע על עזה".

הזעזוע הציבורי שגרמה מלחמת עזה בדעת הקהל בעולם, לרבות בישראל, הובילה להקמתה של הקואליציה נגד המצור על עזה, לה שותפים מפלגות וארגונים שונים, וביניהם מק"י וחד"ש, הנוער

הקומוניסטי ותנועת נשים דמוקרטיות. בינואר 2008 ארגנה הקואליציה שיירת אספקה לעזה שהובילה מסננים למים ומוצרי מזון. על גבול הרצועה התקיימה עצרת מחאה בתביעה להסרה מיידית של המצור. המצור על עזה והקורבנות שנפלו ברצועה וביישובים בישראל, עמדו במרכז צעדת הנשים היהודיות והערביות למען עזה ושדרות, שארגנו ארגוני נשים בנצרת לציון יום האישה הבינלאומי במרס 2008. סיסמת ההפגנה הייתה: "נשים צועדות למען עזה ושדרות", והמשתתפות בה קראו: "בעזה ובשדרות, ילדות רוצות לחיות!".

אופן מחאה נוסף היה ארגון משטים של ספינות נגד המצור. ביוני 2008 ארגנה הקואליציה נגד המצור על עזה ספינה ישראלית, שנשאה שלט גדול נגד המצור, ואשר שטה מהרצליה לכיוון עזה. בסוף אוגוסט 2008 ארגנה קואליציה של שוחרי שלום באירופה משט ספינות, במטרה לפרוץ את המצור, הספינות עגנו בעזה ופרקו את הסיוע שהביאו עמן.

במאי 2010 יצא לעבר עזה משט של שש ספינות, ועליהן מאות מתנדבים מארצות שונות וכן סיוע הומניטרי. ממשלת נתניהו החליטה למנוע את הגעת המשט לעזה ושיגרה חיילים לתקוף את הגדולה שבספינות "מאווי מרמרה". במהלך התקיפה נורו למוות תשעה מנוסעי הספינה ורבים נפצעו. כל הספינות אולצו לשוט לעבר נמל אשדוד, שם נפרק הציוד, שבחלקו הועבר בהמשך לרצועה.

פרשת המשט גרמה לזעזוע בדעת הקהל העולמית ואילצה את ממשלת נתניהו-ברק גם להקים ועדת בדיקה משלה בראשות השופט טירקל ובהשתתפות משקיפים מחו"ל. מזכ"ל האו"ם הקים צוות בדיקה משלו לחקירת אירועי המשט, שממשלת ישראל לא שיתפה עמו פעולה.

הביקורת הבינלאומית הגוברת על התקיפה של המשט שהיה בדרכו לעזה ועל הסגר הישראלי על עזה, אילצה את ממשלת נתניהו-ברק להודיע ביוני 2010 על הקלות בכל הנוגע בכניסת סחורות, לרבות מוצרי צריכה וחומרי גלם מסוימים. אך הקלות אלה לא פתרו את הבעיות המעיקות של המשבר הכלכלי והאבטלה הגדולה ושל איסור תנועת בני אדם בין הרצועה לגדה.

ההתנחלויות והמערכה נגדן

מק"י שבה ומדגישה, כי ההתנחלויות הן, מעצם מהותן, פשע מתמשך, שמבצעות ממשלות ישראל נגד העם הפלסטיני ונגד החוק הבינלאומי, ומכשול בפני כינון שלום צודק ויציב.

בעשור הראשון של המאה ה-21 המשיכו ממשלות ישראל בהרחבת ההתנחלויות הישראליות בשטחים הפלסטיניים הכבושים. לאחר פינוי הצבא והמתנחלים מרצועת עזה, שמו הממשלות דגש בהרחבת ההתנחלויות בגדה, ובמיוחד – בירושלים המזרחית.

לפי נתונים רשמיים, ב-2011 היו בגדה 134 התנחלויות, שבהן התגוררו כ-330 אלף מתנחלים. שטחי השיפוט של ההתנחלויות האלה תפסו 9.3% משטח הגדה. נוסף לכך, התגוררו בהתנחלויות בירושלים המזרחית עוד 210 אלף מתנחלים יהודים. כך שהמספר הכולל של המתנחלים כבר עלה על חצי מיליון.

לפי נתוני הלמ"ס הפלסטיני, בגדה המערבית (כולל ירושלים המזרחית) חיו באותה שנה 2.5 מיליון פלסטינים, ומכאן שהמתנחלים היוו ב-2011 כ-20% מכלל התושבים בגדה. לעומת זאת, בירושלים המזרחית לבדה, בה הושקעו תקציבים רבים והוקמו התנחלויות גדולות במיוחד, התקרב שיעור המתנחלים למחצית מהתושבים. נתונים אלה מבהירים את תוצאות המאמץ הממוקד של ממשלות ישראל לשנות את ההרכב הדמוגרפי של ירושלים המזרחית באמצעות נישול, שלילת תושבות והקמת חומת ההפרדה.

הכיבוש הישראלי מונע את פיתוחה של הכלכלה הפלסטינית ומנצל את אוצרות הטבע לתועלת הכובש. "הפלסטינים מפסידים 6.8 מיליארד דולר בשנה בגלל הגבלות שישראל הטילה על תנועה, מים וחשמל, כריית מחצבים, יבוא וייצוא, ובגלל אי ניצול משאבי ים המלח" – סיכם מחקר, שפרסמו בספטמבר 2011 משרד הכלכלה הלאומית של הרשות הפלסטינית ו-ARIJ, מכון ירושלים למחקר יישומי.

בעקבות החישוב המקיף של העלות השנתית של הכיבוש לכלכלה הפלסטינית, הגיעו החוקרים למסקנה, כי "ללא הכיבוש, הכלכלה הפלסטינית הייתה גדולה כמעט פי 2. ההפסדים בשל הכיבוש שמדרדו ב-2010, כוללים כ-7 מיליארד שקל, המקבילים ל-85% מהתמ"ג הלאומי הפלסטיני".

מבחינת החוק הבינלאומי, כל השטחים שנכבשו ביוני 1967, לרבות ירושלים המזרחית, הם שטחים כבושים. אך מבחינת החוק הישראלי נוצר הבדל לאחר סיפוחם של ירושלים המזרחית, לרבות כפרים ושטחים בסביבתה, לישראל מייד לאחר כיבושם. ביולי 1980 אישרה הכנסת את חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל, שנועד להעניק תוקף חוקתי לסיפוח ירושלים המזרחית. בעקבות הסיפוח קיבלו פלסטינים, המתגוררים בשטח המסופח תעודות תושב ישראליות.

הסיפוח המוקדם וכל פעולות ההתנחלות שנלוו אליו נדחו על-ידי הקהילה הבינלאומית כולה כפעולות המנוגדות לחוק הבינלאומי. באוגוסט 1980, מייד לאחר אישור חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל,

אשרה מועצת הביטחון את החלטה 478, התובעת מישראל לבטל את החוק. בעקבות אישור ההחלטה, הוצאו מירושלים המערבית כל השגרירויות שהיו בה.

אך למרות הגינוי החד-משמעי לסיפוח ירושלים המזרחית ולפעולות הטיהור האתני המבוצעות בה כלפי הפלסטינים, ממשלות ישראל אך הגבירו את הבנייה בהתנחלויות הסמוכות לירושלים, ועודדו השתלטות מתנחלים על בתים בלבן של שכונות פלסטיניות.

ב-2008, על רקע גירושן של חמש משפחות פלסטיניות מבתיהן בשכונה הפלסטינית שיח' ג'ראח, צמח מאבק ציבורי משותף, ישראלי-פלסטיני-בינלאומי, נגד הנישול ונגד כניסת המתנחלים לבתים בשכונה. המאבק המתמשך הזה, בו נטלו חלק פעיל חברי מק"י וחד"ש, כלל הפגנות שבועיות, ליווי של המשפחות הפלסטיניות ופרסום חומר הסברה. המערכה בשיח' ג'ראח, כמו גם המערכה נגד הקמת התנחלות בשכונת סילוואן ובשכונות פלסטיניות נוספות, מיקד את תשומת הלב בארץ ובעולם בחשיבות המערכה המשותפת נגד הטיהור האתני בירושלים המזרחית.

במחצית השנייה של העשור הראשון של המאה ה-21 נמשכה המערכה הציבורית נגד גדר ההפרדה, שנועדה לסמן את השטחים שממשלות ישראל מתכננות לספח לישראל בפועל וגם במסגרת הסדר מדיני. מתחילת בנייתה בשנת 2002, הדגישה מק"י, כי הגדר אינה ביטחונית, כטענת הממשלה, אלא מדינית – גדר המשרטטת סיפוח של שטחים פלסטיניים והמשלת מאדמתם תושבים פלסטינים. תוואי הגדר, העובר ברובו בתוככי הגדה ורק בקטעים ספורים ממנו – על הקו הירוק, אכן מלמד, כי היא אמורה לספח לישראל כ-9% משטח הגדה, לרבות התנחלויות ישראליות גדולות.

להד ציבורי רב זכו ההפגנות השבועיות הפלסטיניות-ישראליות נגד בניית גדר ההפרדה ליד הכפרים בילעין ונעלין וכפרים נוספים. הפגנות אלה נתקלו בדיכוי אלים מצד הצבא הישראלי, לרבות באמצעות ירי במפגינים והטלת רימוני עשן. באפריל 2009 בעקבות הריגתו של אחד ממארגני ההפגנות בבילעין, בסאם איברהים אבו-רחמה, נערכה בת"א הפגנה נגד ירי חיילים באזרחים ובתביעה להעמיד לדין את האחראים למותו של אבו-רחמה.

(2) המפה הפוליטית בישראל

בשנים 2006-2011 חלה במפה הפוליטית בישראל תפנית חזקה ימינה. סימניה הבולטים – ההרכב הסייעי של הכנסות ה-17 וה-18; גידול משקלה האלקטורלי והשפעתה בממשלה של מפלגת "ישראל ביתנו" בראשות אביגדור ליברמן; התפוררות מפלגות המרכז/שמאל הציוניות; לגיטימציה גוברת לגזענות אנטי-ערבית; חקיקה אנטי-דמוקרטית.

כשלוש הפתרונות הפוליטיים נוסח "ההינתקות" של שרון והפיכת הסכמי אוסלו לגוויה פוליטית, הותירו את הממסד הישראלי המסורתי במבוי סתום. לחלל זה נכנסו כוחות ימניים ופרו-פאשיסטיים נוסח "ישראל ביתנו" ו"האיחוד הלאומי", המציעים "פתרונות" כמו "אי-כניעה" לדרישה לנסיגה מהשטחים הכבושים; טרנספר של שליש מהאזרחים הערבים; סתימת פה לשמאל; ו"עריכת סדר" באקדמיה.

אהוד אולמרט, שהתמודד בבחירות לכנסת ה-17 כיו"ר מפלגת קדימה, הקים במאי 2006 קואליציה ממשלתית עם סיעות העבודה, ש"ס, "ישראל ביתנו" וגיל (הגימלאים).

ממשלת אולמרט ניהלה שלוש מלחמות תוקפניות, שרק חרפו את הסכסוך המזרח-תיכוני, והרחיבה את המדיניות הכלכלית הניאו-ליברלית. ממשלת אולמרט הידקה עוד יותר את קשרי השלטון וההון ואת השירות לאינטרסים של התאגידים.

הלשכה הפוליטית ציינה (31.7.08), כי "בשום תקופה קודמת, לא היה שיח כה ביקורתי על השליטה המכרעת של בעלי ההון (18 המשפחות) בקביעת המדיניות, ועל השיחוד הישיר או העקיף של פוליטיקאים בכירים".

בשל הגשת כתבי אישום נגדו בגין שחיתות ציבורית, נאלץ אולמרט לא להתמודד יותר על ראשות מפלגת קדימה ולהקדים את הבחירות לכנסת. ב-ספטמבר 2008 הגיש את מכתב התפטרותו לנשיא המדינה. שלושה חודשים לאחר מכן, בעת שממשלתו הייתה ממשלת מעבר, הורה אולמרט על פתיחת מלחמת עזה. ממשלת אולמרט סיימה את כהונתה במרס 2009.

בבחירות לכנסת ה-18 (מרס 2009) השיגה מפלגת קדימה בראשות ציפי לבני יותר מנדטים מכל מפלגה אחרת (28), אך לא עלה בידיה להקים ממשלה. את הממשלה הקים בנימין נתניהו, יו"ר הליכוד (27 מנדטים), שהרכיב קואליציה בת 74 מנדטים של הימין והימין הקיצוני והדתי עם סיעות העבודה, ישראל ביתנו, ש"ס, הבית היהודי ויהדות התורה.

בתוצאות הבחירות לכנסת ה-18 באה לידי ביטוי ההתרסקות של שתי המפלגות הנחשבות שמאל ציוני – העבודה ומרצ, ונוצרה מציאות פוליטית חדשה עם ייצוג חסר תקדים למפלגות הימין הסיפוחיסטי והניאו-פאשיסטי. העבודה ומרצ שילמו בהתרסקותן את מחיר תמיכתן במלחמות (לבנון השנייה ועזה). עמיר פרץ, יו"ר העבודה, כיהן כשר הביטחון בתקופת מלחמת לבנון השנייה, ואילו אהוד ברק (שנבחר לאחר מכן ליו"ר העבודה) כיהן כשר הביטחון בעת שנוהלה מלחמת עזה. שתי המפלגות גם תמכו במדיניות הניאו-ליברלית של ממשלת קדימה, לרבות בדו"ח ועדת בכר שגרם למשבר קופות הגמל. כמסקנה מיידית מתוצאות הבחירות, קראה הלשכה הפוליטית של מק"י (12.2.09) "**להקמת החזית היהודית-הערבית הרחבה ביותר למאבק בסכנת הפאשיזם, לחיזוק המאבק היהודי-הערבי המשותף ולמען אחדות המאבק של האוכלוסייה הערבית**".

(3) ההתפתחויות בזירה הפלסטינית הפנימית

להתפתחויות בזירה הפלסטינית הפנימית מאז 2007 נודעת חשיבות רבה. הן מסמנות את כיוון ההתפתחות העתידית ואת רמת המאבק הפלסטיני לסיום הכיבוש ולהקמתה של המדינה הפלסטינית בקווי ה-4 ביוני 1967.

ביוני 2007, ביצעה תנועת חמאס ברצועת עזה הפיכה עקובה מדם נגד הרשות הפלסטינית. באותה עת, הייתה תנועת חמאס בראשות ממשלת האחדות הלאומית, וזאת בעקבות ניצחונה בבחירות למועצה המחוקקת ב-2006. מק"י הוקיעה את הפיכה העקובה מדם ואת הפשעים ומעשי הטבח, שביצעו פעילי חמאס נגד בני עמם, על אף שכולם חיים תחת עול הכיבוש הישראלי ובתנאים של סגר, המוטל על הרצועה.

מק"י אימצה עמדה איתנה וברורה, שעיקרה – הוקעת המהפך והתנגדות לשימוש בנשק לפתרון מאבקים פוליטיים פנימיים. היא קראה להחזיר את המצב ברצועה לקדמותו ולהתקדם בכיוון של פיוס לאומי.

אש"ף והנשיא מחמוד עבאס (אבו-מאזן) יצאו ביוזמות להשגת אחדות ולפתרון הסכסוך הפנימי באמצעות הקלפי, כלומר, ללכת לבחירות דמוקרטיות למועצה המחוקקת ולנשיאות. כן הציעו רה-ארגון של אש"ף על בסיס המצע הלאומי הפלסטיני. מק"י, אשר צידדה ביוזמות להשגת אחדות, הזהירה מהנמכת מעמדו של אש"ף, שהוא הנציג הרשמי והבלעדי של העם הפלסטיני. במאי 2011, נחתמה יוזמת פיוס בין תנועת פתח' לבין תנועת חמאס. אך עברו חודשים, ולחתימה לא היו תוצאות מעשיות, פרט לרגיעה ביחסים הפנימיים.

מק"י עוקבת אחר ההתפתחויות בתנועת חמאס, ובמיוחד מאז 2011. אישים בהנהגת חמאס התבטאו בפומבי בזכות הקמת המדינה הפלסטינית בגבולות יוני 1967, וקראו למאבק עממי במקום מאבק מזוין, למרות שבחמאס נשמעו גם התנגדויות לעמדות כאלה.

מק"י סבורה, כי חיוני להאיץ את יישום הסכם הפיוס הפנים-פלסטיני וללכת לבחירות כלליות. צעד בכיוון זה נעשה, כאשר ב-6 בפברואר 2012 נחתם הסכם עקרוני בדבר כינונה של ממשלת מעבר זמנית בראשות היו"ר מחמוד עבאס, שתפקידה – להכין את הבחירות הכלליות לנשיאות ולמועצה המחוקקת.

במקביל עקבנו אחר ההתפתחויות ברשות הפלסטינית. דגלנו תמיד בהפרדה בין אש"ף לרשות הפלסטינית, מאחר שאש"ף הוא הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני, בעוד שהרשות הפלסטינית היא גוף זמני, שהוקם בעקבות הסכמי אוסלו, כדי לנהל את ענייני היומיום של הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה. מסיבה זו, אש"ף ולא הרשות הפלסטינית, הוא המייצג את העם הפלסטיני בכל משא-ומתן וכן במוסדות האו"ם.

הרשות הפלסטינית פועלת בשנים האחרונות לביעור תופעות השחיתות, ובמקביל עלה בידיה לבנות מוסדות של המדינה שבדרך – הישג שגם מוסדות בינלאומיים הכירו בו. ההישגים של הרשות הפלסטינית מפריכים את הטענות החוזרות ונשנות של ממשלות ישראל, לפיהן הפלסטינים אינם מסוגלים, כביכול, לנהל מדינה. אנו מדגישים, כי לשלטון הכיבוש אין סמכות להחליט עבור העם הפלסטיני ולקבוע את יכולתו לנהל את ענייניו.

מק"י ושותפיה בחד"ש נטלו חלק פעיל במערכה נגד המצור והסגר על רצועת עזה, שהוטלו לאחר שממשלת שרון פינתה את ההתנחלויות ברצועה באוגוסט 2005, ואשר הודקו בהדרגה (תיאור מפורט של הסגר והמאבק להסרתו – ר' לעיל בפרק 5 סעיף 1).

למק"י עמדה ברורה ואחראית ביחס למאבק המזוין, שניהלו ארגונים ברצועת עזה. מפלגתנו מדגישה כל העת את העיקרון, לפיו לכל עם החי תחת כיבוש הזכות להשתמש בכל האמצעים, כדי להשתחרר

ממנו. באותה עת, קראנו ואנו ממשיכים לקרוא לשימוש בשיטות מאבק, המקדמות את העניין הפלסטיני, ואשר בכוחן לגייס את ההמונים ללחץ ציבורי למען סיום הכיבוש.

מתוך נקודת מוצא זו, העריכה מק"י, כי המאבק המזוין ברצועה או בגדה אינו מקדם את השחרור הלאומי של העם הפלסטיני, וכי יש לדבוק במאבק העממי הלא-מזוין. עמדתנו זו נתקלה לפעמים בביקורת על רקע אופורטוניסטי ואחר, ואשר ביטאה מחלוקת רעיונית. אולם יש לציין, כי בתקופה האחרונה זוכה עמדה זו בתמיכה גם מצד כוחות, שבעבר עשו שימוש במאבק מזוין.

אסטרטגיות במשא-ומתן

במחצית השנייה של 2007 התקיים סבב של משא-ומתן בין ההנהגה הפלסטינית לבין ממשלת אולמרט, שנמשך כשנה וחצי. מו"מ זה לא הניב הסכם כלשהו, אך בהמשך הודלף מידע ברור, אותו אישרו דוברים של שני הצדדים. לפי מידע זה, החלה התקרבות משמעותית בעמדות בכיוון של פתרון הסכסוך, על אף שנקודות המחלוקת שנתרו היו מהותיות ולא פשוטות. בכל מקרה, בעצם ההתקרבות היה טמון הסיכוי להתקרבות רבה יותר בעתיד.

מו"מ זה נפסק עם תחילת כהונתה של ממשלת נתניהו. מיומה הראשון (אפריל 2009) של ממשלה זו היה ברור, שהרכב הקואליציה השלטת ומצעה מבשרים רעות. עמוד השידרה של ממשלה זו היא מדיניות, השוללת פתרון צודק של הסכסוך והמאיצה את הבנייה בהתנחלויות.

כחלוף שנה ומחצה ממועד הקפאת המו"מ, הגיעה ההנהגה הפלסטינית למסקנה, כי אין על מה לדבר עם ממשלת נתניהו. ארצות-הברית וגורמים בינלאומיים נוספים הפעילו על מחמוד עבאס ועל אש"ף לחץ אדיר לחזור למו"מ, ובעקבות זאת התקיימו חמישה מפגשים בין נתניהו לעבאס, אך ללא תוצאה כלשהי. זאת, לאחר שנתניהו סירב לדון בענייני המהות של הפתרון והתרכז אך ורק במה שהוא מכנה "סידורי ביטחון".

ההנהגה הפלסטינית, שנוכחה לדעת, כי ממשלת נתניהו מאיצה את הבנייה בהתנחלויות, הציגה דרישה ברורה להקפאת ההתנחלויות עוד לפני חידושו של המשא-ומתן. הנהגה זו הדגישה, כי אין הגיון לנהל מו"מ כאשר הקרקע נשדדת יום-יום.

בקיץ 2011, פנה אש"ף למזכ"ל האו"ם בבקשה להכרה במדינת פלסטין כחברה מלאה באו"ם. מק"י תמכה ביוזמה זו, אשר החזירה את הנושא הפלסטיני לראש סדר היום הבינלאומי. מטבע הדברים, לא נתלו ציפיות רבות ביוזמה זו, אשר עוררה מבוכה בקרב מדינות אירופה, התומכות בממשלת ישראל, ואשר היה ידוע מראש, שארה"ב תטיל עליה וטו בהצבעה במועצת הביטחון. יחד עם זאת, ההד הבינלאומי שעוררה היוזמה תרם לכך, שבסתיו 2011, החליט ארגון התרבות והמדע של האו"ם, אונסק"ו, ברוב מוחץ לקבל את פלסטין לחברות מלאה בארגון.

מק"י רואה באסטרטגיה המדינית, שהנהגת אש"ף נוקטת מאז קיץ 2011, לרבות דבקותה בעקרון של שתי מדינות, צעד חשוב, שבכוחו להצר את רגליה של המדיניות הישראלית הרשמית בזירה הבינלאומית.

פתרון שלום או מרשם של ייאוש

בנושא פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, מתמודדת מק"י בשתי חזיתות במקביל:

החזית האחת היא התמיכה המילולית של הממשל של ארה"ב ושל ראשי ממשלה בישראל בפתרון של שתי מדינות, ישראל ופלסטין. תמיכה זו מושמעת לא כדי ליישמה ובדרך זו לסיים את הכיבוש, אלא כדי להסוות את המשך הכיבוש וההתנחלויות (בנושא זה – ר' פירוט לעיל).

החזית השנייה היא הקריאה של חוגים מסוימים להסתלק מהתוכנית, הזוכה בתמיכה בינלאומית רחבה, של פתרון שתי המדינות, ולהסתפק באופציה התיאורטית של "מדינה אחת דו-לאומית". עמדת מק"י היא, שהאופציה של "מדינה אחת" אינה קבילה, אינה ישימה ואינה כלל בגדר תחליף לפתרון שתי המדינות, וזאת מהסיבות הבאות:

1. העם הפלסטיני, ברובו המכריע, תובע מזה עשרות שנים את סיום הכיבוש ואת כיבוד זכותו להגדרה עצמית ולמדינה עצמאית וריבונית, שבירתה ירושלים המזרחית. זו חובתם של שוחרי השלום והדמוקרטיה לתמוך בדרישה זו, שכבר זכתה בהכרה מצד רוב מדינות העולם.
2. הקריאה לפתרון של "מדינה אחת" הוא השלמה בפועל ומתוך ייאוש עם המשך שלטון הכיבוש ועם ההתנחלויות והרחבתן בגדה ובירושלים המזרחית הכבושה.
3. קריאה זו משווקת אשליה מסוכנת, כאילו ניתן לצפות שההנהגה הציונית הישראלית תעניק זכויות אזרח לפלסטינים, תושבי השטחים הכבושים.

4. אי הקמתה של מדינה פלסטינית עצמאית, עם משק לאומי משלה, תנציח את שליטת המונופולים הישראליים ואת השעבוד הכלכלי הקיים של העם הפלסטיני בשטחים, ותמנע פיתוח כלכלי.
 5. החלפת משטר הכיבוש הישראלי במשטר אפרטהייד בתחומי מדינה אחת לא תספק אפילו מראית עין של משטר דמוקרטי.
 6. חשוב לחזור ולהדגיש, כי המתנגד העיקרי לכינון פלסטין עצמאית בקווי ה-4 ביוני 1967 הוא הימין הישראלי, סרבן השלום, אשר נמצא בשלטון כמעט ברציפות כבר 35 שנה.
- הסיבות שמנינו לעיל וסיבות נוספות מחזקות את עמדתנו, לפיה הדרישה ל"מדינה אחת" ועוד "דמוקרטיה" היא רעיון אוטופי ובלתי ישים בעידן הנוכחי ובתנאים הקיימים, מצד אחד, ורעיון מזיק, מצד שני.
- העלאת הדרישה ל"מדינה אחת" בעת שהנהגה הפלסטינית תובעת חברות מלאה של מדינת פלסטין באו"ם, תדחה את סיום הכיבוש לקץ הימים. לכן הקריאה ל"מדינה אחת" סותרת את האינטרס של שני העמים בסיום הכיבוש על כל פשעיו ובשלום בין שתי מדינות, פלסטין וישראל.

פרק 6. הדרך לשלום צודק ויציב

המציאות של הסכסוך הישראלי-פלסטיני רווית סתירות. מצד אחד, נמשכת מדיניות ההתנחלויות בגדה המערבית ובירושלים המזרחית, המלווה בנישול פלסטינים מאדמתם באמצעות גדר ההפרדה, צווים של המושל הצבאי, בניית כבישי אפרטהייד "ליהודים בלבד", מחסומים וברוטאליות של המתנחלים. מצד שני, אף שהתפשטות ההתנחלויות מצביעה על יכולת ממשלות הימין והמרכז בישראל לקבוע עובדות גיאוגרפיות ודמוגרפיות, גוברת הביקורת על המדיניות הישראלית ובמדינות שונות ננקטים צעדים להחרמת סחורות שמקורן בהתנחלויות או לניתוק קשר עם חברות המנהלות עסקים בהתנחלויות. הביקורת על המשך הכיבוש, שהיא נחלת הרוב בדעת הקהל העולמית, מאלצת את הממשל האמריקאי לשוב ולהכריז על התנגדותו להתנחלויות ועל תמיכתו בכינון מדינה פלסטינית בצד ישראל, אף שבפועל מונע ממשל אובאמה את קבלת פלסטין כחברה מלאה באו"ם. מצב דברים זה אילץ גם מנהיגי ימין כשרון, אולמרט ונתניהו להכריז, מן הפה ולחוץ, על תמיכה בפתרון של שתי מדינות, ישראל ופלסטין.

וכך, למרות שהכיבוש הישראלי נמשך כבר 45 שנה, הוא לא זכה בלגיטימציה בינלאומית. להיפך: ההתנגדות לכיבוש והביקורת על פשעיו גוברת בעולם (ר' לעיל התגובות החרופות על מלחמת עזה והמשט לעזה). המחשבה בדבר "הסתגלות העולם למציאות של השלטון הישראלי בשטחים", בה השתעשו המנהיגים הישראליים, נתגלתה כחסרת תוחלת.

ראש הממשלה שרון, מתוך מודעות לקושי להמשיך ולקיים את הכיבוש, החליט להקריב את השליטה הצבאית הישירה ואת המתנחלים ברצועת עזה המאוכלסת בצפיפות, כדי להבטיח את המשך השליטה הישראלית בגדה המערבית. אך לאחר הסגת הצבא והמתנחלים מהרצועה, הביקורת הבינלאומית על הכיבוש הישראלי אפילו גברה.

אין פירוש הדבר, כי הכיבוש יסתיים מעצמו, כמו פרי שנרקב ונופל מהעץ. המתנחלים ושלוחיהם בממשלות הישראליות אינם מוותרים על המשך הבנייה ואינם מתקפלים. המערכה על סיום הכיבוש והקמת המדינה הפלסטינית העצמאית נותרה על סדר היום. אך מערכה זו נתקלת גם בקשיים בתוך המחנה של מתנגדי הכיבוש.

הימשכותו של הכיבוש הישראלי הולידה גם תופעות של ייאוש ושל אכזבה. ישנם בין המאוכזבים, שהגיעו למסקנה, כי המציאות שיצר הכיבוש היא בלתי-הפיכה (חצי מיליון מתנחלים בגדה המערבית ובירושלים המזרחית), ולכן הגיעה, לדעתם, העת לוותר על התביעה לכינון מדינה פלסטינית עצמאית ויש להסתפק בניהול מערכה למען זכויות אזרח שוות במדינה אחת לכל התושבים, המתגוררים בישראל ובשטח הכבוש.

אך ויתור על הקמתה של פלסטין עצמאית, בעוד שמדינת ישראל קיימת מאז 1948, פירושו – דרישה מהעם הפלסטיני בלבד לוותר על עצמאותו המדינית, תוך הנצחת העוול ההיסטורי שנגרם לו. ייתר-על-

כן, בנסיבות הקיימות של העוצמה הכלכלית והצבאית של ישראל ושל החולשה הכלכלית והצבאית של העם הפלסטיני, ובהתחשב ביחס הכוחות באזור ובעולם – כל קריאה לפתרון של "מדינה אחת" היא בפועל הזמנה לישראל להמשיך בכיבוש הניאו-קולוניאלי. אם לא עלה בידי כוחות השלום והשחרור הלאומי להביא לסיום הכיבוש ולכיבוד זכויותיו הלאומיות של העם הפלסטיני – כיצד יעלה בידיהם לכפות על חוגי השלטון בישראל להעניק זכויות אזרח מלאות ל-4 מיליון הפלסטינים בגדה וברצועה? גם המציאות, בה הפלסטינים אזרחי ישראל, שלהם יש לכאורה זכויות אזרח שוות, סובלים כל שנות קיום המדינה ממדיניות בוטה של אפליה לאומית, צריכה לפקוח את עיניהם של תומכי פתרון "המדינה האחת".

אך מעבר לכל הניתוחים, הדבר הקובע מבחינתנו כמרקסיסטים הוא – למה שואף העם הכבוש? לפי כל הסקרים והנתונים, העם הפלסטיני בשטחים הכבושים ממשיך לדבוק בדרישה לעצמאות מדינית מלאה, ולכן זו חובתם של מתנגדי הכיבוש לתמוך בדרישתו זו ללא היסוס (בנושא זה – ר' גם פרק 5, סעיף 3).

מבחינתו של העם הפלסטיני, ויתור על זכותו לעצמאות ולריבונות משמעו – לכפות עליו להמשיך ולחיות תחת הכיבוש הישראלי, כשהוא נטול זכויות אזרח וזכויות לאומיות. מבחינתו של העם בישראל, המשך הכיבוש גובה ממנו מחיר כבד של מיליטריזם וסכנת פאשיזם, של הרס מדינת הרווחה, של התגברות הגזענות והקלריקליזם.

בהביאנו בחשבון את הניסיון המורכב של הסכמי אוסלו והמיכשולים שהניחו ממשלות ישראל בדרך ליישום, את הסבל הבלתי-נסבל של העם הפלסטיני ואת ההידרדרות החברתית והמוסרית בחברה הישראלית – אנו סבורים, כי יש לדחות הצעות נוסח "מפת הדרכים", שמטרתן לעכב את כינון השלום.

המיסמך בדבר השכנת שלום בין ישראל למדינות הערביות, שאומץ בידי הליגה הערבית (מארס 2007), כולל מרכיבים מוסכמים ברמה הבינלאומית של הסדר השלום הצודק הישראלי-פלסטיני. מק"י קוראת לממשלת ישראל להיענות להצעת השלום של המדינות הערביות, בהדגישה, כי עם הצדדים למשא-ומתן לשלום חייב להיכלל אש"ף, הנציג הלגיטימי המוכר של העם הפלסטיני.

המערכה לסיום הכיבוש ולכינון שלום צודק

המדיניות של ממשלות ישראל להנצחת הכיבוש, הנמשך מאז יוני 1967, היא המכשול העיקרי בפני הסדר שלום ישראלי-פלסטיני ובפני שלום ישראלי-ערבי כולל. מדיניות זו היא מקור עיקרי לכרסום הגובר במרחב הדמוקרטי ולהתפשטות הלכי רוח גזעניים. הנצחת הכיבוש והמלחמות הנלוות אליו מנוצלות בידי הממשלות בישראל ליצירת אווירה ציבורית נוחה לקיצוץ מתמשך בזכויות האזרחים הערבים באמצעות חקיקה, נישול מהקרקע, הריסת בתים, אפליה בתקציבי הרשויות המקומיות ועוד ר' (פרק 3).

במבט לאחור, הסיכוי להשגת הסדר מדיני, שהיה טמון בהסכמי אוסלו 1993, ספג מכה אנושה כאשר נרצח ראש הממשלה יצחק רבין (1995) והואצה מחדש הבנייה בהתנחלויות.

לאחר רצח רבין, השקיע הממסד הישראלי מאמץ מיוחד בהסטת מרכז הכובד של הוויכוח הציבורי בישראל מהכיבוש כסוגיה פוליטית, הניתנת לפתרון באמצעות נסיגה כוללת מהשטחים הכבושים, לעבר שאלת האיום הנשקף לביטחון ישראל מפעולות טרור, כמו גם להצגת ההנהגה הפלסטינית כ"לא פרטנר" להסדר מדיני. במסגרת מדיניות זו, לא ביצעו ממשלות ישראל התחייבויות רבות, אותן נטלו על עצמן במסגרת הסדרים חלקיים, שהושגו בתיווך אמריקאי. במסגרת מדיניות זו הוקמו בשטחים הפלסטיניים עצמם מאות מחסומים, שמנעו תנועה חופשית ברחבי הגדה וחסמו פיתוח כלכלי.

הממשל האמריקאי שיחק משחק כפול, כאשר מצד אחד הכריז על התנגדותו להתנחלויות ועל תמיכתו בכינון מדינה פלסטינית בצד ישראל, ומצד שני העניק גיבוי מדיני, צבאי וכלכלי למדיניות של ממשלות ישראל, שפעלו בדיוק בכיוון ההפוך.

ביולי 2007 הציע הנשיא בוש לקיים ועידה אזורית, שתקדם את הרעיון של שתי מדינות. חוגי השלטון בישראל הצטרפו ליוזמה, אך לא משום שהחליטו לתמוך בסיום הכיבוש.

הוועד המרכזי של מק"י במושב השני (27.7.07) כינה את הוועידה האזורית, שהציע בוש – "מסך עשן, שיסתיר את המציאות של המשך הכיבוש והדיכוי, שמבצעת ישראל בשטחים הפלסטיניים, ושל המשך הכיבוש בעיראק, כמו גם את ההכנות להרחבת התוקפנות האמריקאית לעבר סוריה ואירן".

עו"ד דב ויסגלס, שהיה יועצו הקרוב של שרון בעת שכיהן כראש הממשלה, אמר באותה עת בגילוי לב:

"בסופו של יום, הבעיה הישראלית-פלסטינית קשה ומכאיבה, אך לא טמונה בה סכנת חידלון לישראל. אירן וסוכניה מצפון הם הסכנה הקיומית. הסדר בזירה הפלסטינית, שיובל על-ידי האמריקאים וייתמך

על-ידי רוב העולם הערבי, יעניק לארה"ב את האקלים המדיני הנדרש, באזור ובעולם, להחרפת המהלכים נגד אירן" ("ידיעות אחרונות", 24.9.07).

ב-27 בנובמבר 2007 התקיימה באנאפוליס שבארה"ב הוועידה שארגן הנשיא בוש בנושא המזרח-התיכון, בהשתתפות נציגי ישראל אש"ף וכן שרי חוץ של מדינות ערביות. כצפוי, ועידה זו לא נועדה להוביל לסיום הכיבוש או להסרת המצור מעל עזה, ובעצם לא עסקה בכך. מטרתה הייתה לסייע לממשל ארה"ב ולממשלת ישראל בארגון חזית של מדינות באזור, התומכות במלחמה נגד אירן.

במסגרת הניסיון של ממשלת אולמרט להטיל על ההנהגה הפלסטינית את האחריות להתפוגגות ועידת אנאפוליס, המציאה ממשלת אולמרט תנאי מוקדם חדש לכל הסדר מדיני – הכרה של ההנהגה הפלסטינית בישראל כ"מדינה יהודית".

הלשכה הפוליטית של מק"י הגיבה על דרישה זו בהודעתה מיום 16.11.07 :

"הלשכה הפוליטית רואה בהצבת התנאי הזה ניסיון גזעני לערער על זכויות הערבים כאזרחי המדינה ולפתוח את הדלת לאפשרות של טרנספר של אזרחים ערבים, כמו גם ניסיון למנוע הסכם בנושא יישום זכות הפליטים הפלסטינים לפי החלטות האו"ם. לכן הלשכה דוחה תנאי כזה על הסף".

בהמשך הודעתה ציינה הלשכה הפוליטית, כי מק"י, הנאמנה לזכות העמים להגדרה עצמית, תובעת, מזה 60 שנה ומעלה את מימוש זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית ולמדינה ריבונית בצד ישראל, ומכירה במדינת ישראל כמימוש זכותו של העם היהודי בארץ להגדרה עצמית. אולם, המשיכה והדגישה הלשכה, "מדינת ישראל אינה מדינה יהודית בלבד, אלא מדינה בעלת רוב יהודי ומיעוט לאומי ערבי רב-משקל". לכן תובעת מק"י להפסיק את כל צורות האפליה של האזרחים הערבים ולהכיר בזכויות הלאומיות והאזרחיות של המיעוט הערבי בישראל, שהוא חלק מהעם הערבי הפלסטיני.

הצבת ההכרה בישראל כ"מדינה יהודית" כתנאי למשא-ומתן מדיני עם אש"ף נמשכה גם בימי ממשלת נתניהו-ברק.

לאחר השבעתו לנשיא ארה"ב (ינואר 2009), יצא ברק אובאמה לסיור במזרח התיכון, במסגרתו נשא נאום באוניברסיטת קהיר (יוני 2009). בנאום זה קרא לפיוס בין ארה"ב והעולם המוסלמי. בהתייחסו לסכסוך הישראלי-פלסטיני, קרא אובאמה להפסקת ההתנחלויות הישראליות בשטחים, אך גם ציין את הקשרים העמוקים בין ארה"ב לישראל.

תחת הלחץ של עמדות ממשל אובאמה, שהיה לו אינטרס משלו בהסדר מדיני כלשהו במזרח-התיכון, נשא ראש הממשלה נתניהו ב-10 ביוני 2009 נאום באוניברסיטת בר-אילן. בנאום זה הוא קרא להקמת מדינה פלסטינית מפורזת והכיר, מן הפה ולחוץ, בעקרון של שתי מדינות. לא הייתה זו הפעם הראשונה, שראש ממשלה מהליכוד דיבר על מדינה פלסטינית. שרון, בכהנו כראש ממשלה, אמר בפסגת עקבה (יוני 2003), כי "מדינה פלסטינית, דמוקרטית, החיה בשלום מלא עם ישראל, תקדם לטווח הארוך את ביטחונה ושלמותה של ישראל כמדינה יהודית". אך שרון ונתניהו פעלו ביום-יום להכשלת הפתרון של שתי מדינות, בממנם ובעודדם את הרחבת ההתנחלויות ובניית הגדר, ובארגנם שוב ושוב פעולות צבאיות נגד הפלסטינים.

הכרזות ראשי הימין בדבר "מדינה פלסטינית" אין משמען הכרה בצורך לסיים את הכיבוש ולכונן פלסטין עצמאית בכל השטחים שנכבשו ב-1967. ראשית, ה"מדינה הפלסטינית", עליה מדבר הימין הישראלי, לא אמורה לכלול את רצועת עזה; שנית ה"מדינה" הזאת לא תכלול אפילו את כל הגדה המערבית, אלא רק מובלעות, המפוצלות על-ידי ההתנחלויות וכבישי האפרטהייד; שלישית, אותה "מדינה" גם לא תכלול את ירושלים המזרחית, שסופחה לישראל עוד ב-1967.

עוד ביולי 2007 חתמו למעלה מ-40 מוסיקאים, חוקרים ומרצים בתחום המוסיקה בישראל על קריאה נגד הכיבוש ובעד פתרון של שתי מדינות. אך המערכה על הכרת ישראל הרשמית במדינה פלסטינית בקווי ה-4 ביוני 1967, עם ירושלים המזרחית כבירתה, צברה תאוצה ככל שהתברר, כי הסרבנות של נתניהו לאמץ עקרון בסיסי זה מונעת משא-ומתן מדיני והשגת הסדר שלום, ועלולה להוביל למלחמה נוספת.

ב-4 ביוני 2011 צעדו למעלה מ-20 אלף מפגינים ברחובות ת"א בהפגנה יהודית-ערבית, שחיברה את הכוחות השפויים בחברה הישראלית. תחת הסיסמה המשותפת המרכזית של ההפגנה – "לא לנתניהו, כן למדינה פלסטינית", נשאו דברים חברי כנסת של חד"ש, מרצ, העבודה וקדימה, נציג שלום עכשיו ואישים מתקדמים. מק"י וחד"ש צעדו בהפגנה עם הסיסמה: "67', מדינה פלסטינית בצד ישראל", וסיסמאות נוספות ההולמות את תוכנית השלום שלהן.

לקראת ספטמבר 2011, התרחבה התמיכה הבינלאומית במהלך של ההנהגה הפלסטינית לקבלתה של המדינה הפלסטינית כחברה מלאה באו"ם.

ב-11 בספטמבר פרסמה הלשכה הפוליטית של מק"י תמיכה במהלך, בציינה: "הכרה של האו"ם במדינה פלסטינית בקווי ה-4 ביוני 67' עדיין אינה סיוע הכיבוש הישראלי, אך היא צעד מדיני בעל משקל רב בדרך להשגת מטרה זו. חברות פלסטין באו"ם תהיה תרומה חשובה למאמצים לסיים את הכיבוש ולכונן שלום יציב בין ישראל לפלסטין".

ב-17 בספטמבר 2011, צעדו כאלף נשים ישראליות ונשים פלסטיניות לעבר מחסום קלנדיה, משני עבריו, בהפגנה משותפת ראשונה מסוגה למען פלסטין עצמאית ולמען חברותה המלאה באו"ם. היוזמה לקמפיין המשותף של נשים ישראליות ופלסטיניות, שכלל גם חתימה על עצומה, הייתה של תנועת נשים דמוקרטיות בישראל (תנד"י), והיא כללה שחרור שלום הפעילות בארגונים שונים. הפרטנר בצד הפלסטיני הייתה ההתאחדות הכללית של הנשים הפלסטיניות.

ב-23 בספטמבר 2011 הציג מחמוד עבאס (אבו מאזן), יו"ר אש"ף והנשיא הפלסטיני, בעצרת האו"ם את הדרישה להכיר בפלסטין בקווי 67' ולקבלה כחברה מלאה באו"ם. בתמיכה בדרישה הצודקת הזאת, ערכו מק"י וחד"ש במועדים סמוכים משמרות מחאה מול קריית הממשלה בת"א ומול שגרירות ארה"ב בת"א.

ב-25 בספטמבר 2011 פרסמה הלשכה הפוליטית הודעה המברכת את העם הפלסטיני על הגשת הבקשה לאו"ם, והמגנה את נאומו של ראש הממשלה נתניהו בעצרת האו"ם. בהודעה נאמר: "הלשכה הפוליטית של מק"י מוקיעה את מדיניות הסירוב וההתגרות של ממשלת נתניהו-ליברמן-ברק, עליה שב והצהיר בעצרת האו"ם ראש הממשלה נתניהו בנאום מסלף ההיסטוריה ומעוות המציאות. מדיניות נתניהו, שתמציתה – העדפת ההתנחלויות והמשך הכיבוש על פני השגת הסדר שלום צודק וכולל, היא מתכון לאסון".

תוכנית השלום של מק"י

מק"י, הנאבקה בעקביות ובמסירות נגד הכיבוש הישראלי ופשעיו ולמען שלום המבוסס על כיבוד זכויות העמים, רואה בהשגת השלום הישראלי-ערבי הכולל, הצודק והיציב, שבמרכזו השלום הישראלי-פלסטיני, יעד אסטרטגי של פעילותה המדינית.

תוכנית מק"י לשלום קבעה כוללת את היסודות הבאים:

1. השלום יתבסס על נסיגת ישראל מכל השטחים הערביים, שכבשה מאז פתחה במלחמה התוקפנית ביוני 1967, ועל כיבוד הזכות של מדינת ישראל, של המדינה הפלסטינית ושל המדינות הערביות לקיום ריבונות ולהתפתחות בתנאי שלום וביטחון.
2. העם הערבי הפלסטיני יממש את זכותו להגדרה עצמית ולמדינתו העצמאית בגדה המערבית, ברצועת עזה ובירושלים המזרחית-הערבית, בצד מדינת ישראל.
3. בעיית הפליטים הפלסטינים תיפתר בהתאם להחלטות האו"ם (המכירות בזכותם לבחור בין שיבה למולדתם לבין קבלת פיצויים) ובמיסגרת המשא-ומתן לשלום הישראלי-פלסטיני.
4. יבוטל סיפוח ירושלים המזרחית, הכבושה בידי ישראל. בירושלים המזרחית תחול הריבונות של המדינה הפלסטינית העצמאית. ירושלים המערבית תוכר כבירתה של מדינת ישראל, ירושלים המזרחית תוכר כבירתה של המדינה הפלסטינית העצמאית, בהתאם לרצונו של כל עם במדינתו. במיסגרת הסדר השלום, יש מקום להסדרים מוסכמים לגבי העיר ירושלים כולה, אשר יבטיחו שיתוף פעולה בין שני חלקיה בתחום המוניציפלי, וכך גישה חופשית למקומות הקדושים לדתות השונות, וכיו"ב.
5. יפורקו כל ההתנחלויות בשטחים הכבושים.
6. רמת הגולן כולה תוחזר לסוריה.
7. ישראל תיסוג מכל השטח הלבנוני (לרבות חוות שבעא).
8. הסדרי השלום יעוגנו בחוזים בין מדינות, אשר יהוו את הבסיס החוקי לדו-קיום בשלום ביניהן ולא-התערבות של מדינה אחת בענייניה הפנימיים של מדינה אחרת. כל הצדדים יבטלו כל טענה של מצב לוחמה ויכבדו את הריבונות ואת השלמות הטריטוריאלית של כל המדינות באזור, לרבות מדינת ישראל והמדינה הפלסטינית העצמאית, ואת זכותן לחיות בגבולות מוכרים ובטוחים, חופשיים מאיום ומשימוש בכוח.
9. פירוז המזרח-התיכון מנשק גרעיני ומכל סוגי הנשק להשמדה המונית, לרבות כימי וביולוגי. ישראל תצטרף לאמנה הבינלאומית למניעת הפצתו של הנשק הגרעיני.

נוכח המשקע רב-השנים של מלחמות ואי-אמון, יידרשו ערכויות של האו"ם וגורמים בינלאומיים נוספים להסכמים ולהסדרים שיושגו. השלום הישראלי-פלסטיני והשלום הישראלי-ערבי הכולל יפתחו את הדרך להסכמים נוספים, מתוך רצון חופשי, בנושאים שונים, לרבות כלכליים, שלצדדים יש בהם עניין משותף.

כדי שתוכנית השלום תהפוך למציאות, חיוני מאבק יהודי-ערבי עיקבי ומתמשך נגד הכיבוש ופשעי ונגד השלכותיו הקשות על העם הפלסטיני ועל העם בישראל, ומאמץ לגיוס סולידריות בינלאומית עם מאבק זה.

מק"י רואה כחובתה הראשונה במעלה לפעול לאחדות מאבק רחבה ביותר של יהודים וערבים להפסקת פשעי הכיבוש, לרבות הסגר, הכתר, בניית חומת ההפרדה, מניעת פיתוח כלכלי, הריסת בתים, רצח מנהיגים, עקירת מטעים, מניעת הגשת עזרה רפואית, סגירת מוסדות לימוד ומחקר ועוד.

הכיבוש המתמשך אחראי, במידה רבה, להתרחבות העוני בישראל, לריקבון החברתי והמוסרי שפשה בחברה הישראלית, להתגברות תופעות האלימות והשחיתות הציבורית.

מאבקה רב-השנים של מק"י, יחד עם שותפיה בחד"ש ושוחרי שלום נוספים, הניב תוצאה חשובה ביותר: העיקרון של "שתי מדינות, ישראל ופלסטיין" מוסכם על חלקים רחבים בציבור הישראלי. אך בצד זה גברו בישראל ההסתה הלאומנית והגזענית של הימין והעמיקו ביטויי הייאוש והשנאה.

בתנאים המורכבים האלה, שתוארו לעיל, תתמיד מק"י במדיניותה החותרת לגבש מחנה שלום ישראלי רחב ככל האפשר על בסיס של עקרונות מוסכמים. ניתן לאחד את תומכי העיקרון של שתי מדינות, ישראל ופלסטיין, למערכה למען מטרות מיידיות, הומניות ופוליטיות, אותן חשוב להציג ולמענן חשוב להיאבק עתה, כדי שיושג השלום הצודק והיציב. מול קולות הייאוש והקביעה כאילו מצב הכיבוש הוא בלתי-הפיך, מק"י שבה ומדגיש, כי הדרך היחידה, העקרונית והמעשית כאחד, להשגת השלום הצודק והיציב הוא סיום הכיבוש והקמת המדינה הפלסטינית העצמאית בצד מדינת ישראל.

גורל שני העמים, הישראלי והפלסטיני, תלוי בהחלצות מהכיבוש ובכינון שלום של צדק ושכונות טובה, אשר יקל על גיוס הציבור למערכה נגד העוולות החברתיות, האפליה והגזענות ולמען חיים טובים יותר, לשוויון ולצדק חברתי.

פרק 7. המערכה הרעיונית

(1) המאבק בציונות ובניאו-ציונות

עקרונות היסוד של מק"י מגדירים (בסעיף 8 של התקנון) את ייחודיותנו בתפיסה לגבי השאלה הלאומית:

"בעבר ובהווה אנחנו שוחים נגד הזרם של החשיבה הלאומנית בקרב היהודים ובקרב הערבים. אנחנו דוחים את היסודות האידיאולוגיים ואת הפרקטיקה של הציונות, אשר מצמיחים גישות גזעניות ופגיעה בשוויון ובדמוקרטיה. אנחנו דוחים את עמדות הריאקציה הערבית. הגישה שלנו היא מעמדית ואינטרנציונליסטית: אנחנו מחלקים את העולם אחרת. עבורנו החלוקה הקובעת איננה בין יהודים וערבים, אלא בין מי שיש לו אינטרס בשיטה המעמדית הקיימת לבין מי שיש לו אינטרס לשנות אותה. לכן יכולים אנו באמת להציע פוליטיקה יהודית-ערבית, במקום פוליטיקה ליהודים ופוליטיקה לערבים".

האינטרנציונליזם של הקומוניסטים מבטא תמיד נאמנות לעובדים, להמוני העם, ולכן הוא פטריוטי, בעוד שהלאומנים מבטאים השקפת עולם בורגנית, המשרתת את האינטרסים של התאגידים הגדולים, שהם המיעוט המנצל. אויבנו הלאומנים ממשכים להאשים את מפלגתנו הקומוניסטית בחוסר נאמנות לאומית ואפילו בבגידה לאומית. כך הותקפו ומותקפים חברינו היהודים, וכך הותקפו ומותקפים גם חברינו הערבים. תמיד ידענו לדחות השמצות אלה ונמשיך לדחות אותן גם בעתיד. דחיית הסיסמאות הלאומניות הריקות, אשר מאחוריהן מסתתרים אינטרסים מעמדיים, היא עבורנו חלק מהפעולה למען טובת המוני העם.

הקומוניסטים בארץ נאבקו ונאבקים באידיאולוגיה ובפרקטיקה של הציונות - נגד "כיבוש האדמה" ונישול הפלחים הערבים ממנה, ונגד "העבודה העברית" ונישול הפועלים הערבים. לאורך כל השנים

חשפנו והוקענו את האופי הריאקציוני והגזעני של הפוליטיקה הזאת. הציונות, כמערכת של תפיסות רעיוניות, לובשת ופושטת צורה, בהתאם לנסיבות הפוליטיות והחברתיות המשתנות. אך שינויים אלה בהדגשים ובהסברה אינם משנים את מהותה הלאומנית. זו באה לידי ביטוי בשנים האחרונות בהדגשת ההתייחסות הגזענית לאזרחים הערבים בישראל כאל "סכנה דמוגרפית" ובחידוד אופייה של המדינה כיהודית בלעדית, תוך שלילת זכותה של האוכלוסייה הערבית למעמד של מיעוט לאומי. תפיסות היסוד הציוניות ומעשי מנהיגיה, ממשיכים בעיקביות בפרקטיקה של השירות לאימפריאליזם, ובמיוחד לזה האמריקאי.

מפלגתנו ניתחה את אופייה המעמדי של הציונות וקבעה, כי היא "מבטאת את האינטרסים של הבורגנות היהודית הגדולה ועומדת בסתירה עם האינטרסים של העובדים, עם האינטרסים הלאומיים של עם ישראל ועם העניין הכולל של הקידמה והסוציאליזם. הננו רואים במאבק נגד האידיאולוגיה והפרקטיקה של הציונות לא רק אינטרס מעמדי של מעמד הפועלים וכלל העמלים בישראל ולא רק אינטרס כללי של הקידמה והסוציאליזם, אלא לא פחות מזה מעשה של דאגת-אמת לאינטרסים הלאומיים של ישראל..." (החלטות הוועידה ה-18 של מק"י). "לכן דחינו תמיד את הטענה הציונית לקיום זהות בין ישראל לבין הציונות" (החלטות הוועידה ה-25 של מק"י).

בשנים האחרונות התחזק הזרם הציוני-פונדמנטליסטי, המכונה גם **ניאו-ציונות**. נושאי הזרם הזה הם המתנחלים ואלה המזינים אותם רעיונית. הניאו-ציונים שמים במרכז תפיסתם ופעילותם את הנצחת הכיבוש וההתנחלויות, את שלילת הזכויות האזרחיות של הערבים אזרחי ישראל, את שנאת הזר ואת השימוש בכוח. בין הניאו-ציונים ישנם חילונים, דוגמת "ישראל ביתנו", וישנם בעלי השקפת עולם דתית-פונדמנטליסטית יהודית, דוגמת "הבית היהודי" ו"האיחוד הלאומי". אולם למרות ההבדלים, הם משתפים פעולה בחקיקה ובהסטה נגד כל נסיגה מהשטחים הכבושים, נגד סדרי שלטון דמוקרטיים ונגד שוויון אזרחי.

שר החינוך בממשלת הימין בראשות נתניהו, בצו שפרסם ב-2011, חייב את בתי הספר לערוך לתלמידיהם סיורים בגדה המערבית הכבושה, במטרה להשפיע עליהם רעיונית בכיוון של תמיכה בהתנחלויות ובתפיסה של "א"י השלימה" ושל התנגדות לנסיגה מהשטחים ולהקמת המדינה הפלסטינית העצמאית בקווי ה-4 ביוני 1967.

ארגונים ימניים-קיצוניים כמו "אם תרצו" וגופים כמו "המכון לאסטרטגיה ציונית", הזוכים במימון רב, מובילים מסע ציבורי נגד מבקרי הציונות, ואפילו נגד ציונים בעלי גישות פוליטיות מתונות, בעיקר באוניברסיטאות, ומנסים להשתיקם בשיטות של הפחדה והדבקות תוויות של "בוגדים". בשם הנאמנות לציונות, ניהל ארגון "אם תרצו" מערכת הסתה והכפשה נגד הקרן החדשה לישראל ודחף את סיעות הימין הקיצוני בכנסת ליזום את "חוק העמותות", שנועד למנוע תרומות ממדינות אחרות לארגונים אזרחיים להגנת זכויות האדם והאזרח, נגד פשעי הכיבוש ולשמירת זכויותיו של המיעוט הלאומי הערבי בישראל (שמו הרשמי של החוק – "חוק חובת גילוי לגבי מי שנתמך על-ידי ישות מדינית זרה, 2011").

עלינו להמשיך ולנהל מאבק עיקש להגנת הדמוקרטיה וחופש הביטוי ונגד מסעות השיסוי שמנהלות, בין היתר, התנועה "אם תרצו" ומפלגת "ישראל ביתנו". באותו זמן עלינו לראות, כי המתקפה שלהן מעידה דווקא על הצורך של הממסד הישראלי להתמודד עם הלכי רוח של הפניית עורף לציונות ולמה שהיא מייצגת מבחינה פוליטית (כיבוש), דמוקרטית (גזענות) וחברתית-מעמדית (ניאו-ליברליזם), המתפשטים בקרב צעירים וסטודנטים.

מאבקנו הרעיוני בציונות כהשקפת עולם וכפרקטיקה, אינו סותר את נכונותנו לשתף פעולה עם שוחרי שלום, דמוקרטיה וצדק חברתי, אשר מגדירים את עצמם ציונים. שיתוף פעולה כזה, מעבר לחילוקי דעות רעיוניים, הוא חיוני לקידום המאבקים החברתיים והדמוקרטיים ולהצלחת המערכה לשלום ישראלי-פלסטיני צודק ויציב.

המאבק לאחדות-פעולה על יסוד מתקדם והמאבק הרעיוני אינם סותרים זה את זה. מפלגתנו נאבקת נגד תפיסות וגישות אנטי-קומוניסטיות, ופועלת לליכוד כוחות מרבי בקרב העובדים והאנשים המתקדמים בישראל להשגת מטרות פוליטיות וחברתיות קונקרטיות.

2) סוציאליזם במאה ה-21

סדר היום הפוליטי הסוער, פשעי הכיבוש והמלחמות התכופות, המתקפה של ההון והשלטון על זכויות העובדים, תהליכי ההפרטה, הכרסום הגובר בחירויות הדמוקרטיות, הגזענות המתפשטת, האלימות הגוברת – כל אלה מעסיקים מאוד את המפלגה הקומוניסטית הישראלית, חבריה ומוסדותיה.

המערכות הדמוקרטיות היומיומיות המגוונות אינן סותרות, אלא מבטאות את מאבקה של מק"י למען תמורות כלכליות וחברתיות יסודיות, למען שינוי מהפכני של החברה הישראלית, למען הסוציאליזם. כפי שלימד ולדימיר לנין, על בסיס הניסיון של המהפכות ברוסיה בתחילת המאה ה-20, וכפי שמלמד הניסיון הדמוקרטי והמהפכני שנצבר מאז, תמורות פוליטיות בכיוון דמוקרטי אמיתי, המשרתות את האינטרסים של העובדים ובונות אחדות פעולה אינטרנציונליסטית – מרחיבות את הבסיס החברתי של התמיכה בשינויים רדיקליים ובתמורות סוציאליסטיות.

כדי לפרוץ את מעגל המלחמות, הדיכוי, האפליה, הגזענות, הקיטוב הגובר בהכנסות וברכוש, החיבור הגובר בין הון לשלטון, השחיתות והריקבון האופייניים לקפיטליזם המאוחר, על מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית לפעול בעקביות לגיבושו של כוח שמאלי משמעותי, אמיץ ובעל השפעה, שיוכל להציע לציבור הרחב, יהודים וערבים, חלופה ברורה לשלטון הימין. אך בנייתה של חלופה כזאת, אם איננו רוצים שתישאר אפיזודה פוליטית, מטילה עלינו את האחריות לטפח את האלטרנטיבה הסוציאליסטית כמעש יומיומי וכחזון לעתיד.

בתנאים היסטוריים שונים, שונות ומגוונות גם הדרכים ליישם מהפכה סוציאליסטית, לבצע שינוי מן היסוד של המשטר הכלכלי-חברתי. אך תהיה הדרך הקונקרטית אשר תהיה, התנאי לכל חלופה סוציאליסטית הוא גיבוש הכוחות הקיימים במציאות הנוכחית, שלהם נחוץ השינוי החברתי העמוק. באופן מעשי, המשמיה היא ליצור חיבור עם מסגרות, ארגונים וכוחות, אשר כבר עתה מנהלים באופן דמוקרטי ועממי מאבקים בעלי אופי מתקדם. הקמת ועדי עובדים, שביתות למען העלאת שכר ונגד הפרטה, הפגנות נגד מפעלים מזהמים ונגד השתלטות תאגידים על המרחב הציבורי, מאבקים נגד נישול והריסות בתים, מערכה למען דיור בר-השגה, מאבקי סטודנטים ומרצים להגנת הנגישות להשכלה והחופש האקדמי במוסדות להשכלה גבוהה, מאבקים נגד ההתנחלויות ונגד המצור על עזה – מאבקים אלה ורבים אחרים אינם מוגדרים בידי פעיליהם כמאבקים למען סוציאליזם, אך אובייקטיבית הם תורמים לגיבושה של אלטרנטיבה שמאלית וסוציאליסטית.

מק"י דוחה את רעיונות "הדרך השלישית", המנופפת בגירסה רחמנית של הקפיטליזם, אך בפועל תומכת בניאו-ליברליזם על הפרטותיו ושירותו הכל-צדדי להון. אנו נגן בכל כוחנו על הישגים של העובדים בתחום הזכויות בעבודה, השכר והביטחון הסוציאלי. אך נשוב ונבהיר, כי קיומם של הסדרי רווחה אינם מבטלים את הניצול המעמדי, את ההתעשרות של ההון על חשבון העובדים, את המשברים הכלכליים ואת האבטלה והמצוקה של שכבות רחבות.

סדר היום הסוציאליסטי של מק"י כולל, אפוא, בניית שותפות מאבק של יהודים וערבים, ניתוח המציאות בגישה מעמדית, העמדת נושאים קונקרטיים למאבק דמוקרטי עכשווי, הנחלת ההבנה של החלופה הסוציאליסטית לקפיטליזם, ולימוד מניסיון המאבקים לתמורות חברתיות מתקדמות בעבר ובהווה. כל אלה יחד מרכיבים את סדר היום הסוציאליסטי של המפלגה הקומוניסטית הישראלית.

ממהפכת אוקטובר 1917 ועד להתמוטטות המשטרים ב-1991

מתחילת המאה ה-20 ועד לנובמבר 1917, רוסיה הייתה שרויה במערבולת חברתית ופוליטית. באותן שנים הייתה ברוסיה גאות חסרת תקדים של מאבקי עובדים, שהיו מרוכזים בעיקר בערי התעשייה הגדולות. מרחץ הדמים של מלחמת העולם הראשונה, במהלכה הובסה רוסיה, החריף את העימות בין המשטר הצארי לבין האיכרים, שהיו מרבית אוכלוסיית רוסיה.

נכון, רוסיה הצארית הייתה ארץ אגררית, שבה האוכלוסייה ברובה הייתה אנאלפבתית. לכן המבחן של המהפכנים ב-1917 היה ביכולתם ליצור חיבור בין האינטרסים של הפועלים לבין האינטרסים של האיכרים. האיכרים באותן שנים שאפו לסלק את בעלי האחוזות ואת שלטון הצאר ולקבל לידיהם את חלקות הקרקע, שאותן עיבדו.

ב-7 בנובמבר 1917, פרצה ברוסיה המהפכה הסוציאליסטית הגדולה. איכרים ופועלים מרחבי רוסיה, בהנהגתה של המפלגה הקומוניסטית (הבולשביקית), השתלטו באופן מאורגן ויעיל על מרכזי השלטון הרוסי, במטרה להנהיג במדינה משטר חדש – משטר סוציאליסטי. תביעותיהם היו לניהול דמוקרטי של המדינה, לחלוקה צודקת של הקרקעות לאיכרים, לשוויון בין האזרחים, לתנאי עבודה נאותים, להפסקת המלחמה הגדולה (מלחמת העולם הראשונה), להשכנת שלום בין העמים, ולכינונה של חברה ללא ניצול של אדם בידי אדם.

מהפכת אוקטובר ביטאה את ההבנה, אותה הנחיל ולדימיר לנין, מנהיג הבולשביקים, כי השינוי הסוציאליסטי עומד על סדר היום. בעידן האימפריאליזם, הדגיש לנין, הסוציאליזם אקטואלי גם ברוסיה. המהפכה ב-1917 ביטאה גם הבנה, ששינוי החברה לא יתרחש מאליו, אלא הוא דורש התארגנות ופעולה פוליטית נחושה להובלת שינויים מהפכניים, עמוקים בהסדרים החברתיים והכלכליים הקיימים.

לנין הוביל את ההינתקות מהתפיסות ומהפוליטיקה של "האינטרנציונל השני". לאחר מותו של אנגלס, הוביל קאוטסקי את החשיבה של האינטרנציונל השני בכיוון אורתודוקסי. התנועה בהנהגת קאוטסקי טענה, כי מאחר שהשינוי הסוציאליסטי בו יבוא, לכן צריך בהווה רק לצבור כוח ולצפות לשינוי המהפכני, אשר, כאמור, יגיע. נאמן לתפיסה זו, הוביל הרוב באינטרנציונל השני את המפלגות הסוציאליסטיות לתמיכה בממשלותיהן במלחמת העולם הראשונה, ובכך הוביל לבגידה בעקרון האינטרנציונליסטי, שנקבע ב"מניפסט המפלגה הקומוניסטית" - "פועלי כל הארצות התאחדו".

מול גישתו של קאוטסקי הציג לנין, עוד בתחילת המאה ה-20, תפיסה שונה: הפועלים אינם תומכים במלחמות אימפריאליסטיות, אלא משתדלים לנצל את האפשרויות לשינוי חברתי מהפכני, שהמציאות החברתית פותחת בפניהם.

בהמשיכו את התיאוריה שפיתחו מרקס ואנגלס בדבר המעבר לסוציאליזם, העריך לנין, כי רוסיה המהפכנית לא תישאר לבד, שכן המהפכה תתרחש גם בארצות אחרות. תחזית זו לא התגשמה, שכן המעצמות האימפריאליסטיות, שקודם לחמו זו בזו, שילבו ידיים במערכה למיגור כל ניסיון לשינוי מהפכני מחוץ לרוסיה (גרמניה, הונגריה).

לנין הקדיש מחשבה רבה לשאלות של בניית המשטר הסוציאליסטי. לנין מעולם לא חשב, שתפיסת השלטון די בה כדי לשנות את החברה ברוסיה. בחיבוריו הדגיש, כי לאחר תפיסת השלטון, הפועלים צריכים להתגייס, במשך תקופה ארוכה, למאבק למען הדמוקרטיה, שכן לא יכול להיות סוציאליזם שאינו מגשים דמוקרטיה מלאה. לנין הוביל את המהפכה ב-1917 בכיוון הדמוקרטי.

אחרי ניצחון המהפכה, שאל לנין את עצמו שאלות בנושא הדמוקרטיה. בחיבוריו מציין לנין, כי ניתן, באמצעות צווים של השלטון הסובייטי, להפקיע את הבנקים ואת המפעלים הגדולים ולהפוך את הקרקע לרכוש העם. צעדים אלה ניתן לבצע מייד. ואמנם, השלטון הסובייטי היה הניסיון הראשון בהיסטוריה להפקיע את כל האדמות מידי הבורגנות ובעלי האחוזות ולהעביר אותן לבעלות המדינה. אך הפקעת הקרקע הייתה רק תחילת הדרך: הקרקע המופקעת חולקה לאיכרים, שכל אחד הקים על החלקה שברשותו משק זעיר. חלוקת הקרקע הובילה לגידולו של מעמד האיכרים בעלי המשק (יצרנים קטנים). אך מי שמקים משק על קרקע שברשותו הוא יצרן בורגני קטן. מתוך ניתוח המציאות הזאת, שעוצבה כבר בעיקבות המהפכה, הדגיש לנין, כי המאבק של הפועלים מול הבורגנות בדמות היצרנים הקטנים ימשך זמן רב. מסקנה זו הייתה אחד ממוקדי הניתוח שלו. אולם סטלין לא חשב באותו כיוון וניסה לפתור את הבעיה של בעלי הקניין בכפר במהירות ובכפייה אלימה.

אחת המטרות שהציג לנין בפני המהפכה הייתה - התגברות על הניכור של העובד ביחס למקום עבודתו, האופייני לקפיטליזם, באמצעות מערכת של קואופרטיבים, שבתנאים של רוסיה, תהיה עמוד השידרה של הסוציאליזם.

אך לנין, שמת בשנת 1924 (בעיקבות התנקשות בחייו), לא הספיק ליישם את רעיונותיו לגבי בניית הסוציאליזם ברוסיה הסובייטית. סטלין, שהנהיג את ברית-המועצות אחריו, לא המשיך בדרך שהיתווה לנין. בין לנין לבין הסטליניזם אין המשכיות טבעית; ישנו קרע עמוק.

השנים הראשונות שלאחר המהפכה היו שנים של אתגר גדול למשטר החדש. מועצות האיכרים והפועלים (הסובייטים) הצליחו להגן על המשטר החדש ולהפוך על פיהם את סדרי המשטר הישן, וזאת למרות הניסיונות למגרו. קרקעות חולקו מחדש לאיכרים, רוסיה פרשה ממלחמת העולם הראשונה, מפעלים הועברו לשליטת עובדיהם, שעות העבודה קוצרו, המשכורות הוגדלו, הבנקים הולאמו, והוקם משטר המבוסס על התארגנויות דמוקרטיות מקומיות - מועצות - ואסיפת נציגים של המועצות האלה. הוקמה ממשלתה המהפכנית הראשונה של רוסיה, כשבראשה לנין, מנהיג הבולשביקים.

המהפכה גבתה מחיר כבד מבעלי האחוזות הגדולות, מאילי ההון המקומיים והזרים, וממערכת חברתית שלמה, שהתפרנסה מניצול עבודתם של האיכרים והפועלים. הכוחות הכלכליים והפוליטיים העצומים האלה ניהלו בשנים הראשונות שלאחר המהפכה, מאבק חריף נגד המשטר החדש: מבפנים - במלחמת אזרחים במימון זר, ומבחוץ - בפלישה של צבאותיהן של 14 מדינות ובלחץ כלכלי בינלאומי.

תוך כדי מאבק האדירים להבטיח את הישרדות המשטר החדש, הצליחו הקומוניסטים במהלך השנים לשקם את ארצם לאחר החורבן, שהמיטה מלחמת העולם הראשונה. הם הצליחו להצמיד את כלכלת רוסיה המפגרת לעידן של תיעוש ומדע מתקדמים, והצליחו לאחות את הקרעים שיצר שלטון הצאר בין העמים השונים. ברית-המועצות, למרות התנאים הקשים ולמרות השגיאות, הגיעה להישגים חברתיים גדולים בתחומי החינוך וההשכלה הגבוהה, הבריאות, הרווחה, מעמד האישה, העבודה, הדיור והמדע. לברית-המועצות הייתה תרומה מכרעת בניצחון על הנאציזם והפאשיזם במלחמת העולם השנייה, לרבות בהצלתם של היהודים וקורבנות הנאציזם האחרים. ברית-המועצות תמכה לאורך השנים גם

במאבקי השחרור הלאומי של עמים רבים בעולם, ובין היתר תמכה בביטול המנדט הבריטי בארץ ובהקמתן של שתי מדינות עצמאיות לשני העמים בארץ.

מהפכת אוקטובר, עוררה תיקוות בקרב הגורמים המתקדמים במזרח-התיכון. היו אז ציפיות, שבעיקבות הניצחון של מהפכת אוקטובר, יתרחש גל עולמי של מהפכות, אשר יפקוד את העולם המתועש, ומשך ימשיך בתנופה הלאה, כולל לארצות המזרח-התיכון.

חשיפת ההסכם הבריטי-צרפתי בדבר חלוקת השליטה באזורים שונים של האימפריה העות'מאנית בין צרפת לבריטניה (הסכם סייקס-פיקו), בידי ההנהגה הבולשביקית, לא השאירה מקום לספקות אצל הכוחות האנטי-קולוניאליסטיים ותנועות השיחרור הלאומי באזור לגבי נכונותה של הממשלה המהפכנית ברוסיה לתמוך במאבקם למיגור ההסדרים הקולוניאליסטיים.

ההשפעות של מהפכת אוקטובר על המערכה של עמי המזרח-התיכון לשיחרור מהקולוניאליזם הלכו והעמיקו ככל שהארגון הבינלאומי של המפלגות הקומוניסטיות (הקומאינטרן) העניק משקל גובר לשאלת הקולוניות בסדר הקדימויות של המהפכה הסוציאליסטית. לאחר כשלון ההתקוממות הקומוניסטית בגרמניה, הגיע הקומאינטרן למסקנה, כי אם אי-אפשר לפתור את הבעיות הקולוניאליות באמצעות מהפכה עולמית, ייתכן שאפשר להחליש את מרכזי האימפריאליזם באירופה באמצעות תנועות לשיחרור לאומי, אשר ינתקו ארצות שונות מתחום השליטה הקולוניאלית.

בשנים שבין שתי מלחמות העולם, וגם לאחר מלחמת העולם השנייה, קמו באזור משטרים ערביים, אשר שאפו להתנתק מהקולוניאליזם ותמכו בשינויים פוליטיים וחברתיים בארצותיהם. אך לא אחת, משטרים אלה גם טבחו בקומוניסטים. זה מה שקרה במצרים בשנת 1924. המכה הקשה שספגו הקומוניסטים במצרים גרמה לכך, שעשרות שנים אחריה, לא קמה בה מחדש מפלגה קומוניסטית רחבה. גם בימי הנשיא נאצר, קומוניסטים ישבו בכלא. בסופו-של-דבר נוכחנו לדעת, כי המשטרים הבורגניים האלה, שטבחו בקומוניסטים בני עמם, לא החזיקו מעמד כמשטרים אנטי-אימפריאליסטיים.

ברית-המועצות ידעה גם כישלונות וחולשות. אנו, במפלגה הקומוניסטית הישראלית, איננו מתעלמים מכך. לאחר פטירת לנין, כונן סטאלין בברית המועצות שיטה שהייתה זרה לערכים הקומוניסטיים, תוך פגיעה קשה בדמוקרטיה, פשעים ועיוותים, שרירות והתרחבות עצומה של הבריוקרטיה. כך נוצר מחדש והעמיק הניכור שבין העובדים לבין המדינה ומקומות העבודה. במרכזה של השיטה הועמדה תאוריה זרה למרכיזם, לפיה אפשרי סוציאליזם בלי דמוקרטיה פוליטית וחברתית. גם לאחר ימיו של סטאלין, ולאחר הוקעת דרכו, לא עלה בידי ההנהגה הסובייטית לבצע את השינוי הדרוש לכינון מערכת דמוקרטית מתקדמת.

הסטליניזם הסב נזק רב להתפתחותה של ברה"מ ולרעיון הסוציאליזם. אבל מאחר שסטלין מת בשנת 1953, אי-אפשר לתלות רק בסטלין את כל חולשות המשטר הסובייטי ב-35 השנים שלאחר מכן.

לאחר ששיקמה את ההרס, שזרעו הכיבוש הנאצי ומוראות מלחמת העולם השנייה, ברה"מ נאלצה להתמודד עם "המלחמה הקרה", שהכריזה עליה ארצות-הברית, אשר לוותה במירוץ חימוש, שעלותו גבוהה, ועם האיומים הצבאיים, שמקורם היה בברית נאט"ו. אך ההסבר להתמוטטות אינו יכול להסתפק רק בהצבעה על תנאים בינלאומיים אלה.

המשק הסוציאליסטי התבסס על המרת הרדיפה אחרי הרווח ברווחה אישית, המבוססת על עבודה קולקטיבית למען הכלל. אך החל משנות ה-70 התגלה, כי ברה"מ לא הצליחה לקיים משק יעיל, המסוגל להתמודד בהצלחה עם המהפכה המדעית-טכנולוגית. העובדה, שברה"מ יכלה להטיס חלליות ולהגיע להישגים מדעיים עמדה בסתירה לאי-יכולתה לספק את צורכי היומיום של האזרחים. ברה"מ לא הצליחה לגייס את העוצמה החברתית של הסוציאליזם בתחרות עם המערב על פיריון הייצור ועל פיתוח מוצרי צריכה חדשים. הכוחות החברתיים, שהיו אמורים להיות המובילים, אם באמצעות הסובייטים ואם באמצעות מנגנון הפיקוח החברתי, אותו יזם לנין, בפועל הורחקו מהשלטון.

לאחר הוקעת הסטליניזם, נעשו בברה"מ צעדים לשיקום הניהול הדמוקרטי של הכלכלה והחברה. אך אם בשל משקעי הסטליניזם ואם בשל הניהול השגורתי, ראשי המפלגה הקומוניסטית הסובייטית והמדינה לא מילאו את הפונקציה של גיוס המוני העובדים לשיפור המשטר הסוציאליסטי. גם בשנות ה-70 וה-80 ניכרים היו חוסר הפתיחות של ההנהגה למגוון של דעות וחוסר ההסתמכות על חשיבה משותפת של המוני העם.

מק"י, שראתה בסולידריות עם ברית-המועצות, מולדת הסוציאליזם, ציר מרכזי בפעילותה, העריכה בוועידתה ה-21 (מאי 1990), כי העיוותים והשגיאות בברה"מ ובייתר ארצות הסוציאליזם היו תוצאה של גורמים סובייקטיביים ושל דגם שלא עמד במבחן, של שיטות בירוקרטיות ושל ריכוזיות יתר, כמו גם של התעלמות מהתנאים הייחודיים לכל ארץ, שבנתה משטר סוציאליסטי, ושל ניכור של הציבור מהשלטון. לכן, העריכה מק"י ב-1990, כי "הפרסטרואיקה, הדמוקרטיזציה והפתיחות, אותן יזמה

המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ, היו צורך אובייקטיבי חיוני להתפתחות הסוציאליזם בברה"מ. מהפכה בתוך מהפכה במסגרת המשטר הסוציאליסטי; שחרור הסוציאליזם מכל שבלם את פיתוחו, ומימוש כל היתרונות הגלומים במשטר הסוציאליסטי" (ספר הוועידה ה-21, ע' 18). עם זאת, מק"י הצביעה גם על כך, שבמהלך מימוש הפרסטררויקה והדמוקרטיזציה וסילוק השיטה הפיקודית-מינהלית, גלשה ברה"מ במידה רבה לאנרכיה בתחום הכלכלי ובתחום הפוליטי. באותם ימים מק"י עדיין הביעה תקווה, כי ברה"מ תתגבר על המשבר והפרסטררויקה תשיג את מטרתה המוצהרת.

כיום, שני עשורים לאחר הפיכת הנגד וביודענו את תוצאותיה, נראה, כי שיכבה מסוימת של בכירים במפלגה הקומוניסטית הסובייטית ושל בכירים במנגנון המדינה, ובראשם מיכאיל גורבצ'וב, הובילה במודע את המהלך לפירוקה של ברה"מ, לחיסול הסוציאליזם ולכינונו מחדש של הקפיטליזם. פירוק ברה"מ לא בוצע בכפייה צבאית מבחוץ. נושאי תפקידים בכירים, שבגדו בעקרונות הסוציאליזם למען התעשרות אישית, הם שהוליכו שולל את המוני העם בהבטיחם עושר ודמוקרטיה. בפועל הם השתלטו על רכוש המדינה, על המפעלים, הבנקים ואוצרות הטבע, ובמהלך קצר, יחסית, פירקו את ברה"מ ואת המשטר הסוציאליסטי וחסלו את הישגי העובדים.

מחדלי המנהיגים הסובייטיים והצטברות העיוותים והבעיות נוצלו, אפוא, להפיכת נגד, אשר זכתה בעידוד רב מצד האימפריאליזם, ואשר בשנים 1989-1991 מוטטה את המשטרים בברית-מועצות ובמזרח-אירופה. בעקבות הפיכת הנגד, הוקם במדינות אלה קפיטליזם אכזרי במיוחד, המתאפיין בפערים כלכליים אדירים בין עניים לעשירים; חזרו האבטלה והעוני ותנאי הקיום הירודים של חלקים נרחבים באוכלוסייה; מערכות הדיור, הבריאות והחינוך מדרדרות, וזאת לצד התעשרות נפשעת של מעטים, ששדדו את אוצרות המדינה. רוסיה של היום שבה והתבססה על הפקת גלם (בעיקר נפט וגז), ורמסת את החירויות הדמוקרטיות ומנהלת מדיניות מעצמתית.

תחנות ביישום חזון הסוציאליזם

בהציגם את הרעיונות המשחררים של "נישול המנשלים" ושל כיבוש הדמוקרטיה, של מהפכת הפועלים שתעלה את מעמד העובדים לשלטון, הציגו מרקס ואנגלס כבר ב"מניפסט המפלגה הקומוניסטית" (1848) את החזון הסוציאליסטי:

"במקום החברה הבורגנית הישנה, על מעמדותיה ועל ניגודי מעמדותיה, באה התאגדות, שבה ההתפתחות החופשית של כל יחיד היא התנאי להתפתחות החופשית של הכלל".

בנתחם את המציאות של הקפיטליזם התעשייתי במאה ה-19, הניחו מרקס ואנגלס, כי המהפכה הסוציאליסטית תתרחש תחילה בארצות התעשייתיות המפותחות. לנין, שגיבש את המפלגה הבולשביקית בתקופת גלגולו של הקפיטליזם התעשייתי בקפיטליזם פיננסי, בתקופת האימפריאליזם, הגיע למסקנה, כי המהפכה הסוציאליסטית עשויה לפרוץ בחוליה החלשה ביותר של המערכת הקפיטליסטית, בעת שזו תקלע למשבר עמוק. ניתוחו זה הוביל את לנין ואת הבולשביקים לחולל את מהפכת אוקטובר 1917 ולהתחיל לבנות את הסוציאליזם ברוסיה.

התחדדות העימותים החברתיים והפוליטיים בשנים שקדמו למלחמה העולם השנייה, על רקע המשבר הכלכלי העולמי (1929-1932) ועלייתם של משטרים פאשיסטיים, והמערכה האנטי-פאשיסטית ההרואית הובילו למהפכות סוציאליסטיות שהיו המשך טבעי של המערכה לשחרור מעול הנאציזם והפאשיזם.

גידול המחנה הסוציאליסטי וחיזוק מעמדו העניקו דחיפה למערכות האנטי-אימפריאליסטיות לשחרור לאומי בקולוניות. בכמה מהן (סין, וייטנאם, קוריאה, לאוס, קובה), התפתח המאבק לשחרור לאומי ונגד העריצות למערכה למען הנהגת הסוציאליזם. בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20, הכריזו שורה של ארצות באפריקה ובאסיה על בניית סוציאליזם (מצרים, סוריה, אפגניסטן, אתיופיה, תימן). בפועל, אף לא אחת מהן לא הפכה סוציאליסטית. במידה זו או אחרת, בכל אחת מהן התגבש קפיטליזם ממלכתי, שהוביל גם כמה שינויים חברתיים במשך תקופה מסוימת.

בשנות ה-70, בעידן הניאו-קולוניאליזם ובהשראת המהפכה בקובה, התרחשו תמורות מתקדמות בעלות חזון סוציאליסטי בצ'ילה (1970) ובניקרגואה (1979).

החל משנות ה-80, עם התגבשות הקפיטליזם המאוחר, הקפיטליזם של המהפכה הטכנולוגית, של הגלובליזציה ושל הניאו-ליברליזם, ועל רקע הקשיים הגוברים בארצות הסוציאליזם, הכריזו המנהיגים וההוגים הבורגניים על נצחונם הסופי של הקפיטליזם. אך הכרזותיהם נתגלו כנכובות, כאשר באמריקה הלטינית קמו בכמה מדינות משטרים דמוקרטיים מהפכניים, ובמדינות אחרות הוחלפו משטרי עריצות במשטרים בורגניים-דמוקרטיים, המגינים על העצמאות הלאומית ומבצעים שינויים חברתיים לטובת העובדים.

בבוליביה, שולטת מאז 1995 "התנועה למען הסוציאליזם" של הנשיא אוו מוראלס, והקומוניסטים תומכים בו. בוונצואלה, נבחר הוגו צ'אווס לנשיא ב-1998 וביצע מאז מהלכים חשובים של הלאמה של אוצרות טבע ומפעלי תעשייה ושל רפורמות לטובת הפועלים והאיכרים. בברזיל, שולטת מאז 2003 מפלגת העובדים, כאשר הקומוניסטים הם בקואליציה, ושרים מטעמם מכהנים בממשלה. באורוגוואי, עלתה לשלטון בשנת 2004 החזית הרחבה בראשות הנשיא חוסה מוחיקה, והקואליציה שהוקמה כוללת את הקומוניסטים. ראש עיריית מונטבידאו, בירת אורוגוואי, היא פעילה במפלגה הקומוניסטית. באקוואדור, הנשיא רפאל קוראה, שנבחר ב-2006, זוכה בתמיכה של כל השמאל. בניקרגואה שולט, מאז 2006, דניאל אורטגה, מנהיג החזית הסנדיניסטית לשחרור לאומי, בתמיכת הקומוניסטים. בפארגוואי, עלה לשלטון ב-2008 הכומר המתקדם פרננדו לוגו, הנהנה גם מתמיכה "ביקורתית" של הקומוניסטים. באל-סלבדור, נבחר לנשיאות ב-2009 מאוריסיו פונס מטעם חזית פרבונדו מרטי לשחרור לאומי, וגם הוא נתמך בידי הקומוניסטים.

בשנת 1994 נערכו בדרום אפריקה הבחירות הדמוקרטיות הראשונות, שסמלו את סוף עידן האפרטהייד והביאו לשלטון את הקונגרס הלאומי האפריקאי בראשות נלסון מנדלה. המפלגה הקומוניסטית של דרום-אפריקה והאיגודים המקצועיים שהיא מנהיגה, שהם המרכיב המרכזי בקונגרס הלאומי האפריקאי, שותפים מאז בשלטון. בבחירות שנערכו ב-2003, הגדיל הקונגרס את ייצוגו עד לשני-שלישים מהפרלמנט.

בבחירות שנערכו בפברואר 2008, נבחר דמיטריס כריסטופיאס, מזכ"ל אק"ל, מפלגת הקומוניסטים, לנשיא קפריסין.

המשטרים המתקדמים בדרום-אפריקה ובקפריסין מובילים שינויים דמוקרטיים חשובים למרות הסביבה הקפיטליסטית העוינת והלחץ של התאגידים הבינלאומיים ושל ארצות-הברית.

סקירה קצרה זו מלמדת, כי הקומוניסטים ובעלי החזון הדמוקרטי, העממי והסוציאליסטי האחרים השכילו למצוא דרכים לשינויים מתקדמים, בדרך למימוש חזונם, גם כאשר הקפיטליזם פשט צורה ולבש צורה, וכאשר התנאים ההיסטוריים השתנו. הניסיון שהצטבר מאז מחצית המאה ה-19 מלמד, כי אין דרך אחת לשינוי דמוקרטי וחברתי עמוק ואין דגם אחד של משטר מתקדם, סוציאליסטי, המתאימים לכל הארצות.

כל מפלגה קומוניסטית, כל תנועה דמוקרטית-לאומית צריכה להחליט, בהתאם לתנאים הקיימים בארצה ולתנאים הבינלאומיים, כיצד ניתן לאחד את נפגעי הקפיטליזם למערכה לשינוי השלטון; באיזו מידה ניתן להפוך מנגנונים דמוקרטיים בורגניים כמו בחירות כלליות למנוף לאיחוד כוחות ולתמורות פוליטיות; איזה מטרות קונקרטיות יש להעמיד במרכז המערכה; ומהו השלב הבא במערכה לחברה צודקת של העובדים ולמען העובדים.

מאז התמוטטות ברית-המועצות והמשטרים הסוציאליסטיים במזרח-אירופה, חסידי הקפיטליזם מנסים לשכנע אותנו, שאי-אפשר לשנות את העולם, או שאי-אפשר לשנותו באופן מהפכני.

הניסיון של ברית-המועצות הוכיח, כי העובדים מסוגלים לתפוס את השלטון ולהחזיק בו ולהפוך למציאות זכויות חברתיות בהיקף חסר תקדים. מ-1917 ואילך עשה השלטון הסובייטי צעדים מוחשיים המבטיחים לכל אזרח עבודה, שירותי בריאות, חינוך ודירה. ההישגים האלה נשמרו בכל שנות השלטון הסובייטי והקרינו גם כלפי חוץ. מעמד העובדים בארצות המפותחות, בראותו את הדוגמא הסובייטית, תבע והשיג את פיתוחה של מדינת הרווחה. עד כמה קיומה של מדינת הרווחה קשור היה בברה"מ ניתן ללמוד מהעובדה, שלאחר פירוק ברה"מ, אורגנה בכל המדינות המפותחות, כולל בישראל, התקפה רבתי על מדיניות הרווחה. התקפה זו הובילה לכירסום משמעותי בשירותים הציבוריים ובזכות לבריאות, לחינוך, לדירה ולרווחה.

הניסיון של המאה ה-20 לימד, כי בתנאים מסוימים, משטר בורגני עלול ללבוש צורה פוליטית של פאשיזם. הכוח הראשי שניצב מול הפשיזם הייתה ברה"מ, אשר הקריבה במלחמה ההרואית נגד ההיטלריזם 27 מיליון חיילים ואזרחים.

המהפכה של 1917 הוכיחה כי ניתן ליישם את הצורך האובייקטיבי בבניית חלופה לקפיטליזם. המהפכה הוכיחה, כי במדיניות נכונה, המתבטאת בהחלטות נכונות, ניתן לבנות משטר סוציאליסטי. אך ההיסטוריה גם הוכיחה, כי שגיאות מהותיות ורדיפת בצע של מנהיגים עלולות, לפתוח דרך לשובו של הקפיטליזם על כל אסונותיו וסתירותיו.

גם בימינו ניתן לשאוב השראה מהמהפכנים של רוסיה, אשר זעזעו את העולם. נוכח העמקת הקיטוב הכלכלי והנוק החברתי והסביבתי, שגורמת הגלובליזציה של התאגידים, גדל מיספרם של אלה, המחפשים חלופה חברתית וצדק חברתי.

במציאות של המאה ה-21 ברור לנו לחלוטין: המצב החברתי הקיים כיום בעולם - פערים כלכליים- חברתיים איומים, מצוקה, עוני, מלחמות, מיסחור היחסים האנושיים, הרס רשת הביטחון הסוציאלי, חורבן סביבתי - המצב הנורא הזה מחייב שינוי מהפכני. מהניסיון ההיסטורי של המאה העשרים למדנו, שצריך לעשות את השינוי המהפכני הזה באופן טוב יותר, באופן שיאריך ימים, באופן דמוקרטי. בסקר, שערך (בקרוב האוכלוסייה היהודית) ב-2007, הציג מרכז יד טבנקין, בין היתר, שאלה לגבי הסוציאליזם. בפני המשיבים הוצגו כמה אופציות, וביניהן: האם הסוציאליזם הוא ערך חברתי חשוב, שיש לשומרו, והאם הוא זקוק לשיפורים. שני-שלישים מהנשאלים השיבו בחיוב על האפשרויות האלה, כלומר ביטאו יחס חיובי לסוציאליזם.

חשוב שנרשום לפנינו, כי גם בישראל של היום, המושג סוציאליזם לא נעלם מהשיח הציבורי. לכן זה תלוי בנו, כיצד נחבר את המושג הזה עם המציאות בארץ לכוח של שינוי חברתי סוציאליסטי.

תפקידה של מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית במערכה לתמורות חברתיות מתקדמות הוא להדריך, לתאם ולאחד תנועות דמוקרטיות בעלות תחומי עניין מגוונים, ובו בזמן ללמוד מניסיוןן. הקשבה הדדית ולימוד הדדי של הניסיון הם המפתח לבניית סדר יום דמוקרטי-חברתי, שבכוחו להגן על העובדים ועל כלל המקופחים, ולשכנע עוד ועוד קבוצות לחבור למסע המשחרר להבסת הקפיטליזם ולבניית הסוציאליזם.

אנו מאמינים שעולם חדש, המבטל את הניצול של אדם בידי אדם, את המלחמות ואת כל סוגי הדיכוי, אמנם אפשרי. עולם כזה יהפוך מציאות, כתנאי שנלמד מהניסיון ההיסטורי, שנתארגן באופן יעיל ונכון, שנגלה נחישות ואורך רוח, שנדע לשלב ולאחד במחנה חברתי אחד את העובדים היהודים והערבים, את פעילי הסביבה והשלום, את הנשים ואת כלל קורבנות הניצול והדיכוי, שהם הרוב המכריע של העם בישראל.

איננו עוסקים בלהסתכל לאחור בנוסטלגיה או בגעגועים - אנו מביטים קדימה. מהפיכת אוקטובר 1917 והמהפכות לשחרור לאומי וחברתי שהתרחשו מאז התמודדו עם בעיות קשות ואמיתיות: שלטון זר, עוני, קיטוב חברתי, הידרדרות של תנאי העבודה, מלחמות בלתי פוסקות, סכסוכים לאומיים, דיכוי זכויות אדם ואזרח, גזענות, אלימות, שוד משאבי הטבע. הבעיות האלה עדיין איתנו. הקפיטליזם אינו מציע להן כל תשובה. לבעיות העבר מצטרפים איומים חדשים ובעיות חדשות.

השינוי המהפכני, שמק"י נחושה להוביל, יתקיים בתנאים של המאה ה-21, נגד האויבים המעמדיים הפועלים במאה ה-21 ובכלי המאבק שהעידן הנוכחי מעמיד לרשותנו. אנו מביטים אל העתיד בתקווה.

פרק 8. המפלגה

המפלגה הקומוניסטית הישראלית היא מפלגה מהפכנית, אינטרנציונליסטית, יהודית-ערבית, מרקסיסטית-לנינית. הגדרה זו מתמצתת את מהות המפלגה ואת ייחודה בזירה הפוליטית הישראלית. מק"י נאבקת לשלום צודק, כולל ויציב; להגנת המרחב הדמוקרטי; לשוויון זכויות; לצדק חברתי ולסוציאליזם.

הצגת הסוציאליזם כיעד ברור ומוגדר מעצבת גם את דרכי המאבק היומיומי של המפלגה. לנין הזהיר בשעתו, כי ויתור על הסוציאליזם כמטרה והסתפקות במאבקים כלכליים הופכים את תנועת הפועלים לזנב של הליברלים, של הבורגנות (בחיבורו "מה לעשות?", פרק א, 3). אך אין פירוש הדבר, שהמפלגה אינה מעורבת ככל יכולתה במאבקים היומיומיים.

כדי להגיע לשינוי המשטר מן היסוד, לשינוי מהפכני שיביס את המערכת הקפיטליסטית, לימד לנין, על המפלגה להכשיר ולחנך חלוץ מהפכני. אך גם לאחר שהוכשר החלוץ המהפכני, הוא לבדו אינו יכול לחולל את התמורה העמוקה. לשם כך נחוצה תמיכה של ההמונים הרחבים, אשר התאכזבו מהפוליטיקה הבורגנית וצברו ניסיון פוליטי עצמי (ר' "מחלת הילדות של 'השמאליות' בקומוניזם", פרק 10). לכן הצבת הסוציאליזם כיעד ארוך טווח מובילה את המפלגה להיות מעורבת תמיד במאבקים של העובדים ובמאבקים העממיים, במאבקים נגד אפליה ונישול ולמען שוויון זכויות, במאבקים למען עבודה בשכר נאות ודירור זול, במאבקי הנשים והסטודנטים ועוד (ניתוח מפורט יותר של הנושא - ר' בפרק 7, סעיף 2).

פעילות המפלגה, הכרעותיה האסטרטגיות והטקטיות, משלכות, אפוא, אחריות ומסירות אישית להמוני העם, יהודים וערבים, עם מאמץ רעיוני, פוליטי וארגוני להכשיר את הדרך למעבר לסוציאליזם.

האתגר: חיזוק המפלגה והרחבת השפעתה

לפני עשרים שנה התמודדנו עם ההשלכות של אחת התקופות הקשות ביותר בתולדות המפלגה – תקופת ההתמוטטות של המשטרים הסוציאליסטיים בכרית-המועצות ובארצות מזרח-אירופה. בעקבות הקריסה, הפיצו האויבים והיריבים את הקביעה, לפיה הקומוניזם מת ואין לו תקומה, ולכן גם אין צורך יותר במפלגה קומוניסטית. גם בשורות המפלגה נשאלו שאלות קשות, והיו חברים שחשו בלבול, ואחרים – ששקעו בייאוש וויתרו על חברותם.

אולם הודות לכל החברות והחברים שהתמידו במאבק, לחברי בנק"י ולצעירים שהצטרפו לשורותינו, וגם הודות לידידי המפלגה הנאמנים – שמרה מק"י על עיקר כוחה, ובהמשך שבה לצמוח ולהרחיב את השפעתה הציבורית. לצערנו, לא כל המפלגות הקומוניסטיות והפועליות בעולם עמדו במבחן בהצלחה. היו מפלגות שחדלו להתקיים, ואחרות – שהחליפו את מצעיהן ושינו יסודות מהותיים באידיאולוגיה ובארגון שלהן.

בשנים שחלפו התמודדנו גם אנו עם שאלות רעיוניות וארגוניות. היו חברים שתהו, אם לאחר הקריסה, יש מקום לרבוק בתואר "קומוניסטית" ובארגון המבוסס על צנטרליזם דמוקרטי? האם הלניניזם עדיין רלוונטי? האם יש מקום לשני ארגונים – מק"י וחד"ש, או שעדיף לאחדם? הוויכוח הפנימי היה לעיתים נוקב, ובכל מקרה חייב אותנו לחדד את תפיסותינו. ואמנם, המפלגה בוועידותיה האחרונות הכריעה בכל השאלות החשובות האלה, הגנה על עמדותיה הרעיוניות העקרוניות והמבנה הארגוני שלה, ובכך חיזקה את עצמה ואת יכולת המאבק שלה.

האתגר העומד בפנינו כעת אינו לשמור על המפלגה – זה כבר מאחורינו, אלא כיצד לחזקה רעיונית וארגונית, להרחיב את השפעתה הציבורית, לקלוט בשורותיה עוד חברות וחברים, יהודים וערבים, ובעיקר – צעירות וצעירים.

אנו סובלים עדיין מחולשה משמעותית בכל הנוגע למודעות הציבורית לגבי מק"י, ובעיקר – בקרב הציבור היהודי. חברינו עדיין נתקלים בשאלה: "האומנם קיימת עדיין מפלגה קומוניסטית?". מצב זה מחייב אותנו לגלות יוזמות פעולה, ולעשות הרבה יותר בתחום הפרסום בדפוס, לפתח את האתרים שלנו באינטרנט, ולדאוג דרך קבע לנוכחות בתקשורת (ר' להלן על מק"י והתקשורת).

האחדות היהודית-ערבית

מול ממסד ישראלי המטפח גזענות ודעות קדומות, חוקי שנאה ואפליה, תפיסות פאשיסטיות, שנאה לזר, הסתגרות לאומנית וריאקציה דתית – אנו ממשיכים לשמור ולטפח את האחדות היהודית-ערבית של מפלגתנו הקומוניסטית. אחדות זו היא תמצית המהות של המפלגה.

יריבינו מציגים בפני הציבור תפיסות מנוגדות של הסתגרות לאומית, לאומנות, עדתיות. הם גם מנסים להציג את השותפות היהודית-ערבית כנקודת החולשה של המפלגה. לכל אלה אנו משיבים, כי הרכבה היהודי-ערבי של מק"י, תפיסותיה המעמדיות והאינטרנציונליסטיות העקביות – הן ההגנה היעילה ביותר על הזכויות האזרחיות והלאומיות של המיעוט הלאומי הערבי והדרך לקידומו ולהבטחת העתיד של שני העמים.

תפיסת העולם המעמדית והאינטרנציונליסטית של המפלגה היא מהות מפלגתנו הקומוניסטית מאז ייסודה בשנת 1919 ועד היום, ותמשיך לשרת אותנו נאמנה בכל השנים שיבואו.

העקביות של הקומוניסטים בארץ הזאת כבר הניבה פירות. התמיכה העקבית בעקרון של שתי מדינות, ההכרה באש"ף כנציגו הבלעדי של העם הפלסטיני, ותוכנית השלום של מק"י – הפכו בהדרגה נחלתם של חוגים רחבים בציבוריות הישראלית, של העם הפלסטיני, של התנועה הקומוניסטית והמתקדמת בעולם, של הרוב המכריע של המדינות בעולם. בשעתו, הועמדו אישים ישראלים לדין ב'אשמה' של פגישות עם הנהגת אש"ף. כיום, הנהגה זו מובילה את עמה לעצמאות מדינית ולהכרה בינלאומית רחבה ביותר במדינה הפלסטינית.

כל עוד נמשכת השליטה הישראלית בשטחים הפלסטיניים שנכבשו ביוני 1967 וכן ברמת הגולן הסורית – השגת השלום הצודק ממשיכה להיות היעד האסטרטגי של המפלגה. תוכנית השלום של מק"י (ר' פרק 6) היא הדרך היחידה להגיע לשלום צודק ויציב, שבו הערובה לביטחון העמים ולעתידם הכלכלי והמדיני.

הנפת הדגל האדום, דגל מעמד העובדים, דגל המאבקים לשלום ולדמוקרטיה – מקבלת תמיכה ציבורית גוברת. בהפגנות החברתיות והמוניות במהלך 2011, כמו גם בהפגנות הרחבות להגנת המרחב הדמוקרטי, נגד הכיבוש ולשלום צודק, שנערכו בחמש השנים האחרונות בתל-אביב ובמקומות אחרים,

רבים ממניפי הדגלים האדומים אינם נמנים עם חברינו. במקביל, כרזות של חד"ש נישאות בידי רבים, המזדהים עם תוכנן.

מחאת האוהלים, שהחלה ב-14 ביולי 2011 וזכתה בתמיכתם של 85% מהציבור, ואשר גייסה להפגנותיה מאות אלפים, הייתה שלב חשוב ומעורר במאבק נגד השליטה של 13 משפחות ההון ולמען צדק חברתי, שכר הוגן, דיור זול, שירותים ציבוריים ברמה גבוהה, שוויון, וסגירת הפערים בין ערבים ליהודים ובין הפריפריה למרכז. אחד הגורמים, שהאיצו את מחאת האוהלים, היה הניסיון המוצלח של תנועת "עיר לכולנו", בראשותו של חברנו דב חנין, בהתמודדות בבחירות לעיריית ת"א-יפו ולראשות העיר. תמיכתם של רבבות מצביעים ברשימת "עיר לכולנו", למרות ההסתה האנטי-קומוניסטית, לימדה שבכוחנו לבנות שותפות ציבורית רחבה, המבטאת את האינטרסים של שכבות רחבות, ובעיקר – של הצעירים.

ההקשבה הגוברת לדברינו והאהדה המתרחבת לעמדותינו הן פרי מאבקים שיזמנו ומאבקים שבהם נטלנו חלק, יחד עם שותפים למערכה הקונקרטי. התחזקות מעמדנו הציבורי היא השג חשוב ביותר של פעילותנו מאז הוועידה ה-25 (2007). תפקידם של מוסדות המפלגה להמשיך ולהשקיע ככל שניתן בהגברת השפעתנו ובהרחבת קשרינו בקרב הציבור בכלל, ובקרב הציבור היהודי בפרט. בכל מערכה קונקרטית, מחליטים מוסדות המפלגה, בהתאם לתנאים, אם לפעול בשם מק"י וחד"ש, או במסגרת שותפות דמוקרטית ומתקדמת.

אנו מציינים בסיפוק את ההתקדמות הניכרת במאבקים הפוליטיים שניהלה מפלגתנו ובמסגרת חד"ש. הדפנו מתקפות חוזרות ונשנות מצד אויבים ויריבים, המנסים לערער על מעמדנו הציבורי, ובעיקר בקרב האזרחים הערבים. עלינו להמשיך במאבקים הפוליטיים, ולדאוג להופעתנו גם בשמנו, וזאת נוסף להופעתנו במסגרת חד"ש.

בהפגנות המרכזיות לציון ה-1 במאי, תוך השתתפות מרשימה של ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי, כמו גם בפעילויות בשם מק"י וחד"ש בצמתים ובמרכזי הערים, נוטלים חלק כל המחוזות ומרבית הסניפים.

שותפות פוליטית והניסיון להשתיק את המפלגה

הניסיון של הפעילות הציבורית מצביע על מאמץ מצד יריבים לנצל שותפות פוליטית, כדי לנסות ולהשתיק את קולנו הייחודי.

חשוב להזכיר, כי המפלגה הקומוניסטית הישראלית היא שעמדה מאחורי היוזמות להקמת גופים ציבוריים ערביים למאבק נגד הפקעות ונישול ולשוויון זכויות אזרחי ולאומי. כך הוקמו הוועד להגנת האדמות, ועדי סטודנטים ערבים, ועדי תיכונים ערבים, ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות וגם ועדת המעקב העליונה. לכן עלינו לדחות מכל וכל את הניסיון לכפות עלינו עמדה של מגננה או התנצלות על ייחודנו כמפלגה יהודית-ערבית. כמפלגה קומוניסטית, פעלנו באופן אמיץ ואחראי, כאשר בשנים 1947-48, לא נרתענו מהסתה ומרדיפות, והקרבתנו את עצמנו כדי לסיים את שלטון המנדט הבריטי, להבטיח את יישום זכויות העמים ולהגיע לחיים בכבוד בשתי מדינות.

אנו בעד חיזוק השותפות בנושאים מוסכמים ועל בסיס של כבוד הדדי. פעילות בוועד ציבורי כמו ועדת המעקב העליונה מחייבת הסכמה בין כל הגורמים על עמדות ועל פעולות משותפות. לכן אין מקום בוועד ציבורי לקביעת עמדה, המבודדת את אחד השותפים.

אנו דוחים בשאט נפש את הטפות המוסר מצד גורמים, אשר נכשלים פעם אחר פעם בגיבוש עמדות, המשרתות את המיעוט הלאומי הערבי בישראל. דווקא בשל הרכבנו היהודי-ערבי, השכלנו לגבש ולהוביל עמדות עקרוניות נכונות נגד האימפריאליזם והדיכוי הלאומי ולמען חירות העמים. אין בארץ שום מפלגה, היכולה להשתוות למק"י, על כל חבריה, בנאמנותה לאינטרסים של העמים, של המיעוט הלאומי הערבי. אין מפלגה, היכולה להוכיח, כי במבחן ההיסטוריה – עמדותיה הוכחו כנכונות.

אנו מעריכים, כי ככל שגדל אי-אמון במשטר הקיים ובשלטון הקיים, ככל שיותר קבוצות חברתיות חשות עצמן מקופחות ולא מתוגמלות כראוי – ישנם תנאים נוחים יותר למערכות ציבוריות רחבות - חברתיות, דמוקרטיות ופוליטיות. לכן דווקא עתה עלינו לגלות יוזמות ציבוריות, להרחיב את שיתוף הפעולה בנושאים מוסכמים, לעצב דרכי מאבק ההולמות את התנאים החדשים וללמוד היטב את הניסיון שנצבר.

כמו בעבר, אנו נאמנים לכל שותפות ציבורית, בה אנו פעילים. אך כמו בעבר גם איננו מוותרים על עקרונותינו למען שותפות כזו או אחרת. שותפות התובעת מאיתנו נסיגה מעקרונותינו – אין בה תועלת פוליטית או חברתית.

מק"י ותקשורת ההמונים

בשני העשורים האחרונים, היה העולם עד להתפתחות מהירה ביותר של תקשורת ההמונים, בעיקר התקשורת האלקטרונית, מה שהיה חידוש בתחילת שנות ה-90, התיישן בשנת 2000. התקשורת של היום שונה מהותית מזו שהייתה מקובלת לפני שש ושבע שנים, בעיקר לאור ההתפתחות האדירה בעולם המחשב והאינטרנט.

כתוצאה מהשינויים המפליגים, השתנו מן הקצה אל הקצה גם הכלים להפצת רעיונות ולגיוס ההמונים במערכות עממיות. בכך נוכחנו לדעת במהלך 2011 - גם בהפגנות ובאירועים בעולם הערבי וגם במהלך המחאה החברתית בישראל.

תקשורת ההמונים כוללת ערוצים "מסורתיים" (עיתונים, כתבי עת, רדיו, טלוויזיה, קולנוע), וערוצים "חדשים" (אינטרנט, דואר אלקטרוני, מסרונים (SMS), טוויטר ורשתות חברתיות כגון פייסבוק).

על החיוניות שבשילוב בין המאבק המעמדי והמאבק הפוליטי לבין אמצעי התקשורת, עמד עוד לנין בשנת 1899, כאשר כתב: "אנו לא מאמינים בקונספירציות. אנו גם מסרבים לקחת חלק בהרפתקאות שביסודן הרצון לקדם אישיים מסוימים, המתיימרים לגרום להפלת הממשלה. כן, אנו פועלים על-פי הצעותיו של הפעיל הסוציאלי-דמוקרטי הגרמני הוותיק ליבקנכט: 'ללמוד, להפיץ את דעותינו ולהתארגן', ובמרכז הפעילות עומד ביטאון המפלגה".¹

כעבור שלוש שנים הוסיף לנין: "תפקיד העיתון אינו מסתכם בהפצת רעיונות, בקידום החינוך האידיאולוגי ובגיוס תמיכה פוליטית. העיתון הוא גם מארגן של ההמונים. הוא דומה לפיגום שמוקם סביב המבנה שבבנייה".² יותר ממאה שנות פעילות מהפכנית לשינוי חברתי מן היסוד מלמדות, אפוא, על החשיבות של אמצעי התקשורת בקידום המערכות החברתיות והפוליטיות.

מאז סוף שנות ה-90, של המאה שעברה, לא ניתן לקיים מערכות פוליטיות למען השלום והצדק החברתי ללא שימוש בטכנולוגיות המידע החדשות – שהן עתה בהישג ידם של רבים, ובייחוד בקרב הצעירים.

על כוחו של האינטרנט למדנו במהלך מערכת הבחירות לרשויות המקומיות בשנת 2008 וגם בבחירות לכנסת בשנת 2009. סניפים רבים ומחוזות במפלגה משתמשים ברשת האינטרנט, כדי להפיץ הזמנות להשתתפות באסיפות ובאירועים המוניים וגם להחלפת דעות.

עד לוועידה ה-25, התקשורת של המפלגה התבססה בעיקר על העיתונות הכתובה, הכוללת את העיתון היומי היחיד בערבית בישראל – "אל אתיחאד" ואת שבועון השמאל היחיד בעברית – "זו הדרך". הופעתם הסדירה של שני העיתונים במשך עשרות שנים מהווה, כשלעצמה, הישג פוליטי ממדרגה ראשונה.

מאז הוועידה ה-25, התרחב מאוד השימוש באמצעי התקשורת החדשים: אתר מק"י בעברית, ובמידה פחותה בערבית ובאנגלית: אתרי חד"ש (בערבית ובעברית), אתר בנק"י בעברית (המקרטע בשנים האחרונות). בנוסף, חברי המפלגה משתתפים בכתיבה שוטפת באתרי אינטרנט אלטרנטיביים כגון "הגדה השמאלית" ו"העוקץ".

המפלגה מפיצה מסרים רבים בשפות זרות (בייחוד באנגלית, אך גם בצרפתית, בספרדית ובפורטוגזית) ישירות לרשתות רבות בחו"ל, וכן באמצעות רשת ההפצה של המפלגות הקומוניסטיות והפועליות "סולידנט" (SOLIDNET) ורשתות נוספות.

חברי הכנסת של חד"ש, שהם "הפנים הציבוריות" של חד"ש ושל מק"י, עושים שימוש בתקשורת החדשה, כדי להפיץ את עמדותיהם ועמדות החזית והמפלגה. מדי יום מופיעות כתבות והודעות מטעם ארבעת החכ"ים של חד"ש, והן מתפרסמות בעיקר באתרי האינטרנט בשפה הערבית בארץ ובשטחים הכבושים, וגם בעולם הערבי. העשייה הפרלמנטארית הקולקטיבית והאינטנסיבית של חברינו בכנסת משדרת לציבור הרחב באופן יומי את האג'נדה של מק"י וחד"ש.

בשנים האחרונות, הפכה סוגיית התקשורת גם לסוגיה "דורית": הדור הצעיר הוא צרכן גדול של מידע באמצעות התקשורת החדשה, ואילו דורות ותיקים יותר (גילאי ביניים וקשישים) צורכים יותר את התקשורת ה"ישנה" (ר' גם פרק 1, סעיף 4).

חרף ההבטחות, לפיהן "עידן האינטרנט" ישנה את כלל המשחק בתקשורת ההמונים, זו מוסיפה להיות ממסדית, כלומר - בבעלות קבוצות הון (לרוב), ובמקרה של ישראל - גם בבעלות המדינה (הקפיטליסטית והכובשת) ובשירותה (על הקשר בין תקשורת לקבוצות ההון ר' פרק 1, סעיף 2). אולם

¹ ולדימיר לנין, כל הכתבים, כרך 5 (מוסקבה, 1960), עמ' 22.

² שם, ע' 44.

גם אתרי אינטרנט מסחריים, הנשלטים בידי קבוצות הון, מפרסמים יותר מאמרים פרי עטם של פעילי המפלגה וחד"ש (זה נכון גם בתקשורת הכתובה וברדיו, פחות בטלוויזיה).

המשבר הקפיטליסטי, שהחל ב-2008, הוליד פולמוס פוליטי, חברתי וכלכלי חסר תקדים, שבא לידי ביטוי גם בעיתונות הממסדית. עגל הזהב של הניאו-ליברליזם נסדק, ודרך הסדקים פרצו רעיונות, עמדות והצהרות, שהיו רחוקים מאוד מהתוכן של העיתונות הממסדית עד למשבר.

מצד אחד, התקשורת הממסדית מנסה "לספוג" את הקולות הביקורתיים, כדי לנטרלם; מצד שני, עיתונאים ועורכים חשים על בשרם את מצוקת העובדים הלא-מאורגנים, ולכן מזדהים עם מאבקהם של עובדים ושל שכבות עם רחבות. הסיקור הנרחב, שניתן ב-2011 למאבקים של העובדים הסוציאליים ושל הרופאים והמתמחים ולמחאה החברתית - מוכיח זאת.

על רקע הניתוח לעיל, ובזכרנו כיצד מק"י השכילה במשך עשרות שנים לפתח כלי תקשורת אלטרנטיביים (עיתונות, כרוזים, חוברות), אין שום הצדקה לכך, שלמק"י אין דובר/ת, שמתפקידו לדאוג לפרסום עמדות המפלגה בתקשורת הממסדית. העובדה, שלכל אחד מחברי הכנסת בסייעת חד"ש יש דובר או דוברת, אינה פתרון לדוברות של מק"י. העדר הדובר מורגש מאוד, כאשר בהקשר של הפגנות ואירועים ביוזמת מק"י או חד"ש, נעשות פעולות קצרות מועד ומקומיות של דוברות ויחסי ציבור.

הניסיון בהתמודדות מול התקשורת הממסדית, שצברו בשנים האחרונות מפלגות קומוניסטיות ברחבי העולם, שב ומאשר את הקביעה, שנטישת מערכת הדוברות משמעה – נטישה של ההשפעה על דעת הקהל באמצעותה. על הוועד המרכזי ללמוד את הניסיון הזה. הדובר יכול להעזר בחברי מפלגה שהם מומחים בתחומים שונים, כדי שיציגו את עמדות המפלגה במסגרת דיון בנושא שהוא בתחום התמחותם.

תפקידה של מפלגה להגיע לציבור הרחב ביותר. מאחר שאנחנו חיים בחברה מגוונת - לאום ושפה, גיל ואזורים, חילוניים ודתיים, ועוד, עלינו לשלב בעבודתנו את מגוון הכלים התקשורתיים, גם הכי מודרניים וגם המסורתיים, קרי: גם עיתונות כתובה וכרוזים. תקשורת כתובה כגון כרוזים, היא גם כלי לפגוש את הציבור פנים אל פנים ברחוב, בשכונות ובבתים, ולכן מייחסת מק"י חשיבות רבה לשימוש גם בכלים מסורתיים.

בהנחה, ששאלת תקשורת ההמונים הופכת מרכזית יותר ככל שהמחאה והמאבק הפוליטי מעמיקים, אנו מציעים לקבוע אסטרטגיה תקשורתית של המפלגה.

הצעד הראשון: לקיים מפגשים, בהם יוכשרו כל העוסקים בתקשורת המפלגתית בעברית, בערבית ובשפות נוספות, עיתונאים מקצועיים או כותבים מזדמנים, בתקשורת ה"ישנה" וה"חדשה" כאחת. סוגיית ההכשרה חשובה ביותר. נוסף להכשרה, תכלול תוכנית עבודה של המפלגה בתחום התקשורת את הסעיפים הבאים:

- קביעת אסטרטגיה תקשורתית מגוונת, אשר תביא בחשבון את רבגוניות הקבוצות באוכלוסייה. במסגרת זו ייעשה תכנון המשאבים, שיוקדשו לתחום, כולל רכוז (רכוזים) של דוברות, וגיוס משאבים נוספים בקרב חברים ואוהדים.
- גיבוש הדרכים לפתרון בעיות כמו תרגום, קשרים בין המערכות, הכשרת כותבים והרחבת מספרם.
- עידוד הסניפים להפיץ את "אל איתחאד" ו"זו הדרך", לרבות באירועים המוניים. התגייסות שיטתית למפעל המנויים של "אל איתחאד".
- שיפור מתמיד של אתרי מק"י וחד"ש בערבית. ההשקעה באתרים ובקישורים אליהם תביא בחשבון את התחרות עם אתרים של מפלגות יריבות.
- אימוץ רחב ושיטתי של טכנולוגיות חדישות בפעילותה השוטפת של המפלגה, לרבות הודעות בדואר האלקטרוני, מסרונים, טוויטר ורשתות כגון פייסבוק.

מק"י וחד"ש

השותפות במסגרת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון (חד"ש) מבוססת מאז הקמתה (1977) על תיאום, הבנה והערכה הדדיים. בשנים האחרונות התחזקה עוד יותר האווירה של אמון הדדי, וכבר לא נשמעות טענות שהושמעו בעבר. דיונים בין חברי מפלגה נערכים במסגרות המפלגתיות, ובדרך כלל אינם מובאים למסגרות של חד"ש.

חד"ש אינה מעיקה על המפלגה; להיפך, היא מסייעת לקידום תוכניותינו לשלום צודק, להגנת המרחב הדמוקרטי, לשוויון ולצדק חברתי. מק"י גאה בשותפות במסגרת חד"ש ופועלת להרחבתה.

קיומה של חד"ש לא מנע ואינו מונע הופעה נפרדת של המפלגה בנושאים שונים ואת הבלטת פעילותה הפוליטית והרעיונית. חברי מפלגה, שאינם דואגים כראוי לארגון המפלגתי, שאינם דואגים לפעילות בשם המפלגה ולמעמדה הציבורי – הם המעלים את הטענה, כאילו השותפות בחד"ש מפריעה לפעילות המפלגה.

ציון 90 שנה למפלגה

בשנת 2009 ציינו מלאות 90 שנה לייסוד מפלגתנו – המפלגה היחידה בישראל הפועלת בעקביות וללא הפוגה שנים כה רבות. העצרת המרכזית נערכה במרכז הקונגרסים בחיפה, ובמהלכה נישאו נאומים וברכות והופיעו אמנים ולהקות נוער. כן נערכו אירועים, בהשתתפות ותיקי המפלגה, במחוזות ובסניפים. ביטאוני המפלגה פרסמו רשימות, שהאירו אירועים בתולדות המפלגה וסיפרו על אישים שפעלו בשורותיה.

תרומה חשובה ללימוד ההיסטוריה של המפלגה תרמו ספרים, שפרסמו בשנים האחרונות חברים ותיקים, המתארים בזיכרונותיהם את פעילותם בנוער הקומוניסטי ובמפלגה, וביניהם – בנימין גונן, נדים מוסא, עומר סעדי, חאלד תורכי ותאופיק כנאענה. קובץ חיבוריו של אליהו (אליושה) גוונסקי ("קום התנערה!") תורם להבנת פעילותה של המפלגה במחתרת ושלא במחתרת בתקופת שלטון המנדט הבריטי, ובמיוחד בקרב הפועלים.

לראשונה בתולדותיה, צוין מועד חשוב של המפלגה באירוע אקדמי. מאות השתתפו בכנס האקדמי, שערכה אוניברסיטת ת"א ב-25 במרס 2009 לציון מלאות 90 שנה למפלגה. בכנס נטלו חלק חוקרים מהאקדמיה ואישים מהנהגת מק"י. הכנס אורגן בסיועה של קרן רוזה לוקסמבורג, המשרד בישראל. קרן זו גם הוציאה לאור ב-2009 אלבום ראשון מסוגו בשלוש שפות של כרזות ומאמרים לרגל 90 שנה למפלגה, שכותרתו – "בעד הנגד!".

בשנת 2019 נציין מלאות מאה שנה לייסוד מפלגתנו הקומוניסטית. הוועד המרכזי החליט לפעול להוצאת חומר מקיף על ההיסטוריה העשירה של המפלגה ויכולתה להתמיד בפעילות למען העובדים והעמים בתנאים היסטוריים משתנים.

החינוך הפוליטי-רעיוני

הפעילות בתחום החינוך המפלגתי מוקדשת בעיקר לנושאים פוליטיים, ונעשית באמצעות הרצאות ונאומים, וגם מאמרים וכתבות בעיתונות המפלגה. אמנם, כל חינוך פוליטי מבוסס על תפיסות רעיוניות, אך בדברנו על חינוך רעיוני כוונתנו ללימוד יסודות השקפת העולם ולניתוח של הכלכלה והחברה בארץ ובעולם.

ישנם בשורותינו חברות וחברים, אשר מעולם לא למדו את יסודות הפילוסופיה המרקסיסטית-לנינית, את המטריאליזם הדיאלקטי וההיסטורי; אשר מעולם לא השתתפו בדיון בשאלת הניגוד שבין התפיסה המטריאליסטית לבין זו האידיאליסטית, או לגבי ראשוניות החומר לעומת התודעה, או לגבי מושגים כמו ניגודים ואחדות הניגודים. ממעטים, אם בכלל, בהרצאות רעיוניות, המגדירות מהו מעמד ומהו מאבק מעמדי; מהי מדינה ומהם התנאים למהפכה חברתית.

עלינו לראות בהתחמקות מלימוד יסודות המרקסיזם פגיעה חמורה בזכותם של חברי המפלגה לרכוש את הכלים הרעיוניים, המקנים אפשרות מעמיקה לניתוח נכון של המציאות, של הכוחות החברתיים והפוליטיים, של השאלה הלאומית ושאלות רבות נוספות. ללא הכלים הרעיוניים המרקסיסטיים, כיצד יתמודדו חברינו בהצלחה עם הזרמים הפוליטיים העוינים והיריבים, עם התפיסות הניאו-ליברליות, הלאומניות והפונדמנטליסטיות?

המחלקה לחינוך פוליטי-רעיוני יזמה כמה קורסים רעיוניים, אשר הועברו כסדרות של הרצאות בכמה ממחוזות המפלגה, אשר שיתפו פעולה עם הוועדה, וכן הרצאות בודדות. בשנים האחרונות, לא בוצעו תוכניות חינוך מספיקות ברמות השונות של הארגון המפלגתי. חשוב מאוד להשקיע יותר בפעילות רעיונית חינוכית בסניפים, במחוזות וגם ברמה הארצית.

על מחוזות המפלגה ללמוד מהניסיון החשוב של מחוז ת"א-יפו בתחום הפעילות הרעיונית. מאז 2007, נערך מדי שנה בתל-אביב, מטעם הגדה השמאלית, כנס רעיוני פתוח בשם "כנס מרקס", בו משתתפים אקדמאים שמאליים ופעילים חברתיים. נוסף לכך, הועברו במחוז, בסניפים וכן באופן מחוזי, קורסים רעיוניים שהוקדשו, בין היתר, לגלובליזציה, למשנתו של לנין, לפאשיזם, לפמיניזם וסוציאליזם, למדינה ומהפכה. כן נערכים קורסים להיכרות עם המפלגה בכותרת "להיות קומוניסט".

הבחירות לרשויות המקומיות

למרות שבאופן טבעי, המוקד במערכת הבחירות לרשויות המקומיות הוא בנושאים מוניציפאליים, הבחירות האלה הן באותו זמן גם מבחן פוליטי.

בבחירות לרשויות המקומיות (2008) השגנו, יחד עם שותפינו בחד"ש, הישגים נאים והייצוג שלנו גדל ל-75 חברי עיריות ומועצות מקומיות. פעילי מק"י וחד"ש הם ראשי הערים בנצרת ובטמרה, וראשי המועצות המקומיות ביפיע, בעראבה, באיקסאל, בדיר אל אסאד ובדיר חנא. בתמיכת חד"ש, נבחרו ראשי רשויות מקומיות ב-8 יישובים נוספים, לרבות בטירה ובשפרעם. רשמנו הצלחות ביישובים שבהם התייצבנו בשם חד"ש (נצרת, טמרה, יפיע, דיר אל-אסאד, עראבה, דיר-חנא) והן ביישובים, בהם התמודדנו יחד עם שותפים.

מיד לאחר הבחירות של 2008, הייתה חד"ש מנהיגה או שותפה בקואליציות בהנהלתן של 21 עיריות ומועצות מקומיות. במהלך השנים ירד נתון זה ל-19.

מק"י מציינת, כי בבחירות אלה רשמה חד"ש הישגים גדולים והייתה לכוח הפוליטי הראשון ברשויות המקומיות הערביות. חזית נצרת הדמוקרטית רשמה הישג גדול, כאשר החזירה לעצמה את הרוב המוחלט במועצת העיר (10 מתוך 19 מנדטים) והשיגה את בחירתו מחדש של חברנו ראמו ג'ראסי ברוב ברור (כ-54% מהקולות) לראשות העיר. הודות לניצחון זה, ממשיכה חד"ש לנהל את העיר ברציפות מאז 1975.

לחברנו ראמו ג'ראסי מעמד מיוחד בקרב הנהגת האוכלוסייה הערבית, ובמיוחד בקרב ראשי הרשויות המקומיות הערביות. מעמד זה הושג הודות לעמדותיו ולמיומנותו בניהול העיר נצרת. מעמד זה התבטא בבחירתו, ללא התמודדות, לתפקיד יו"ר ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות.

חד"ש היא כוח מרכזי שאי אפשר להתעלם ממנו בבחירות לרשויות המקומיות, ובשוני מהמפלגות הערביות, היא משתתפת בבחירות ברוב המוחץ של היישובים הערביים. עובדה זו מבטאת את כוחה של חד"ש בקרב הציבור הערבי.

בשנים האחרונות, ובמיוחד בתקופת ממשלת אהוד אולמרט, כאשר שר הפנים היה מאיר שטרית, הופעלה בכוח רב מדיניות הפירוק של רשויות מקומיות ערביות. משרד הפנים מתעלם מחוקים ומתקנות, המחייבות אותו לערוך בחירות ביישובים אלה תוך זמן קצוב. התעלמות זו מעידה על מדיניות מכוונת של נישול האוכלוסייה הערבית מזכותה לבחור בהנהגה המקומית.

ביישובים שבהם פוזרו הרשויות המקומיות הנבחרות, מינה משרד הפנים ועדות קרואות לניהול היישוב. אך ועדות קרואות אלה לא שיפרו את המצב, הפכו נטל על תקציב הרשויות המקומיות ומנעו מהן להתפתח. כמעט בכל היישובים, אשר בהם מונו ועדות קרואות, הוקמו ועדות עממיות בדרישה לערוך בחירות לרשות המקומית. חברי מק"י וחד"ש נטלו ונוטלים תפקיד מרכזי בהנהגת ועדות אלה והמאבק שלהן.

הוועד המרכזי העריך (28.11.08), כי "חשיבות מיוחדת נודעת לתוצאות בנצרת, שם מנהלות מק"י וחד"ש את העיר מאז 1975. ההישג של 'עיר לכולנו' ושל ח"כ דב חנין לראשות העירייה בת"א-יפו הוא הצלחה היסטורית של מהלך דמוקרטי רחב, לו אנו שותפים".

רשימת "עיר לכולנו", שהתמודדה לראשונה בבחירות לעיריית ת"א-יפו, זכתה ב-21 אלף קולות, והיא הסיעה עם מספר הקולות הרב ביותר, המיוצגת בעירייה. מועמד "עיר לכולנו" לראשות העירייה, ח"כ דב חנין, זכה בתמיכתם של 46 אלף תושבים יהודים וערבים – 35% מכלל המצביעים. "עיר לכולנו" הציגה, מול כל ייתר הרשימות, מדיניות עירונית חברתית-סביבתית, המבוססת על ערכי השוויון, והשיגה את תמיכתם של צעירים רבים, הצמאים לשינוי אמיתי.

במסגרת הבחירות המקומיות ב-2008, התמודדנו גם בשבע ערים מעורבות. הבחירות בערים אלה התנהלו, בדרך כלל, בתנאים של ליבוי הסתה גזענית וגילויי אלימות נגד התושבים הערבים מצד מפלגות הימין ובתנאים של אפליית התושבים הערבים.

בשלוש ערים מעורבות התמודדנו ברשימות של חד"ש, ואילו בערים אחרות התמודדנו במסגרת רשימה ציבורית רחבה. נציגינו בעיריות בערים המעורבות משקיעים מאמצים בהקמת בריתות למאבק בגזענות ובקידום המערכה לשוויון ולשיפור תנאיי החיים של האוכלוסייה.

רשימת חד"ש הערבית-יהודית בחיפה השיגה הישג חשוב, כאשר קיבלה יותר מ-5,000 קולות ושני מנדטים, כאשר למנדט השלישי היו חסרים רק כמה מאות קולות. למועצה נבחרו פתחי פוראני ועדנה זריצקי, בהמשך החליף הישאם עבדו את פתחי פוראני. חד"ש הוכיחה שוב שהיא הכוח היהודי-ערבי האמיתי בחיפה והמובילה בקרב התושבים הערבים: מספר הקולות שקיבלה רשימת חד"ש כמעט כפול ממספר הקולות של הרשימות שרצו מולה בקרב האוכלוסייה הערבית.

בכרמיאל התמודדה רשימת חד"ש, שבה היו מועמדים יהודים וערבים. הרשימה לא השיגה מנדט, אך הניסיון הפוליטי הזה היה חשוב מאוד כשלעצמו.

בעכו התמודדה רשימת חד"ש בתנאים של תחרות עם רשימות הפועלות בקרב התושבים הערבים. למועצת העיר נבחר אחד עודה, כאשר רק עשרות קולות חסרו למנדט השני.

בקרב האוכלוסייה הערבית ביפו התמודדה רשימה בשם יאפא, שאיחדה פעילים של חד"ש ובל"ד, והשיגה במועצת העיר מנדט אחד, שעבר ברוטציה מנציג חד"ש, עומר סיקסק, לנציג בל"ד (על הישגיה של רשימת "עיר לכולנו" בת"א – ר' לעיל).

בנצרת עילית התמודדו ברשימה משותפת, שאיחדה לראשונה את התושבים הערבים בעיר, המהווים כחמישית מהאוכלוסייה. הרשימה קיבלה מעל ל-90% מקולות המצביעים הערבים ושני מנדטים במועצת העיר – שוכרי עואודה, חבר הוועד המרכזי של מק"י, שגם נבחר לתפקיד יו"ר האופוזיציה במועצת העיר, ונציג של בל"ד. חסרו לנו כ-150 קולות למנדט השלישי.

ברמלה התמודדו במסגרת רשימה בשם "לשלוש ולשוויין", אשר כללה פעילי מפלגות וארגונים ציבוריים ערביים, והשגנו מנדט אחד. גם בלוד הוקמה רשימה שאיחדה פעילים ממפלגות שונות, שהשיגה מנדט אחד במועצת העיר. אולם עם המינוי של ועדה קרואה בלוד, פוזרה המועצה.

עלינו ללמוד את הניסיון החשוב של התמודדות בבחירות המקומיות בשם חד"ש, כאשר התנאים מאפשרים, ובחזיתות רחבות, כאשר התנאים דורשים זאת. לקידום הפעילות בערים המערבות חשוב להפעיל את סניפי המפלגה באופן סדיר, לפתח את הפעילות במועדוני מפלגה קיימים ולפתוח מועדונים היכן שחסר.

עלינו לראות בכל מערכת בחירות לרשויות המקומיות הזדמנות להציג תוכנית עירונית מתקדמת, אשר שמה דגש בדיוור זמין ובמחיר סביר, בפיתוח שירותי החינוך והרווחה והתשתיות, בקידום תחבורה ציבורית והגנת הסביבה, בקידום הנשים ובגיוס הציבור לפעילות חברתית.

בהתחשב בתוצאות המזיקות ואפילו ההרסניות של פיזור קולות מק"י וחד"ש, המפלגה לא תשלים להבא עם מצב, שבו חברי מק"י מריצים במקביל שתי רשימות לרשות המקומית.

הבחירות לכנסת ה-18

בבחירות לכנסת ה-18 (2009), שנערכו סמוך לסיום מלחמת עזה, התמודדו ברשימת חד"ש והשגנו הישג חשוב: 112,300 קולות, שהם גידול של 30% במספר הקולות בהשוואה לבחירות הקודמות (2006), שבהן קיבלנו 86 אלף קולות. ייצוגה של חד"ש בכנסת גדל משלושה לארבעה מנדטים.

בגילוי דעת של הוועד המרכזי (13.3.09) צוין, כי "בקרב הציבור היהודי רשמה חד"ש פריצת דרך חשובה, כאשר התמיכה בה ביישובים רבים גדלה פי שלוש ופי ארבע בהשוואה לבחירות הקודמות. בקרב הציבור הערבי מיצבה חד"ש את עצמה ככוח הפוליטי הגדול ביותר, עם משקל בולט במרבית הערים הערביות, והגיעה גם לקהלים חדשים".

להצלחה בבחירות סייעו תוצאות הבחירות לרשויות המקומיות וכן ההתגייסות של חברי המפלגה ובנק"י והפעילות הקולקטיבית של ההנהגה. יחד עם זאת, אם היה מאמץ מרוכז יותר בכמה יישובים גדולים, יכולנו להגיע גם לחמישה מנדטים.

בניית שותפות רחבה במערכת הבחירות לכנסת היא בעלת חשיבות פוליטית רבה, אף שהקמתה מלווה בקשיים. דווקא בתנאים של התחזקות המגמות הפאשיסטיות בשלטון ובחקיקה וריבוי תופעות הגזענות – אסור לנו להסתגר.

מהניסיון למדנו, כי שותפות עם גורמים נוספים לא תמיד מביאה הישגים אלקטוראליים. כאשר שותפות שקיימנו בעבר לקראת בחירות לא הניבה תוצאות, האשמה לא הייתה בנו, אלא בשותפים שלא עמדו בציפיות. גם פירוק שותפויות, שהיו לנו בעבר עם מפלגות אחרות בבחירות לכנסת ולהסתדרות – היו ביוזמת השותפים, ולא ביוזמתנו.

בגילוי דעת הוועד המרכזי, שצוטט לעיל, הודגש, כי "הצלחתנו בבחירות מסמנת פוטנציאל גדול להעמקת השפעתה של מק"י ולהתרחבות נוספת של חד"ש הן בציבור הערבי והן בציבור היהודי". בהמשך הציב הוועד המרכזי בפני המפלגה את המשימות של חיזוק המפלגה; של בניית חזית להגנת הדמוקרטיה; של בניית חזית שמאל שתאחד את השמאל היהודי-ערבי, שוחר השלום והסוציאליסטי; ושל חיזוק אחדות המאבק של הציבור הערבי בישראל במערכות נגד האפליה וההסתה ולמען שוויון זכויות אזרחי ולאומי מלא.

סיעת חד"ש בכנסת פועלת ללא-לאות לקידום הנושאים המדיניים, הדמוקרטיים והחברתיים, וזאת כאשר הרכב הכנסת הוא הימני ביותר בתולדות המדינה.

הפעילות בהסתדרות הכללית

מאז ייסוד ההסתדרות (1920), ראתה בה המפלגה זירה של התמודדות חשובה בנושאים מעמדיים ומדיניים. מאז קום המדינה – מק"י נטלה חלק בכל מערכות הבחירות לוועידות ההסתדרות ונעמת. אך בשנים האחרונות, המפלגה ושותפיה בחד"ש אינם מייחסים את המשמעות הראויה לפעילות בהסתדרות הכללית ולבחירות למוסדותיה.

הבחירות לוועידה ה-20 של ההסתדרות נערכו ב-15 במאי 2007 – סמוך למועד כינוסה של הוועידה ה-25 של מק"י. בבחירות אלה השיגה חד"ש 4.6% מקולות המצביעים, כאשר במשולש הדרומי השיגה חד"ש רוב (54%) ואת ראשות המרחב, אותה ממלא חברנו ג'מיל אבו-ראס. בנעמת קיבלה חד"ש שיעור דומה של קולות, כאשר בשני מרחבים של נעמת – נצרת (68%) והמשולש הדרומי (57%), קיבלה רשימת חד"ש את ראשות המרחב – רודינה ג'ריסי בנצרת ומייסם ג'לג'ולי במשולש הדרומי.

אנו מעריכים, כי מאז שעופר עיני נבחר ליו"ר ההסתדרות, הוא מנהל מדיניות של "שלום בית" עם המעבידים הפרטיים ועם האוצר. מייד עם תחילת כהונתו כיו"ר ההסתדרות הכריז עיני, כי הוא מתנגד לשביתות, וזו אכן הייתה מדיניותו.

עיני גם עוסק בריסוק הדמוקרטיה ההסתדרותית, שגם לפניו סבלה מחולשות רציניות. הוא ניסה למנוע את הבחירות לוועידה ה-20 והקים רשימה "על-מפלגתית", שלתוכה בלע כמעט את כל הסיעות שהיו בהסתדרות. צעד חמור במיוחד יזם עיני, כאשר באפריל 2011 הוביל את ההחלטה בדבר העלאת אחוז החסימה בבחירות לוועידת ההסתדרות וכן בבחירות במרחבים מ-3% ל-4.5%. ברור, שהחלטה זו נועדה לפגוע ברשימת חד"ש בבחירות הקרובות להסתדרות, לאחר שחד"ש לא חברה לרשימת עיני ולא הצטרפה לקואליציה בהסתדרות.

בתנאים הקיימים של החרפת המתקפה הניאו-ליברלית על שכר העובדים ועל זכויותיהם, של הפרטה מואצת של חברות ממשלתיות ושל שירותים ציבוריים, של התרחבות התופעה של "עובדים עניים" – על סיעתנו בהסתדרות להיות גוף אופוזיציוני לוחם. עלינו לחשוף את האופי האנטי-פועלי של מדיניות הממשלה הימנית ולבקר בחריפות את שיתוף הפעולה של עיני עם ההון והשלטון. בפועל, למרות שסיעתנו בהסתדרות איננה בקואליציה, היא אינה מתנהגת כאופוזיציה המייצגת את העובדים גם מול הנהגת ההסתדרות. מצב דברים זה מסב נזק כבד למק"י ולחד"ש.

הבחירות לוועידה ה-21 של ההסתדרות ייערכו במאי 2012, ועלינו, כמפלגה וכחזית, להיערך לקראתן בתשומת לב רבה. כפי שצינו (פרק 1, סעיף 3), הוועד המרכזי החליט באוגוסט 2011 לפעול לקראת הבחירות להסתדרות למען שיתוף פעולה יהודי-ערבי וסוציאליסטי רחב, שבמרכזו – חד"ש, כולל בדיקת האפשרות להעמדת מועמד/ת לראשות ההסתדרות.

לחולשתנו בהסתדרות, עלינו להוסיף את החולשה המזיקה ביותר של הוועדה לאיגוד המקצועי של מק"י-חד"ש. ועדה זו בקושי התכנסה, ולא מילאה את תפקידה כמארגנת עובדים, כמובילה של מאבקי עובדים, וכמעורבת במאבקים במקומות העבודה.

פעילותנו בקרב המורים

פעילות חברינו מתקיימת במסגרת סיעת חד"ש בהסתדרות המורים. חברי המפלגה, שהם חברי ההנהלה והמוזכרות של הסיעה, פועלים לפי הקווים הפוליטיים הכלליים של המפלגה וחד"ש, אך אינם מאורגנים בפורום מפלגתי מיוחד למטרה זו. ברוב הסניפים של ההסתדרות המורים, פועלים חברינו בדרך כלל בנתק ממחוזות המפלגה, ורק במקומות אחדים קיים תיאום בעניינים הקשורים למורים.

במערכת הבחירות למוסדות ההסתדרות המורים (2011), ניכרו חולשה וחוסר תיאום, ונטל העבודה נפל על מספר קטן של חברים. חברי מפלגה בודדים התגייסו למערכת הבחירות, שניהלו סיעת חד"ש ופעיליה, וכן ביום הבחירות עצמו. על אף העובדה, שרשימת המועמדים כללה מורים יהודים, לא פורסם כלל חומר הסברה בעברית. למרות חולשות אלה, שמרה חד"ש על ייצוגה בוועידת ההסתדרות המורים.

הסכם "אופק חדש", שהוביל משרד החינוך יחד עם הקואליציה בראשות יוסי וסרמן בהסתדרות המורים, והסכם "עוז לתמורה", עליו חתמו משרדי החינוך והאוצר עם ארגון המורים העל-יסודיים, האריכו את שבוץ העבודה של המורים ללא פיצוי הולם, תוך חיסול זכויות שהושגו בעבר והפחתת השכר בחישוב לשעת עבודה. הסכמים אלה היו מושא לביקורת מצד מורים רבים, גם משום שבכתי ספר רבים אין תשתיות מתאימות לרפורמות מהסוג הזה. במקרים רבים, מורות נאלצות להשאר בכתי הספר אך גם לעבוד בבית. למורים הורים, ובמיוחד לאמהות, זה מצב בעייתי.

"אופק חדש", המיושם כמעט בכל בתי הספר היסודיים בארץ, התעלם מהמצב העגום שהחינוך הערבי נמצא בו, ובמיוחד המחסור בתקנים, בשעות הוראה, בחדרי לימוד ובציוד, במעבדות ובפינוק לימוד

ומשחק. שופט בית המשפט העליון, יורם דנציגר, התריע, כי "לא ניתן לדבר על שוויון בחינוך, כאשר תלמידים ממגזרים שונים לא נהנים מאותם תנאי סף" ("הארץ", 1.6.2011).

למרות הביקורת, לאחר הבחירות, חברה סיעתנו לקואליציה בהסתדרות המורים עם מפלגת העבודה בראשות יוסי וסרמן. לצעד זה לא קדם דיון במוסדות המפלגה. ארבעה מחמשת חברי המפלגה בהנהלת הסיעה התנגדו למהלך זה, אך הם היו במיעוט.

על מוסדות המפלגה לסייע לחברינו הפעילים בסיעת חד"ש בהסתדרות המורים להתגבר על החולשות בעבודה בקרב המורים. חיוני לחדד את האופי המעמדי של פעילות סיעתנו בהסתדרות המורים; לחדש את הופעתו הסדירה של כתב העת לענייני חינוך "א-תקדום"; לפרסם חומר בעברית על עמדות סיעת חד"ש בהסתדרות המורים באתרים של מק"י וחד"ש בעברית; להעלות לדיון ציבורי את ההקצנה הלאומנית בתוכניות הלימוד בחינוך העברי ואת הליקויים החמורים בתוכניות הלימוד, שמשרד החינוך מכתוב לבתי הספר הערביים; להגן ציבורית על מורים ומנהלים דמוקרטיים, המחנכים לשוויון, לשלום ולזכויות אדם, והמתקפים על-ידי הנהלת משרד החינוך; לגייס התנגדות ציבורית להכנסת "השירות הלאומי" לתיכונים הערביים.

הקמת פורום של חברי המפלגה, שהם חברי הסתדרות המורים ופעילים בקרב המורים העל-יסודיים, תסייע להידוק הקשר בין מחוזות המפלגה ומוסדותיה לבינם.

פעילותנו בקרב הסטודנטים

מחלקת הסטודנטים של מק"י וחד"ש יוזמת ומובילה מאבקים בתוך הקמפוס ומחוצה לו. הסטודנטים נטלו חלק פעיל במאבקים של מק"י למען שלום ושוויון, ונגד האפליה הגזענית והפאשיזם. עם זאת, אנו רואים באוניברסיטאות זירה מרכזית ובעלת ייחוד ביחס לשאר הזירות, וזה הודות למגע היומיומי המתקיים בין הסטודנטים הערבים והיהודים.

מתחילת שנות ה-90, גבר מגוון הארגונים הפועלים בקרב הסטודנטים הערבים. ועד הסטודנטים הערבים, שהיה מורכב עד אז משתי סיעות (חד"ש מול "חזית הפעילות הלאומית", ומול בל"ד לאחר מכן), מורכב בשנים האחרונות מכמה סיעות, מבלי שלאחת מהן יש רוב מוחלט. מציאות זו משקפת את המציאות הפוליטית בקרב האוכלוסייה הערבית.

מק"י וחד"ש מציעות בשנים האחרונות לפתח ועדים ומוסדות נבחרים של הסטודנטים הערבים בצורה הזולמת את הנסיבות של התקופה הנוכחית. מטרתנו היא לספק מענה לצרכים ולקדם תנועה סטודנטאלית אקטיבית, בעלת גישה פוליטית נכונה, המהווה חלק פעיל בתוך החברה, אותה אנו שואפים לשנות.

מתוך גישה אחראית זו, פנו חברינו הפעילים בקרב הסטודנטים לכל התנועות הפוליטיות, הפעילות בקרב הסטודנטים הערבים, וקראו להן לפתוח בדיאלוג, שמטרתו לפתח דרכי פעולה הולמות בפורומים הנבחרים. הצורך במוסדות נבחרים של הסטודנטים הערבים עדיין קיים ורלוונטי, היות שהמציאות של האפליה והגזענות לא רק שלא השתנתה, אלא שהיא החריפה.

שינוי המבנה הארגוני של ועדי הסטודנטים הערבים וההתאחדות הארצית של הסטודנטים הערבים נועד לספק מענה למשבר, שפקד אותם. אחרי הבחירות לוועדי הסטודנטים הערבים, שנערכו ב-2007, חד"ש שמרה על מעמדה ככוח המוביל בקרב הסטודנטים הערבים. אך כוח זה לא קיבל ביטוי בהנהגת הוועדים וההתאחדות הארצית בשל עסקות של בל"ד עם "איקרא" (התנועה האסלאמית). ברית זו החזיקה מעמד רק כמה חודשים, מה שמוכיח, כי מטרתה הייתה להרחיק את חד"ש מהנהגת תנועת הסטודנטים הערבים.

באווירה המורעלת הנוכחית, בה הנהלות המוסדות להשכלה גבוהה וקבוצות סטודנטים פאשיסטיים מנסות לדחוק את הסטודנטים הערבים לשוליים, על הסטודנטים של חד"ש, כגוף ערבי-יהודי המאמין בשותפות הערבית-היהודית, לחפש דרכים לקדם שותפות מאבק עם קבוצות של סטודנטים יהודים מצד אחד, ועם קבוצות של סטודנטים ערבים מצד שני, במטרה להדוף את סכנת הפאשיזם והגזענות, וכדי להגן על ערכי הדמוקרטיה, השוויון והצדק החברתי. חד"ש בקרב הסטודנטים היא חזית ערבית-יהודית, וסניפי חד"ש בכל האוניברסיטאות מורכבים מחברים ערבים ויהודים, הפועלים יחד, כדי להביא את המסר שלנו לציבור הסטודנטים הרחב.

סניפי חד"ש בקרב הסטודנטים ממלאים תפקיד חשוב בפעילות היומיומית באוניברסיטאות. הם הגוף הפוליטי הפעיל ביותר בקרב הסטודנטים. הסניפים פרסמו וחלקו עלונים וחומר הסברה, וערכו עשרות פעילויות פוליטיות וחינוכיות לכלל הסטודנטים והמרצים.

עלינו לפעול באחריות למען הרחבת שורות מק"י וחד"ש בקרב הסטודנטים, לבנייתה מחדש של תנועת הסטודנטים, ולהקמת קואליציות רחבות, במטרה להדוף את הפאשיזם. המשימות של ארגוני

הסטודנטים של חד"ש הן: החייאתה של תנועת הסטודנטים הערבים; הגנה על אחדות המאבק שלה מול המדיניות של האפליה והדחיקה לשוליים; הנהגת המאבק הערבי-היהודי והובלת המאבק המשותף נגד הגזענות באוניברסיטאות; מאבק נגד הפרטה ונגד הכפפת ההשכלה הגבוהה והמחקר האקדמי לכוחות השוק; הפצה והעמקה של תרבות וערכים מהפכניים, מתקדמים והומאניים בקרב ציבור הסטודנטים בכלל, והסטודנטים הערבים בפרט.

משימות אלו מצריכות את חיזוקה של מחלקת הסטודנטים של מק"י וחד"ש, מיסוד פעילותה, מימונה הכספי, חיזוק של החינוך הרעיוני והפוליטי, ופיתוח הקשר השוטף עם הסניפים והמחוזות של מק"י. שיפור במעמדה של בנק"י ישפיע לטובה על פעילותנו בקרב התיכונים, מועצות התלמידים וההתאחדות הארצית של תלמידי התיכון הערבים, וגם על יכולת הפעילות שלנו באוניברסיטאות בתוך כמה שנים.

פעילותנו בקרב הנשים

בדו"ח לוועידה ה-25 (2007) הקדשנו פרק מיוחד לנושא: "מק"י והמערכה לשוויון הנשים". בפרק זה ניתחנו כיצד המלחמות והכיבוש, המדיניות הניאו-ליברלית, ההפרטה והחרפת האלימות בחברה פוגעות במיוחד בנשים. הדגשנו גם את תרומתן של הנשים למאבקים הפוליטיים והחברתיים, ובכלל זאת - את התרומה של תנועת נשים דמוקרטיות בישראל (תנד"י).

נכונות הניתוחים שלנו אושרה מחדש בשנים האחרונות. די אם נזכיר את דפני ליף וסתיו שפיר, שעמדו בראש המחאה החברתית ההמונית בקיץ 2011; ואת יוזמת חברותינו לקמפיין נשים משותף של נשים ישראליות ופלסטיניות, לרבות הפגנה למען פלסטין עצמאית, החברה באו"ם (17.9.11).

אולם ארגוני המפלגה, ובראשם הוועד המרכזי ומוסדותיו, לא נקטו צעדים מוחשיים ליישום ההמלצות שהיו באותו פרק. כתוצאה מכך, מספר חברות המפלגה ממשיך להיות נמוך; אין אפילו מזכירת סניף אחת; בבחירות לרשויות המקומיות נבחרו נשים ספורות במסגרת סיעות חד"ש והסיעות שאנו שותפים להן; בסיעת חד"ש בכנסת אין אישה.

בחירתה של חברת הלשכה הפוליטית עאידה תומא-סלימאן לעורכת הראשית של "אל אתיחאד" הייתה צעד בכיוון הנכון, אך צעד אחד בלבד.

ללא ניתוח מעמיק של אי-השוויון, שהוא מרכיב בלתי-נפרד של המשטר הקפיטליסטי, וללא תפיסת השוויון החברתי כנקודת מוצא לאחדות מאבק מתקדמת – חברינו ימשיכו לא להתמודד כראוי עם התופעה של אפליית נשים בכלכלה, בחברה, בקהילה ובמשפחה. והתוצאה נראית לעין: השיעור הנמוך של חברות בקרב חברי המפלגה.

אין ויכוח לגבי תרומתן הגדלה של הנשים כעובדות, כמורות, כרופאות ועוד, לרבות בקרב האוכלוסייה הערבית. וגם הכיוון ברור: מספר הסטודנטיות הערביות במוסדות להשכלה גבוהה עולה על מספר הסטודנטים הערבים. אך רק מעטות הנשים המצטרפות למפלגה והמתמידות בחברות בה. למרות השוני הרב בתנאים, גם בסניפים הפעילים בציבור היהודי מספר החברות נמוך מדי.

נוכח הצורך הדחוף לבצע את החלטות הוועידה ה-25 ולהפוך את המפלגה הקומוניסטית למפלגה ידידותית לנשים ומוקד משיכה לנשים הנאבקות לשלום, לצדק חברתי, לזכויות עובדים ולשוויון האישה - אנו מציעים שבמסגרת חלוקת התפקידים בוועד המרכזי תקבע ועדת נשים, שתפעל לצירוף נשים למפלגה ולקידומן במסגרתה, וכן תדאג לכך, שהנושא לא יירד מסדר היום של כל ארגוני המפלגה. הגיע הזמן לעבור מדיבורים למעשים גם בנושא גורלי זה.

הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית

העיקרון הארגוני של הצנטרליזם הדמוקרטי מחייב איזון נכון: מצד אחד, מתן אפשרות לכל חבר (ולכל ציר בוועידה) לבטא את עמדתו, להציע את המועמדים המקובלים עליו ולהצביע עבורם בבחירות חשאיות; אך מצד שני גם להבטיח קבלת החלטות, יישום החלטות במועד, מחויבות של כל חבר להחלטות המוסדות המרכזיים, ובחירה של מוסדות שיוכלו להתמודד בהצלחה עם המשימות והתפקידים.

אין ויכוח על חשיבות הדמוקרטיה הפנימית, על החובה לכבד את דעתו של כל חבר ולשתפו בהכרעות במסגרות שהוא חבר בהן. אך בשנים האחרונות, ישנה נטייה להחליש את צד המשמעת המפלגתית, האחריות האישית והחובה למלא את החלטות, ולכן אנו נתקלים בתופעות של אי-סדר, רשלנות, הזנחה ודחייה נמשכת בביצוע החלטות. מצב כזה אינו תרומה לדמוקרטיה, אלא מרשם לאנרכיה.

כדי להבטיח את יישום הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית, חיוני לקיים פגישות סדירות של הסניפים, של המוסדות הסניפיים והמחוזיים, של המוסדות המרכזיים. אך קיום הפגישות והישיבות מותנה באחריות מי שנקבע לרכז ובמשמעת העצמית של כל חבר, שיגיע לישיבה שנקבעה.

זכותו של כל חבר להחזיק בדעותיו, גם כאשר אלה אינן דעת הרוב. אולם ערעור על חובתו של כל חבר, שהיה בעמדת מיעוט בנושא מסוים, למלא אחר החלטת הרוב – פוגע קשות ביכולת הפעולה של המפלגה ובאחדותה הארגונית.

אנו נאלצים להתמודד עם התופעה השלילית של הכנת רשימות וניהול תעמולה מאחורי הקלעים גם לקראת הבחירה של הוועד המרכזי בוועידת המפלגה, ואפילו בבחירות לוועדי סניפים.

השמירה על אחדות המפלגה היא משימה חשובה הניצבת בפני כל מוסד מפלגתי ובפני כל חבר. כדי לממש את האחדות, אנו מקיימים דיונים, מסכמים עמדות, משתדלים לא לאבד שום חבר, מתמודדים עם לחצים והסתה מצד אויבים ויריבים. באופן כללי, המפלגה פעלה באחדות ויכלה, לכן, להשפיע ציבורית, למרות שמספרית איננו מפלגה גדולה. גם להבא עלינו לטפח את האחדות היהודית-ערבית ואת האחדות הארגונית על בסיס העקרונות הרעיוניים-מעמדיים, הפוליטיים והארגוניים שלנו, תוך שמירה קפדנית על הדמוקרטיה הפנימית.

הארגון המפלגתי

אחד התחומים שנפגעו קשות, ובמיוחד לאחר הקריסה, היה הארגון המפלגתי.

קיימת סתירה איומה בין תפקידה הפוליטי והציבורי החשוב של מק"י לבין הרמה הנמוכה של הארגון המפלגתי. אין צורך להרבות מילים על אודות חשיבותו המכרעת של הארגון בביצוע החלטות של מוסדות המפלגה וביישום מדיניותה.

הביטויים העיקריים של החולשה הארגונית הם:

דאגה בלתי-מספקת לנושא **הרחבת שורות המפלגה**: הנושא עומד על סדר היום של סניפי המפלגה, האמורים לשקוד על צירוף חברות וחברים חדשים ועל קליטתם הרעיונית והארגונית. אך התוצאות אינן משביעות רצון כלל וכלל. החולשה החמורה הזאת אינה מחויבת המציאות. בחלקים של הציבור קיימת אווירה אוהדת כלפי המפלגה, ובחלקים אחרים – אווירה של סקרנות. גם הפעילות הציבורית המתרחבת מניבה קשרים חדשים, שאותם אפשר וצריך לתרגם למציאות של חברים חדשים. הניסיון של תל-אביב, חיפה וכרמיאל לימד, כי אפילו בקרב הציבור היהודי, שם אנו מתמודדים עם תופעות של גזענות ודעות קדומות, יש פרי למאמצים לשכנע צעירים להצטרף לשורותינו. אנו מכירים בסביבתנו לא מעט נשים וגברים, אשר רואים עצמם חברי מפלגה, אך בפועל לא מילאו שאלון הצטרפות. מי מונע מאיתנו לשכנעם להצטרף?

נחוצה הקפדה רבה יותר על **תשלום מס החבר** באופן סדיר.

עיכובים וקשיים בביצוע החלטות: ידועים הקשיים הכספיים, שעמם מתמודדת המפלגה מזה שנים. עקב הקשיים האלה, מוגבלת ביותר יכולתה של המפלגה להעסיק עובדים בשכר (פונקציונרים), למרות שברורה לנו התועלת שנפיק ממספר גדול יותר של עובדים.

הישיבות של המוסדות המרכזיים של המפלגה נושאות אופי של החלפת דעות והצגת רעיונות והצעות, אך בסופן, בדרך כלל, אין קביעה חד-משמעית, מי מבצע בפועל את ההחלטות שהתקבלו. חברי המוסדות ככלל נוהגים לצפות, שמישהו אחר יבצע את מה שהם הציעו. התופעה חוזרת על עצמה גם בישיבות של מוסדות מחוזיים וסניפיים.

שינוי המתכונת המזיקה הזאת של דיבורים לא מחייבים הוא תפקידו של הוועד המרכזי, התפקיד של כלל חברי הוועד המרכזי, ובמיוחד – חברי הלשכה הפוליטית והמזכירות הארצית. בלי שינוי מהותי בתרבות ביצוע ההחלטות – עניינים חשובים ימשיכו לדשדש במקום, וקידומה של המפלגה יסבול.

חילוקי דעות בסניפים אחדים: בכמה סניפים התגלתה בשנים האחרונות תופעה שלילית מסוכנת של חילוקי דעות בלתי-פתורים, הגורמים אפילו לפילוג, ובעיקר – על רקע הבחירות לרשויות המקומיות ביישובים הערביים.

הנושא העסיק את המוסדות המרכזיים והמחוזיים של המפלגה, אך למרות המאמצים, קשה עד בלתי-אפשרי היה להתגבר על מחסומים של אי-אמון ועל סירוב להגיע להידברות ולפתרון חילוקי הדעות הארגוניים.

הבעיות נוצרות בסניפים עצמם, אך עול פתרון מוטל על המוסדות המרכזיים. כתוצאה מכך, נאלצו המוסדות המרכזיים להקדיש מזמנם לדיון במריבות בסניפים מסוימים, וזאת על חשבון נושאים

חשובים אחרים. אולם, מה שחמור יותר, גם כאשר המוסד המרכזי דן בנושא ארוכות ומגבש הצעה לפתרון המחלוקת, הסניף – או כמה חברים בו – מסרבים לבצע את החלטת המוסד ומעדיפים להמשיך במריבה. במקומות מסוימים, הריב נמשך אפילו שנים, כאשר החברים בכל צד מציגים עצמם כקומוניסטים נאמנים.

עקרונות הארגון המפלגתי מחייבים להטיל עונש על מי שמפר משמעת ומסרב למלא החלטה של מוסד מרכזי, ואפילו להפסיק את חברותו במפלגה. אך בפועל, צעדים כאלה אינם ננקטים. נכון, עלינו לעשות כל מאמץ, כדי לא להפסיד חבר, ובמיוחד – כאשר לחבר הייתה תרומה חשובה לפעילות הסניף והוא הצטיין שנים בהקרבה עצמית. אך האם רשאים אנו לסבול מצב, שבו חברים אינם מוכנים לדון בחילוקי הדעות ובכך פוגעים קשות בעבודת הסניף?

בהקשר זה עולה לסדר היום נושא מהותי: האם השתתפותנו בבחירות לרשויות המקומיות חשובה עד כדי כך, שאנו נשתתף בהן גם כאשר בכך אנו מסכנים את סניף המפלגה? הניסיון לימד, כי המהומה הנוצרת סביב ההתמודדות בבחירות מקדימות (פריימריס) למועמד לראשות הרשות המקומית, משפיעה לרעה על האווירה בסניף המפלגתי, גורמת לפילוגים, ומשפיעה לרעה גם בתחומים אחרים.

טעויות בשיקול דעת המובילות לעזיבה: כמה חברי מפלגה, שהיו פעילים בשורות בנק"י, מצאו לנכון לפרוש מהמפלגה בצורה הפגנתית, כאשר הם מפרסמים את דבר פרישתם בכלי התקשורת ההמונית. הם ניסו להצדיק את צעדם בטענה, שהמפלגה, לדבריהם, סובלת מסטיות בתחום הרעיוני והמעמדי. בטענות שלהם אין אמת, והן נועדו לספק הצדקה לצעד הקיצוני שעשו.

מפלגתנו הקומוניסטית מבוססת על זכותו של כל חבר להביע את דעתו המנומקת בכל נושא, ועל חובת הארגון המפלגתי לקיים דיון חופשי. ביקורת וביקורת עצמית הן נשמת אפה של המפלגה. לכן אנו מעודדים ביקורת המבוססת על עובדות ועל ניסיון של פעילות, שמטרתה לקדם את עבודת המפלגה. במקרה שהארגון המפלגתי סבור, כי החבר שוגה בעמדתו, זו חובתו של הארגון לשכנע את החבר בסבלנות. אך אין לערב ביקורת עם הסתה והוצאת דיבה, שמטרתן להבאיש את ריחה של המפלגה ולא לסייע לה בשיפור דרכי פעילותה ובהשגת מטרותיה הפוליטיות והחברתיות.

כאשר עמדתו של חבר מפלגה אינה מקובלת על הקולקטיב המפלגתי שלו, קורה שהוא מאמץ תגובה זעיר-בורגנית של שבירת כלים. וכפי שתאר לנין בחיבורו "צעד קדימה, שני צעדים אחורנית" (בסעיף "אחרי הכינוס – שתי תחבולות מלחמה"), חבר כזה, מתוך שיקול דעת אופורטוניסטי ומתוך חוסר יציבות, יוצא נגד הארגון המפלגתי ונגד המשמעת המפלגתית ומתאר את עמדות המפלגה כפי שנוח לו.

מחוזות וסניפי המפלגה: בלא מעט מסניפי המפלגה הושרש הנוהג של קיום לא-סדיר של אסיפות הסניף. קורה, שהסניף אינו נפגש לדיון פוליטי, רעיוני וארגוני במשך חודשים, ואפילו שנה תמימה. מצב כזה הוא הפרה של סעיף 91 בתקנון המפלגה, הקובע שסניף שאין בו תאים, יפגש לפחות פעם בשלושה שבועות, ואילו סניף שיש בו תאים פעילים – לפחות אחת לשלושה חודשים. אך העניין אינו תקנוני בלבד. מצב שבו סניף אינו נפגש, אינו מקיים דיון פוליטי, ואינו מחליט על פעילות מקומית בהתאם לקו המפלגתי – פוגע קשות במפלגה וביכולתה להרחיב את קשריה ולקדם את השגת מטרותיה.

למצב של סניפים שאינם נפגשים באופן שוטף אחראים קודם-כל מזכיר הסניף וועד הסניף. אך אין לפטור מאחריות גם כל חברה וחבר, שאינם לוחצים לקיים את אסיפות הסניף. על ועד המחוז מוטלת האחריות לדאוג לכינוסים סדירים של כל הסניפים במחוז ולנוכחות באסיפות הסניף.

ועדי המחוזות נפגשים, אך בכמה מחוזות באופן לא סדיר. בכמה מחוזות לא קיים משרד של ועד המחוז, ובמחוז אחד אין אפילו מועדון מפלגתי.

אחריות מיוחדת מוטלת על הסניפים והמחוזות ביישום השותפות היהודית-ערבית בדרך של השתתפות באירועים ציבוריים ומאבקים פוליטיים וחברתיים באזורים שונים בארץ. העברת מידע על הפעילות בסניפים תועיל למפלגה ותתרום לאחדותה. אחת הדרכים לכך – בניית פורומים סגורים לדיונים בין חברי המפלגה ובין ההנהגה לחברים.

הוועד המרכזי

אחריותו וסמכויותיו של הוועד המרכזי מפורטות בתקנון המפלגה. בתקופה שבין שתי הוועידות, הוועד המרכזי עסק בעיקר בשאלות הפוליטיות שעל הפרק ובנושאים שוטפים אחרים.

התקנון קובע, כי הוועד המרכזי דן בהרכב הרשימות של המועמדים לכנסת, להסתדרות ולנעמת, ומעביר את המלצותיו לאישור מועצת המפלגה. ואכן מועצת המפלגה דנה בהמלצות הלשכה לגבי העיקרון של הרכב הרשימה לכנסת ה-18 ואישרה אותו.

הניסיון לימד, כי חשוב שהמוסדות המרכזיים היוצאים יציגו בפני צירי הוועידה הארצית את הצעותיהם השקולות להרכב הוועד המרכזי וועדת הביקורת המרכזית, שייבחרו בוועידה. זאת ניתן לעשות ביישום סעיף 53 בתקנון, הקובע: "הוועד המרכזי היוצא ימליץ על מיספר החברים בוועד המרכזי ויגיש רשימת שמות צירים שהוא ממליץ כמועמדים לבחירה, שמיספר השמות בה יהיה שני-שלישים מהמספר המוצע". כלל דומה חל על ועדת הביקורת המרכזית.

הוועד המרכזי של המפלגה התכנס באופן סדיר, בהתאם לתקנון, ורק פעם אחת התכנס באיחור. אולם כינוס סדיר אינו הכל – הרי איננו מקיימים ישיבה למען הפרוטוקול, אלא כדי לשתף את חברי הוועד המרכזי בדיונים ובהכרעות בנושאים פוליטיים, חברתיים ופנים-מפלגתיים.

תופעת ההיעדרות מהישיבות מנוגדת לתקנון ומכבידה ביותר. ההיעדרות משיבות הוועד המרכזי, כמו גם משיבות הלשכה הפוליטית והמזכירות הארצית, היא חולשה רצינית ביותר, המחייבת טיפול אמין ואחראי. ברור שישנן היעדרויות מוצדקות, אך ישנן גם רבות שאינן מוצדקות. חמורה גם התופעה, שחבר שאינו יכול להשתתף בישיבה, גם אינו טורח להודיע על כך למזכ"ל או למרכז המזכירות. תופעה אחרת, המבטאת יחס מזלזל כלפי המוסד הנבחר, היא עזיבת הישיבה בטרם נסתיימה, ולעיתים – אפילו מבלי להודיע ליו"ר הישיבה.

חברות בוועד המרכזי ובמוסדותיו אינה פרס; זו מחויבות עמוקה של החברה והחבר שנבחרו להקדיש זמן, מחשבה ומאמצים בהנהגת חייה היומיומיים של המפלגה. חבר המוסד הנבחר צריך לפעול באחריות כחבר הנהגה גם בפעילותו במחוז או בסניף, ולשמש דוגמה לייתר החברים.

מאחר שישנם חברים נבחרים לא מעטים, שאינם ממלאים את חובותיהם כחברי הנהגה, עלינו להגיע למסקנה, כי מוסד מרכזי, שבו מספר החברים רב, מתקשה לעבוד ואינו יעיל.

לכל מוסדות המפלגה, ובמיוחד לוועד המרכזי, חיוני לבחור חברות וחברים פעילים, אחראים, מסורים, שיש להם קשר עם הציבור ויכולת הנהגה. חברות בוועד המרכזי אינה צריכה להיות מתן פרס על הישגים בעבר או ביטוי למתן כבוד.

למרות שהיה ניסיון לקבוע תחומי אחריות ברורים ללשכה ולמזכירות, כדי ששאלות שונות יטופלו ויפתרו בידי המוסדות האלה, בפועל, על שולחנו של הוועד המרכזי נוחתות כמעט כל השאלות שמעסיקות סניפים ומחוזות. הדיון בוועד המרכזי בשאלות פרטניות, שצריכות למצוא תשובה בסניף או במחוז, ולפעמים במזכירות הארצית, אינו יעיל, חוזר על עצמו, גורם לתופעות של התלהמות, ובסופו-של-דבר אינו פותר דבר. הקפדה על דיון בכל נושא במקום המתאים ועל פתרון שאלות מקומיות במקום – גם ימנע ישיבות ארוכות שתועלתן מצומצמת.

הוועד המרכזי לא מילא את תפקידו בארגון כינוסים ארציים ומועצות מפלגה.

הלשכה הפוליטית

הלשכה הפוליטית קיימה ישיבות סדירות ומסודרות, אך גם היא סבלה מהתופעה של היעדרות תכופה של חברים. ההחלטות הפוליטיות והארגוניות התקבלו בישיבות הלשכה פה אחד, או ברוב גדול.

כמעט בכל ישיבה התקיים דיון פוליטי בשאלות שעל הפרק, והמסקנות של הדיונים באו לידי ביטוי בהחלטות ובהודעות של הלשכה הפוליטית, שהובאו לידיעת החברים והציבור בכלל. הקו הפוליטי-רעיוני של החלטות הלשכה עמד במבחן המציאות ושימש מדריך לפעילות המפלגה. אנו מבקרים את התופעה של עיכוב ארגוני בפרסום החלטות הלשכה והוועד המרכזי. דווקא בעידן הנוכחי, החלטות של המוסדות המרכזיים יש לפרסם מייד בערבית ובעברית, וגם באנגלית. זה חיוני לחיזוק מעמדנו הציבורי ולצורך בעדכון כל חבר לגבי העמדה המפלגתית.

הלשכה התקשתה לעיתים להקדיש זמן לנושאים רעיוניים ואחרים בשל האילוץ של דיון בנושאים שוטפים, שבהם הייתה אמורה לטפל המזכירות הארצית.

מזכירות המפלגה

בתקופה שבין שתי הוועידות, נפגשה המזכירות בממוצע אחת לחודשיים. גם במזכירות, בלטה התופעה של היעדרות משיבות מצד חברים במוסד.

המזכירות דנה בגיוס לפעילויות שונות ובנושאים ארגוניים חשובים; יזמה ישיבות עם מזכירי המחוזות בממוצע פעמיים בשנה לצורך שיפור הקשר בין המוסד ובין המוסדות המקומיים; יזמה סמינר ארגוני-רעיוני בהשתתפות מזכירות סניפים ומנהיגות מחוזית ומקומית, כדי לחזק את הקאדרים, ולחשוב יחד על הדרכים להתמודד עם הקשיים, בהם אנו נתקלים, לרבות הפעילות בקרב נשים, נוער וצעירים, וגיוס

צעירים למפלגה. דיונים אלה נערכו בהשתתפות נציגי בנק"י ומחלקת הסטודנטים. בעקבות הדיונים האלה נכתב סיכום, שגם נכלל בדו"ח לוועידה (ר' סעיף 4 בפרק 1).

המזכירות לקחה חלק פעיל בגיוס למערכות בחירות השונות וכן לפעילויות ולמאבקים ארציים בהתאם להחלטות המפלגה.

מרכז המזכירות וחבריה השתתפו גם בישיבות במחוזות ובסניפים, כדי לעזור בפתרון הבעיות הארגוניות ולשפר את תפקודם. לצערנו, לבעיות ארגוניות מקומיות אחדות טרם נמצא פתרון.

בתקופה מאז הוועידה ה-25, בלטו חולשות ארגוניות ניכרות בכל הרמות, שיש לטפל בהן בדחיפות ולהשקיע את המאמץ הדרוש לפתרון. חשוב לזכור, כי בעיות ארגוניות משפיעות ומושפעות זו מזו. להלן סוגיות מרכזיות, שהטיפול בהן הוא דחוף מאוד:

- תקשורת לקויה בארגון המפלגתי ברמות השונות: מרכז, מחוזות וסניפים.
- אי-יישום החלטות, המתקבלות במוסדות הגבוהים, מחליש את הארגון המפלגתי ומתיש את המוסדות בדיונים חוזרים ומתמשכים. למשל בנושא המיפקד של חברי המפלגה: למרות שנתקבלו החלטות רבות, אשר הועברו למחוזות ולסניפים ופורסמו ברבים, המיפקד לא הסתיים.
- בניית מנהיגות צעירה במפלגה: על ארגוני המפלגה להשקיע בגיוס חברות וחברים חדשים, להצמיח מנהיגות צעירה, וכן לנהל את החברות במפלגה לפי התקנון, לרבות בנושא מס החבר. יש להתייחס למסי החבר כנושא משמעותי בחברות במפלגה.
- סניפי מפלגה רבים לא מקפידים על חיים ארגוניים תקינים: אין ישיבות סדירות, אין פעילות ציבורית במהלך השנה, חולשה בגיוס חברים חדשים, אין טיפוח של סניפי בנק"י, מיעוט השתתפות של חברות בחיי המפלגה.
- במחוזות אחדים אין ישיבות סדירות, ועידות מחוז אינן מתקיימות במועד. עד לפרסום הדו"ח, המחוזות אום אל-פחם וחיפה לא כינסו ועידות כבר שנים רבות.
- המזכירות רואה חשיבות עליונה בחינוך הרעיוני במפלגה ורואה קשר הדוק בין חינוך הרעיוני במפלגה לבין ההתגברות על הבעיות הארגוניות והקידום של המפלגה.
- המזכירות לא הצליחה לטפל בכל הנושאים שהייתה אמורה לטפל בהם. אחת הסיבות לכך – הזמן הרב שגזלו בעיות ארגוניות ונושאים שוטפים, וזאת על חשבון העמקה בפיתוח העבודה המפלגתית.
- חשוב לציין, שמרכז המזכירות וחברי המזכירות פעלו כולם בתקופה הנסקרת בהתנדבות. העדר עובדי מפלגה במזכירות הארצית ובמחוזות מקשה מאוד על מימוש החלטות ארגוניות, מכביד על ניהול תקשורת סדירה ועל גיוס לפעילויות, פוגע בהתמודדות עם המציאות הארגונית המורכבת, הדורשת לעיתים טיפול אינטנסיבי. במקרים רבים, חוסר טיפול יסודי ובעוד מועד בבעיות הארגוניות, מסבך ומחריף אותן ומקשה על פתרון.
- חשוב לתת למזכירות כלים, שיאפשרו לה התמודדות עם בעיות עמוקות בסניפים ובמחוזות. ריכוז המזכירות מצריך עובד מפלגה, שיוכל לנהל אותה ולדאוג למימוש החלטות המוסדות.

ועדות הוועד המרכזי

עבודה באמצעות ועדות חיונית לקידום נושאים חשובים ולהדרכת המחוזות והסניפים בתחומים מסוימים.

במושבים הראשונים של הוועד המרכזי, הוחלט על הקמת ועדות ועל הרכבן ותחומי אחריותן. אך במבט לאחור עלינו לציין חולשה בולטת בעבודתן של רוב הוועדות.

ועדת הכספים התכנסה באופן סדיר. לעומת זאת, ועדת החינוך הרעיוני-פוליטי וועדת קשרי חוץ התכנסו, אך לא בסדירות מספקת, ואילו הוועדה האיגוד מקצועית כמעט שלא התכנסה.

ועדת החינוך הפוליטי-רעיוני הכינה תוכניות לימוד והרצאות, אך השיגה שיתוף פעולה חלקי ואיטי מצד המחוזות.

קשרי החוץ של המפלגה

אנו מקיימים קשרים עם המפלגות הקומוניסטיות והפועליות באמצעות שיגור חומר על פעילותנו ועמדותינו, הזמנת נציגיהן לוועידותינו והשתתפות בוועידות שלהן. השתתפנו, ככל שאפשרו האמצעים הכספיים שלנו, בכינוסים אזוריים ועולמיים, שנערכו באתונה, בקפריסין, בהודו, במקסיקו ובמקומות נוספים.

מדיניות מק"י ופעילותה הציבורית זוכות בהערכה רבה מצד רוב המפלגות האחרות. אולם אנו עדיין נתקלים בניסיונות, בעיקר באזורנו, להעלים את קיומנו בתירוצים שונים. אנו דוחים גישה זו כלא-חברית ומזיקה למאבק המתקדם.

בעבר, אפילו בתקופות קשות, היה קיים שיתוף פעולה פוליטי בין המפלגות הקומוניסטיות והפועליות באזור וסיכמנו עמדות משותפות. היה מקובל אז, שהמפלגות הקומוניסטיות בארצות הערביות משגרות ברכות לוועידות מק"י. לא היה אז ספק, כי מק"י אינה אחראית למדיניות הכיבוש והמלחמה, הדיכוי הלאומי והניצול החברתי של ממשלות ישראל, אלא נאבקת בעקביות נגד מדיניות זו. מאחר שמק"י לא שינתה דבר בעקרונותיה הקומוניסטיים ובמדיניותה, מוטל, לדעתנו, על כל מפלגה קומוניסטית לדחות תכתיבים של משטרים מסוימים לגבי היחס למק"י. האינטרס של התנועה הקומוניסטית הוא - ליישם את העיקרון, שלכינוסים אזוריים של מפלגות קומוניסטיות ופועליות יוזמנו כל המפלגות, ללא יוצאת מהכלל.

סיכום – המשימות המיידיות

בתנאים של אי-אמון גובר בשלטון הקיים, של ביקורת מתרחבת על המדיניות של ההפרטה והעשרת העשירים, של התגייסות של מאות אלפים לתביעה לצדק חברתי, של בידוד עולמי גובר של מדיניות הכוח והכיבושים, של עימות מחריף בשאלות הדמוקרטיה והשוויון הלאומי והאזרחי – מוטלת עלינו, הקומוניסטים הישראליים, יהודים וערבים, אחריות כבדה.

אנו גאים בעובדה, שהמציאות מספקת הוכחות לנכונות של הניתוחים שלנו ושל המדיניות שאנו דוגלים בה ומיישמים אותה. אך איננו יכולים להסתפק בכך.

המשימות המיידיות העומדות בפנינו בשנים הקרובות הן:

טיפול השותפות היהודית-ערבית במסגרות שלנו ובמסגרות המשותפות, ובניית שותפות כזאת בחברה הישראלית בכללה;

העמקה של החינוך הפוליטי-רעיוני בקרב חברי המפלגה והפצה של רעיונות המרקסיזם-לניניזם בקרב הצעירים, הנשים והציבור הרחב בכללותו;

הרחבת שורות המפלגה;

התגברות על החולשות הארגוניות בעבודת המפלגה, בדגש בפעילות בקרב עובדים, צעירים ונשים; העלאת האחריות האישית של חבר המפלגה, לרבות בכל הנוגע לתשלום מס חבר ותרומות בהוראת קבע; הידוק הקשרים בין ארגוני המפלגה – בין הסניפים, המחוזות והוועד המרכזי;

הפיכת מק"י לגורם בעל משקל בתודעה הציבורית;

הערכות לבחירות להסתדרות, שתביא בחשבון את השפעת המחאה החברתית, ותציג חלופה סוציאליסטית, ותבטיח את הגדלת ייצוגנו;

הערכות לבחירות לכנסת ה-19 במטרה להגדיל את סיעתנו, תוך חיזוק האופי היהודי-ערבי של הרשימה והבטחת ייצוג נשים;

הערכות לבחירות לרשויות המקומיות, תוך מאמץ לשים קץ למחלוקות הפנימיות, ולבחור מועמדים בדיון קולקטיבי בין סניפי מקי וחד"ש ובתיאום עם המוסדות המרכזיים.

העובדות והעובדים דורשים צדק חברתי

הצטרפו
אלינו

המפלגה
הקומוניסטית
הישראלית

info@maki.org.il www.maki.org.il